การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นาย ยุทธศักดิ์ จิตสำรวย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางแผนภาค ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2545
ISBN 974-17-1747-4
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

LAND UTILIZATION AND ECONOMIC CHANGE IN AGRICULTURAL SECTOR IN THE BANGKOK EXTENDED METROPOLITAN REGION
A CASE STUDY OF PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA

Mr.Yuddhasakti Jittasamruay

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning in Regional Planning
Department of Urban and Regional Planning
Faculty of Architecture
Chulalongkorn University
Academic Year 2002

ISBN 974-17-1747-4

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรม ในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
โดย	นาย ยุทธศักดิ์ จิตสำรวย
สาขาวิชา	การวางแผนภาค
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. วีระ สัจกุล)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณศิลป์ พีรพันธุ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์)

.....กรรมการ
(คุณจันทิมา ฉัตรไชยสิทธิกูล)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นาย ยุทธศักดิ์ จิตสำรวย : การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (LAND UTILIZATION AND ECONOMIC CHANGE IN AGRICULTURAL SECTOR IN THE BANGKOK EXTENDED METROPOLITAN REGION : A CASE STUDY OF PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA) อ. ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร. ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล, 220 หน้า. ISBN 974-17-1747-4.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรม ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของภาคเกษตรกรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งถือเป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ การสำรวจพื้นที่ และการสัมภาษณ์ครัวเรือนเกษตร เพื่อให้ได้ข้อมูลในระดับจังหวัดและอำเภอ ที่จะนำมาวิเคราะห์และกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินทางภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ทางด้านตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญและความเป็นเมืองมากกว่าพื้นที่ทางด้านตะวันตก เนื่องจากมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ดีกว่า มีการเกิดขึ้นของกิจกรรมทางเศรษฐกิจพื้นที่นอกภาคเกษตร และชุมชนที่หลากหลายกว่า ในขณะที่การสนับสนุนในด้านโครงสร้างทางการเกษตรมีน้อยกว่า ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินและเศรษฐกิจของจังหวัด ที่สำคัญคือ (1.) เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน จากพื้นที่ภาคเกษตรมาสู่พื้นที่นอกภาคเกษตร และมีการปะปนกันของการใช้ที่ดินในพื้นที่เกษตร เกิดการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรม (2.) รายได้จากการทำงานนอกภาคเกษตรของครัวเรือนเกษตรกลายเป็นรายได้หลักของครัวเรือนแทนรายได้จากการทำงานในภาคเกษตร เนื่องจากจำนวนสมาชิกในครัวเรือนทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้ครัวเรือนมีระดับของรายได้เพิ่มสูงขึ้น (3.) มีการใช้ประโยชน์ที่ดินนอกภาคเกษตรมากขึ้น เพราะความได้เปรียบในด้านที่ตั้ง เส้นทางคมนาคม และราคาที่ดิน การเปลี่ยนแปลงนี้กำลังเกิดขึ้นในพื้นที่ส่วนต่างๆ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเฉพาะพื้นที่ทางด้านตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พื้นที่อำเภอบางปะอิน อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภออุทัย และอำเภอวังน้อย

แนวทางในการพัฒนาจังหวัดจึงกำหนดเขตพื้นที่ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจให้เป็นเขตการใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่ในอำเภอบางปะอิน อำเภอพระนครศรีอยุธยา และบางส่วนของอำเภอวังน้อย โดยมีแนวทางในสนับสนุนการลงทุนในพื้นที่และควบคุมการใช้พื้นที่อย่างเคร่งครัด ในขณะเดียวกันก็กำหนดเขตการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร ส่วนใหญ่ในอำเภอเสนา อำเภอบางซ้าย อำเภอลาดบัวหลวง และบางส่วนของอำเภอวังน้อย โดยมีแนวทางในการป้องกันการรุกล้ำของพื้นที่นอกภาคเกษตร โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อคงความเป็นพื้นที่เพื่อการเกษตรของประเทศเอาไว้.

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง ลายมือชื่อนิสิต .....

สาขาวิชา การวางแผนภาค ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....

ปีการศึกษา 2545 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

427 41539 25 : MAJOR REGIONAL PLANNING

KEY WORDS : LAND UTILIZATION / ECONOMIC CHANGE / AGRICULTURAL SCETOR / BANGKOK EXTENDED METROPOLITAN REGION / PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA .

YUDDHASAKTI JITTASAMRUAY : LAND UTILIZATION AND ECONOMIC CHANGE IN AGRICULTURAL SECTOR IN THE BANGKOK EXTENDED METROPOLITAN REGION : A CASE STUDY OF PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. DARANEE THAVINPIPATKUL, Ph.D. 220 pp. ISBN 974-17-1747-4.

It is the purpose of this research to investigate economic as well as land utilization changes in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province in the Bangkok Extended Metropotilan Region. Survey of secondary data, structured interview administered to agricultural households, and field survey are utilized to gain data and information at provincial and district levels for the analysis and determine land utilization development guidelines inside and outside the agricultural sector.

Research results, indicates that the east side of Chao Phraya River is more urbanized than the west, resulting from better infrastrcture that promotes diversify of economic activities and non-agricultural land uses. At the provincial level, 3 main concerns are occuring : (1) Change of land utilization from agricultural activities to non-agricultural activities ; there are combination of activities in land utilization, as well as decreasing of land utilization for agricultural function ; (2) Change of main household income from agricultural to non-agricultural since more members of the household choose to work in factories ; so income of household is higher ; (3) Increasing land utilization for non-agricultural activities due to locational advantage, transportation network, and land price. These changes have occurred in many parts of Phra Nakhon Si Ayutthaya Province especially on the east side of Chao Phraya River ,e.g, Amphoe Bang Pa-in, Amphoe Phra Nakhon Si Ayutthaya, Amphoe Uthai, and Amphoe Wang Noi.

It is recommended in this study that provincial development guideline should concentrate on land utilization in both agricultural and industrial sector. Land with high development potential, mostly in Amphoe Bang Pa-in, Amphoe Phra Nakhon Si Ayutthaya, and Amphoe Wangnoi should be designated as industrial zone ; while land suitable for agriculture, mostly Amphoe Sena, Amphoe Bang Sai and Amphoe Lat Bua Luang should be reserved for agriculture use only, to avoid encroachment of other non-agricultural activities.

Department Urban and Regional Planning Student's signature .....

Field of study Regional Planning Advisor's signature .....

Academic Year 2002 Co-Advisor's signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ได้ด้วยความช่วยเหลือจากหลายฝ่ายด้วยกัน ซึ่งผู้เขียนวิทยานิพนธ์มีความจริงใจและต้องการแสดงความขอบคุณ มา ณ ที่นี้

- รองศาสตราจารย์ ดร. ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษา ที่เอาใจใส่คอยติดตาม และให้แนวทางการในการทำงานของผู้เขียนวิทยานิพนธ์อยู่ตลอดเวลา
- รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณศิลป์ พีรพันธุ์ ในฐานะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำชี้แนะที่ดีในงานเขียนวิทยานิพนธ์
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์ ในฐานะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำสั่งสอนในเรื่องการเขียนวิทยานิพนธ์และการใช้ชีวิตในการทำงาน
- คุณจันทิมา ฉัตรไชยสิทธิกูล ในฐานะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้กำลังใจและคำชี้แนะที่ดีในงานเขียนวิทยานิพนธ์
- อาจารย์จากภาควิชาการวางแผนภาคและเมืองทุกท่าน ที่ให้ความรู้และประสบการณ์ชีวิตที่ดีมากในช่วงเวลาที่ผ่านมา รวมถึง คุณตุ้มและคุณแสง ที่คอยเตือนและให้คำแนะนำในขั้นตอนการดำเนินเรื่องต่างๆ ตั้งแต่เริ่มศึกษาจนจบการศึกษา
- เพื่อนๆ ในภาควิชาการวางแผนภาคและเมืองทุกคน ที่ทำให้ประสบการณ์ชีวิตในช่วงเวลาที่ผ่านมาสมบูรณ์แบบมากขึ้น
- เพื่อนๆ ทุกคน ที่ให้กำลังใจ และคอยช่วยเหลือให้งานวิทยานิพนธ์สำเร็จไปเร็วๆ
- เพื่อนๆ ที่ทำงานทุกคน ที่ให้กำลังใจในการเขียนงานวิทยานิพนธ์
- ครอบครัว จิตสำรวย และ ปิยจันทร์ ทุกคน ที่ให้โอกาสและกำลังใจตลอดเวลา
- **พ่อ** และ **แม่** ที่ให้โอกาส อดทน และเฝ้าคอยการสำเร็จ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... จ
กิตติประกาศ..... ฉ
สารบัญ..... ช
สารบัญตาราง..... ญ
สารบัญแผนที่..... ฐ
สารบัญแผนภูมิ..... ฑ

บทที่ 1 บทนำ
1.1. วัตถุประสงค์..... 4
1.2. ขอบเขตการศึกษา..... 4
1.3. วิธีการศึกษา..... 4
1.4. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล..... 5
1.5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..... 5

บทที่ 2 แนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
2.1. แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ภาคมหานครที่ขยายตัวออกไป..... 6
2.2. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเป็นเมือง..... 9
2.3. แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะเศรษฐกิจการเกษตร..... 12
2.4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 19
2.5. กรอบความคิดการวิจัย..... 22

บทที่ 3 วิธีการวิจัย
3.1. ขอบเขตเนื้อหา..... 23
3.2. ขอบเขตพื้นที่..... 24
3.3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง..... 25
3.4. การเก็บข้อมูลและเครื่องมือเก็บข้อมูล..... 26
3.5. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น..... 28

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 4 สภาพพื้นฐานของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4.1. สภาพพื้นที่ ... 31
4.2. ภูมิอากาศ ... 34
4.3. ดิน ... 34
4.4. แหล่งน้ำ ... 42
4.5. โครงสร้างถนนและการขนส่ง ... 51
4.6. การปกครอง ... 54
4.7. ประชากรและกังแรงงาน ... 56
4.8. อาชีพและรายได้ ... 66

บทที่ 5 โครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

5.1. นโยบายภาครัฐ ... 69
5.2. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ... 72
5.2.1. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรม ... 86
5.2.2. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคอุตสาหกรรม ... 92
5.2.3. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคบริการ ... 101
5.2.4. การเปลี่ยนแปลงของรายได้ ... 103
5.3 ความได้เปรียบของพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ... 104
5.3.1. ทำเลที่ตั้ง ... 104
5.3.2. ระบบการคมนาคมและการเดินทาง ... 105
5.3.3. ราคาที่ดิน ... 108

บทที่ 6 การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรม

6.1. การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร ... 109
6.1.1. ที่นา ... 120
6.1.2. ที่ปลูกพืชไร่ ... 126

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

6.1.3. ที่ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น 129
6.1.4. ที่ปลูกสวนผักและไม้ดอก 133
6.1.5. ที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงปศุสัตว์ 138
6.1.6. ที่ประมงน้ำจืด 142
6.1.7. ที่ดินว่างเปล่า 146
6.2. ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของครัวเรือนเกษตร 147
6.2.1. ระบบการถือครอง 147
6.2.2. ขนาดไร่นา 155
6.2.3. เทคโนโลยีการเกษตร 155
6.2.4. ระบบการตลาดของการเกษตร 159
6.3. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตร 164

บทที่ 7 สรุปและข้อเสนอแนะ
7.1. สรุปผลการศึกษา 185
7.2. ศักยภาพและปัญหาของพื้นที่เกษตร 191
7.2. ข้อเสนอแนะ 194
7.3. แนวทางการศึกษาต่อไป .....

รายการอ้างอิง 200
ภาคผนวก 203
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์ 220

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตาราง **หน้า**

ตาราง 4.1 พื้นที่ชลประทานชลประทานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2543..... 48
ตาราง 4.2 สัดส่วนของพื้นที่ชลประทานในพื้นที่ภาคเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2529-2541..... 50
ตาราง 4.3 พื้นที่เขตการปกครองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2543..... 55
ตาราง 4.4 จำนวนประชากรของจังหวัดในภาคกลาง ปี พ.ศ. 2533-2544..... 58
ตาราง 4.5 จำนวนประชากรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกเป็นรายอำเภอ ปี พ.ศ. 2535-2543..... 59
ตาราง 4.6 จำนวนประชากรและครัวเรือนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2543..... 60
ตาราง 4.7 จำนวนการเกิด การตาย การย้ายเข้า และการย้ายออกของประชากร ปี พ.ศ. 2536-2544.... 62
ตาราง 4.8 จำนวนประชากรและกำลังแรงงานของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2541..... 63
ตาราง 4.9 การคาดการณ์จำนวนแรงงานของประเทศ ภาคกลาง และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 64
ตาราง 4.10 รายได้เฉลี่ยต่อคนของประชากรในภาคกลางและจังหวัดในภาคกลาง ปี พ.ศ. 2531-2542 67

ตาราง 5.1 มูลค่าผลิตภัณฑ์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2535-2542..... 75
ตาราง 5.2 สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2535-2542..... 75
ตาราง 5.3 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมและสัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ของประเทศ ผลิตภัณฑ์ภาคกลาง และผลิตภัณฑ์จังหวัด ปี พ.ศ. 2535 ปี พ.ศ.2538 และปี พ.ศ.2542..... 76
ตาราง 5.4 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมและการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีของมูลค่าผลิตภัณฑ์ของประเทศ ผลิตภัณฑ์ภาคกลาง และผลิตภัณฑ์ของจังหวัด ปี พ.ศ. 2535 ปี พ.ศ. 2538 และปี พ.ศ. 2542..... 77
ตาราง 5.5 การวิเคราะห์ส่วนแบ่งและส่วนแปรเปลี่ยนของผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเปรียบเทียบกับภาคกลาง ปี พ.ศ. 2535 และปี พ.ศ. 2538..... 81
ตาราง 5.6. วิเคราะห์ส่วนแบ่งและส่วนแปรเปลี่ยนของผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเปรียบเทียบกับประเทศ ปี พ.ศ. 2539 และปี พ.ศ. 2542..... 82
ตาราง 5.7 ความเชี่ยวชาญของสาขาการผลิตของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเปรียบเทียบภาคกลาง ปี พ.ศ. 2535 ปี พ.ศ. 2538 และปี พ.ศ. 2542..... 84
ตาราง 5.8 ความเชี่ยวชาญของสาขาการผลิตของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเปรียบเทียบประเทศ ปี พ.ศ. 2535 ปี พ.ศ. 2538 และปี พ.ศ. 2542..... 85

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง **หน้า**

ตาราง 5.9 มูลค่าผลิตภัณฑ์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาคเกษตรกรรม ปี พ.ศ. 2535-2542..... 87

ตาราง 5.10 มูลค่าผลิตภัณฑ์ในภาคเกษตรกรรมและสัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ในภาคเกษตรกรรมของประเทศ ภาคกลาง และจังหวัด ปี พ.ศ. 2535 ปี พ.ศ. 2538 และปี พ.ศ. 2542..... 90

ตาราง 5.11 มูลค่าผลิตภัณฑ์ในภาคเกษตรกรรมและการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีของมูลค่าผลิตภัณฑ์ในภาคเกษตรกรรมของประเทศ ภาคกลาง และจังหวัด ปี พ.ศ. 2535 ปี พ.ศ. 2538 และปี พ.ศ. 2542..... 91

ตาราง 5.12 จำนวนโรงงานอุตสาหกรรม จำแนกตามประเภทอุตสาหกรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2542..... 94

ตาราง 5.13 จำนวนแรงงาน จำแนกตามประเภทอุตสาหกรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2542..... 95

ตาราง 5.14 จำนวนเงินลงทุน จำแนกตามประเภทอุตสาหกรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2542..... 96

ตาราง 5.15 การเปลี่ยนแปลงจำนวนโรงงาน เงินลงทุน และแรงงาน จำแนกเป็นรายอำเภอ..... 98

ตาราง 6.1 ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปี พ.ศ. 2541..... 110

ตาราง 6.2 ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปี พ.ศ. 2534-2541..... 111

ตาราง 6.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปี พ.ศ. 2531-2541..... 112

ตาราง 6.4 สัดสวนการใช้ประโยชน์ที่ดินภาคเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2532 ปี พ.ศ. 2534 ปี พ.ศ. 2536 ปี พ.ศ. 2538 และปี พ.ศ. 2541..... 119

ตาราง 6.5 พื้นที่ปลูกข้าวและผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ จำแนกเป็นรายอำเภอ ปีเพาะปลูก 2543/44..... 121

ตาราง 6.6 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ปลูกข้าวนาปี และข้าวนาปรัง จำแนกเป็นรายาอำเภอ ปีเพาะปลูก 2535/36 และปีเพาะปลูก 2543/44..... 125

ตาราง 6.7 พื้นที่ปลูกพืชไร่และผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ จำแนกเป็นรายอำเภอ ปีเพาะปลูก 2544/45..... 128

ตาราง 6.8 พื้นที่ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น และผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ จำแนกเป็นรายอำเภอ ปีเพาะปลูก 2544/45..... 131

ตาราง 6.9 พื้นที่ปลูกสวนผักและผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ จำแนกเป็นรายอำเภอ ปีเพาะปลูก 2544/45..... 135

ตาราง 6.10 จำนวนปศุสัตว์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกเป็นรายอำเภอ ปี พ.ศ. 2535 และปี พ.ศ. 2543..... 140

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง **หน้า**

ตาราง 6.11 พื้นที่ จำนวนครัวเรือน และจำนวนบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด จำแนกเป็นรายอำเภอ ปี พ.ศ. 2535 และปี พ.ศ. 2543 143

ตาราง 6.12 ปริมาณสัตว์น้ำจืดที่จับได้ จำแนกเป็นรายอำเภอ ปี พ.ศ. 2535 และปี พ.ศ. 2543 145

ตาราง 6.13 ระบบการถือครองที่ดินทางการเกษตรของประเทศ ภาคกลาง และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2541 148

ตาราง 6.14 ระบบการถือครองที่ดินทางการเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2529-2541 149

ตาราง 6.15 ระบบการถือครองที่ดินทางการเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกเป็นรายอำเภอ ปี พ.ศ. 2541 150

ตาราง 6.16 สัดส่วนการถือครองที่ดินทางการเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปีเพาะปลูก 2543/44 151

ตาราง 6.17 จำนวนโรงสีข้าวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกเป็นรายอำเภอ ปี พ.ศ.2538 และ ปี พ.ศ. 2542 162

ตาราง 6.18 รายได้ของครัวเรือนเกษตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปีเพาะปลูก2535/36 และ ปีเพาะปลูก 2542/43 167

ตาราง 6.19 รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปีเพาะปลูก 2535/36 และ ปีเพาะปลูก 2542/43 169

ตาราง 6.20 รายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปีเพาะปลูก 2535/36 และ ปีเพาะปลูก 2542/43 171

ตาราง 6.21 ขนาดของรายได้ของครัวเรือนเกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2535 และ ปี พ.ศ. 2538 173

ตาราง 6.22 ขนาดของรายได้ของครัวเรือนเกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2535 และ ปี พ.ศ. 2538 174

ตาราง 6.23 จำนวนการใช้น้ำประปา ไฟฟ้า และโทรศัพท์ของครัวเรือนเกษตรในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2538 และปี พ.ศ. 2542 179

ตาราง 6.24 จำนวนการใช้วิทยุและโทรทัศน์ของครัวเรือนเกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2538 และปี พ.ศ. 2542 180

สารบัญแผนที่

แผนที่		หน้า
แผนที่ 3.1	พื้นที่อำเภอที่มีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง	27
แผนที่ 4.1	ที่ตั้งของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	32
แผนที่ 4.2	พื้นที่น้ำท่วมถึงของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	33
แผนที่ 4.3	กลุ่มชุดดินของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	36
แผนที่ 4.4	เส้นทางแม่น้ำและลำคลองของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	44
แผนที่ 4.5	พื้นที่ชลประทานในโครงการชลประทานของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	49
แผนที่ 4.6	เส้นทางการคมนาคมขนส่งทางบกและทางน้ำของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	53
แผนที่ 4.7	จำนวนประชากรและความหนาแน่นของประชากรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	61
แผนที่ 5.1	ที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	99
แผนที่ 6.1	การใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2531	115
แผนที่ 6.2	การใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2538	117
แผนที่ 6.3	พื้นที่ปลูกข้าวนาปี ปีเพาะปลูก 2543/44	122
แผนที่ 6.4	พื้นที่ปลูกข้าวนาปรัง ปีเพาะปลูก 2543/44	123
แผนที่ 6.5	จำนวนปศุสัตว์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2543	141
แผนที่ 6.6	พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2543	144
แผนที่ 7.1	เขตควบคุมการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	196
แผนที่ 7.2	เขตควบคุมการใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	198

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ		หน้า
แผนภูมิ 4.1	จำนวนประชากรของจังหวัดในภาคกลาง.....	57
แผนภูมิ 4.2	การคาดการณ์จำนวนแรงงานของประเทศ ภาคกลาง และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา....	65
แผนภูมิ 4.3	การคาดการณ์จำนวนแงงานของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	65
แผนภูมิ 5.1	มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2535-2542.....	78
แผนภูมิ 5.2	มูลค่าผลิตภัณฑ์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาคเกษตรกรรม ปี พ.ศ. 2535-2542.....	88
แผนภูมิ 5.3	รายได้เฉลี่ยต่อคนของประชากรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2531-2542.....	103
แผนภูมิ 6.1	ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปี พ.ศ. 2531-2541.....	113
แผนภูมิ 6.2	ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในแต่ละประเภท ปี พ.ศ. 2532-2541.....	118
แผนภูมิ 6.3	ทิศทางการซื้อขายข้าวเปลือกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	161
แผนภูมิ 6.4	ทิศทางการซื้อขายข้าวสารโดยรวมของภาคกลางและจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	163

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตลอดเวลา 40 ปีที่ผ่านมา เน้นการพัฒนาศูนย์กลางของประเทศเป็นสำคัญ กรุงเทพมหานครจึงกลายเป็นเอกนคร (Primate City) ที่มีบทบาทนำทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง กระบวนการเป็นเมืองของกรุงเทพมหานครที่เกิดขึ้น ส่งผลให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่มีขนาดใหญ่ติดอันดับ 1 ใน 15 ของมหานครทั่วโลก ตลอดระยะเวลาของการพัฒนาประเทศ กรุงเทพมหานครได้เจริญเติบโตและขยายพื้นที่เนื้อเมืองออกไปยังพื้นที่รอบๆ ข้างเคียง ซึ่งการขยายตัวออกไปนี้ครอบคลุมพื้นที่เป็นระยะทางประมาณ 30-70 กิโลเมตร จากศูนย์กลางของกรุงเทพมหานคร โดยอาศัยอิทธิพลของเส้นทางคมนาคมที่ได้รับการพัฒนาเป็นอย่างดี[1] เป็นปัจจัยสำคัญและเป็นแกนนำที่ทำให้เกิดการขยายตัว

การขยายตัวออกไปของพื้นที่ดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการขยายตัว เนื่องจากมีการปะทะสัมพันธ์หรือการเผชิญหน้าในพื้นที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ทำให้เกิดพื้นที่ที่มีความขัดแย้งระหว่างความเป็นเมืองและชนบท พื้นที่ดังกล่าวเรียกว่า ภาคมหานครที่ขยายออกไป (Extended Metropolitan Region หรือ Mega-Urgan Region)[2] เพราะเป็นพื้นที่ที่ได้รับกระแสอิทธิพลและแรงสนับสนุนจากเมืองใหญ่ แต่ความเป็นชนบทที่แข็งแกร่งในพื้นที่ก็ยังคงมีอยู่ การเกิดพื้นที่ลักษณะเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ของกระบวนการเป็นเมืองที่เกิดขึ้นในทวีปเอเชีย โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นพร้อมกับการขยายพื้นที่เนื้อเมืองคือ การเผชิญหน้าระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ คือ อุตสาหกรรม การค้า การขนส่ง ที่อยู่อาศัย และอื่นๆ กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบเดิม คือ เกษตรกรรม ซึ่งส่งผลต่อโครงสร้างทางกายภาพและเศรษฐกิจของพื้นที่โดยรอบ ทำให้เกิดการใช้ที่ดินแบบเมืองและชนบทปะปนกันไป โดยเฉพาะตามเส้นทางคมนาคมสายหลัก กล่าวคือมีการผสมปนเปของการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม อุตสาหกรรมขนาดเล็ก โรงงานอุตสาหกรรม นิคมอุตสาหกรรม ที่อยู่อาศัย ฯลฯ เกิดขึ้นในพื้นที่ ส่งผลทำให้พื้นที่เกษตรกรรมที่มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งอาหารเลี้ยงประชากรของประเทศเกิดการสูญเสีย เพราะเมื่อตัวเมืองขยายเพิ่มขึ้นหรือมีการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรม ก็เท่ากับว่าพื้นที่เกษตรกรรมได้

---

[1] T.G McGee, "Labour force change and mobility in the extended metropolitan regions of Asia" **Mega-City Growth and The Future** (Tokyo : United Nations University Press, 1994), page 84-89.

[2] ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล, **กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา** พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 61.

สูญเสียพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปแล้ว[3] ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบวิถีชีวิตและการผลิตของครัวเรือนเกษตรได้อีกต่อไป

การเปลี่ยนแปลงยังเกิดขึ้นทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย กล่าวคือ จากระบบครัวเรือนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ทำการเกษตร สมาชิกครัวเรือนทั้งหมดเป็นแรงงานในภาคเกษตร และรายได้หลักของครัวเรือนมาจากการเกษตร กลายมาเป็นครัวเรือนที่มีสมาชิกจำนวนหนึ่งอยู่ในภาคการเกษตร แต่อีกจำนวนหนึ่งออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร สาเหตุมาจากการเปลี่ยนอาชีพหลักจากงานในภาคเกษตรกรรมสู่งานนอกภาคเกษตรกรรม เพราะการเข้ามาของอุตสาหกรรมและบริการ ประชากรในพื้นที่จึงมีโอกาสที่จะเลือกประกอบอาชีพและแสวงหารายได้จากกิจกรรมนอกภาคเกษตรเพิ่มมากขึ้น โดยรายได้ที่ได้จากงานนอกภาคเกษตรนี้จะกลายเป็นรายได้หลักของครัวเรือน ในขณะที่รายได้ที่มาจากภาคเกษตรก็จะเป็นรายได้เสริมของครัวเรือน ประกอบกับค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้นและรายได้ที่มาจากภาคเกษตรไม่เพียงพอที่จะเลี้ยงครอบครัว เพราะมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรที่ถูกกว่ามากเมื่อเทียบกับค้าจ้างจากงานนอกภาคเกษตร รวมทั้งราคาพืชผลทางการเกษตรที่ตกต่ำและไม่แน่นอน หนี้สินที่เพิ่มขึ้นและที่ดินมีขนาดเล็กลง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสถานภาพการถือครองที่ดินและขนาดไร่นา จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของครัวเรือนเกษตรกรรมเป็นอย่างมาก นอกจากนั้น ผู้หญิงยังเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการผลิตสินค้าเพิ่มขึ้นอีกด้วย จะเห็นได้จากการเพิ่มขึ้นของแรงงานหญิงในภาคอุตสาหกรรมโดยเฉพาะอุตสาหกรรมขั้นสูง และการลดลงของแรงงานหญิงในภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมขั้นต้น ทั้งนี้เพราะมีอุปสงค์ต่อแรงงานผู้หญิงในภาคอุตสาหกรรม รวมทั้งในภาคบริการ และกิจกรรมอื่นๆ ที่ได้ย้ายเข้าไปยังบริเวณพื้นที่เหล่านี้ เพื่อที่จะแสวงหาแรงงานสตรีราคาถูก (Pink Collar) จากครัวเรือนที่ผู้หญิงต้องช่วยหารายได้ด้วยการออกทำงานนอกบ้าน[4] เพื่อจุนเจือครอบครัว

นอกจากนั้น นโยบายของรัฐที่พยายามกระจายอุตสาหกรรมให้ไปตั้งฐานการผลิตในพื้นที่ด้านนอกของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ด้วยการสนับสนุนทั้งทางการเงินและภาษี ทำให้อุตสาหกรรมตั้งฐานการผลิตยังนอกเขตของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายของแรงงานจากภาคเกษตรกรรมในพื้นที่เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันก็เกิดการอพยพเข้ามาของแรงงานต่างถิ่นด้วย ประกอบกับมีการเก็งกำไรที่ดิน ที่ดินผืนใหญ่ถูกแบ่งซอยออก

---

[3]สุวัฒนา ธาดานิติ, เอกสารประกอบการสอนวิชา 2503 611 PLANNING I "แนวคิดทฤษฎีและเทคนิคการวางผังเมืองและการนำผังไปปฏิบัติ" จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้า 138-139. (อัดสำเนา)

[4]บุญกิจ ว่องไวกิจไพศาล, **เศรษฐศาสตร์ภูมิภาค** (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541), หน้า 33.

เป็นแปลงเล็กๆ[5] และขายให้กับนักเก็งกำไรและนักลงทุนต่างพื้นที่ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากในแหล่งที่มาของรายได้และโครงสร้างการผลิตในพื้นที่ดังที่กล่าวมาแล้ว

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในด้านการใช้ที่ดิน แรงงาน รายได้ ของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ที่มีการปะทะสัมพันธ์หรือเผชิญหน้าในลักษณะของความเป็นเมืองและชนบท โดยเลือกศึกษาในพื้นที่บริเวณ**จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** เพราะเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลอย่างเห็นได้ชัด โดยมองจากการลดลงของพื้นที่ทำการเกษตร เนื่องจากการลดลงของขนาดไร่นาทั้งจากการขายที่ดินที่เพิ่มมากขึ้นและการเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรลดลง แรงงานภาคเกษตรมีจำนวนลดน้อยลง ขณะที่ผู้ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ครัวเรือนเกษตรมีจำนวนลดลง ขณะที่ครัวเรือนนอกภาคเกษตรมีมากเพิ่มขึ้น สัดส่วนของครัวเรือนส่วนใหญ่จึงพึ่งรายได้ที่ได้จากค่าจ้างในงานนอกภาคเกษตรกรรมเป็นสำคัญ ประกอบกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความได้เปรียบในด้านที่ตั้ง อยู่ใกล้ชิดติดกับกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีความสะดวกในการเดินทาง มีถนนสายสำคัญตัดผ่าน ดังนั้น จึงเป็นจังหวัดที่สามารถมองเห็นการเปลี่ยนแปลงในด้านกายภาพและเศรษฐกิจในพื้นที่ภาคมหานครที่ขยายออกไปนี้ได้

ผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ หน่วยงานระดับประเทศสามารถนำไปพิจารณาเป็นแบบแผนและใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อกำหนดนโยบายต่างๆ ได้ โดยเฉพาะนโยบายด้านการเกษตร ด้านแรงงาน และนโยบายการพัฒนาพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาการใช้ที่ดิน เพราะพื้นที่ที่มีการปะทะสัมพันธ์หรือเผชิญหน้ากันนี้ จะไม่ใช่ทั้งพื้นที่เมืองและพื้นที่ชนบท แต่เป็นพื้นที่ที่ผสมปนเปทั้งแบบพื้นที่เมืองและพื้นที่ชนบท ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมแตกต่างจากพื้นที่ทั้งสอง จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องวางแผนพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมในพื้นที่นี้แยกต่างหากจากการวางแผนพัฒนาเมืองและพัฒนาชนบท เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องการใช้ที่ดิน ความขัดแย้งในกลุ่มสังคมและความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ตลอดจนปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการเปลี่ยนแปลงและได้รับผลจากการเป็นพื้นที่รอยต่อนี้และนับวันจะมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทางด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว และมีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจของเมืองต่างๆ ใกล้เคียง ทั้งยังเป็นเมืองที่มีเส้นทางคมนาคมขนส่งสายหลักผ่าน ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะทำการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการปะทะสัมพันธ์และการเผชิญหน้ากันทั้งทางด้านกายภาพและเศรษฐกิจของพื้นที่ดังกล่าวนี้ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการประกอบการวางแผนพัฒนาพื้นที่รอยต่อในอนาคต

---

[5]ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, “การใช้ที่ดินและการตั้งถิ่นฐานในเขตชานเมืองด้านเหนือของกรุงเทพมหานคร” **การพัฒนากรุงเทพมหานครแบบผสมผสานกับสิ่งแวดล้อม** (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 207.

ต่อไปและเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่อุตสาหกรรม ตลอดจนเป็นแนวทางในการวางแผนด้านแรงงาน เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศต่อไป

1.1. วัตถุประสงค์

1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร
2) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร
3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร

1.2. ขอบเขตของการศึกษา

1) ขอบเขตเนื้อหา งานวิจัยมุ่งเน้นศึกษาด้านศักยภาพของพื้นที่อันเนื่องมาจากการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการประโยชน์ที่ดิน ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา
2) ขอบเขตพื้นที่ งานวิจัยมุ่งเน้นศึกษาพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร โดยเลือกพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่ศึกษา มีพื้นที่ประมาณ 2,556.64 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,597,900 ไร่

1.3. วิธีการศึกษา

1) ศึกษาทฤษฎี แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2) รวมรวมข้อมูลทุติยภูมิทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการเกิดขึ้นของพื้นที่ภาคมหานครที่ขยายออกไป โดยรวบรวมจากหน่วยงานทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน
3) รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากแบบสอบถาม และจากการสัมภาษณ์ของกลุ่มครัวเรือนเกษตรในพื้นที่ศึกษา โดยข้อมูลที่ใช้ศึกษาประกอบไปด้วย
    - ระบบการถือครองที่ดิน
    - ขนาดไร่นา / เนื้อที่ถือครองทางการเกษตร
    - รายได้ / รายจ่ายของครัวเรือนเกษตร
    - จำนวนและประเภทของแรงงานทั้งในและนอกภาคเกษตร
    - แหล่งน้ำ / ระบบชลประทาน

- ตลาดสินค้าเกษตร
- เทคโนโลยีการเกษตร

4) วิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในขอบเขตพื้นที่ศึกษา
5) สรุปผลที่ได้จากการศึกษา

1.4. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

1) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ และการออกแบบสอบถาม เนื่องจากไม่สามารถรวบรวมข้อมูลได้จากส่วนกลาง
2) ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสภาพทั่วๆ ไปและศักยภาพในด้านต่างๆ ของพื้นที่ที่ทำการศึกษา โดยส่วนใหญ่เก็บรวบรวมข้อมูลได้จากหน่วยงานของภาครัฐ ได้แก่
   - จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
   - สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
   - สำนักงานสถิติแห่งชาติ
   - สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
   - กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
   - กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
   - สำนักงานเกษตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
   - สำนักงานสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
   - ฯลฯ

1.5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ผลที่ได้จากการวิเคราะห์สามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้โดยตรง ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และประชากร
2) ผลที่ได้จากการวิเคราะห์สามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาจังหวัดอื่นๆ ที่ได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของพื้นที่เมืองกรุงเทพมหานครได้เช่นเดียวกัน
3) ผลที่ได้จากการวิเคราะห์สามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของเมืองใหญ่ได้
4) ผลที่ได้จากการวิเคราะห์สามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายทั้งทางด้านการเกษตร การลงทุนอุตสาหกรรม แรงงาน และสิ่งแวดล้อมของประเทศได้

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1. แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ภาคมหานครที่ขยายตัวออกไป

การขยายตัวของพื้นที่ภาคมหานคร นับว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่กำลังเกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะในส่วนของภูมิภาคเอเชีย ถือเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชนบทสู่ความเป็นเมือง (Rural-Urban) เป็นพื้นที่ของการปะทะสัมพันธ์ในด้านการใช้ที่ดิน เศรษฐกิจ สังคม และประชากรรวมทั้งสิ่งแวดล้อม การเกิดขึ้นของพื้นที่เหล่านี้เรียกว่า การเกิดขึ้นของพื้นที่ภาคมหานครที่ขยายตัวออกไป (Extended Metropolitan Region หรือ Mega-Urban Region)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นผลมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศที่ต้องการให้ประเทศพัฒนากลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม (Industrialization) และพัฒนาให้ประเทศไปสู่ความทันสมัย (Modernization) และทำให้ประเทศเป็นตะวันตก (Westernization) ทำให้ปรากฏการณ์นี้เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับการผลิต การตลาดและการจ้างงาน ส่งผลให้สัดส่วนของรายได้นอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้น ตลอดจนมีการลงทุนเพิ่มขึ้นในงานภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร เกิดการขยายการลงทุนในอุตสาหกรรมขนาดเล็ก และการเติบโตของอุตสาหกรรมที่สามารถระดมทุนทั้งภายในและต่างประเทศ รวมทั้งการลงทุนของรัฐในด้านการจัดการสาธารณูปโภคสาธารณูปการ เช่น ไฟฟ้า และการขนส่ง

T.G. McGee[6] ใช้คำว่า “Desakota” ในการอธิบายถึงพื้นที่ภาคมหานครที่ขยายตัวออกไป โดยกล่าวว่าเป็นรูปแบบใหม่ของโครงสร้างด้านที่ตั้งที่เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในทวีปเอเชีย ซึ่งตามความหมายของ McGee แล้วพื้นที่เหล่านี้คือ “Rural Urbanization” เป็นรูปแบบของความเป็นเมืองที่มีต่อพื้นที่ในภูมิภาคหรือในชนบท และแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับพื้นที่ให้บริการจากเมืองใหญ่ ตามทฤษฎีแล้ว พื้นที่เหล่านี้จะเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่ได้รับการพัฒนาเป็นอย่างดี มีความหนาแน่นของการตั้งถิ่นฐาน และเครือข่ายเส้นทางการขนส่งสินค้าและบริการ เพราะว่าเกิดขึ้นจากการขยายตัวของเมืองใหญ่ออกไปยังพื้นที่ชานเมืองรอบๆ และยังเชื่อมติดกับพื้นที่รอบนอกที่เลยเขตเหล่านี้ออกไป ตลอดจนยังมีความสัมพันธ์ต่อกันในด้านโครงสร้างและหน้าที่ต่างๆ ของพื้นที่ทั้งสองด้วย ดังนั้น “Desakota” ตามความหมายของ McGee ในด้านของพื้นที่จึงหมายถึง พื้นที่ภาคมหานครขยายเลยเขตพื้นที่ภาคมหานครออกไป

---

[6]T.G.McGee,“The Emergence of Desakota Region in Asia : Expanding a Hypothesis” in **The Extended Metropolis : Settlement Transition in Asia** (Honolulu : University of Hawaii, 1991), Page 7.

T.G.McGee[7] ได้แสดงรูปแบบการเกิดขึ้นของพื้นที่ในเอเชีย โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 5 พื้นที่ใหญ่ๆ คือ

1) พื้นที่เมืองใหญ่ (Major City) ถือเป็นพื้นที่เมืองหลักที่มีความสำคัญในทุกๆ ด้านรองรับการเข้ามาใช้บริการจากเมืองลำดับรองลงไป ซึ่งตามปกติในแต่ละประเทศจะมีหนึ่งถึงสองเมืองเท่านั้น
2) พื้นที่ซึ่งอยู่รอบๆ เมืองใหญ่ (Peri-Urban Region) มีการเดินทางติดต่อไปมาประจำวันระหว่างเมืองใหญ่กับเมืองเหล่านี้เป็นประจำ มีระยะทางห่างจากเมืองหลักไม่เกิน 30 กิโลเมตรโดยประมาณ
3) พื้นที่ภาคมหานครที่ขยายตัวออกไป (Desakota) เป็นพื้นที่ที่มีการผสมผสานอย่างเข้มข้นระหว่างกิจกรรมทางภาคเกษตรกับกิจกรรมนอกภาคเกษตร ประชากรมีความหนาแน่นสูง ประกอบอาชีพการทำนาดำเป็นหลัก พื้นที่จะครอบคลุมเส้นทางการขนส่งจากเมืองใหญ่สู่พื้นที่ในภูมิภาค
4) พื้นที่ชนบทที่มีความหนาแน่นของประชากร (Densely Population Rural) มีการปลูกข้าวนาดำในบริเวณนี้อย่างมากมาย
5) พื้นที่ขอบนอกที่มีประชากรกระจัดกระจาย (Sparsely Population Frontier) เป็นพื้นที่ที่มีโอกาสในการเข้าไปครอบครอง และมีรูปแบบหลากหลายสำหรับการพัฒนาทางการเกษตร

สำหรับประเภทของพื้นที่ภาคมหานครที่ขยายตัวออกไป (Desakota) ได้แบ่งเอาไว้ 3 กลุ่ม[8] ดังนี้

1) กลุ่มแรกเป็นพื้นที่ที่มีวิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในพื้นที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งในพื้นที่ชนบทและในพื้นที่เมือง นอกจากนั้นยังมีการเคลื่อนย้ายของประชากรเข้าสู่เมืองอีกด้วย แม้ว่าจะยังมีการใช้ที่ดินทางเกษตรกรรมอยู่ในพื้นที่ก็ตาม ญี่ปุ่นและเกาหลีจัดเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดสำหรับพื้นที่แบบนี้
2) กลุ่มที่สองเป็นพื้นที่ที่มีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในช่วงเวลา 30 ปีที่ผ่านมา เกิดการลดลงของแรงงานภาคเกษตรในขณะที่แรงงานนอกภาคเกษตรกลับมีเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกัน พื้นที่ปลูกพืชหลักโดยเฉพาะพื้นที่ปลูกข้าว ก็ลดลงเช่นเดียวกัน นอกจากนั้น ยังมีการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ปลูกพืชชนิดอื่นๆ เช่น ผักและผลไม้ มีการใช้ที่ดินเพื่อการเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะปลา กุ้ง และไก่ ตลอดจนการลงทุนในธุรกิจการเกษตรอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น ซึ่งทั้งหมดนี้นำไปสู่

[7]T.G McGee, in **Mega-City Growth and The Future**, Page 74.

[8]Ibid, Page 79-80.

การเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญของการจ้างแรงงานผู้หญิง กล่าวคือ มีการลดลงของแรงงานผู้หญิงในภาคเกษตรกรรมจาก 52.5% ในปี ค.ศ.1965 เหลือเพียง 16% ในปี ค.ศ. 1980 ในขณะภาคอุตสาหกรรมกลับมีการว่าจ้างแรงงานผู้หญิงเพิ่มสูงขึ้นจาก 18.2% ในปี ค.ศ.1965 เป็น 43.7% ในปี 1980 ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นปรากฏการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในพื้นที่ Taipei-Kaohsiung Corridor ในไต้หวัน เขตชายฝั่งทะเลหลักทั้งสี่ของประเทศจีน (The Four Major Coastal Zone) และพื้นที่ที่ราบภาคกลางของประเทศไทย

3) กลุ่มที่สามเป็นพื้นที่ที่มีความหนาแน่นสูงแต่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจล่าช้า มีการเพิ่มอย่างต่อเนื่องของแรงงานส่วนเกิน มีผลิตภาพในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรต่ำ และไม่สามารถทำให้เพิ่มขึ้นอีกได้ พื้นที่เหล่านี้ได้แก่ Sachuan Basin, Kerala และTamil Nadu เป็นต้น

T.G.McGee[9] ได้กล่าวถึงเงื่อนไขและกระบวนการที่ทำให้เกิดพื้นที่นี้ไว้ ดังนี้

1) พื้นที่เหล่านี้มีประชากรจำนวนมาก มีความหนาแน่นสูง ถือครองที่ดินขนาดเล็กสำหรับการทำนาดำ และติดต่อถึงกันโดยใช้เส้นทางคมนาคมที่เข้าถึงได้
2) พื้นที่เหล่านี้มีการเพิ่มขึ้นของกิจกรรมนอกภาคเกษตรในพื้นที่ที่เคยทำการเกษตรมาก่อน โดยกิจกรรมนอกภาคเกษตรเหล่านี้จะมีอย่างหลากหลาย รวมทั้งกิจกรรมทางด้านการค้า การขนส่ง และอุตสาหกรรม การเพิ่มขึ้นของกิจกรรมนอกภาคเกษตรถือเป็นการผสมกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกันภายในครัวเรือนเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น สมาชิกของครัวเรือนคนแรกทำงานเป็นเสมียนในตัวเมืองซึ่งเดินทางไปกลับในแต่ละวัน ขณะที่อีกคนหนึ่งทำงานอยู่ในไร่นา สมาชิกคนที่สามทำงานอยู่ในโรงงานอุตสาหกรรม ในขณะที่คนที่สี่ขายสินค้าอยู่ในพื้นที่ใกล้บ้าน ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างพื้นที่ซึ่งเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจเข้ากับภูมิภาค และค่อนข้างจะมีความสำคัญเช่นเดียวกับการมีอิทธิพลของเมืองใหญ่ต่อเมืองอื่นๆ ที่อยู่รอบๆ เมืองใหญ่นั้น
3) พื้นที่เหล่านี้มีการเคลื่อนที่ของประชากรเป็นอย่างสูง นอกจากนั้นยังมีการใช้ประโยชน์จากยานพาหนะราคาถูกชนิดต่างๆ เช่น รถจักรยานยนต์สองจังหวะ รถประจำทาง และรถบรรทุก ซึ่งเอื้ออำนวยให้มีการเคลื่อนที่ของสินค้าที่ค่อนข้างเร็วในระยะทางที่ไกลๆ ได้
4) พื้นที่เหล่านี้เป็นแหล่งแรงงานราคาถูกแหล่งใหญ่ ซึ่งถูกนำมาใช้ประโยชน์โดยประเทศของตนเอง ต่างประเทศและการลงทุนของเอกชน วิธีการนำแรงงานมาใช้ในกิจกรรมนอกภาคเกษตรแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศและแต่ละบริเวณ ประเทศที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดคือ ญี่ปุ่น ไต้หวัน และเกาหลีใต้ ซึ่งมีการเพิ่มขึ้นของการเป็น

[9]ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 65-66.

อุตสาหกรรมและเกษตรกรรม นำหน้าประเทศอื่นๆ ในเอเชีย ประเทศทั้งสามได้พยายามเพิ่มรายได้ชนบทโดยผ่านทางการเพิ่มผลผลิต การประกันราคา การกระจายชนิดของพืชที่ปลูกนอกเหนือจากข้าว และเพิ่มโอกาสของการจ้างงานในอุตสาหกรรมชนบท ความพยายามนี้ประสบความสำเร็จ เมื่อมีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพประกอบกันไปด้วย เช่น ถนนในชนบท การจัดให้มีไฟฟ้าใช้ การจัดรูปที่ดิน และการชลประทาน ทำให้มีแรงงานโดยเฉพาะแรงงานสตรีเหลือพอที่จะทำงานในภาคอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงทางสถาบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิรูปที่ดินและการใช้พันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตสูงก็เป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการนี้ ประกอบกับรัฐบาลได้ลงทุนสร้างความเชื่อมโยงทางการคมนาคมขนส่งหลักๆ เช่น ทางหลวงและรถไฟฟ้าซึ่งสามารถดึงให้พื้นที่หรือบริเวณเหล่านี้เข้าใกล้เมืองมากยิ่งขึ้น

5) พื้นที่เหล่านี้มีการเพิ่มขึ้นของการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในงานนอกภาคเกษตรหรือแรงงานผู้หญิงนอกภาคเกษตร ทั้งนี้เนื่องจากความต้องการแรงงานผู้หญิงที่เพิ่มมากขึ้นในงานด้านอุตสาหกรรม บริการทำงานบ้าน และงานอื่นๆ นอกจากนั้นแรงงานผู้หญิงยังมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอื่นๆ ในการผลิตทางการเกษตรอีกด้วยเช่น การเลี้ยงสัตว์ การปลูกผัก ผลไม้ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อการค้าภายในและระหว่างประเทศ
6) พื้นที่เหล่านี้เป็นภาคที่มองไม่ชัดหรือมองไม่เห็น กล่าวคือ ความคิดของเจ้าหน้าที่รัฐกฎข้อบังคับที่ใช้กับเมืองอาจจะนำมาใช้ไม่ได้กับพื้นที่นี้ และเป็นการยากที่รัฐจะบังคับใช้กฎเหล่านี้ แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของภาคเกิดขึ้นแล้วก็ตาม

2.2. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเป็นเมือง

กระบวนการเป็นเมือง เป็นกระบวนการอันซับซ้อนทางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปในระบบสังคมหนึ่ง จากสภาพความเป็นอยู่แบบชนบททั่วไปสู่ความเป็นแหล่งชุมชนเมือง และถือเป็นกระบวนการสำคัญที่ต้องเกิดขึ้นในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ [10] โดยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการใช้เทคโนโลยีแบบดั้งเดิมมาเป็นการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการเพาะปลูกจากแบบยังชีพมาเป็นเพื่อการค้า การเปลี่ยนแปลงจากการใช้แรงงานคนและสัตว์มาเป็นการใช้เครื่องจักรกลเพื่อการผลิตสินค้า และการเคลื่อนย้ายของประชากรจากชนบทเข้าสู่เมือง นอกจากนั้นกระบวนการเป็นเมืองยังมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอีกด้วย โดยผ่านทางด้านการกระจายนวัตกรรม (Innovation Diffusion)[11] ทั้งนี้ เพื่อสร้างความทันสมัยให้แก่คนในชนบท

[10]เรื่องเดียวกัน, หน้า 38.

[11]เรื่องเดียวกัน.

กระบวนการเป็นเมืองที่เกิดในประเทศพัฒนาแล้วและในประเทศกำลังพัฒนา มีความเหมือนกันและแตกต่างกันใน 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดเมือง และ สาเหตุของการอพยพจากชนบทเข้าสู่เมือง กล่าวคือ

สาเหตุที่ทำให้เมืองมีความเหมือนกันทั้งในประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา คือ การขยายตัวของประชากรในเขตชนบท เนื่องจากอัตราการเกิดสูงกว่าอัตราการตาย และอัตราการเกิดในเมืองที่ต่ำกว่าในชนบท ทำให้เกิดการอพยพของชาวชนบทเข้าสู่เมือง ส่วนสาเหตุที่ทำให้เมืองมีความแตกต่างกันคือ ในประเทศพัฒนาแล้ว การเพิ่มของประชากรในเขตเมืองสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้แรงงานในภาคเกษตรกรรมสามารถเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมได้ โดยไม่ทำให้ผลิตภาพในภาคเกษตรลดลง ถือเป็นการเพิ่มผลิตภาพของระบบเศรษฐกิจโดยส่วนรวม สำหรับประเทศกำลังพัฒนา การเพิ่มของประชากรในเขตเมืองไม่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ เนื่องจากประเทศยังเป็นประเทศเกษตรกรรมและเมืองเองก็ไม่มีฐานเศรษฐกิจที่จะรองรับแรงงานส่วนนี้ได้[12]

สาเหตุของการอพยพจากชนบทเข้าสู่เมืองนั้น มีความแตกต่างกันระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา กล่าวคือ ในประเทศพัฒนาแล้ว การอพยพจากชนบทเข้าสู่เมืองเป็นเพราะแรงดึงของเมือง (Pull Factors) อันได้แก่ ค่าแรงงานในภาคอุตสาหกรรมที่สูงกว่าภาคเกษตรกรรม แต่ในประเทศกำลังพัฒนา การอพยพจากชนบทเข้าสู่เมืองเกิดขึ้นเพราะแรงผลักของชนบท (Push Factor) อันได้แก่ ความยากจนและความไม่มีโอกาสในทางเศรษฐกิจ[13]

Lampard, E.E[14] กล่าวว่ามีแนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษากระบวนการเป็นเมืองอยู่ 3 แนวทางด้วยกัน ได้แก่

1) การศึกษาเชิงพฤติกรรม โดยศึกษาจากการรวมตัวกันของประชากรจำนวนมาก ซึ่งจะมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม เพราะจะทำให้เกิดการแบ่งแยกมากขึ้น ความสัมพันธ์ในลักษณะญาติพี่น้องที่ใกล้ชิดสนิทสนมจะค่อยๆ กลายเป็นความห่างเหิน ตัวใครตัวมัน และไม่สนใจความเป็นอยู่ของผู้อื่น นอกจากนั้น การที่ประชากรอยู่รวมกันอย่างหนาแน่น ทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างคนรวยและคนจนชัดเจนขึ้น การที่ประชากรทำงานด้วยกัน โดยปราศจากความสัมพันธ์ทางด้านจิตใจ จะนำไปสู่การแข่งขันแก่งแย่งและการแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง ซึ่งสถานการณ์เหล่านี้จะถูกควบคุมอย่างเป็นทางการเข้มงวด และกำหนดโทษไว้รุนแรง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมจะถูกควบคุมโดยสัญญาณไฟจราจรและนาฬิกา

---

[12]เรื่องเดียวกัน, หน้า 39.

[13]เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

[14]ชัชนี วายลี่, **ภูมิศาสตร์เมือง** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงจันทร์, 2528), หน้า 10.

2) การศึกษาเชิงเศรษฐกิจ การศึกษาในแนวนี้มุ่งหาความสัมพันธ์ระหว่างระดับพัฒนาทางเศรษฐกิจกับระดับการเป็นเมือง เพราะเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการเป็นเมืองคือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมจากเศรษฐกิจขั้นปฐมภูมิ เป็นกิจกรรมในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งทำให้เกิดการแบ่งแยกงานที่เฉพาะเจาะจงลงไปมากกว่าเดิม อาชีพใหม่ๆ เกิดขึ้นแทนอาชีพเกษตรกรรมดั้งเดิม เทคโนโลยีในการผลิตทั้งทางด้านเกษตรกรรมและด้านอื่นๆ ก้าวหน้าขึ้น ทำให้เกิดผลผลิตส่วนเกินทางการเกษตรสำหรับนำมาเลี้ยงผู้คนในเมืองที่ไม่ใช่เกษตรกร
3) การศึกษาเชิงนิเวศ โดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตที่อยู่ในเมืองโดยศึกษาจากองค์ประกอบใหญ่ๆ เช่น ประชากร สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและ การจัดองค์การ เป็นต้น

สำหรับกระบวนการเป็นเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้น วรวุฒิ หิรัญรักษ์[15] กล่าวว่า แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงจากชนบทไปสู่เมือง สามารถเห็นได้จากลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) การลดลงในความสำคัญของภาคเกษตรกรรม สัดส่วนของผลผลิตเกษตรกรรมได้ลดลงอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นผลมาจากคุณภาพดินเลว ขาดน้ำ ขาดความรู้ในการเกษตรสมัยใหม่ ต้องมีการปรับปรุงระบบชลประทานเพื่อการเกษตร ปรับปรุงคุณภาพดิน การให้ความรู้แผนใหม่แก่เกษตรกร และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเกษตรไปสู่การเพาะปลูกและการปศุสัตว์ที่ให้ผลตอบแทนสูง
2) การเพิ่มขึ้นของประชากรในเมือง ปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นภายในภาคมากขึ้น คือเป็นการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าไปทำงานในเมือง ในจังหวัดหรือเมืองใหญ่ภายในภาคเดียวกัน การเพิ่มขึ้นของประชากรเมืองจะทำให้เกิดปัญหาการว่างงานในเมืองรวมทั้งปัญหาการขาดแคลนบริการพื้นฐานในเมือง ปัญหาสังคม และคุณภาพชีวิตที่ตกต่ำ
3) ประชากรในชนบทลดลง แนวโน้มลดลงจาก 16.8 ล้านคน ในปี พ.ศ.2539 เหลือ 14.9 ล้านคน ในปี พ.ศ.2548 และเหลือเพียง 13.4 ล้านคน ในปี พ.ศ.2558 ก่อให้เกิดปัญหาการขาดความอบอุ่นในครอบครัว และการขาดแคลนแรงงานชนบทและไร่นา เนื่องจากหนุ่มสาวอพยพมาหางานทำในเมือง

[15]วรวุฒิ หิรัญรักษ์, “ผลทางเศรษฐกิจที่มีต่อภูมิภาคและชนบทจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากชนบทไปสู่เมือง” **วารสารราชบัณฑิตยสถาน** ปีที่ 25 ฉบับที่ 1 (ตุลาคม 2542 – มกราคม 2543), หน้า 75.

4) การผสมผสานของระบบเมืองและชนบท การปรับปรุงพัฒนาโครงข่ายการบริการพื้นฐานบริการสังคมทำให้ความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบทลดลง ทำให้การเดินทางสะดวก มีโอกาสได้รู้ข้อมูลข่าวสาร มีโอกาสได้รับการศึกษาทุกระดับมากขึ้น ได้รับการรักษาพยาบาลและบริการสาธารณสุขที่ดีขึ้น มีการขยายอุตสาหกรรมเข้าไปตั้งในพื้นที่ชนบทมากขึ้น

2.3. แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะเศรษฐกิจการเกษตร

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศส่วนหนึ่งเกิดจากการรับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเข้ามา เช่นเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรก็เกิดขึ้นเนื่องจากการนำเอาเทคนิคทางการผลิตที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการปลูกพืชและการคัดเลือกพันธุ์สัตว์ การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินและการบุกเบิกที่ดินใหม่ๆ ในบริเวณต่างๆ และสิ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็คือ ความชำนาญในการผลิตสินค้าเฉพาะอย่างในเขตต่างๆ การใช้เครื่องจักรมีมากขึ้น การแบ่งงานกันทำมีมากขึ้น และการลงทุนปรับปรุงที่ดินมีมากขึ้น ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การเกษตรมีลักษณะเป็นแบบทุนนิยมมากขึ้นกว่าแต่ก่อน สินค้าถูกผลิตขึ้นเพื่อขายยังตลาดที่ห่างไกลหรือไม่รู้จักมาก่อนมากกว่าจะผลิตขึ้นเพื่อบริโภคเอง เกษตรกรที่ถือครองที่ดินขนาดใหญ่ต้องลงทุนในเครื่องมือการเกษตรและจ้างแรงงาน ในขณะที่ผู้ถือครองขนาดเล็กเป็นทั้งนายทุนและแรงงานของตนเอง ความสำเร็จในการดำเนินการขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างราคาที่เกษตรกรได้รับจากการขายกับราคาที่สินค้าที่เขาต้องจ่ายเงินซื้อ ถ้าหากความสัมพันธ์นี้เป็นไปในทางที่ดีต่อเขา เกษตรกรก็จะมีรายได้ไปสะสมทุนมากขึ้น แต่ถ้าเป็นไปในทางที่เสียหายต่อเขา เกษตรกรก็จะเป็นหนี้เป็นสินและถ้าหากจัดการหนี้สินไม่ทัน เกษตรกรก็จะต้องสูญเสียที่ดินทำกินไปให้แก่นายทุนเงินกู้หรือไม่ก็ต้องขายที่ดินให้แก่ผู้ที่มีทุนดีกว่าไป

เนื่องจากการใช้ที่ดินมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้อยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนการผลิตอย่างหนึ่งไปสู่การผลิตอีกอย่างหนึ่ง เกษตรกรหรือผู้ประกอบการจะพยายามนำเอาที่ดินไปใช้ในการผลิตที่คิดว่าจะได้รับผลตอบแทนสูงสุดหรือสูงกว่าการใช้ที่ดินในการผลิตแบบเดิมๆ การเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์ที่ดินนี้จะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสมรรถนะของการใช้ที่ดินชนิดนั้นๆ ที่ดินมักจะมีแนวโน้มที่จะถูกนำไปใช้ให้เกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้น ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงนี้จะต้องมีการลงทุนเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แต่จะมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับเกษตรกรเองว่าจะตัดสินใจอย่างไรในการใช้ประโยชน์ที่ดิน

การประโยชน์ใช้ที่ดิน (Land Utilization) ได้มีผู้ศึกษารวบรวมและแบ่งประเภทตามจุดประสงค์ของ การศึกษาไว้แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

ไกรสร คือประโคน[16] ได้กำหนดลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น 10 ชนิดกว้างๆ (Ten Fold Classification of Land Utilization) ดังนี้

1) ที่ดินสำหรับปลูกพืช (Crop Land)
2) ที่ดินสำหรับทุ่งหญ้าและเลี้ยงสัตว์ (Pasture and Grazing Land)
3) ที่ทำเหมืองแร่ (Mineral Land)
4) ที่ป่า (Forest Land)
5) ที่ดินสำหรับที่พักอาศัย (Residential Land)
6) ที่ดินสำหรับการคมนาคมขนส่ง (Transportation Land)
7) ที่ดินสำหรับการค้าและอุตสาหกรรม (Commercail and Industrial Land)
8) ที่ดินสำหรับให้บริการ (Service Land)
9) ที่พักผ่อนหย่อนใจ (Recreation Land)
10) ที่แห้งแล้งและที่ใช้การไม่ได้ (Barren and Waste)

สำหรับด้านเกษตรกรรมนั้น มีการแบ่งลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็นประเภทต่างๆ ดังเช่น

Hans Ruthenberg[17] ได้จำแนกลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ การเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งในแต่ละประเภทของการจำแนกลักษณะการใช้ที่ประโยชน์ที่ดินก็มีการแยกย่อยประเภทต่างๆ ลงไปอีก ดังนี้

1) การเพาะปลูก ประกอบด้วย 6 ประเภท คือ
   1.1) การเพาะปลูกตามชนิดของการหมุนเวียน (Type of Ratation)
   1.2) การเพาะปลูกตามความเข้มในการหมุนเวียน (Intensity of Ratation)
   1.3) การเพาะปลูกตามการใช้น้ำในการเพาะปลูก
   1.4) การเพาะปลูกตามชนิดของพืชที่ปลูก
   1.5) การเพาะปลูกตามชนิดของเครื่องมือที่ปลูก
   1.6) การเพาะปลูกตามขีดขั้นของการทำเป็นการค้า

---

[16]ไกรสร คือประโคน, **เศรษฐศาสตร์ที่ดิน** พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2538), หน้า 7.

[17]ไพฑูรย์ พงศะบุตร, **ภูมิศาสตร์เกษตรกรรม** (มปท), หน้า 5-1 - 5-8.

2) การเลี้ยงสัตว์ ประกอบด้วย 4 ประเภท คือ

2.1) การเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน (Normadism or Normadic Herding)

2.2) การเลี้ยงสัตว์แบบกึ่งเร่ร่อน (Semi – Normadism)

2.3) การเลี้ยงสัตว์แบบย้ายที่ตามฤดูกาล (Transhumance)

2.4) การเลี้ยงสัตว์แบบอยู่ประจำเป็นที่ (Stationary Animal Husbandry)

Derwent, S. Whittlesey[18] ได้จำแนกลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น 13 ประเภท ดังนี้

1) การเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน (Nomadic Herding)
2) การทำไร่ปศุสัตว์ (Livestock Ranching)
3) การทำไร่เลื่อนลอย (Shifting Cultivation)
4) การเพาะปลูกที่อยู่ติดที่แบบเบื้องต้น (Rudimentary Sedentary Tillage)
5) การเพาะปลูกแบบยังชีพชนิดเพิ่มผลผลิต โดยมีข้าวเจ้าเป็นพืชหลัก (Intensive Subsistence Tillage With Rice Dominant)
6) การเพาะปลูกแบบยังชีพชนิดเพิ่มผลผลิต โดยไม่มีข้าวนาลุ่ม (Intensive Subsistence Tillage Without Paddy Rice)
7) การเพาะปลูกข้าวในไร่ขนาดใหญ่แบบการค้า (Commercial Plantation Crop Tillage)
8) การเกษตรแบบ Mediterranean (Mediterranean Agriculture)
9) การทำนาข้าวแบบการค้า (Commercial Grain Farming)
10) การทำฟาร์มปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์แบบการค้า (Commercial Livestock and Crop Farming)
11) การทำฟาร์มปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์แบบยังชีพ (Subsistence Livestock and Crop Farming)
12) การทำฟาร์มโคนมแบบการค้า (Commercial Dairy Farming)
13) การปลูกพืชสวนแบบชำนัญพิเศษ (Specialized Horticulture)

Glen, T. Trewartha[19] ได้จำแนกลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น 10 ประเภท ดังนี้

1) การเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน (Nomadic Herding)
2) การทำไร่ปศุสัตว์ (Livestock Ranching)
3) เกษตรกรรมแบบเบื้องต้น (Rudimentary Cultivation)
4) เกษตรกรรมแบบยังชีพชนิดเพิ่มผลผลิต (Intensive Subsistence Agriculture)

[18]เรื่องเดียวกัน, หน้า 5-9 – 5-14.

[19]เรื่องเดียวกัน, หน้า 5-14 – 5-15.

5) การเพาะปลูกในไร่ขนาดใหญ่แบบการค้า (Commercial Plantation Cultivation)
6) เกษตรกรรมแบบ Mediterranean (Mediterranean Agricuture)
7) การทำนาข้าวแบบการค้า (Commercial Plantation Cultivation)
8) การทำฟาร์มปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ (Associated Crop and Livestock Farming)
9) การทำฟาร์มโคนมแบบการค้า (Commercial Dairy Farming)
10) การทำสวนและการปลูกผลไม้แบบการค้า (Commercial Gardening and Fruit Culture)

นอกจากนั้น ยังมีการจำแนกระบบเกษตรกรรมที่ให้ความสำคัญกับสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่อีกด้วย โดยมีนักภูมิศาสตร์ 2 คน คือ J.E. Spencer และ Norman R. Stewart[20] ได้ร่วมกันจัดจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินออกมา 13 ประเภท ดังนี้

1) การทำไร่เลื่อนลอย (Shifting Cultivation)
2) การทำสวนประจำที่ (Sedentary Gardening)
3) การเพาะปลูกโดยใช้ไถแบบดั้งเดิม (Primitive Plough Culture)
4) การทำสวนแบบการค้าขั้นเริ่มพัฒนา (Formative Commercial Gardening)
5) การเพาะปลูกโดยใช้ไถขั้นพัฒนาแล้ว (Developed General Plough Culture)
6) การทำฟาร์มแบบการค้าชนิดกึ่งใช้เครื่องจักรทุ่นแรง (Semi-Mechanized Commercial General Farming)
7) การทำฟาร์มใช้เครื่องจักรทุ่นแรงขั้นพัฒนา (Developed Mechanized Farming)
8) การเลี้ยงสัตว์แบบดั้งเดิม (Traditional Pastoratism)
9) การทำไร่ปศุสัตว์แบบการค้า (Commercial Livestock Ranching)
10) การทำไร่ขนาดใหญ่แบบ Traditional Latifundia (Traditional Latifundia)
11) การทำไร่ขนาดใหญ่แบบบรรษัทสมัยใหม่ (Modern Corporate Plantation)
12) การผลิตเกษตรกรรมแบบอุตสาหกรรม (Industrialized Agricultural Production)
13) การเกษตรแบบมีการจัดการไร่นารวม (Collective Managerial Agriculuture)

[20]เรื่องเดียวกัน, หน้า 5-17.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข[21] ได้แบ่งเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรออกตามสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร ดังนี้

1) เขตการเกษตรก้าวหน้า มีระบบชลประทานและใช้วิธีเกษตรกรรมแผนใหม่ทำให้ได้ผลผลิตอย่างเต็มที่ เกษตรกรในเขตนี้มีรายได้มากขึ้น เนื่องจากมีวิธีการเพาะปลูกแบบใหม่ที่สามารถทำการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ได้ตลอดทั้งปี
2) เขตการเกษตรปานกลาง ระบบชลประทานยังมีบทบาทต่อการทำการเพาะปลูก แม้ว่าจะไม่สามารถทำการปลูกข้าวได้ตลอดทั้งปี แต่เป็นพื้นที่ที่สามารถปลูกพืชอย่างอื่นเพื่อหารายได้ นอกเหนือจากการปลูกข้าวได้
3) เขตการเกษตรล้าหลัง เป็นเขตที่ทำการเพาะปลูกเพียงรอบเดียวในแต่ละปี และต้องอาศัยน้ำฝน ส่วนเทคโนโลยีต่างๆ ที่ประกอบการทำการเพาะปลูกมักเป็นแบบดั้งเดิม อาศัยแรงงานสัตว์เป็นหลัก

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร (Agricultural Land Utilization Type) ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาออกตามกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่โดยรวม และถือเป็นการจำแนกขั้นต่ำในแบบการใช้ที่ดินที่เฉพาะเจาะจง (Specification of Forms of Landuse) ดังนั้น การแบ่งชนิดของใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร[22] จึงแบ่งออกได้ ดังนี้

1) ที่นา (Paddy Field Area)
2) ที่ปลูกพืชไร่ (Field Crops Area)
3) ที่ปลูกผลไม้และไม้ยืนต้น (Fruit Trees and Tree Crops Area)
4) ที่ปลูกสวนผักและไม้ดอก (Vegetables and Flowers Area)
5) ที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงปศุสัตว์ (Pasture)
6) ที่ประมงน้ำจืด (Inland Fishery)
7) ที่ดินว่างเปล่า (Idle Land)
8) ที่อยู่อาศัย (Housing Area)
9) อื่นๆ

---

[21]สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, **สังคมวิทยาชนบท : วิธีการวิจัย ทฤษฎีและการเปลี่ยนแปลงสังคมชนบท**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2528), หน้า 131.

[22] สำนักงานสถิติแห่งชาติ, **สมุดรายงานสถิติจังหวัด : พระนครศรีอยุธยา** (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2544), หน้า 27.

หากรวมชนิดของการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรร่วมกับการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่นๆ ด้วยแล้วก็จะทำให้มีชนิดของการใช้ประโยชน์ที่ดินที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่นๆ นั้นจะมีทั้งผลดีและผลเสียต่อพื้นที่ทำการเกษตร ทั้งทางด้านชีวิตความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

การพิจารณาชนิดของการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรโดยรวมแล้วจะเห็นว่ามีความแตกต่างกันไป บางแห่งมีการใช้ที่ดินทางเกษตรกรรมอย่างหนาแน่น แต่บางแห่งปล่อยทิ้งว่างไว้หรือทำการเกษตรเพียงเล็กน้อย บางแห่งเน้นหนักไปในทางการเพาะปลูกเพื่อการค้า ในขณะที่บางแห่งมีการเพาะปลูกแบบเพื่อยังชีพ หรือการเลี้ยงสัตว์มากกว่าการเพาะปลูก เป็นต้น ซึ่งความแตกต่างของการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรในพื้นที่ต่างๆ เหล่านี้มีสาเหตุมาจากปัจจัย 2 ประการด้วยกัน[23] คือ

1) ปัจจัยทางกายภาพ (Physical Factors) ได้แก่
   1.1) ดิน ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในการทำการเกษตร
   1.2) ภูมิอากาศ เป็นปัจจัยสำคัญในการทำการเกษตรเช่นเดียวกัน
   1.3) ความสูงต่ำของพื้นที่ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร
2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม (Social and Economic Factors) ได้แก่
   2.1) ระบบการถือครอง เป็นการเข้าครอบครองที่ดินเพื่อทำประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นเจ้าของที่ดินโดยตรงหรือไม่ตาม โดยมีวิธีการครอบครอง มีดังนี้
      2.1.1) โดยเกษตรเป็นเจ้าของที่ดินเอง
      2.1.2) โดยเกษตรกรเป็นผู้เช่าที่ดิน
      2.1.3) โดยการถือกรรมสิทธิ์รวมของชุมชน
      2.1.4) โดยการถือกรรมสิทธิ์ของรัฐ
   2.2) ขนาดไร่นา มักเรียกว่า “ไร่นาหรือฟาร์ม” เป็นหน่วยของที่ดินเกษตรกรรมซึ่งอยู่ภายใต้การดำเนินการหรือการจัดการของเจ้าของเดียวกัน ขนาดของไร่นามักมีขนาดแตกต่างกันตามพื้นที่ต่างๆ ไร่นาบางแห่งมีขนาดใหญ่ มีเนื้อที่นับเป็นหลายหมื่นไร่ ในขณะที่ไร่นาบางแห่งมีเนื้อที่เพียง 1-2 ไร่เท่านั้น โดยปัจจัยที่ทำให้ขนาดไร่นาแตกต่างกัน มีดังนี้
      2.2.1) ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่
      2.2.2) ความหนาแน่นของประชากรในชนบท
      2.2.3) ระบบการถือครอง
      2.2.4) ระบบเกษตรกรรมที่ปฏิบัติอยู่ในท้องถิ่น

[23] เรื่องเดียวกัน, หน้า 3-1 – 4-31.

2.3) การจัดองค์กรไร่นา เป็นรูปแบบในด้านการดำเนินงานในไร่นา ซึ่งจะกำหนดว่าผู้ใดมีอำนาจตัดสินใจในการใช้ประโยชน์จากที่ดินนั้นๆ โดยแบ่งการจัดองค์กรไร่นาออกเป็น 4 แบบ ดังนี้

2.3.1) ไร่นาครอบครัว

2.3.2) ไร่นาสหกรณ์

2.3.3) ไร่นารวม

2.3.4) ไร่นาของรัฐ

2.4) ระดับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการเกษตร มีผลต่อวิธีการเกษตรในพื้นที่ต่างๆ อย่างมาก เกษตรกรที่ใช้เทคโนโลยีการเกษตรในระดับสูงย่อมสามารถใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าเกษตรกรที่ยังมีเทคโนโลยีการเกษตรอยู่ในระดับต่ำ ทั้งนี้จะเห็นความแตกต่างได้อย่างชัดเจนระหว่างเกษตรกรในประเทศพัฒนาแล้วกับเกษตรกรในประเทศกำลังพัฒนา กล่าวคือในประเทศพัฒนาแล้ว เกษตรกรจะทำเกษตรกรรมแบบการค้า มีการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตรอย่างพร้อมมูล ส่วนประเทศกำลังพัฒนาเกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรแบบยังชีพไม่ค่อยมีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัย

2.5) ระบบการตลาดของการเกษตร เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการใช้ ที่ดินทางเกษตรกรรม โดยเฉพาะในกรณีที่เกษตรกรประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นแบบการค้า ซึ่งเกษตรกรจะต้องคำนึงถึงการผลิตสินค้าให้ตรงกับความต้องการของตลาด และสามารถจำหน่ายผลผลิตในราคาที่พอมีกำไร ฉะนั้น การที่เกษตรกรจะเลือกปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ชนิดใดจะมีการผลิตมากน้อยเพียงใดหรือผลิตเมื่อใด จึงสัมพันธ์กับระบบการตลาดเป็นสำคัญ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในด้านการใช้ที่ดิน แรงงาน รายได้ของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ที่มีการปะทะสัมพันธ์หรือเผชิญหน้าในลักษณะของความเป็นเมืองและชนบทดังกล่าวที่ได้กล่าวมาแล้ว ส่วนงานวิจัยที่มีผู้ทำการศึกษาไว้บ้างแล้ว และสามารถนำมาประกอบเป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

งานค้นคว้าวิจัยของสุนันทา สุวรรโณดม และคณะ (2528) เรื่อง "**การวิจัยเบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้พื้นที่รอบเขตนครหลวงและการเปลี่ยนสภาพการใช้พื้นที่รวมถึงผลของการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยาของผู้ซึ่งใช้พื้นที่เหล่านั้นในปัจจุบันและภาวะการย้ายถิ่นในเขต**" ผลการศึกษาได้แบ่งการใช้ที่ดินรอบเขตนครหลวงในช่วงเวลานั้นออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

1) บริเวณที่อยู่อาศัย
2) บริเวณสถาบันการศึกษาและสถาบันทางศาสนา
3) บริเวณพื้นที่เกษตรกรรม
4) บริเวณอุตสาหกรรมและคลังสินค้า
5) สถานที่ราชการ
6) บริเวณถนน ตรอกซอย และทางเท้า

ในส่วนของประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาและจากการขยายตัวของเมืองนั้นคือ การขาดการควบคุมการใช้พื้นที่ในบริเวณต่างๆ ตลอดจนไม่มีการกำหนดบริเวณที่ตั้งของอาคารประเภทต่างๆ ไว้ ทำให้ขนาดของที่ดินเล็กเกินไป ไม่ได้สัดส่วนกับอาคารที่ปลูกสร้าง ถนนบางสายแคบเกินไป ไม่มีทางเท้า นอกจากนั้น โรงงานอุตสาหกรรมไม่ได้รับการควบคุมที่เคร่งครัดหรือกำหนดเขตให้แน่นอน

ในด้านการถือครองที่ดิน กรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินเปลี่ยนไปจากเดิม โดยแบ่งประเภทผู้ถือครองได้ 3 ประเภท คือ

1) เจ้าของที่นาเดิมทั้งประเภทที่เป็นชาวนาเอง และประเภทที่ให้ผู้อื่นเช่าที่นา ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่เดิม ตั้งหลักแหล่งและรับมรดกที่ดินมาจากบรรพบุรุษ
2) เจ้าของที่ดินแปลงเล็ก ส่วนใหญ่เป็นผู้อพยพมาจากที่อื่นแต่อาศัยโอกาสในช่วงที่ราคาที่ดินยังไม่สูงเกินไปประกอบกับมีความสามารถในการจัดซื้อ จึงทำให้สามารถหาเช่าซื้อที่ดินได้ตามกำลังทรัพย์
3) เจ้าของที่ดินแปลงใหญ่ ส่วนใหญ่จะเป็นนักลงทุนและนักเก็งกำไรที่ประกอบธุรกิจ เกี่ยวกับบ้านจัดสรรและที่ดิน โดยการกว้านซื้อที่ดินที่ไกลจากชุมชนออกไปและตัดแบ่งขายเป็นแปลงเล็กๆ

งานค้นคว้าวิจัยของวัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ (2534) เรื่อง “**การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและแรงงานของชุมชนชนบทในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**” ผลการศึกษาได้ข้อสรุปว่า การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน แรงงาน และ รายได้ เป็นผลสืบเนื่องมาจาก การปรับปรุงระบบคมนาคมและการขยายตัวของอุตสาหกรรมทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้าน ส่งผลให้เกษตรกรในหมู่บ้านมีจำนวนลดลง สมาชิกบางส่วนในครัวเรือนเกษตรหันไปประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร ที่ดินเพื่อการเกษตรมีจำนวนลดลงเนื่องจากการลดลงของเนื้อที่ถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรเพราะมีการขายที่ดินเพิ่มขึ้นและมีการเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรน้อยลง ทำให้สัดส่วนของเนื้อที่ทำการเกษตรจากเนื้อที่ถือครองของชุมชนลดลง ในทางกลับกันพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรมมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้รายได้จากนอกภาคเกษตรกลายเป็นแหล่งที่มาของรายได้ส่วนใหญ่ภายในชุมชน

งานค้นคว้าของ สุวิทย์ ธีรศาศวัต (2535) เรื่อง “**พัฒนาการของการใช้ที่ดินและ การเปลี่ยนแปลงอาชีพของชาวอีสานในชุมชนชานเมืองหลัก : กรณีศึกษาบ้านกอก จังหวัดขอนแก่น**” พบว่าพื้นที่ศึกษาในช่วงแรกๆ ของการตั้งถิ่นฐาน มีการใช้ที่ดินทำนาไม่มากนัก เพราะจำนวนประชากรมีน้อยและมุ่งการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก แต่ในช่วงหลัง เมื่อมีทางรถไฟพาดผ่านและมีการตั้งโรงสีไฟขนาดใหญ่ ประกอบกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และการแพทย์ที่เจริญมากขึ้น ทำให้เกิดการขยายพื้นที่นา ส่งผลให้การใช้พื้นที่ทำนามีเพิ่มมากขึ้น ยิ่งเมื่อเข้าช่วงรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีการประกาศใช้แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 ที่ให้เมืองขอนแก่นเป็นหลักในการพัฒนา ส่งผลให้ตัวเมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว กิจการการค้าขาย การบริการและอุตสาหกรรมมีการขยายตัวซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อการใช้ที่ดินและอาชีพของชาวบ้านโดยตรง

การใช้ที่ดินมีการเปลี่ยนแปลงในด้านการลดลงของจำนวนที่นา ในขณะที่บ้านจัดสรร สถานศึกษา และฟาร์มกลับมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้ตัวเมืองมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น

ในส่วนของแรงงานภาคเกษตรก็เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน มีการเกิดขึ้นของแรงงานนอกภาคเกษตร เนื่องจากความต้องการแรงงานของโรงงานอุตสาหกรรมและร้านค้า ประกอบกับเนื้อที่ทำนาที่ลดน้อยลงส่งผลให้แรงงานในภาคเกษตรมีจำนวนลดลงเช่นเดียวกัน

งานวิทยานิพนธ์ของพัชนีบูลย์ เจริญผิว (2535) เรื่อง “**การปรับตัวด้านแรงงานและการใช้ที่ดินในภาวะความเปลี่ยนแปลงของระบบการผลิต กรณีศึกษาบ้านทุ่งนา ตำบลทัพหลวง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี**” ผลการศึกษาพบว่า มีเงื่อนไขอยู่ 2 ประการที่ทำให้มีการนำเอารูปแบบของระบบการผลิตเพื่อยังชีพและระบบการผลิตเพื่อการค้ามาใช้ในลักษณะของการเลือกส่วนที่เอื้อประโยชน์สูงสุดมาใช้ร่วมกัน นั้นคือ เงื่อนไขจากภายนอกและเงื่อนไขจากภายใน

เงื่อนไขจากภายนอก ได้แก่ ระบบเศรษฐกิจและการผลิตโดยส่วนรวมของประเทศ อันเป็นผลมาจากนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติโดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก ได้มีส่วนอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงไม่เฉพาะแต่

ระบบการผลิตและอาชีพเท่านั้นแต่รวมถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตบางอย่าง เช่น การแต่งกาย การบริโภคสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า และยานพาหนะ นอกจากนั้น การเข้ามาของสถาบันการเงินก็มีส่วนผลักดันให้ชาวบ้านยอมรับระบบการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อการค้าและขยายการผลิตออกไปได้อย่างรวดเร็ว

เงื่อนไขจากภายใน ได้แก่ ความพร้อมของชุมชน เพราะว่าชุมชนได้มีการติดต่อค้าขายกับชุมชนอื่นที่มีระบบการผลิตเพื่อการค้าอยู่แล้วประกอบกับสัดส่วนของจำนวนประชากรต่อที่ดินทำการเกษตรยังมีอยู่เพียงพอและสภาพของพื้นที่และทรัพยากรในชุมชนที่เอื้ออำนวย ทำให้การปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดที่ต้องใช้ที่ดินขนาดใหญ่มีความเป็นไปได้อย่างสูง

งานวิทยานิพนธ์ของชนิกา วัฒนะคีรี (2537) เรื่อง “**จากสังคมชาวนาสู่สังคมอุตสาหกรรม : การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนไทยเบิ้ง บ้านดีลัง จังหวัดลพบุรี**” ผลการศึกษาพบว่ามีสาเหตุอยู่ 2 ประการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวชุมชนคือ ประการแรกเป็นปัจจัย ภายนอก คือ นโยบายที่มาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เปิดโอกาสให้มีการลงทุนทางด้านอุตสาหกรรม ทั้งนี้เพื่อต้องการนำประเทศไปสู่ความทันสมัย (Modernization) ประการหลังเป็นปัจจัยภายในตัวชุมชนเองคือ การเข้ามาของระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่างๆ ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า น้ำประปา ถนนหนทาง ตลอดจนการเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรมในตัวชุมชน

การมีโรงงานอุตสาหกรรมได้ทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปชนิดที่มิอาจย้อยรอยถอยหลังได้อีก การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดคือที่ดินของชาวนาถูกเปลี่ยนมือมากขึ้นในขณะที่ชาวนาก็ยินดีขาย เนื่องจากการทำนามักไม่ได้ผล อีกอย่างหนึ่งคือ ระบบเศรษฐกิจแบบใช้ของแลกของ (Barter Economy)ได้เปลี่ยนมาเป็นระบบเศรษฐกิจแบบใช้เงินเป็นสื่อกลาง (Cash Economy) ปัจจุบันเงินเป็นส่วนหนึ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน โดยมีสาเหตุใหญ่ๆ อยู่ 4 ประการ คือ

1) ชาวบ้านนิยมขายสิ่งที่ตนผลิตเหลือกินเหลือใช้เพื่อแลกเอาเงินสดและใช้เงินซื้อสิ่งอุปโภคบริโภคตามที่ตนต้องการและการซื้อขายก็สะดวก เนื่องจากมีรถยนต์เข้าถึงหมู่บ้าน และมีพ่อค้าแม่ค้าเข้ามารับซื้อถึงที่
2) คนรุ่นใหม่อายุตั้งแต่ 15-35 ปีที่เป็นเพศหญิง เข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม มีรายได้ที่แน่นอน สบายกว่าการทำไร่ทำนา ชาวบ้านเริ่มใช้เงินซื้อเครื่องบำรุงบำเรอความสุขด้วยระบบเงินผ่อนกันมากขึ้น
3) การยอมรับว่าเงินเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชาวบ้าน คือบทบาทของพ่อแม่ที่มีต่อลูกจะน้อยลงกว่าเดิม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างพ่อแม่กับลูกๆ ในด้านโครงสร้างอำนาจของครอบครัว ทั้งนี้เพราะลูกๆ ไม่ต้องพึ่งพาเงินทองจากพ่อแม่ แต่ในทางกลับกัน ลูกๆ จะหาเงินได้เองและยังได้มีส่วนช่วยเหลือพ่อแม่อีกด้วย

4) เหตุที่ต้องยอมรับว่าเงินเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตในหมู่บ้านคือ การใช้เงินซื้อสิ่งของซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่แสดงสถานภาพมากขึ้น ได้แก่ การสร้างบ้านเรือนหลังใหญ่ขึ้น ซื้อตู้เย็น รถปิคอัพ รถจักรยานยนต์ โทรทัศน์ การแต่งกาย เสื้อผ้า แพรพรรณและอาหาร เป็นต้น

2.5. กรอบความคิดการวิจัย

การวิจัยการใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร อิงทฤษฎีการเกิดขึ้นของพื้นที่ Mega-urban Region ของ T.G McGee เป็นหลัก รวมทั้งอิงทฤษฎีอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้วในตอนต้นด้วย โดยเน้นวิจัยด้านโครงสร้างทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่เกษตร ดังนั้น เพื่อให้การวิจัยได้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่วางไว้ข้างต้น จึงกำหนดกรอบความคิดไว้ดังนี้

1) การวิจัยศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อพิจารณาลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ภาคเกษตร และการเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ประโยชน์ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เหล่านั้น เนื่องจากการเกิดขึ้นของความเป็นเมืองและการเกิดงานในภาคอุตสาหกรรม โดย
    1.1) พิจารณาลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ภาคเกษตรจากรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรในแต่ละชนิดที่มีอยู่ในพื้นที่ศึกษา รวมถึงวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ภาคเกษตร ไม่ว่าจะเป็นระบบการถือครอง ขนาดไร่นา เทคโนโลยีการเกษตร และระบบการตลาด
    1.2) พิจารณาปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่เกษตรไปเป็นพื้นที่นอกภาคเกษตรเพื่อประกอบกิจกรรมอื่นๆ โดยปัจจัยเหล่านั้นได้แก่ ระบบคมนาคม ที่ตั้ง ราคาที่ดิน เป็นต้น
2) การวิจัยศึกษาการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากระบบเศรษฐกิจภาคปฐมภูมิที่เน้นการผลิตไปทางด้านเกษตรกรรม ไปสู่ระบบเศรษฐกิจภาคทุติยภูมิที่เน้นการผลิตไปทางด้านอุตสาหกรรม โดยพิจารณาจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานในภาคเกษตรเข้าสู่การทำงานนอกภาคเกษตรและนำมาซึ่งรายได้ของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่อำเภอต่างๆ

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

เพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของงานวิจัย 3 ข้อ คือ (1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร (2) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร และ(3) เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร วิธีการวิจัยจึงพิจารณาขอบเขตเนื้อหา ขอบเขตพื้นที่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การเก็บข้อมูลและเครื่องมือเก็บข้อมูล การทดลองใช้แบบสอบถาม และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้งานวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่วางไว้

3.1. ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยแบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น 2 เรื่องใหญ่ด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในตอนต้น และเพื่อให้เห็นสภาพการณ์ปัจจุบันของพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานครว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรและมากน้อยแค่ไหน เมื่อได้รับผลกระทบของการขยายตัวจากศูนย์กลางของประเทศทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม

1) การศึกษาทางด้านเศรษฐกิจของพื้นที่ เป็นการศึกษาสภาพเศรษฐกิจโดยรวมของพื้นที่ กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรและวีถีชีวิตของประชากรในพื้นที่ศึกษา โดยเหตุผลที่นำประเด็นเหล่านี้มาศึกษาก็เช่นเดียวกันกับที่กล่าวไว้ในช่วงแรกคือ การวางแผนพัฒนาประเทศในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดความเป็นเมืองในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กิจกรรมการผลิตนอกภาคเกษตรเกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา แรงงานภาคเกษตรมีจำนวนลดลงและนิยมทำงานนอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้น ระบบโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เกิดขึ้นในพื้นที่เพื่อรองรับความเป็นอุตสาหกรรมและความเป็นเมือง ในขณะเดียวกันก็ได้ปรับเปลี่ยนสภาพความเป็นอยู่ของประชากรในพื้นที่ไปด้วยเช่นเดียวกัน
2) การศึกษาทางด้านกายภาพของพื้นที่ เป็นการศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน ระบบการถือครองที่ดิน กิจกรรมการผลิตต่างๆ และปัญหาจากการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยเหตุผลที่นำประเด็นเหล่านี้มาศึกษาเพราะก่อนมีการวางแผนพัฒนาประเทศ จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีสภาพพื้นที่ กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นแบบเกษตรกรรม แต่การวางแผนพัฒนาประเทศในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดความเป็นเมืองในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งที่เกิดขึ้นจากภายในตัวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจากการขยายตัวของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล กล่าวคือ มีการเพิ่มขึ้นของผลิตผลใน

ภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม มีการโยกย้ายฐานการผลิตและแรงงานในภาคเกษตรไปสู่นอกภาคเกษตร ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวโครงสร้างพื้นฐานของพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมการผลิตนอกภาคเกษตร และในขณะเดียวกันสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นเดียวกัน

3.2. ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม กล่าวคือ มีพื้นที่ภาคเกษตรจำนวน 1,092,641 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 68.37 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด มีลักษณะของความเป็นชนบทและมีกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรเป็นหลัก โดยดูจากความได้เปรียบเชิงพื้นที่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพราะพื้นที่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีสภาพภูมิประเทศเหมาะสมต่อการทำการเกษตร และมีปัจจัยทางกายภาพหลายอย่างที่สนับสนุนให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร แต่เนื่องจากการมีพื้นที่อยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นศูนย์กลางในด้านต่างๆ ของประเทศ กล่าวคือ ห่างจากกรุงเทพมหานครทางรถยนต์ 75 กิโลเมตร ทางรถไฟ 72 กิโลเมตร และทางแม่น้ำเจ้าพระยา 137 กิโลเมตร ทำให้รูปแบบการผลิต สภาพเศรษฐกิจและวิถีการดำรงชีวิตจากกรุงเทพมหานครขยายเข้ามาในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ความเจริญและความเป็นเมืองจากกรุงเทพมหานครที่ขยายมายังพื้นที่นี้ ทำให้เกิดพื้นที่ปะทะสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับชนบทขึ้นในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ มีการขับเคลื่อนระหว่างกระแสดั้งเดิมจากในพื้นที่กับกระแสของการพัฒนาจากกรุงเทพมหานคร ส่งผลให้พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยากลายเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานครไปในที่สุด

การวิจัยในครั้งนี้จึงเลือกพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเฉพาะพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่ศึกษา เพื่อทำการศึกษาให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ข้างต้น คือ (1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร (2) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร และ(3) เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร

เนื่องจากพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งครอบคลุมพื้นที่โดยทั่วไปของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนั้น การศึกษาจึงศึกษาพื้นที่โดยรวม ไม่มีการแบ่งแยกประเภทของพื้นที่ออกเป็นโซนต่างๆ ประกอบกับกิจกรรมทางเกษตรส่วนใหญ่ คือการทำนา มีความเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ดังนั้น การศึกษาจึงสามารถมองภาพรวมได้จากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษานั้นเอง

3.3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยใช้สถิติภาคอ้างอิง (Inferential Statistics) โดยมีประชากรเป้าหมาย (Target Population) เป็นประชากรในพื้นที่เกษตรกรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และมีหน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) เป็นครัวเรือนเกษตร ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างในที่นี้ มักเป็นบุคคลใดบุคคลหนึ่งในครัวเรือนเกษตรที่ยังคงประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก ส่วนมากเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือคู่สมรสในครัวเรือนนั้นๆ ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลกับทางผู้วิจัย

จากข้อมูลที่รวบรวมได้ ทำให้สามารถคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) ที่เหมาะสมกับงานวิจัยได้ดังนี้ ในปี พ.ศ. 2543 จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีประชากรทั้งหมด 743,011 คน มีครัวเรือนทั้งหมด 198,034 ครัวเรือน[24] มีเกษตรกรทั้งหมด 177,289 คน[25] และมีครัวเรือนเกษตรทั้งหมด 26,774 ครัวเรือน[26] ดังนั้น ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งคำนวณด้วยระบบ Random Sampling เพื่อการประมาณสัดส่วน[27] (Proportion) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 192 คน แต่เนื่องจากงานวิจัยมีข้อจำกัดในหลายๆ ด้าน เช่น พื้นที่ศึกษาที่ค่อนข้างกว้าง ประชากรเป้าหมายที่อาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจายตามพื้นที่ต่างๆ เวลาและงบประมาณอันจำกัด ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างไม่สามารถทำได้ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ข้างต้น และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 110 คนเท่านั้นเป็นตัวแทนสำหรับการวิจัยในครั้งนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

[24] สำนักงานสถิติแห่งชาติ, **สมุดรายงานสถิติจังหวัด : พระนครศรีอยุธยา** (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2544).

[25] สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ข้อมูลเศรษฐกิจการเกษตร : http://oae.go.th/research/socio/2542-43/Sectionserveyzone/indicators/popstaage/zone1-24/zone15.html.

[26] สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ข้อมูลเศรษฐกิจการเกษตร : http://oae.go.th/research/socio/2542-43/Sectionserveyzone/indicators/popstaage/zone1-24/zone15.html.

[27] นิยม ปุราคำ, **ทฤษฎีการสำรวจจากตัวอย่างและการประยุกต์** (กรุงเทพมหานคร : ศ.ส.การพิมพ์, 2517), หน้า 121.

3.4. การเก็บข้อมูลและเครื่องมือเก็บข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ข้อมูลทั้งประเภทปฐมภูมิและทุติยภูมิร่วมกัน

ข้อมูลปฐมภูมิได้ทำการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการนำแบบสอบถามไปในพื้นที่ศึกษา เพื่อหาข้อมูลและรายละเอียดต่างๆ ที่ต้องการวิจัยให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด โดยตัวแบบสอบถามที่ใช้ในงานวิจัยในครั้งนี้มีเนื้อหาแบ่งออกได้เป็น 4 ตอน[28] ดังนี้

1) ข้อมูลพื้นฐาน เป็นข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้ตอบแบบสอบถาม
2) ข้อมูลด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นข้อมูลประเภทของการใช้ประโยชน์ที่ดิน ขนาดของแปลงที่ดิน รูปแบบการถือครองที่ดิน ค่าเช่าที่ดิน และค่าจ้างแรงงาน รวมถึงทัศนคติของเกษตรกรที่มีต่อที่ดินทำกิน
3) ข้อมูลด้านสภาพเศรษฐกิจ เป็นข้อมูลเชิงปริมาณที่สอบถามถึงจำนวนการผลิต รายได้และรายจ่ายที่ใช้ในการผลิต แหล่งที่มาของเงินทุน รูปแบบการจัดการกับผลผลิตที่เกษตรกรผลิตได้ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการใช้ที่ดิน
4) ข้อมูลด้านสภาพสังคม ข้อมูลส่วนนี้มุ่งประเด็นไปที่การดำรงชีวิตประจำวันของเกษตรกร รวมทั้งความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาพื้นที่ในรูปแบบของความเป็นเมือง

เพื่อให้งานวิจัยมีความถูกต้อง และสามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ จึงได้นำแบบสอบถามไป Pre-Test โดยได้สุ่มเลือก 1 อำเภอจาก 16 อำเภอของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ อำเภอมหาราช และสุ่มเลือก 1 ตำบลจาก 12 ตำบลของอำเภอมหาราช คือ ตำบลหัวไผ่ เป็นพื้นที่สำหรับการ Pre-Test

โดยการถามแบบสอบถามได้สุ่มเลือกครัวเรือนจำนวน 3 ครัวเรือน มาให้รายละเอียดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน สภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนทัศนคติต่อการทำการเกษตร ซึ่งครัวเรือนทั้ง 3 ครัวเรือนนี้มีความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแบบเพื่อนบ้าน

ผลที่ได้จากการ Pre-Test นี้ นำมาพิจารณาถึงความสมบูรณ์ของตัวแบบสอบถาม ทั้งในส่วนที่จำเป็นต่อการทำวิจัย ส่วนที่เกินจากขอบเขตการวิจัยและส่วนที่ยังขาดหายไป เพราะเมื่อนำตัวแบบสอบถามมาปรับปรุงและแก้ไขแล้วจะทำให้ได้แบบสอบถามฉบับจริงที่มีความชัดเจนและตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยมากที่สุด

[28] ดูแบบสอบถามในภาคผนวก ก.

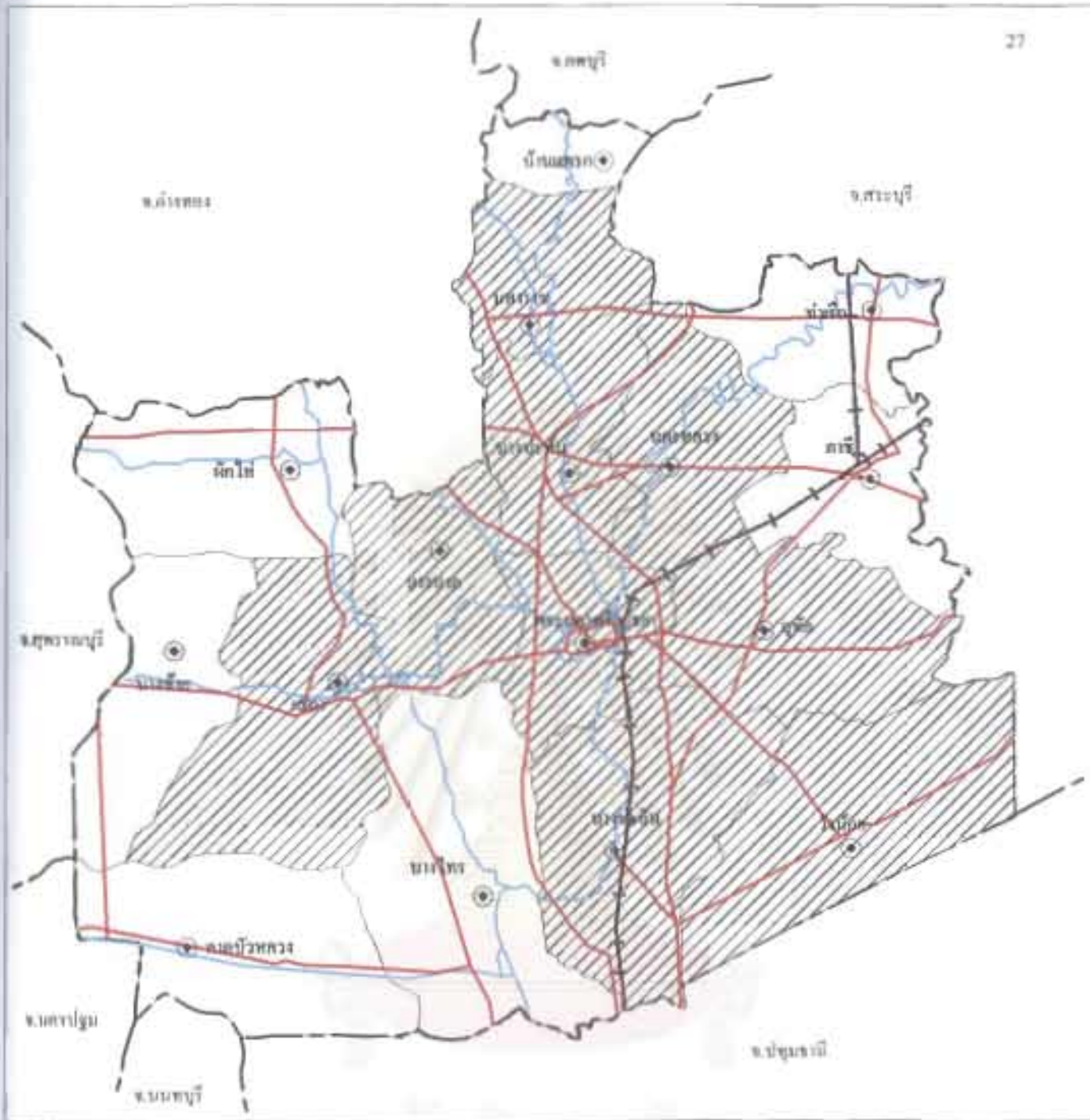

แผนที่ 3.1 พื้นที่อำเภอที่มีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

สัญลักษณ์

ครัวเรือนเกษตร

N

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
ของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ชานเมืองกรุงเทพมหานคร

0 10 20

Kilometers

ที่มา : การศึกษา

ในการสอบถามกลุ่มครัวเรือนเกษตรจากการเก็บข้อมูลภาคสนามในช่วงเดือนมิถุนายน-ตุลาคม ปี พ.ศ.2545 ได้ทำการสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 110 คน ในพื้นที่อำเภอต่างๆ ดังนี้

- อำเภอมหาราช จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 35 คน
- อำเภอบางปะหัน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 20 คน
- อำเภอบางปะอิน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 15 คน
- อำเภอพระนครศรีอยุธยา จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 10 คน
- อำเภอวังน้อย จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 10 คน
- อำเภอเสนา จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 5 คน
- อำเภอนครหลวง จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 5 คน
- อำเภอบางบาล จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 5 คน
- อำเภออุทัย จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 5 คน

ส่วนข้อมูลทุติยภูมิ มีทั้งข้อมูลในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณที่เก็บรวบรวมมาจากหน่วยงานต่างๆ ในภาครัฐ โดยหน่วยงานที่ทางผู้วิจัยเข้าไปทำการรวบรวมข้อมูล ได้แก่

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- กรมผังเมือง กระทรวงมหาดไทย
- กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- สำนักงานเกษตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

3.5. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

จากข้อมูลที่รวบรวมได้นำมาจัดทำเป็นตารางเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาต่างๆ โดยข้อมูลส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงเวลาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2530 –2542 นอกจากนั้นยังนำมาคำนวณหาค่าสัดส่วน (ร้อยละ) เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างที่เกิดขึ้นของข้อมูลทั้งที่มาจากตัวแบบสอบถามและจากเอกสารต่างๆ ทั้งนี้เพื่อนำเสนอข้อมูลให้ออกมาในเชิงของการพรรณนาวิเคราะห์

จากข้อมูลที่ได้รับจากแบบสอบถาม ทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างในด้านต่างๆ ดังนี้

1) เพศ พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชายจำนวน 89 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลจากแบบสอบถามคิดเป็นร้อยละ 80.91 และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศหญิงจำนวน 21 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลจากแบบสอบถามคิดเป็นร้อยละ 19.09

2) อายุ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 40-49 ปี จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 56.36 ตามมาด้วยกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุอยู่ในช่วง 50-59 ปี จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 24.55 และกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุอยู่ในช่วง 30-39 ปี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 17.27 และกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมากกกว่า 59 ปีขึ้นไป จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.82

3) ภูมิลำเนา พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นคนจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยกำเนิด และมีถิ่นฐานอยู่ในอำเภอนั้นจำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 80.00 ตามมาด้วยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่มีถิ่นฐานอยู่ในอำเภออื่นๆ จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 12.73 และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนนอกพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแต่ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวดพระนครศรีอยุธยาในช่วงหลังจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 7.27

4) การศึกษา พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นจำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 59.09 ตามมาด้วยกลุ่มตัวอย่างที่สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาจำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 28.18 และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 12.73 สำหรับการศึกษาในระดับที่สูงกว่าประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) นั้นไม่พบกลุ่มตัวอย่าง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างเบื้องต้น

เพศ	ครัวเรือน	ร้อยละ
ชาย	89	80.91
หญิง	21	19.09
	110	100.00
อายุ	ครัวเรือน	ร้อยละ
30-39 ปี	19	17.27
40-49 ปี	62	56.36
50-59 ปี	27	24.55
มากกว่า 59 ปี	2	1.82
	110	100.00
ภูมิลำเนา	ครัวเรือน	ร้อยละ
เป็นคนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และอำเภอปัจจุบัน	88	80.00
เป็นคนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่ต่างอำเภอ	14	12.73
เป็นคนในท้องถิ่นอื่นๆ	8	7.27
	110	100.00
การศึกษา	ครัวเรือน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	65	59.09
มัธยมศึกษา	31	28.18
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	14	12.73
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	0	0.00
ปริญญาตรี	0	0.00
สูงกว่าปริญญาตรี	0	0.00
	110	100.00

ที่มา การวิเคราะห์แบบสอบถาม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

สภาพพื้นฐานของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตามแนวทฤษฎีการเกิดขึ้นของพื้นที่ภาคมหานครที่ขยายตัวออกไป (Extended Metropolitan Region) ของ T.G. McGee กล่าวว่า พื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยเป็นพื้นที่ในปรากฏการณ์ภาคมหานครที่ขยายออกไป[29] คือมีการขยายตัวของพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลออกไปยังพื้นที่รอบนอก (Bangkok Extended Metropolitan Region) ดังนั้น ในบทนี้จึงศึกษาสภาพพื้นฐานของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในฐานะที่เป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

4.1. สภาพพื้นที่

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ภาคกลางของประเทศไทย บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ระหว่างเส้นรุ้งที่ 14 0 3 เหนือ และเส้นแวงที่ 100 14 53 ตะวันออก มีเนื้อที่ 2,556.64 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,597,900 ไร่ โดยห่างจากกรุงเทพมหานครทางโดยรถยนต์เป็นระยะทาง 75 กิโลเมตร รถไฟเป็นระยะทาง 72 กิโลเมตร และทางแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นระยะทาง 137 กิโลเมตร โดยมีส่วนกว้างสุดจากบ้านโสน อำเภออุทัย ถึงบ้านบ่อกรวน อำเภอบางซ้าย ระยะทางประมาณ 60 กิโลเมตร ความยาวจากเหนือจดใต้จากบ้านข่อยใต้ อำเภอบ้านแพรก ถึงบ้านปากคลองเชียงรากน้อย อำเภอบางปะอิน ระยะทางประมาณ 74 กิโลเมตร

อาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงมีดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดอ่างทอง จังหวัดลพบุรี และจังหวัดสระบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดปทุมธานี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดสระบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดนครปฐม

[29]ดารณี ถวิลพัฒน์กุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

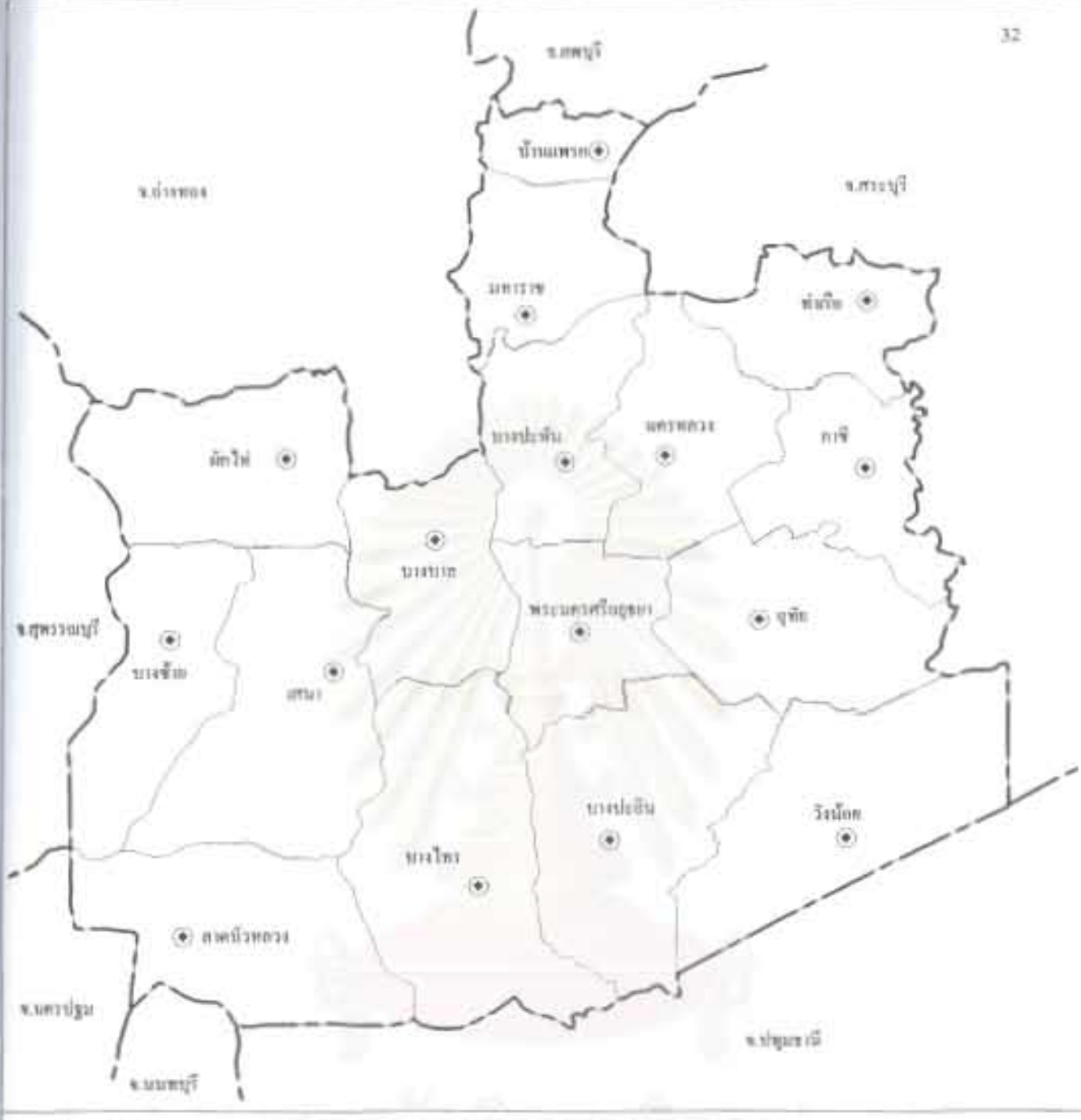

แผนที่ 4.1 ที่ตั้งของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สัญลักษณ์

- เส้นแบ่งเขตจังหวัด
- เส้นแบ่งเขตอำเภอ
- ที่ตั้งอำเภอ

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของสาขากลุ่มอุตสาหกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร

ที่มา : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

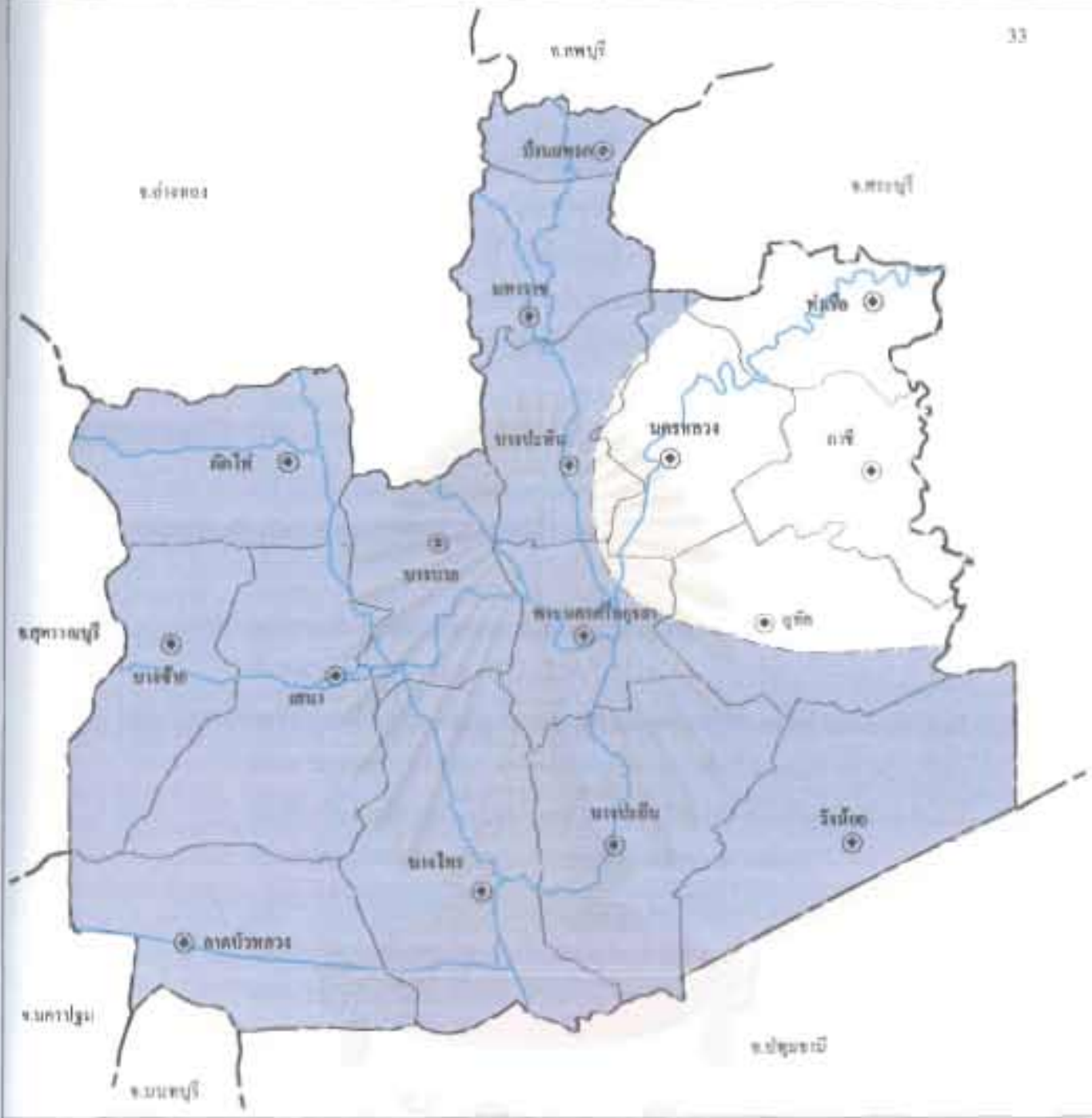

แผนที่ 4.2 พื้นที่น้ำท่วมถึงของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สัญลักษณ์

พื้นที่น้ำท่วมถึง

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
ของกรุงศรีอยุธยาในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร

0 10 20

กิโลเมตร

พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง มีแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน 4 สาย ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำลพบุรี และแม่น้ำน้อย รวมทั้งมีลำคลองใหญ่น้อยจำนวนมาก

เมื่อถึงฤดูน้ำหลาก น้ำในแม่น้ำลำคลองจะมีระดับสูงขึ้น และท่วมปกคลุมไปทั่วบริเวณจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในขณะที่การระบายน้ำลงสู่ทะเลเป็นไปอย่างช้า เนื่องจากพื้นที่จังหวัดโดยเฉลี่ยมีความสูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 3.50 เมตร ส่งผลให้ดินในพื้นที่จังหวัดเป็นดินตะกอนน้ำพัดพา และนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์และเหมาะแก่การทำการเกษตร

4.2. ภูมิอากาศ

ภูมิอากาศเป็นปัจจัยที่มีผลต่อกิจกรรมการผลิตทางการเกษตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีสภาพอากาศค่อนข้างร้อน มีฤดูกาลที่คล้ายคลึงกับจังหวัดอื่นๆ ทางภาคกลางของประเทศไทย กล่าวคือ

- ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงปลายเดือนเมษายน ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้เริ่มอ่อนลง ทำให้อากาศเริ่มร้อนและจะร้อนอบอ้าวที่สุดในเดือนเมษายน สาเหตุเพราะการแผ่รังสีของดวงอาทิตย์และการถูกปกคลุมด้วยความกดอากาศสูงจากทะเลจีนใต้และมหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของกระแสลมตะวันออกเฉียงใต้ที่พัดเข้าสู่อ่าวไทย ทำให้อากาศร้อนมากขึ้น รวมระยะเวลาของฤดูร้อนประมาณ 4 เดือน
- ฤดูฝน เริ่มประมาณเดือนพฤษภาคมจนถึงเดือนตุลาคม โดยตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ฝนเริ่มตกและจะตกหนักขึ้นในเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน ฝนที่ตกในระยะนี้จะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และอิทธิพลของพายุดีเปรสชั่นจากทะเลจีนใต้ ในช่วงเดือนตุลาคมฝนจะเริ่มตกน้อยลง รวมระยะเวลาของฤดูฝนประมาณ 5 เดือน
- ฤดูหนาว เริ่มประมาณเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ แต่อุณหภูมิไม่ลดต่ำลงมากนัก เนื่องจากอยู่ปลายมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเล ช่วงที่อากาศหนาวจริงๆ จะมีปีละไม่เกิน 10 วัน บางปีแทบไม่มีอากาศหนาวเลย ถ้าปีไหนหนาวเกิน 10 วัน ถือว่าผิดปกติ

4.3. ดิน

ดินเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มชุดดินต่างๆ จะเป็นตัวกำหนดให้เกิดรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เกษตรที่แตกต่างๆ กัน ส่วนมากแล้วกลุ่มชุดดินต่างๆ ในพื้นที่ศึกษามักมีศักยภาพในการทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะการทำนา ซึ่งถือเป็นกิจกรรมหลักทางการเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกจากนั้น การทำนาในพื้นที่ศึกษาในแต่ละพื้นที่รวมถึงการทำการเกษตรในด้านอื่นๆ ด้วย ยังอาศัยกลุ่มชุดดินที่แตกต่างกันทำให้เกิดการเปรียบเทียบในการทำการเกษตรของประชากรในพื้นที่ศึกษา เพราะการทำการเกษตรในกลุ่มชุดดินที่แตกต่างกันอาจได้ผลผลิตทางการเกษตรที่แตกต่างกันได้ และสามารถนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรในรูปแบบอื่นๆ ได้ รวมถึงกิจกรรมการใช้ที่ดินนอกภาคการเกษตรได้อีกด้วย ดังนั้น เพื่อวิเคราะห์พื้นที่การเกษตรของพื้นที่ศึกษา การศึกษากลุ่มชุดดินที่มีอยู่ในพื้นที่ศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อที่จะได้ทราบถึงกิจกรรมทางการเกษตรในพื้นที่ต่างๆ โดยการศึกษากลุ่มชุดดินในงานวิจัยฉบับนี้ได้ใช้งานวิจัยของกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์[30] จำแนกกลุ่มชุดดินในศึกษาออกเป็น 15 กลุ่มชุดดิน พร้อมทั้งได้ระบุถึงศักยภาพและปัญหาของดินในแต่ละกลุ่มไว้ด้วย ดังนี้

1) กลุ่มชุดดิน 1 (ดินชุดเสนา) เนื้อดินเป็นดินเหนียวจัด หน้าดินแตกระแหงเป็นร่องเล็กในฤดูร้อน สีดินส่วนมากสีดำ หรือสีเทาแก่ ตลอดชั้นดินบนอาจมีจุดประสีน้ำตาลหรือสีเหลืองปะปนอยู่บ้าง ส่วนดินชั้นล่างมักจะมีก้อนปูนปะปน ส่วนมากพบตามที่ราบลุ่มตั้งแต่ที่ราบน้ำท่วมถึงตะพักลำน้ำระดับต่ำที่มีน้ำขังในฤดูฝน ความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติมีระดับปานกลางถึงสูง มีค่า pH 6.5-8.0 ปัญหาของดิน เป็นดินเหนียวจัด ทำการไถพรวนลำบาก ในฤดูฝนมีน้ำแช่ขัง ในฤดูแล้ง ดินแห้งแตกระแหงเป็นร่องลึก ทำให้น้ำซึมหายได้ง่าย ซึ่งเป็นดินที่มีศักยภาพเหมาะสมสำหรับการทำนา ในฤดูฝนมีน้ำขังประมาณ 3-4 เดือน แต่สามารถปลูกพืชไร่ เช่น ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ถั่วเขียว และผักต่างๆ ก่อนและหลังการปลูกข้าวได้ ถ้าหากมีแหล่งน้ำธรรมชาติหรือน้ำชลประทาน พบเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในพื้นที่อำเภอบ้านแพรก อำเภอมหาราช อำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอผักไห่ อำเภอบางบาล อำเภอบางไทร อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอบางปะอิน อำเภอท่าเรือ อำเภอภาชี และอำเภออุทัย

---

[2]กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ , **คู่มือการจัดการทรัพยากรดินเบื้องต้น : จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** (กรุเทพมหานคร : กรมพัฒนาที่ดิน, 2541), หน้า 4-1 – 4-33.

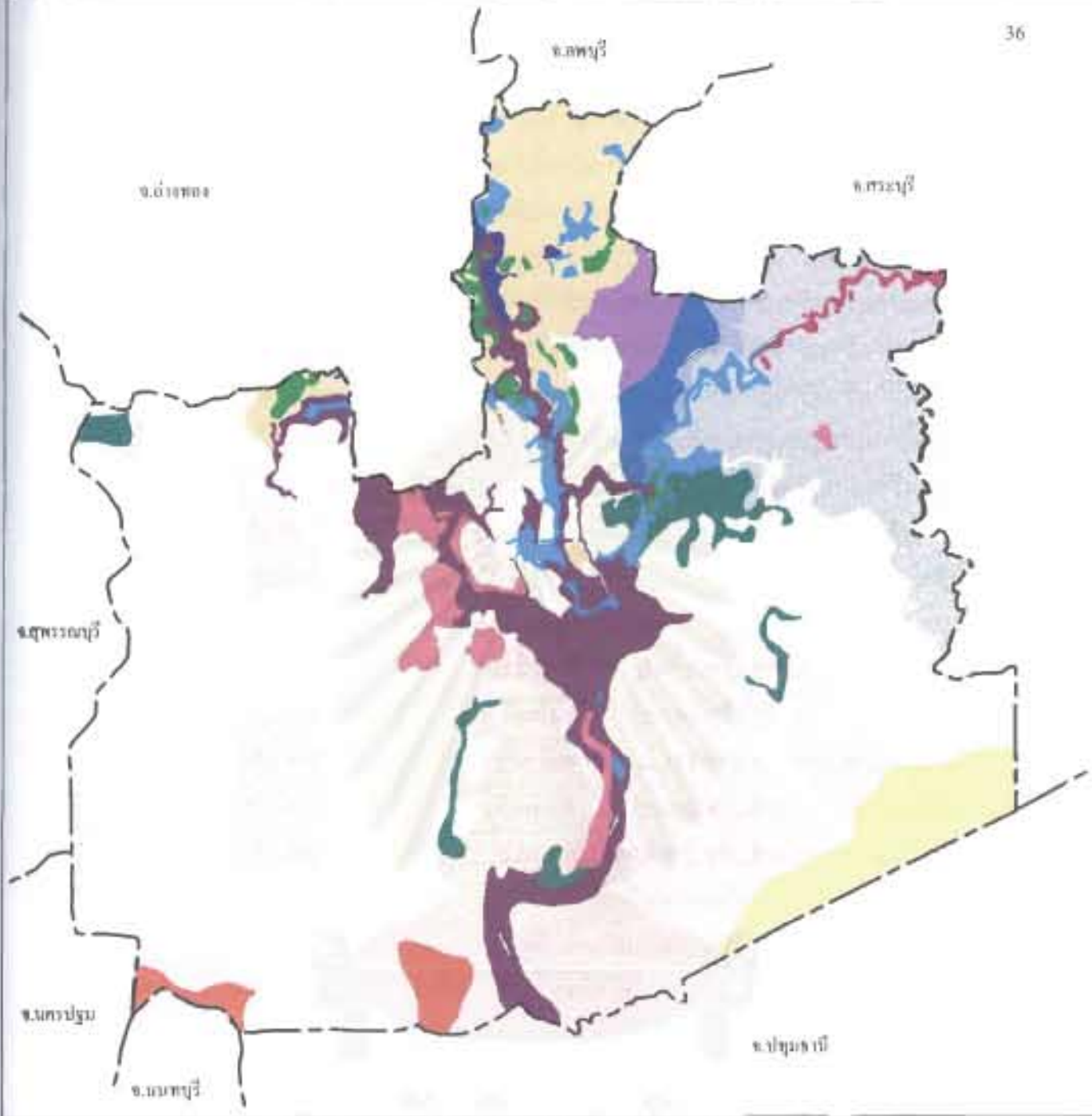

แผนที่ 4.3 กลุ่มชุดดินของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สัญลักษณ์

- กลุ่มชุดดิน 1 ดินชุดเสนา
- กลุ่มชุดดิน 2 ดินชุดอยุธยา
- กลุ่มชุดดิน 3 ดินชุดบางปะอิน
- กลุ่มชุดดิน 4 ดินชุดราชบุรี
- กลุ่มชุดดิน 6 ดินชุดบางสน
- กลุ่มชุดดิน 7 ดินชุดป่าสัก
- กลุ่มชุดดิน 8 ดินชุดชัยนาท
- กลุ่มชุดดิน 10 ดินชุดท่าจีน
- กลุ่มชุดดิน 11 ดินชุดรังสิต
- กลุ่มชุดดิน 15 ดินชุดบ้านหมี่
- กลุ่มชุดดิน 21 ดินชุดสรรพยา
- กลุ่มชุดดิน 25 ดินชุดสระบุรี
- กลุ่มชุดดิน 29 ดินชุดบางเขน
- กลุ่มชุดดิน 33 ดินชุดท่าม่วง
- กลุ่มชุดดิน 38 ดินชุดสิงห์บุรี

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

N

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ชายขอบของกรุงเทพมหานคร

0 10 20

kilometer

2) กลุ่มชุดดิน 2 (ดินชุดอยุธยา) เนื้อดินเป็นดินเหนียว ดินชั้นบนมีสีเทาแก่ ส่วนดินชั้นล่างมีสีเทาและจุดประสีน้ำตาล สีเหลือง และสีแดง พบตามที่ราบลุ่มภาคกลางเป็นใหญ่บริเวณที่มีน้ำแช่ขัง การระบายน้ำเลว มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลาง มีค่า pH 4.5-5.5 เป็นดินที่มีความเป็นกรด ฤดูฝนมีน้ำขังบริเวณผิวดิน 4-6 เดือน เป็นดินที่มีศักยภาพเหมาะสมกับการทำนาในช่วงฤดูฝน แต่สามารถปลูกพืชไร่ พืชผัก หรือพืชอื่นๆ ที่มีอายุสั้นในช่วงฤดูแล้ง ในบริเวณที่มีน้ำชลประทานหรือแหล่งน้ำตามธรรมชาติ แต่หากปลูกไม้ยืนต้น ไม้ผลหรือพืชไร่ ตลอดทั้งปีจะต้องทำคันดินล้อมรอบพื้นที่เพาะปลูกและยกร่องเพื่อช่วยในการระบายน้ำของดิน พบเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในพื้นที่อำเภอมหาราช อำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง อำเภอภาชี อำเภออุทัย พระนครศรีอยุธยา อำเภอเสนา อำเภอวังน้อย อำเภอผักไห่ อำเภอบางซ้าย อำเภอบางปะอิน อำเภอบางไทร และอำเภอลาดบัวหลวง

3) กลุ่มชุดดิน 3 (ดินชุดบางปะอิน) เนื้อดินเป็นดินเหนียว ดินชั้นบนมีสีเทาเข้ม สีน้ำตาลปนเทาเข้ม ส่วนดินชั้นล่างมีสีเทาหรือสีน้ำตาลอ่อนและจุดประสีน้ำตาลแก่ สีน้ำตาลปนเหลือง สีแดงปนเหลือง มักพบตามที่ราบลุ่ม ฤดูฝนมีน้ำขังลึกประมาณ 20-50 เซนติเมตร นานประมาณ 4-5 เดือน การระบายน้ำเลว ส่วนฤดูแล้ง ดินจะแห้งแตกระแหงเป็นร่องลึกกว้างลึก ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลาง มีค่า pH 5.5-6.5 ปัญหาของดิน ถ้าเป็นที่ลุ่มมากๆ จะมีปัญหาเรื่องน้ำท่วมในฤดูฝน เป็นดินที่มีศักยภาพเหมาะสมในการทำนา แต่สามารถปลูกพืชไร่หรือพืชผักบางชนิดได้ในช่วงฤดูแล้ง หลังการเก็บเกี่ยวข้าวแล้วไม่เหมาะที่จะปลูกไม้ผลหรือไม้ยืนต้น เพราะมีน้ำท่วมขังลึกในฤดูฝน อย่างไรก็ตามสามารถเปลี่ยนสภาพการใช้ประโยชน์จากนาข้าวเป็นปลูกพืชไร่ ไม้ผล และพืชผักได้ ถ้ามีการพัฒนาที่ดิน โดยการทำคันดินรอบพื้นที่เพาะปลูกเพื่อป้องกันน้ำท่วมและยกร่องปลูกเพื่อช่วยการระบายน้ำของดิน พบในพื้นที่อำเภอวังน้อย อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางปะหัน อำเภอมหาราช อำเภอบางไทร อำเภอบางปะอิน อำเภอบ้านแพรก และอำเภอท่าเรือ

4) กลุ่มชุดดิน 4 (ดินชุดราชบุรี) เนื้อดินเป็นพวกดินเหนียว ดินชั้นบนมีสีน้ำตาลปนเทา หรือสีน้ำตาล ส่วนดินชั้นล่างมีสีน้ำตาลปนเทา สีน้ำตาลหรือสีเทาปนสีเขียวมะกอกและมีจุดประสีน้ำตาลปนเหลืองหรือสีน้ำตาลแก่ มักพบตามที่ราบเรียบหรือที่ราบลุ่มระหว่างคันดินริมลำน้ำกับลานตะพักน้ำ น้ำแช่ขังในฤดูฝนนานประมาณ 4-5 เดือน การระบายน้ำค่อนข้างเลวถึงเลว ดินมีความอุดมสมบูรณ์

ตามธรรมชาติปานกลาง มีค่า pH 5.5-6.5 ปัญหาของดิน จะมีน้ำแช่ขังในฤดูฝนนาน 4-5 เดือน เป็นดินที่มีศักยภาพเหมาะสมในการทำนามากกว่าปลูกพืชอย่างอื่น อย่างไรก็ตามหลังการเก็บเกี่ยวข้าวหรือในฤดูแล้ง สามารถใช้ในการปลูกพืชไร่หรือพืชผักที่มีอายุสั้นได้เป็นอย่างดี เนื่องจากดินมีความชื้นพอที่จะปลูกได้ และมักจะพบดินกลุ่มนี้บริเวณที่อยู่ใกล้กับแหล่งน้ำตามธรรมชาติ พบในพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบ้านแพรก อำเภอมหาราช อำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง อำเภออุทัย อำเภอภาชี และอำเภอบางปะอิน

5) กลุ่มชุดดิน 6 (ดินชุดบางเลน) เนื้อดินเป็นดินเหนียว ดินชั้นบนมีสีเทาแก่ ดินชั้นล่างมีสีเทา สีน้ำตาลปนเทา และมีจุดประสีน้ำตาลหรือสีแดงตลอดชั้นดิน มักพบได้ตามที่ราบน้ำท่วมถึงลานตะพักน้ำ ในฤดูฝนมีน้ำแช่ขังนานประมาณ 3-5 เดือน การระบายน้ำเลว ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำหรือค่อนข้างต่ำ มีค่า pH 4.5-5.5 ปัญหาของดิน เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ และมีน้ำแช่ขังในฤดูฝนนาน 3-5 เดือน เป็นดินที่มีศักยภาพเหมาะสมที่จะใช้ทำนาในช่วงฤดูฝน และในช่วงฤดูแล้งสามารถปลูกพืชไร่ พืชผัก หรือพืชอื่นๆ ที่มีอายุสั้นได้ สำหรับในบริเวณพื้นที่ที่มีน้ำชลประทานเข้าถึงหรือมีแหล่งน้ำธรรมชาติสามารถใช้ปลูกไม้ยืนต้น ไม้ผล พืชไร่หรือพืชผักตลอดทั้งปีได้ แต่จะต้องทำคันดินล้อมรอบพื้นที่เพาะปลูกหรือยกร่อง เพื่อช่วยการระบายน้ำของดิน พบในพื้นที่อำเภอวังน้อย อำเภออุทัย อำเภอท่าเรือ และอำเภอภาชี

6) กลุ่มชุดดิน 7 (ดินชุดป่าสัก) เนื้อดินเป็นดินเหนียว มีสีน้ำตาลหรือสีน้ำตาลปนเทา และพบจุดประสีน้ำตาล สีแดงปนเหลือง สีน้ำตาลปนแดง หรือสีแดงปะปนอยู่ตลอดชั้นดิน มักพบตามพื้นที่ราบเรียบ ในฤดูฝนมีน้ำขังลึก 30-50 เซนติเมตร นานประมาณ 3-4 เดือน มีการระบายน้ำค่อนข้างเลว ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลาง มีค่า pH 6.0-7.0 ปัญหาของดิน มีน้ำขังในฤดูฝนนานประมาณ 3-4 เดือน เป็นดินที่มีศักยภาพเหมาะสมในการทำนามากกว่าปลูกพืชไร่ ไม้ผลและพืชผัก อย่างไรก็ตามกลุ่มชุดดินนี้ก็สามารถปลูกพืชไร่ ไม้ผล และพืชผักต่างๆ ได้ในช่วงฤดูแล้ง หากว่ามีแหล่งน้ำชลประทานหรือแหล่งน้ำตามธรรมชาติ พบบางบริเวณในพื้นที่อำเภอท่าเรือและอำเภอภาชี

7) กลุ่มชุดดิน 8 (ดินชุดชัยนาท) เนื้อดินเป็นดินเหนียว ดินชั้นบนมีลักษณะของการทับถมเป็นชั้นๆ ของอินทรียวัตถุที่เกิดจากการขุดลอกร่องน้ำ ส่วนดินชั้นล่างมีสีเทา ในปัจจุบันเกษตรกรได้ทำการขุดยกร่องเพื่อปลูกพืชผลต่างๆ ทำให้สภาพพื้นผิวดินเดิมเปลี่ยนไป ปกติดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลางถึงสูง มีค่า pH 6.0-7.0 ปัญหาของดิน ดินที่ยกร่องในพื้นที่ใหม่ๆ จะมี

ปัญหาเรื่องดินเค็ม แต่ก็เป็นดินที่มีศักยภาพเหมาะสมในการใช้ปลูกไม้ผล พืชผักและพืชไร่บางชนิด พร้อมกับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำโดยเฉพาะปลาควบคู่ไปกับการปลูกพืชดังกล่าว เนื่องจากได้มีการยกร่องปลูกพืชและมีร่องน้ำระหว่างร่องปลูกอยู่แล้ว เพียงแต่ปรับปรุงให้เหมาะสมกับการเลี้ยงสัตว์น้ำเท่านั้น พบบางบริเวณในพื้นที่อำเภอบางปะอิน

8) กลุ่มชุดดิน 10 (ดินชุดท่าเรือ) เนื้อดินเป็นดินเหนียว ดินชั้นบนมีสีดำหรือสีเทา แก่ ดินชั้นล่างมีสีเทา และมีจุดประสีน้ำตาลปนเหลืองหรือสีแดง มีน้ำแช่ขังประมาณ 6-7 เดือน การระบายน้ำของดินเลว ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ มีค่า pH 4.5 ปัญหาของดิน ดินเป็นกรดจัดมาก ฤดูฝนมีน้ำขังนาน 6-7 เดือน เป็นดินที่มีศักยภาพเหมาะสมในการทำนามากกว่าปลูกพืชอย่างอื่น เนื่องจากสภาพพื้นที่ราบเรียบถึงราบลุ่ม เนื้อดินเป็นดินเหนียวและดินมีการระบายน้ำเลว ซึ่งในสภาพปัจจุบันใช้ทำนาอยู่แล้วเป็นส่วนใหญ่ แต่ให้ผลผลิตต่ำเพราะดินเป็นกรด การที่จะนำกลุ่มชุดดินนี้มาใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกพืชอย่างอื่น เช่น พืชไร่ ไม้ผล ไม้ยืนต้น และพืชผักต่างๆ จำเป็นต้องมีการปรับปรุงดินหรือการพัฒนาที่ดิน เช่น การทำคันดินล้อมรอบพื้นที่เพื่อป้องกันน้ำท่วม การยกร่องปลูกพืชเพื่อช่วยการระบายของดินและการใส่ปูนเพื่อแก้ความเป็นกรดจัดของดิน พบบางบริเวณในพื้นที่อำเภอบางซ้าย อำเภออุทัย และอำเภอวังน้อย

9) กลุ่มชุดดิน 11 (ดินชุดรังสิต) เนื้อดินเป็นดินเหนียว ดินชั้นบนมีสีดำหรือสีเทา แก่ ส่วนดินชั้นล่างมีสีเทาและมีจุดประสีน้ำตาล สีเหลือง หรือสีแดงปะปนอยู่เป็นจำนวนมาก มักพบตามบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง มีน้ำแช่ขังลึกประมาณ 50-100 เซนติเมตร นานประมาณ 3-5 เดือน บางพื้นที่มีน้ำขังนานประมาณ 6-7 เดือน การระบายน้ำเลว ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติค่อนข้างต่ำ มีค่า pH 4.5-5.0 ปัญหาของดิน ดินเป็นกรดจัดมาก ทำให้ขาดแร่ธาตุอาหารพืชบางอย่าง เช่นไนโตรเจนและฟอสฟอรัส นอกจากนั้น ในฤดูฝนมีน้ำแช่ขังนาน 3-7 เดือน เป็นดินที่มีศักยภาพเหมาะสมในการทำนามากกว่าปลูกพืชอย่างอื่น แต่เนื่องจากข้อจำกัดของดิน คือความเป็นกรด ทำให้ผลผลิตของข้าวต่ำ ส่วนการนำกลุ่มชุดดินนี้ไปใช้ในการเพาะปลูกพืชอย่างอื่น เช่น ไม้ผลหรือพืชผัก จำเป็นต้องมีการปรับปรุงดินหรือพัฒนาที่ดินจึงจะสามารถปลูกพืชได้ และเนื่องจากในช่วงฤดูฝนมีน้ำท่วมขังผิวดินระหว่าง 4-6 เดือน การใช้ประโยชน์ที่ดินควรใช้รูปแบบไร่นาสวนผสม พบในพื้นที่อำเภอบางซ้าย อำเภอ

อุทัย อำเภอวังน้อย อำเภอเสนา อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางปะอิน อำเภอผักไห่ และอำเภอลาดบัวหลวง

10) กลุ่มชุดดิน 15 (ดินชุดบ้านหมี่) เนื้อดินเป็นดินร่วนเหนียวหรือดินร่วนเหนียวปนทรายแป้ง ดินชั้นบนมีสีน้ำตาลปนเทา ส่วนดินชั้นล่างมีสีน้ำตาลหรือสีเทาปนสีชมพู และมีจุดประสีน้ำตาลปนเหลืองตลอดชั้นดิน มักพบในบริเวณพื้นที่ราบเรียบหรือค่อนข้างราบเรียบ การระบายน้ำค่อนข้างเลว ความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติค่อนข้างต่ำถึงปานกลาง มีค่า pH 6.0-7.5 ปัญหาของดินไม่ค่อยมีปัญหามากนัก และสามารถปรับปรุงได้ไม่ยาก มีความเหมาะสมในการทำนามากกว่าการปลูกพืชไร่ ไม้ผลและพืชผัก ซึ่งเกษตรกรก็ได้ใช้ประโยชน์ในการทำนาอยู่แล้วในช่วงฤดูฝน อย่างไรก็ตาม ถ้ามีน้ำชลประทานหรือแหล่งน้ำธรรมชาติเพียงพอ กลุ่มชุดดินนี้ยังสามารถปลูกพืชไรและพืชผักต่างๆ ได้เป็นอย่างดีในช่วงฤดูแล้ง พบบางบริเวณในพื้นที่อำเภอท่าเรือและอำเภอภาชี

11) กลุ่มชุดดิน 21 (ดินชุดสรรพยา) เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย มีสีน้ำตาลปนเทาหรือสีน้ำตาลอ่อน และมีจุดประสีน้ำตาล หรือสีน้ำตาลปนเหลืองตลอดชั้นดิน พบบริเวณส่วนต่ำของสันดินริมน้ำที่มีสภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ มีน้ำแช่ขังนานประมาณ 2-3 เดือน การระบายน้ำดีปานกลางถึงค่อนข้างเลว มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลาง มีค่า pH 5.5-7.5 กลุ่มชุดดินส่วนใหญ่ใช้ทำนาในฤดูฝนแต่มักจะขาดแคลนน้ำ ส่วนบริเวณที่มีน้ำเพียงพอสามารถปลูกพืชผักได้มีศักยภาพเหมาะสมในการทำนาช่วงฤดูฝนและเหมาะสมในการปลูกพืชไร่และพืชผักอายุสั้นในช่วงฤดูแล้ง ปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับปลูกพืชต่างๆ ไม่ค่อยมี ข้าวที่ปลูกอาจถูกน้ำท่วมในบางพื้นที่และบางพื้นที่ที่ไม่มีการชลประทานจะขาดแคลนน้ำเพาะปลูกข้าวในช่วงฤดูแล้ง พบบางบริเวณในพื้นที่อำเภอมหาราช อำเภอบางปะหันและอำเภอบางปะอิน

12) กลุ่มชุดดิน 25 (ดินชุดสระบุรี) เนื้อดินชั้นบนเป็นดินร่วนปนทราย ส่วนดินชั้นล่างเป็นดินเหนียวหรือดินร่วนปนดินเหนียวที่มีกรวดหรือลูกรังปะปนเป็นปริมาณมาก มีจุดประเป็นสีน้ำตาลปนเหลือง สีเทาอ่อนหรือน้ำตาลปนเทาใต้ชั้นดินลูกรังอาจพบชั้นดินเหนียวที่มีศิลาแลงอ่อนปะปน พบในบริเวณพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบตามลานตะพักลำน้ำระดับต่ำและระดับกลาง น้ำแช่ขังลึก 30 เซนติเมตร นานประมาณ 3-4 เดือน การระบายน้ำค่อนข้างเลว ความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ มีค่า pH 4.5-6.0 ปัญหาของดิน คือดินตื้นเป็นทรายที่มีชั้นลูกรังศิลาแลงยากแก่การไถพรวนและขุดเจาะ น้ำซึมผ่านชั้นดินได้เร็วปานกลางถึงช้ามาก มีการอุ้มน้ำต่ำถึงปานกลาง ฤดูฝนน้ำแช่ขังนานประมาณ 3-4

เดือน ดินมักขาดน้ำ มีศักยภาพเหมาะสมในการทำนา ส่วนฤดูแล้งสามารถปลูกพืชไร่ที่ระบบรากสั้น รวมทั้งพืชผักบางชนิดได้ สำหรับการปลูกไม้ผลและพืชไร่เศรษฐกิจในกลุ่มชุดดินนี้ไม่เหมาะสม เนื่องจากดินมีศักยภาพทางการเกษตรต่ำ มีปัญหาเรื่องดินตื้นและการระบายน้ำเลว การจะเพิ่มศักยภาพของดินทำได้ลำบากและต้องลงทุนสูง การเปลี่ยนสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินอาจพัฒนาเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์หรือปลูกป่าไม้โตเร็วทดแทน

13) กลุ่มชุดดิน 29 (ดินชุดบางเขน) เนื้อดินเป็นดินเหนียว ดินมีสีน้ำตาลเหลืองและสีแดง มักพบบริเวณที่ดอนที่เป็นลูกคลื่นจนถึงเนินเขา ดินมีความลาดชันประมาณ 3-25 % การระบายน้ำดี ความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติค่อนข้างต่ำ มีค่า pH 4.5-5.5 ปัญหาของดิน คือดินมีความพรุนสูง น้ำซึมผ่านชั้นดินได้ปานกลาง การอุ้มน้ำต่ำถึงปานกลาง ทำให้พืชมักขาดน้ำในช่วงฝนทิ้งช่วง ดินมีการพังทลายในบริเวณที่มีความลาดชันสูง มีศักยภาพเหมาะสมในการปลูกพืชไร่และไม้ผลมากกว่าที่จะนำมาปลูกข้าว เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดสูงถึงลอนชันยากในการที่จะเก็บน้ำไว้ปลูกข้าว พบเพียงบางบริเวณในพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา

14) กลุ่มชุดดิน 33 (ดินชุดท่าม่วง) เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทรายแป้ง ดินมีสีน้ำตาลหรือสีน้ำตาลปนแดง มักพบบนสันดินริมน้ำเก่าและเนินตะกอนรูปพัดที่มีพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบจนถึงลอนลาด มีความลาดชันประมาณ 2-12 % การระบายน้ำดีถึงดีปานกลางมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ปานกลาง มีค่า pH ประมาณ 6.5-7.5 ปัญหาของดิน คือมีความเสี่ยงต่อการขาดน้ำได้ในบางปี แต่มีศักยภาพเหมาะสมในการปลูกพืชหลายชนิดทั้งพืชไร่ พืชผัก ไม้ผลและทำนาข้าว พบในพื้นที่อำเภอนครหลวง อำเภอบ้านแพรก อำเภอมหาราช อำเภอบางบาล อำเภอผักไห่ อำเภอเสนา และอำเภอบางปะอิน

15) กลุ่มชุดดิน 38 (ดินชุดสิงห์บุรี) เนื้อดินเป็นดินร่วนหรือดินร่วนปนทรายละเอียดมีลักษณะของการทับถมเป็นชั้นของตะกอนลำน้ำในแต่ละช่วงเวลา ดินมีสีน้ำตาล อาจพบจุดประสีน้ำตาลเข้มในดินชั้นล่าง มักพบบริเวณสันดินริมน้ำที่มีสภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ มีความลาดชันประมาณ 0-2 % การระบายน้ำดีปานกลาง ในฤดูฝนมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลาง มีค่า pH 5.0-7.0 ปัญหาของดิน คือเนื้อดินค่อนข้างเป็นดินทราย ในบางปีอาจมีน้ำท่วมขังและอาจเสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำในฤดูฝนทิ้งช่วง พบในพื้นที่อำเภอนครหลวง อำเภอบ้านแพรก อำเภอมหาราช อำเภอบางบาล อำเภอผักไห่ อำเภอเสนาและอำเภอพระนครศรีอยุธยา

4.4. แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความได้เปรียบในเชิงกายภาพ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีแหล่งน้ำต่างๆ มากมาย ทั้งจากแหล่งน้ำธรรมชาติและจากแหล่งน้ำชลประทาน ซึ่งแหล่งน้ำทั้งหมดนี้สามารถนำมาใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคและใช้เพื่อการเกษตรในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้เป็นอย่างดี

แหล่งน้ำธรรมชาติมีทั้งแหล่งน้ำขนาดเล็กและขนาดใหญ่ มีอิทธิพลต่อกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรในพื้นที่ โดยแหล่งน้ำจากธรรมชาติในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่สำคัญมีดังนี้

1) แม่น้ำเจ้าพระยา เป็นแม่น้ำที่มีความสำคัญที่สุดของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในด้านการเกษตรกรรม และการคมนาคมขนส่ง แม่น้ำเจ้าพระยาเริ่มตั้งแต่แม่น้ำน่านและแม่น้ำปิงไหลมาบรรจบกันที่ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ แล้วไหลลงมาทางใต้ผ่านจังหวัดอุทัยธานี จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดอ่างทอง เข้าเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือผ่านอำเภอบางบาล อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางปะอิน และอำเภอบางไทร แล้วเข้าสู่จังหวัดปทุมธานี จังหวัดนนทบุรี กรุงเทพมหานคร และจังหวัดสมุทรปราการ รวมความยาวของแม่น้ำที่ไหลผ่านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประมาณ 55 กิโลเมตร และแม่น้ำนี้มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 360 กิโลเมตร
2) แม่น้ำป่าสัก มีต้นน้ำเกิดจากทิวเขาเพชรบูรณ์ในเขตจังหวัดเลย แล้วไหลลงมาทางใต้ ผ่านจังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี เข้าเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่อำเภอท่าเรือ อำเภอนครหลวง แล้วไหลไปรวมกับแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งซ้ายในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยาที่หน้าวัดพนัญเชิง รวมความยาวที่ไหลผ่านจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประมาณ 52 กิโลเมตร และแม่น้ำนี้มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 500 กิโลเมตร
3) แม่น้ำลพบุรี เป็นแม่น้ำที่แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งซ้ายที่อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ไหลผ่านจังหวัดลพบุรี เข้าเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่อำเภอบ้านแพรก อำเภอมหาราช อำเภอบางปะหัน และอำเภอพระนครศรีอยุธยา แล้วไหลไปบรรจบกับแม่น้ำป่าสักบริเวณหน้าวัดตองปุในอำเภอพระนครศรีอยุธยา รวมความยาวที่ไหลผ่านจังหวัด พระนครศรีอยุธยาประมาณ 62.5 กิโลเมตร แม่น้ำนี้มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 85 กิโลเมตร

4) แม่น้ำน้อย เป็นแม่น้ำที่แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งขวาที่อำเภอเมืองชัยนาท ไหลผ่านจังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดอ่างทอง เข้าเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่อำเภอผักไห่ อำเภอเสนา แล้วไปบรรจบกับคลองบางบาล ซึ่งเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาเดิมที่บ้านสีกุก แล้วไหลไปบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาอีกครั้งหนึ่งที่ตำบลราชคราม อำเภอบางไทร รวมความยาวที่ไหลผ่านจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประมาณ 30 กิโลเมตร และแม่น้ำนี้มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 145 กิโลเมตร

5) ลำคลอง[31] สำคัญที่ใช้ในการขนส่งและชลประทาน ได้แก่ คลองบางบาล คลองกุฎี คลองบางปลาหมอ คลองบางหลวง คลองลาดชิด คลองนาคู คลองสระเทพ คลองพระยาบันลือ คลองกกแก้ว คลองลาดชะโด คลองไผ่พระ คลองมหาราช ครองพระครู คลองน้ำเค็ม คลองขุนศรี คลองนาคู คลองปากกราน คลองกกแก้ว คลองบางแก้ว คลองกุฎี คลองสระเทพ เป็นต้น

6) น้ำใต้ดินของจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีสภาพของน้ำใต้ดินแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้ (1) สภาพน้ำใต้ดินที่ให้ปริมาณน้ำน้อย (1-30 ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมง) โดยทั่วไปน้ำมีคุณภาพดี แต่บางพื้นที่คุณภาพน้ำปานกลาง น้ำกร่อยและน้ำมีตะกอนสนิมเหล็กเจือปน มีอยู่ในพื้นที่อำเภอผักไห่ อำเภอบางซ้าย อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอเสนา อำเภอท่าเรือ อำเภอภาชี อำเภออุทัย อำเภอนครหลวง และอำเภอวังน้อย (2) สภาพน้ำใต้ดินที่ให้ปริมาณน้ำมาก (50-200 ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมง) โดยทั่วไปน้ำมีคุณภาพดี แต่บางพื้นที่เป็นน้ำกร่อย และมีตะกอนสนิมเหล็กเจือปน ครอบคลุมพื้นที่ในอำเภอบ้านแพรก อำเภอมหาราช อำเภอบางปะหัน อำเภอบางไทร อำเภอบางปะอิน อำเภอบางบาล และอำเภอพระนครศรีอยุธยา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

[31] สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, **ข้อมูลการตลาดจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประจำปี 2541** (พระนครศรีอยุธยา : เทียนวัฒนา, 2541), หน้า 9.

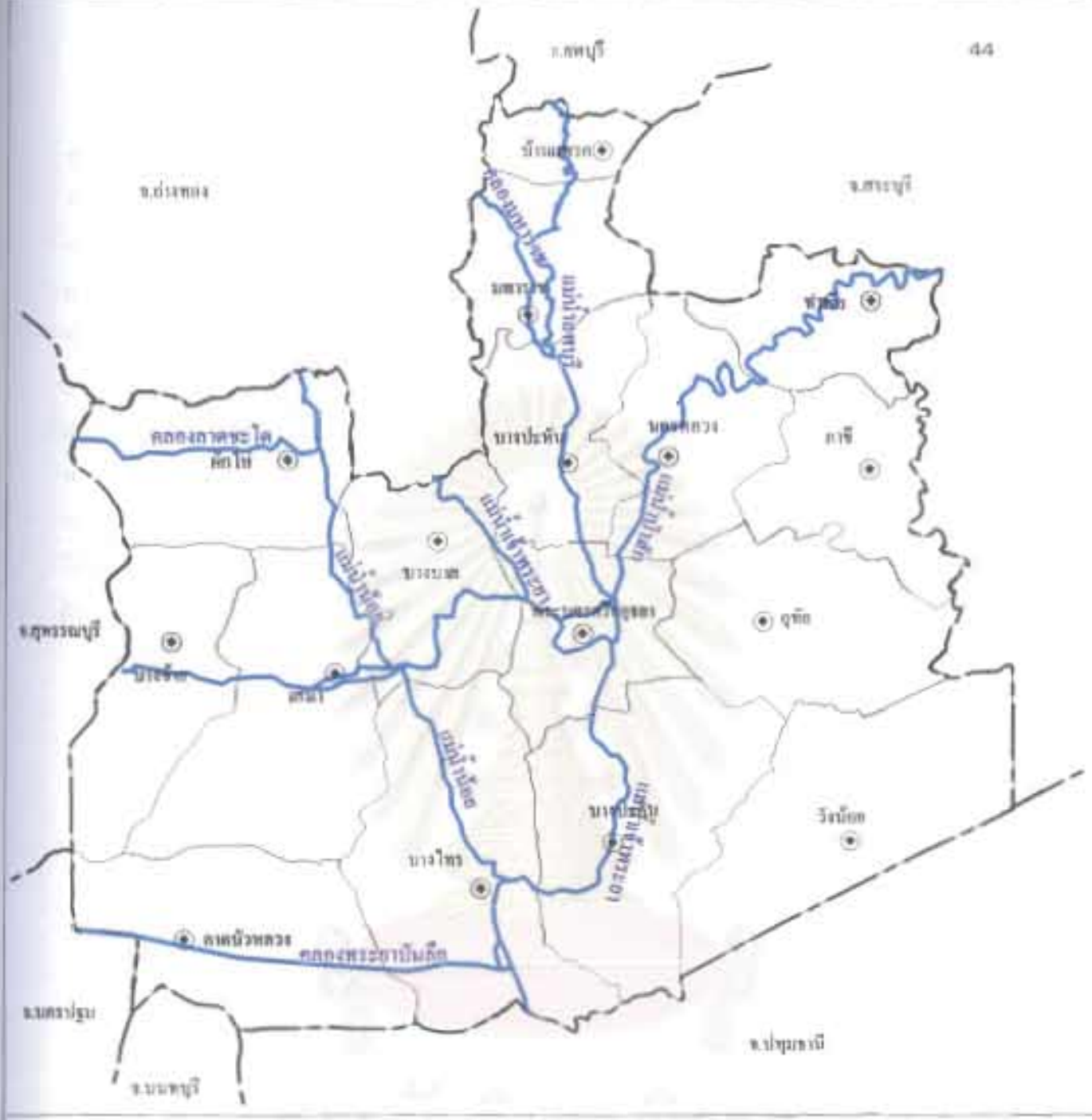

แผนที่ 4.4 เส้นทางแม่น้ำและลำคลองของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สัญลักษณ์

- เส้นแบ่งเขตจังหวัด
- เส้นแบ่งเขตอำเภอ
- แม่น้ำ ลำคลอง

N

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
ของภาคกลางตะวันตกในพื้นที่ลุ่มต่ำของกรุงเทพมหานคร

0 10 20

กิโลเมตร

ที่มา : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

แหล่งน้ำชลประทานมีทั้งแหล่งน้ำชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก ครอบคลุมพื้นที่ทุกอำเภอของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้พื้นที่ชลประทานของจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีพื้นที่ทั้งหมด 1,234,820 ไร่[32] ทั้งนี้เพราะมีพื้นที่อยู่ในที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีการพัฒนาแหล่งน้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยามาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ โดยโปรดเกล้าให้มีการพัฒนาพื้นที่ชลประทานและการคมนาคมทางน้ำในทุ่งเจ้าพระยาตอนล่างด้วยการขุดคลองและสร้างประตูระบายน้ำปิดกั้นปากคลองที่เชื่อมกับแม่น้ำ หลังจากนั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้โปรดเกล้าให้พัฒนาระบบชลประทานสมัยใหม่ด้วยการสร้างเขื่อนทดน้ำและคลองส่งน้ำเพื่อไปช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูก โดยโครงการแรกคือเขื่อนพระรามหกที่สร้างขึ้นเพื่อทดน้ำในแม่น้ำป่าสักและขุดคลองระพีพัฒน์ จนถึงปัจจุบัน กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ก่อสร้างโครงการชลประทานและเขื่อนเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ต่างๆ มากมาย ซึ่งแต่ละโครงการมีหน้าที่ควบคุมส่งน้ำให้แก่พื้นที่เพาะปลูกในบริเวณต่างๆ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

1) โครงการชลประทานป่าสักใต้ เป็นโครงการชลประทานขนาดใหญ่ มีที่ตั้งโครงการฯ ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีเขื่อนพระรามหก ทำหน้าที่ทดน้ำให้มีระดับสูงขึ้นเพื่อส่งน้ำให้พื้นที่เพาะปลูกในพื้นที่ต่างๆ หลายจังหวัด สำหรับในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีอำเภอวังน้อย อำเภอท่าเรือ อำเภอภาชี และอำเภออุทัย มีพื้นที่อยู่ในโครงการฯ และโครงการฯ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทานเป็นจำนวน 144,000 ไร่
2) โครงการชลประทานมหาราช ที่ตั้งโครงการฯ ตั้งอยู่ที่ตำบลม่วงหมู่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี มีประตูรับน้ำปากคลองจากแม่น้ำเจ้าพระยาเหนือเขื่อนเจ้าพระยาใหญ่ ส่งน้ำผ่านจังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดอ่างทอง มาสู่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อช่วยพื้นที่เพาะปลูกบางส่วนในเขตอำเภอมหาราช อำเภอบางปะหัน อำเภอบ้านแพรก อำเภอบางบาล และอำเภอพระนครศรีอยุธยา โครงการฯ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจำนวน 93,200 ไร่
3) โครงการชลประทานโคกกระเทียม ที่ตั้งโครงการฯ ตั้งอยู่ที่ตำบลเขาพระงาม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี มีเขื่อนทดน้ำในคลองอนุศาสนนันทน์เพื่อทดน้ำให้มีระดับสูงขึ้น และส่งน้ำให้แก่พื้นที่เพาะปลูกบางส่วนในเขตอำเภอมหาราช

[32]สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, **สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2543/44** (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2544)

อำเภอบางปะหัน อำเภอบ้านแพรก และอำเภอนครหลวง โครงการฯ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจำนวน 40,000 ไร่

4) โครงการชลประทานเริงราง ที่ตั้งโครงการฯ ตั้งอยู่ที่ตำบลสร่างโครก อำเภอบ้านหม้อ จังหวัดสระบุรี มีเขื่อนทดน้ำในคลองอนุศาสนนันทน์เพื่อทดน้ำให้มีระดับสูงขึ้นและส่งน้ำให้แก่พื้นที่เพาะปลูกบางส่วนในเขตอำเภอมหาราช อำเภอบางปะหัน อำเภอท่าเรือ อำเภอนครหลวง และอำเภอพระนครศรีอยุธยา โครงการฯ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจำนวน 102,000 ไร่
5) โครงการชลประทานคลองเพียว-เสาไห้ ที่ตั้งโครงการฯ ตั้งอยู่ที่ตำบลปากเพียว อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี มีประตูรับน้ำปากคลองจากอ่างเก็บน้ำส่งผ่านจังหวัดสระบุรี มาให้พื้นที่เพาะปลูกบางส่วนในเขตอำเภอท่าเรือและอำเภอภาชี โครงการฯ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจำนวน 12,000 ไร่
6) โครงการชลประทานนครหลวง ที่ตั้งโครงการฯ ตั้งอยู่ที่ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีท่อระบายน้ำจากคลองระพีพัฒน์เข้าคลองสายใหญ่เพื่อส่งน้ำให้แก่พื้นที่เพาะปลูกบางส่วนในเขตอำเภอท่าเรือ อำเภอภาชี อำเภอนครหลวง อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภออุทัย อำเภอวังน้อยและอำเภอบางปะอิน โครงการฯ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจำนวน 220,000 ไร่
7) โครงการชลประทานรังสิตเหนือ ที่ตั้งโครงการฯ ตั้งอยู่ที่ตำบลพยอม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีเขื่อนทดน้ำในคลองระพีพัฒน์เพื่อทดน้ำให้สูงขึ้นและส่งน้ำเข้าไปช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูกในเขตอำเภอวังน้อย โครงการฯ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจำนวน 45,000 ไร่
8) โครงการชลประทานชัณสูตร ที่ตั้งโครงการฯ ตั้งอยู่ที่ตำบลโพธิ์ชนไก่ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี มีเขื่อนทดน้ำในแม่น้ำน้อยให้มีระดับสูงขึ้น เพื่อส่งน้ำให้แก่พื้นที่เพาะปลูกบางส่วนในเขตอำเภอผักไห่ โครงการฯ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจำนวน 7,500 ไร่
9) โครงการชลประทานยางมณี ที่ตั้งโครงการฯ ตั้งอยู่ที่ตำบลองค์รักษ์ อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง มีประตูระบายน้ำยางมณีสร้างทดน้ำในแม่น้ำน้อยให้มีระดับสูงขึ้นเพื่อทดน้ำให้แก่พื้นที่เพาะปลูกบางส่วนในเขตอำเภอผักไห่ โครงการฯ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจำนวน 18,000 ไร่

10) โครงการชลประทานผักไห่ ที่ตั้งโครงการฯ ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านใหญ่ อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีเขื่อนทดน้ำในแม่น้ำน้อยให้มีระดับสูงขึ้น เพื่อส่งน้ำให้แก่พื้นที่เพาะปลูกบางส่วนในเขตอำเภอผักไห่ อำเภอเสนา อำเภอบางซ้าย อำเภอลาดบัวหลวงและอำเภอบางบาล โครงการฯ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจำนวน 145,000 ไร่
11) โครงการชลประทานบางบาล ที่ตั้งโครงการฯ ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านป้อม อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีสถานีสูบน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำน้อยเพื่อส่งน้ำให้แก่พื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางบาล อำเภอบางปะอินและอำเภอบางไทร โครงการฯ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจำนวน 136,000 ไร่
12) โครงการชลประทานเจ้าเจ็ดบางยี่หน ที่ตั้งโครงการฯ ตั้งอยู่ที่ตำบลไม้ตรา อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีประตูเก็บกักน้ำเพื่อช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูกบางส่วนในเขตอำเภอเสนา อำเภอบางซ้าย อำเภอบางบาล อำเภอลาดบัวหลวงและอำเภอบางไทร โครงการฯ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจำนวน 218,500 ไร่
13) โครงการชลประทานพระยาบรรลือ ที่ตั้งโครงการฯ ตั้งอยู่ที่ตำบลบางรักใหญ่ อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี มีประตูเก็บกักน้ำเพื่อช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูกบางส่วนในเขตอำเภอบางไทรและอำเภอลาดบัวหลวง โครงการฯ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจำนวน 53,620 ไร่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 4.1 พื้นที่ชลประทานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2543

โครงการ	ที่ตั้งโครงการ	พื้นที่ชลประทาน	พื้นที่โครงการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
พื้นที่ชลประทานทั้งจังหวัด		**1,234,820.00**	
โครงการฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา			
- ป่าสักใต้	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	144,000.00	อำเภอวังน้อย อำเภอท่าเรือ อำเภอภาชี อำเภออุทัย
- มหาราช	จังหวัดสิงห์บุรี	93,200.00	อำเภอมหาราช อำเภอบางปะหัน อำเภอบ้านแพรก อำเภอบางบาล อำเภอพระนครศรีอยุธยา
- โคกกระเทียม	จังหวัดลพบุรี	40,000.00	อำเภอมหาราช อำเภอบางปะหัน อำเภอบ้านแพรก อำเภอนครหลวง
- เริงราง	จังหวัดสระบุรี	102,000.00	อำเภอมหาราช อำเภอบางปะหัน อำเภอท่าเรือ อำเภอนครหลวง อำเภอพระนครศรีอยุธยา
- คลองเพียว-เสาไห้	จังหวัดสระบุรี	12,000.00	อำเภอท่าเรือ อำเภอภาชี
- นครหลวง	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	220,000.00	อำเภอท่าเรือ อำเภอภาชี อำเภอนครหลวง อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภออุทัย อำเภอวังน้อย อำเภอบางปะอิน
- รังสิตเหนือ	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	45,000.00	อำเภอวังน้อย
พื้นที่ชลประทานฝั่งตะวันออกทั้งหมด		656,200.00	
โครงการฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา			
- ชัณสูตร	จังหวัดสิงห์บุรี	7,500.00	อำเภอผักไห่
- ยางมณี	จังหวัดอ่างทอง	18,000.00	อำเภอผักไห่
- ผักไห่	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	145,000.00	อำเภอผักไห่ อำเภอเสนา อำเภอบางซ้าย อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอบางบาล
- บางบาล	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	136,000.00	อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางบาล อำเภอบางปะอิน อำเภอบางไทร
- เจ้าเจ็ดบางยี่หน	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	218,500.00	อำเภอเสนา อำเภอบางซ้าย อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอบางบาล อำเภอบางไทร
- พระยาบรรลือ	จังหวัดนนทบุรี	53,620.00	อำเภอบางไทร อำเภอลาดบัวหลวง
พื้นที่ชลประทานฝั่งตะวันตกทั้งหมด		578,620.00	

ที่มา สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

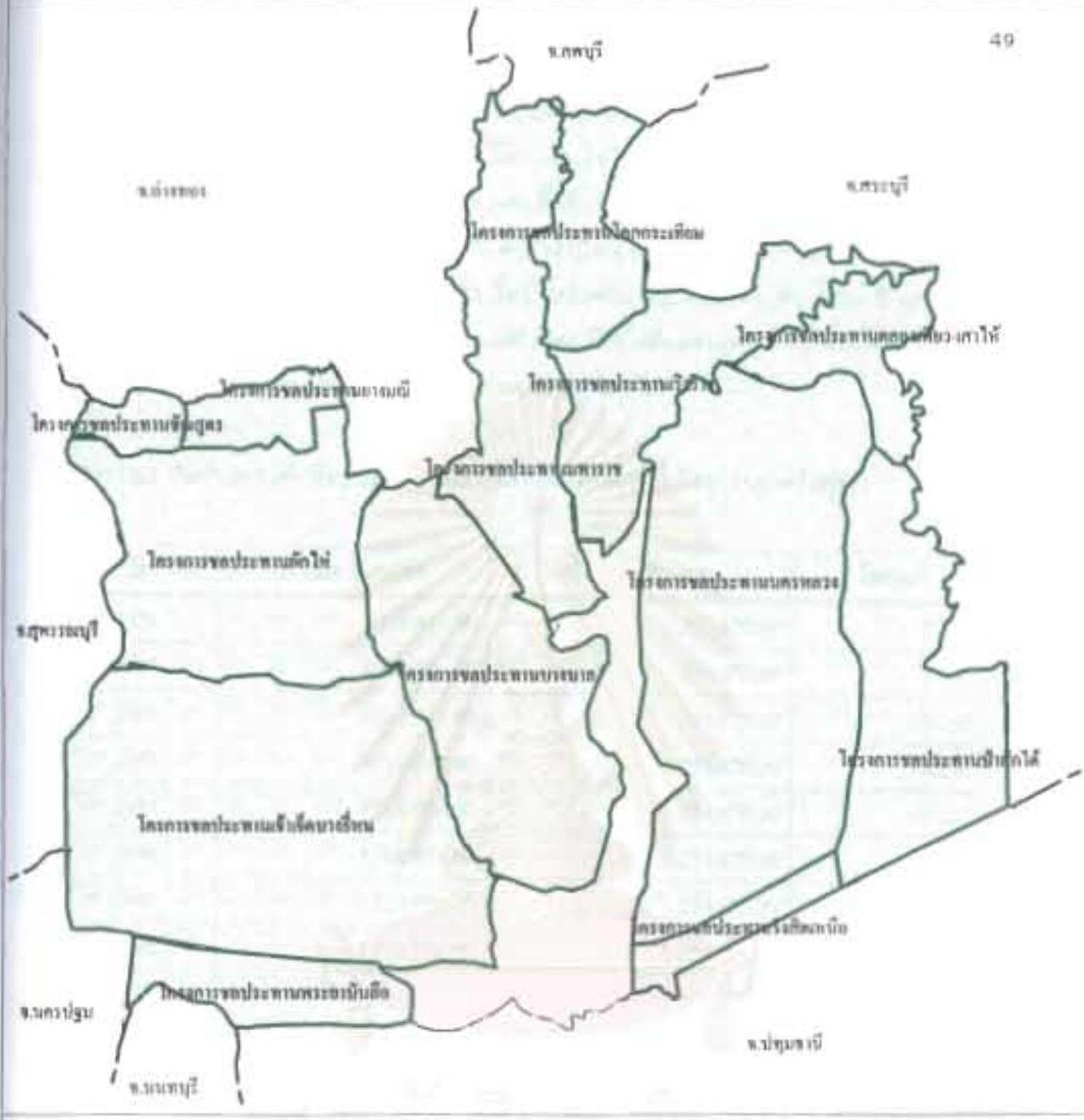

แผนที่ 4.5 พื้นที่ชลประทานในโครงการชลประทานของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สัญลักษณ์

พื้นที่เขตโครงการชลประทาน

พื้นที่นอกเขตโครงการชลประทาน

N

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
ของเกษตรกรรมในพื้นที่ชลประทานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

0 10 20

kilometres

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่ในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยาซึ่งได้มีการจัดการด้านชลประทานเป็นลุ่มน้ำแห่งแรกของประเทศไทย ทำให้พื้นที่การเกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้รับน้ำชลประทานทั้งหมด โดยพิจารณาจากสัดส่วนของพื้นที่ชลประทานในพื้นที่ภาคเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะเห็นว่า ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2531 เป็นต้นมา พื้นที่ภาคเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้รับน้ำชลประทานเต็มพื้นที่ทั้งจังหวัด และขณะเดียวกัน ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2529 เป็นต้นมา พื้นที่ภาคเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็มีพื้นที่ลดลงทุกปี ทำให้พื้นที่ชลประทานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีมากกว่าพื้นที่ภาคเกษตรของจังหวัด

ตาราง 4.2 สัดส่วนของพื้นที่ชลประทานในพื้นที่ภาคเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปี	พื้นที่ภาคเกษตร	พื้นที่ชลประทาน	ร้อยละ
2529	1,338,457.00	1,234,820.00	92.26
2530	1,260,591.00	1,234,820.00	97.96
2531	1,215,453.00	1,234,820.00	101.59
2532	1,226,249.00	1,234,820.00	100.70
2533	1,208,089.00	1,234,820.00	102.21
2534	1,196,867.00	1,234,820.00	103.17
2535	1,177,359.00	1,234,820.00	104.88
2536	1,174,128.00	1,234,820.00	105.17
2537	1,157,078.00	1,234,820.00	106.72
2538	1,138,577.00	1,234,820.00	108.45
2539	1,122,984.00	1,234,820.00	109.96
2540	1,108,254.00	1,234,820.00	111.42
2541	1,092,641.00	1,234,820.00	113.01

ที่มา สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

แม้ว่าพื้นที่ภาคเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะได้รับน้ำชลประทานเต็มพื้นที่ทั้งจังหวัด แต่ในฤดูแล้ง พื้นที่บางส่วนของทุกอำเภอเท่านั้นที่จะได้รับน้ำชลประทาน ยกเว้นอำเภอวังน้อยและอำเภอบางปะหันที่ไม่มีพื้นที่ชลประทานในฤดูแล้ง ส่วนในฤดูฝน พื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทานจะครอบคลุมพื้นที่ในทุกอำเภอ

ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ภาคเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่ใช่พื้นที่ภาคเกษตรที่ต้องอาศัยน้ำฝนในการทำกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรมาตั้งแต่ช่วง 10 ปีที่ผ่านมาแล้ว แต่ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างระบุว่า ระบบการให้น้ำของโครงการชลประทานยังมีการจ่ายน้ำชลประทานไม่เพียงพอ น้ำชลประทานที่จ่ายมายังพื้นที่เกษตรมีจำนวนน้อยและมาเป็นช่วงเวลาเท่านั้น พื้นที่ที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำชลประทานและมีคลองส่งน้ำ (คลองไส้ไก่) ส่งไปถึง จะได้รับน้ำจากโครงการชลประทานก่อนพื้นที่ที่อยู่ไกลออกไปและพื้นที่ที่อยู่ไกลออกไปก็มีโอกาสน้อยมากที่จะได้รับน้ำจากโครงการชลประทานอย่างเต็มที่ในช่วงที่มีความต้องการใช้น้ำชลประทานเพื่อการเกษตร ดังนั้น พื้นที่การเกษตรในบางพื้นที่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงต้องอาศัยและพึ่งพาน้ำฝนเหมือนเช่นเดิม เช่น อำเภอมหาราช อำเภอบางปะหัน เป็นต้น

4.5. โครงสร้างถนนและการขนส่ง

โครงสร้างถนนและการขนส่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เกษตรกรรมโครงสร้างและเครือข่ายการขนส่งในพื้นที่ศึกษาเป็นผลมาจากโครงการพัฒนาต่างๆ ของทางภาครัฐในการที่จะพัฒนาพื้นที่ต่างๆ รวมทั้งพื้นที่ศึกษาด้วย ทั้งนี้เพื่อผลทางด้านเศรษฐกิจของพื้นที่พัฒนานั้นๆ โครงสร้างการขนส่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาส่วนใหญ่จะเน้นการขนส่งทางบก ซึ่งมีทั้งทางรถยนต์และทางรถไฟ เพราะ ความสะดวกและรวดเร็ว ส่วนการขนส่งทางน้ำจะนิยมใช้ในด้านการท่องเที่ยวและการขนส่งสินค้า โดยเฉพาะทรายและผลผลิตทางการเกษตร เนื่องจาก เส้นทางมักมีปัญหาในช่วงน้ำน้อย และร่องน้ำมักตื้นเขินอยู่เสมอ

การขนส่งทางบก แยกเป็นทางรถยนต์และทางรถไฟ โดยทางรถยนต์มีทางหลวงตัดผ่านพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาหลายเส้นทาง ดังนี้

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 หรือ ถนนพหลโยธิน ตั้งต้นจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศเหนือตัดผ่านจังหวัดปทุมธานี จากนั้นผ่านเข้าไปยังอำเภอบางปะอินและอำเภอวังน้อย ก่อนที่จะผ่านออกไปยังอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (เอเชีย) แยกจากทางหลวงหมายเลข 1 ที่ต่างระดับบางปะอิน ผ่านพื้นที่อำเภอบางปะอิน อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอนครหลวง อำเภอบางปะหัน และอำเภอมหาราช ก่อนจะตัดขึ้นไปยังจังหวัดอ่างทอง จังหวัดสิงห์บุรี และบรรจบกับทางหลวงหมายเลข 1 ที่จังหวัดชัยนาท
- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 309 ตั้งต้นจากอำเภอพระนครศรีอยุธยา ตัดผ่านขึ้นไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของตัวจังหวัด ผ่านพื้นที่อำเภอบางปะหัน และอำเภอบางบาลตามลำดับ ก่อนจะตัดผ่านออกไปยังจังหวัดอ่างทอง

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3056 แยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 ที่อำเภอบางปะอิน ตัดผ่านขึ้นไปทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของตัวจังหวัด ผ่านพื้นที่อำเภออุทัย อำเภอภาชี และอำเภอท่าเรือ ก่อนจะผ่านออกไปยังจังหวัดสระบุรี
- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3111 (ปทุมธานี-สามโคก-อยุธยา) เป็นเส้นทางสำคัญที่ตัดมาจากจังหวัดปทุมธานี ผ่านเข้ามายังพื้นที่อำเภอบางไทรในแนวเหนือ-ใต้ ก่อนจะไปบรรจบกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3263
- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3263 เป็นเส้นทางที่พาดผ่านพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามแนวนอนจากทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตกของตัวจังหวัดโดยเส้นทางตัดผ่านมาจากจังหวัดสระบุรี เข้ามายังอำเภอภาชี อำเภออุทัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางบาล อำเภอเสนา และอำเภอบางซ้าย ก่อนจะผ่านไปยังพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีต่อไป

นอกจากนั้น ยังมีเส้นทางอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นทางหลวงแผ่นดินสายรอง ทางหลวงจังหวัด และทางหลวงท้องถิ่นตัดผ่านอีกมากมาย และส่วนใหญ่ก็สามารถใช้การได้ในระดับที่ดี

ส่วนเส้นทางรถไฟที่ใช้ในการคมนาคมขนส่งเริ่มต้นจากกรุงเทพมหานครเชื่อมผ่านพื้นที่อำเภอบางปะอิน อำเภอพระนครศรีอยุธยา ก่อนจะแยกออกเป็นสองเส้นทางที่อำเภอภาชี คือ เส้นทางสายเหนือ ผ่านขึ้นไปยังอำเภอท่าเรือ และต่อไปยังจังหวัดต่างๆ จนสิ้นสุดที่จังหวัดเชียงใหม่ อีกเส้นทางคือ สายตะวันออกเฉียงเหนือจะผ่านเข้าไปยังจังหวัดสระบุรี จังหวัดนครราชสีมา เพื่อแยกไปจังหวัดต่างๆ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

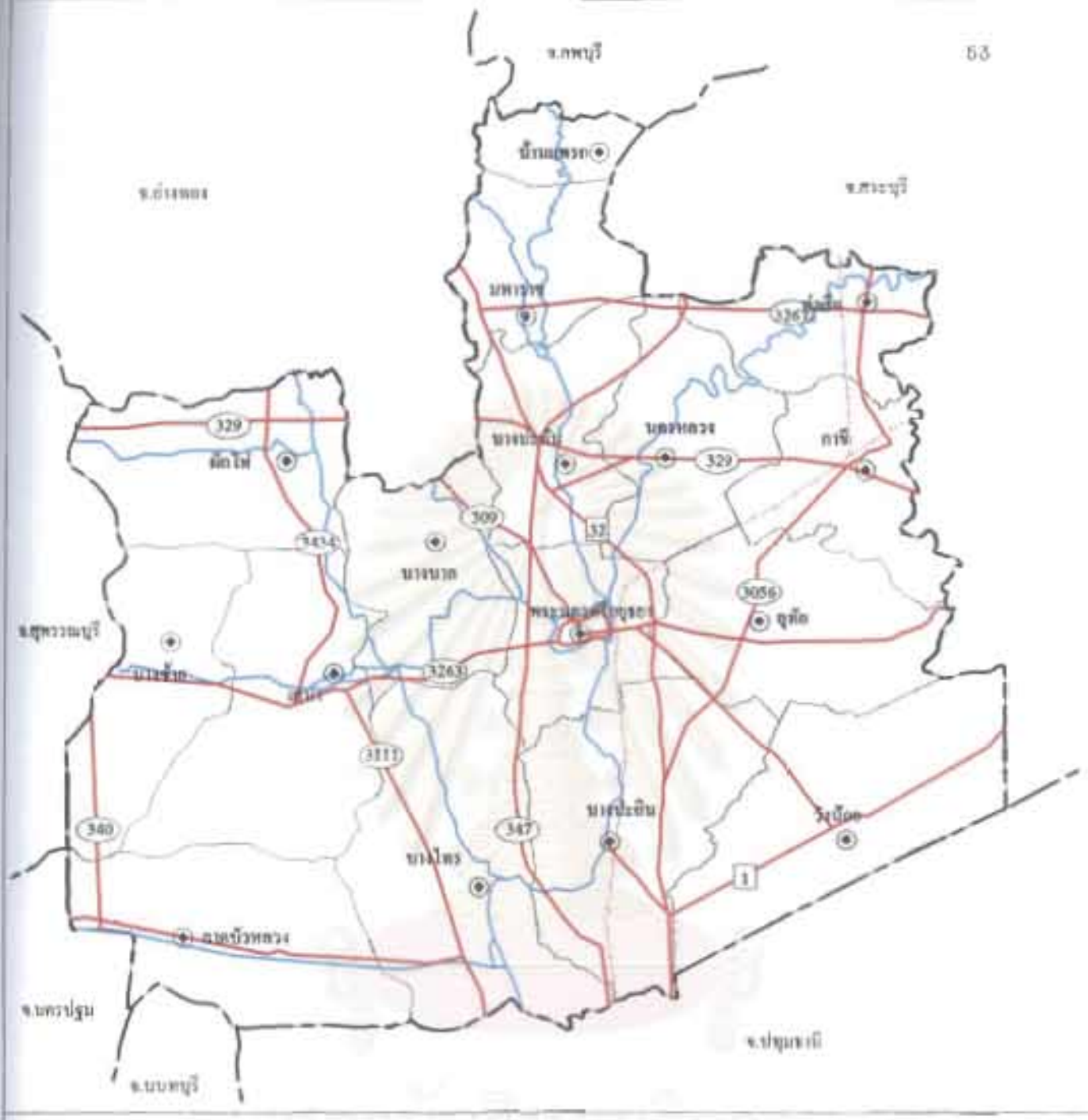

แผนที่ 4.6 เส้นทางการคมนาคมขนส่งทางบกและทางน้ำของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สัญลักษณ์

- ทางหลวงแผ่นดิน
- ทางหลวงจังหวัด
- ทางรถไฟ
- แม่น้ำและลำคลอง

N

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
ของภาคกลางตอนในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

0 10 20
kilometers

ที่มา : กรมการผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

4.6. การปกครอง

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 16 อำเภอ 209 ตำบล และ 1,328 หมู่บ้าน และจัดรูปแบบการบริหารราชการออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1) การบริหารราชการส่วนกลาง ประกอบด้วยส่วนงานราชการในสังกัดส่วนกลางที่จัดตั้งสำนักงานขึ้นเพื่อปฏิบัติราชการในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 29 หน่วยงาน
2) การบริหารราชการส่วนภูมิภาค แบ่งออกเป็น
    - จังหวัด ประกอบด้วยส่วนงานราชการระดับจังหวัด จำนวน 35 หน่วยงาน
    - อำเภอ ประกอบด้วยส่วนงานราชการระดับอำเภอ จำนวน 16 อำเภอ
    - ตำบล ประกอบด้วยส่วนงานระดับตำบล จำนวน 209 ตำบล
3) การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น แบ่งออกเป็น
    - องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) จำนวน 1 แห่ง
    - เทศบาลนคร จำนวน 1 แห่ง
    - เทศบาลเมือง จำนวน 1 แห่ง
    - เทศบาลตำบล จำนวน 25 แห่ง
    - องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จำนวน 133 แห่ง
    - สภาตำบล จำนวน 61 แห่ง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 4.3 พื้นที่เขตการปกครองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2543

อำเภอ	ระยะห่างจากจังหวัด (กิโลเมตร)	พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)	จำนวนเขตการปกครอง			
			เทศบาล	ตำบล	หมู่บ้าน	อบต.
พระนครศรีอยุธยา	5	130.579	2	21	112	13
บางซ้าย	34	150.756	1	6	48	5
บางไทร	45	219.679	2	23	117	9
บางบาล	10	135.305	2	16	104	4
บางปะหัน	13	121.865	1	17	92	12
บางปะอิน	28	229.098	3	18	134	17
บ้านแพรก	53	39.087	1	5	25	2
ผักไห่	29	189.008	2	16	123	8
ภาชี	35	104.508	1	8	68	8
มหาราช	25	120.159	2	12	42	4
ลาดบัวหลวง	65	199.928	1	7	57	7
วังน้อย	23	219.191	1	10	55	9
อุทัย	15	186.802	1	11	101	9
นครหลวง	20	198.919	2	12	69	6
เสนา	20	205.567	3	17	106	11
ท่าเรือ	75	106.189	2	10	75	9
รวม		2,556.64	27	209	1328	133

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.7. ประชากรและกำลังแรงงาน

จากการเปรียบเทียบจำนวนประชากรและอัตราการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรในจังหวัดทางภาคกลาง 6 จังหวัด[33] พบว่าจังหวัดลพบุรี มีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับหนึ่ง ตามมาด้วยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนจังหวัดสระบุรี จังหวัดชัยนาท จังหวัดอ่างทอง และจังหวัดสิงห์บุรี มีจำนวนประชากรลดหลั่นกันไปตามลำดับ

ในด้านการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร พบว่า แต่ละจังหวัดมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ จังหวัดลพบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสระบุรี และจังหวัดอ่างทอง มีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรที่เพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดชัยนาท มีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรที่ลดน้อยลง

แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรที่เพิ่มสูงขึ้นเกิดขึ้นเนื่องจากการสร้างงานในภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดนั้นๆ ทำให้เกิดการอพยพเข้าไปของแรงงานเพื่อประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรม รวมถึงการพัฒนาพื้นที่จังหวัดเหล่านั้นให้มีศักยภาพเพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ จากรูปแบบการผลิตในภาคเกษตรมาเป็นการผลิตนอกภาคเกษตร เป็นต้น ส่วนจังหวัดที่มีแนวโน้มของจำนวนประชากรลดน้อยลง ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นมาจากการอพยพเข้าไปยังพื้นที่ที่มีแหล่งงานไม่ว่าจะเป็นเมืองหลวง หรือเมืองใกล้เคียงเพื่อการประกอบอาชีพ ทำให้อัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในจังหวัดนั้นๆ ลดน้อยลง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

[33]สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกำหนดให้ภาคกลางของประเทศไทยประกอบไปด้วยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอ่างทอง จังหวัดสระบุรี จังหวัดชัยนาท จังหวัดลพบุรี และจังหวัดสิงห์บุรี.

แผนภูมิ 4.1 จำนวนประชากรของจังหวัดในภาคกลาง

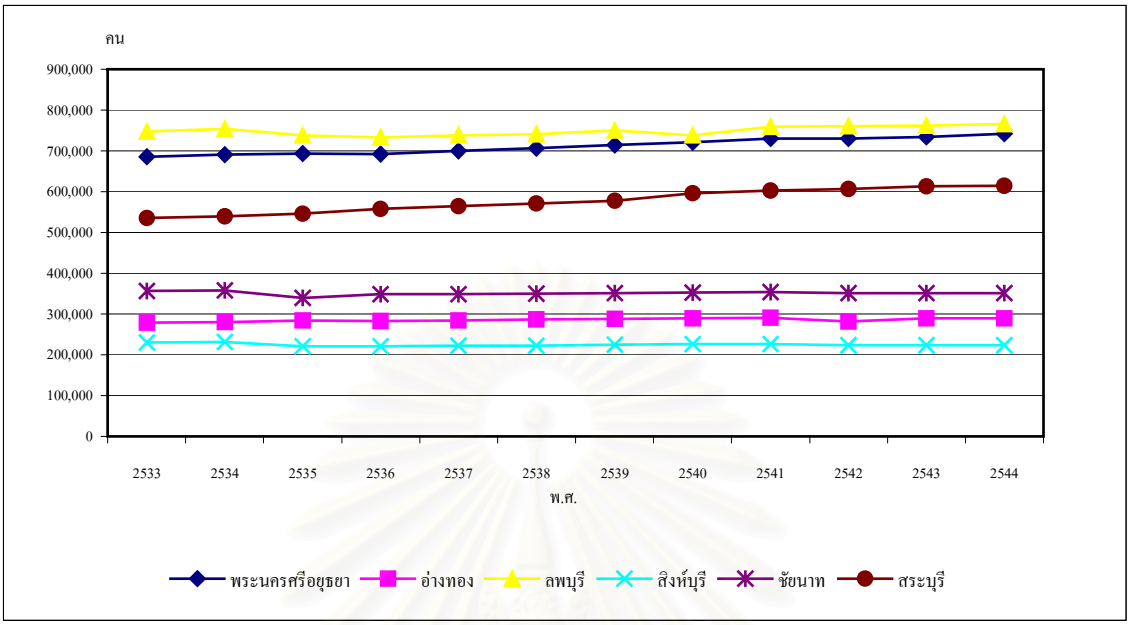

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สำหรับข้อมูลสถิติประชากรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2544 ระบุว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีประชากรอาศัยอยู่ทั้งหมดจำนวน 734,011 คน โดยมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 198,034 ครัวเรือนและความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยมีค่าเท่ากับ 287.10 คนต่อตารางกิโลเมตร

สำหรับการวิจัยในภาพรวม พบว่า อำเภอพระนครศรีอยุธยามีจำนวนประชากรมากที่สุด คือมีจำนวน 136,364 คน คิดเป็นร้อยละ 18.58 ของประชากรทั้งจังหวัด ในขณะที่อำเภอบ้านแพรกเป็นอำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุด คือมีจำนวน 9,437 คน คิดเป็นร้อยละ1.29 ของประชากรทั้งจังหวัด

ด้านขนาดครัวเรือน เมื่อพิจารณาเป็นรายอำเภอพบว่า อำเภอที่มีขนาดครัวเรือนเล็กที่สุดได้แก่ อำเภอวังน้อย อำเภอบางปะอิน อำเภออุทัย และอำเภอนครหลวง มีขนาดครัวเรือน 2.93 , 3.17 , 3.38 และ 3.49 ตามลำดับ ส่วนอำเภอที่มีขนาดครัวเรือนใหญ่ได้แก่ อำเภอภาชี อำเภอบางไทร อำเภอบางบาล มีขนาดครัวเรือน 4.37 , 4.19 และ 4.10 ตามลำดับ

ด้านความหนาแน่นของประชากรพบว่า อำเภอที่มีความหนาแน่นเฉลี่ยสูงสุดคือ อำเภอพระนครศรีอยุธยา ประมาณ 1,044.30 คนต่อตารางกิโลเมตร ส่วนอำเภอที่มีความหนาแน่นเฉลี่ยต่ำสุดได้แก่ อำเภอบางซ้าย ประมาณ 132.99 คนต่อตารางกิโลเมตร

ตาราง 4.4 จำนวนประชากรของจังหวัดในภาคกลาง ปี พ.ศ. 2533-2544

จังหวัด	จำนวนประชากร											
	2533	**2534**	**2535**	**2536**	**2537**	**2538**	**2539**	**2540**	**2541**	**2542**	**2543**	**2544**
พระนครศรีอยุธยา	685,394	691,075	693,230	691,569	699,400	706,502	714,656	721,496	730,740	730,391	734,011	741,774
อ่างทอง	279,032	280,550	284,138	283,055	284,420	286,389	288,037	290,005	290,595	281,074	289,403	289,442
ลพบุรี	747,154	753,610	738,370	733,368	738,068	740,826	749,487	738,078	759,446	760,854	761,467	765,133
สิงห์บุรี	230,913	231,361	221,407	221,264	222,027	222,740	225,003	225,850	226,091	224,103	223,677	223,163
ชัยนาท	356,297	357,712	339,329	348,333	348,311	350,318	351,590	351,990	353,749	351,618	351,043	350,932
สระบุรี	535,160	539,998	546,044	558,073	565,067	570,683	577,768	596,533	602,026	607,042	612,995	614,267
รวม	2,833,950	2,854,306	2,822,518	2,835,662	2,857,293	2,877,458	2,906,541	2,923,952	2,962,647	2,955,082	2,972,596	2,984,711

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 4.5 จำนวนประชากรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกเป็นรายอำเภอ ปี พ.ศ. 2535 - 2543

อำเภอ	จำนวนประชากร								
	2535	**2536**	**2537**	**2538**	**2539**	**2540**	**2541**	**2542**	**2543**
พระนครศรีอยุธยา	123,831	124,024	126,139	127,835	129,953	131,296	133,728	135,068	136,364
บางซ้าย	19,901	19,708	19,782	19,883	20,020	20,141	20,254	20,134	20,049
บางไทร	44,165	43,858	44,240	44,666	45,010	45,328	45,570	44,617	44,785
บางบาล	34,636	34,493	34,638	34,737	34,854	34,924	34,899	34,645	34,313
บางปะหัน	38,347	38,197	38,497	38,685	38,978	39,312	39,373	39,299	39,326
บางปะอิน	63,532	63,555	64,665	65,999	67,609	68,831	70,743	71,279	72,006
บ้านแพรก	9,298	9,376	9,457	9,464	9,505	9,552	9,607	9,456	9,437
ผักไห่	46,237	45,469	45,439	45,268	45,369	45,217	45,114	44,553	44,097
ภาชี	29,929	29,644	30,030	30,200	30,473	30,697	30,991	30,877	30,972
มหาราช	23,571	23,255	23,288	23,327	23,554	23,667	23,724	23,663	23,684
ลาดบัวหลวง	34,610	34,696	35,221	35,757	36,059	36,409	36,766	36,682	36,701
วังน้อย	44,703	45,072	45,861	46,964	48,025	49,212	51,177	52,357	53,917
อุทัย	37,689	37,654	38,016	38,520	39,073	39,073	39,887	39,701	40,079
นครหลวง	32,513	32,266	32,580	32,778	33,027	33,283	33,534	33,311	33,544
เสนา	61,112	61,505	62,400	63,457	63,977	64,735	65,596	66,037	66,145
ท่าเรือ	49,156	48,747	49,147	48,962	49,170	49,405	49,777	48,712	48,592
รวม	693,230	691,519	699,400	706,502	714,656	721,082	730,740	730,391	734,011

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตาราง 4.6 จำนวนประชากรและครัวเรือนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2543

อำเภอ	จำนวนประชากร			จำนวนบ้าน	ขนาดครัวเรือน	ความหนาแน่นประชากร
	รวม	ชาย	หญิง			
พระนครศรีอยุธยา	136,364	66,738	69,626	35,292	3.86	450.432
บางซ้าย	20,049	9,942	10,107	4,905	4.09	99.28
บางไทร	44,785	21,853	22,932	10,688	4.19	145.49
บางบาล	34,313	16,644	17,669	8,365	4.10	149.263
บางปะหัน	39,326	18,770	20,556	9,667	4.07	290.789
บางปะอิน	72,006	35,001	37,005	22,722	3.17	244.227
บ้านแพรก	9,437	4,422	5,015	2,578	3.66	184.818
ผักไห่	44,097	21,280	22,817	11,339	3.89	140.116
ภาชี	30,972	15,206	15,766	7,083	4.37	250.919
มหาราช	23,684	11,167	12,517	6,164	3.84	144.542
ลาดบัวหลวง	36,701	18,122	18,579	9,253	3.97	175.098
วังน้อย	53,917	26,623	27,294	18,430	2.93	185.249
อุทัย	40,079	19,589	20,490	11,851	3.38	201.502
นครหลวง	33,544	16,117	17,427	9,623	3.49	101.011
เสนา	66,145	32,262	33,883	16,908	3.91	222.331
ท่าเรือ	48,592	23,485	25,107	13,166	3.69	293.609
รวม	734,011	357,221	376,790	198,034	3.71	290.655

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

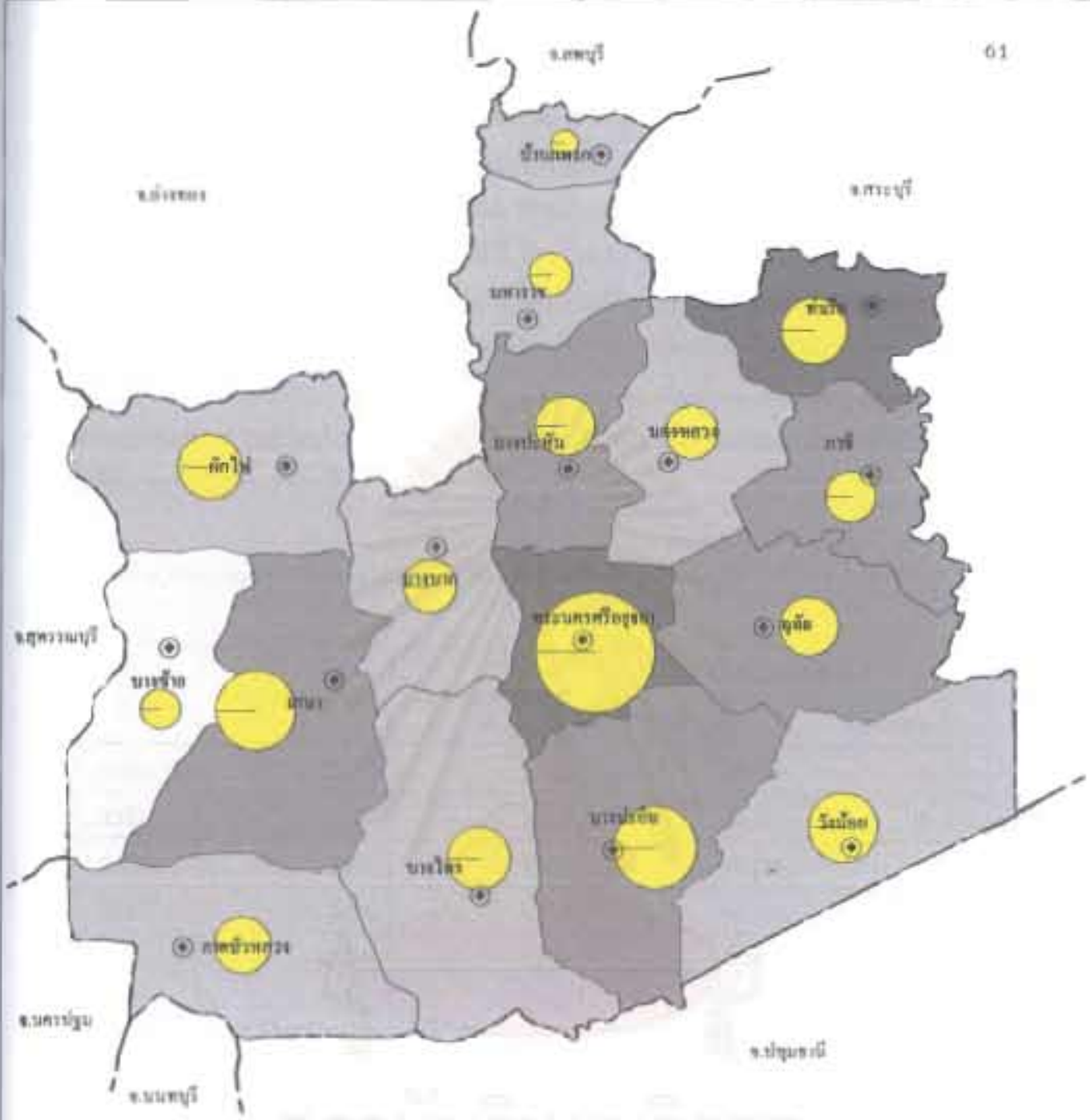

แผนที่ 4.7 จำนวนประชากรและความหนาแน่นของประชากรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สัญลักษณ์

150,000
75,000
15,000

จำนวนประชากร

ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)

300 - 500 คน
200 - 300 คน
100 - 200 คน
0 - 100 คน

ที่มา : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกิจ
และการดำเนินชีวิตในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร

0 10 20
kilometers

ในด้านการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรพบว่า ข้อมูลตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2533-2544 นั้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรทุกประเภทลดลง นั้นคือ จำนวนคนเกิด จำนวนคนตาย จำนวนคนย้ายเข้า และจำนวนคนย้ายออก มีจำนวนลดลง

ในด้านการย้ายถิ่นฐาน พบว่าตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2533-2544 จำนวนผู้ย้ายถิ่นเข้ามายังจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีมากกว่าจำนวนผู้ย้ายออก ทั้งนี้เพราะปัจจัยทางด้านที่ตั้งที่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร เส้นทางขนส่งที่สะดวก ที่ดินมีราคาถูกเมื่อเทียบกับกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมกับนโยบายของรัฐในการกระจายอุตสาหกรรมไปยังพื้นที่รอบนอกกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทำให้โรงงานอุตสาหกรรมมากมายเข้ามาประกอบการอยู่ในพื้นที่ และดึงดูดให้แรงงานจากนอกพื้นที่เคลื่อนย้ายเข้ามาเพื่อเสนอขายแรงงาน เป็นต้น

ตาราง ที่ 4.7 จำนวนการเกิด การตาย การย้ายเข้า และการย้ายออกของประชากร ปี พ.ศ.2536-2544

ปี	จำนวนคนเกิด	จำนวนคนตาย	จำนวนคนย้ายถิ่น	
			ย้ายถิ่นเข้า	ย้ายถิ่นออก
2536	11,719	3,983	45,353	35,365
2537	8,884	3,217	40,583	31,339
2538	9,379	4,465	42,221	34,811
2539	9,576	4,437	40,189	34,981
2540	10,075	3,528	41,234	32,696
2541	9,514	4,783	39,935	30,055
2542	7,304	4,164	36,094	27,589
2543	5,471	3,943	38,400	31,788

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ข้อมูลการประมาณกำลังแรงงานและการมีงานทำของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ใน ปี พ.ศ.2541 พบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีประชากรอยู่ในวัยกำลังแรงงานรวมทั้งหมดจำนวน 430,706 คน คิดเป็นร้อยละ 58.68 ของประชากรทั้งจังหวัด โดยมีกำลังแรงงานในปัจจุบันจำนวน 425,936 คน คิดเป็นร้อยละ 58.03 ของประชากรทั้งจังหวัด และกำลังแรงงานที่รองานตามฤดูกาลอีก 4,770 คน คิดเป็นร้อยละ 0.65 ของประชากรทั้งจังหวัด นอกเหนือจากนั้นเป็นประชากรที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงานจำนวน 303,305 คน คิดเป็นร้อยละ 41.32 ของประชากรทั้งจังหวัด

จำนวนแรงงานที่มีงานทำทั้งหมดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 420,532 คน คิดเป็นร้อยละ 57.29 ของประชากรทั้งจังหวัด แบ่งออกเป็นแรงงานในภาคเกษตรจำนวน 161,725 คน คิดเป็นร้อยละ 22.03 ของประชากรทั้งจังหวัด และเป็นแรงงานนอกภาคเกษตร 258,807 คน คิดเป็นร้อยละ 35.26 ของประชากรทั้งจังหวัด

ตาราง 4.8 จำนวนประชากรและกำลังแรงงานของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2541

ประเภทแรงงาน	จำนวน	ร้อยละ[1]	ร้อยละ[2]
จำนวนประชากร	734,011	100.00	-
ชาย	357,221	48.67	-
หญิง	376,790	51.53	-
กำลังแรงงาน	430,704	58.68	100.00
กำลังแรงงานในปัจจุบัน	425,936	58.03	98.89
ผู้มีงานทำ	420,532	57.29	97.64
ผู้มีงานทำในภาคเกษตร	161,752	22.03	37.55
ผู้มีงานทำนอกภาคเกษตร	258,807	35.26	60.09
ผู้ไม่มีงานทำ	5,404	0.74	1.25
ผู้ไม่มีงานทำและออกหางานทำ	1,840	0.25	0.43
ผู้ไม่มีงานทำแต่ไม่ออกหางานทำ	3,564	0.49	0.83
กำลังแรงงานที่รองานตามฤดูกาล	4,770	0.65	1.11
ผู้มีอายุ 13 ปีขึ้นไป แต่ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน	159,048	21.67	36.93
ผู้มีอายุต่ำกว่า 13 ปี	144,257	19.65	33.49

[1]ร้อยละของจำนวนประชากรทั้งจังหวัด
[2]ร้อยละของจำนวนแรงงานทั้งจังหวัด

ที่มา สำนักงานแรงงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากนั้น ตัวเลขการคาดการณ์จำนวนแรงงานในภาคเกษตรของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ในช่วง ปี พ.ศ.2545-2549 พบว่า แรงงานในภาคเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีแนวโน้มที่ลดลง ในขณะที่แรงงานนอกภาคเกษตรมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น[34] และผลจากการคาดการณ์นี้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการคาดการณ์จำนวนแรงงานในภาคกลางและในประเทศ กล่าวคือ จำนวนแรงงานในภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลง ในขณะที่แรงงานนอกภาคเกษตรมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น[35]

ตาราง 4.9 การคาดการณ์จำนวนแรงงานของประเทศ ภาคกลาง และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จำนวนแรงงาน		**2545**	**2546**	**2547**	**2548**	**2549**
ประเทศ	ภาคเกษตร	18,952,272	18,881,580	18,794,347	18,651,189	18,490,411
	นอกภาคเกษตร	17,754,260	18,193,906	18,649,067	19,159,044	19,685,457
ภาคกลาง	ภาคเกษตร	4,389,666	4,374,418	4,351,719	4,300,870	4,242,942
	นอกภาคเกษตร	9,514,677	9,711,820	9,915,509	10,146,493	10,383,752
จังหวัด	ภาคเกษตร	58,339	56,785	55,219	53,384	51,533
	นอกภาคเกษตร	119,901	122,657	125,491	128,614	131,836

ที่มา สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

[34] สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, **การคาดประมาณประชากรแรงงานภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรของไทย ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9**, หน้า 53-63.

[35] เรื่องเดียวกัน.

แผนภูมิ 4.2 การคาดการณ์จำนวนแรงงานของประเทศ ภาคกลาง และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

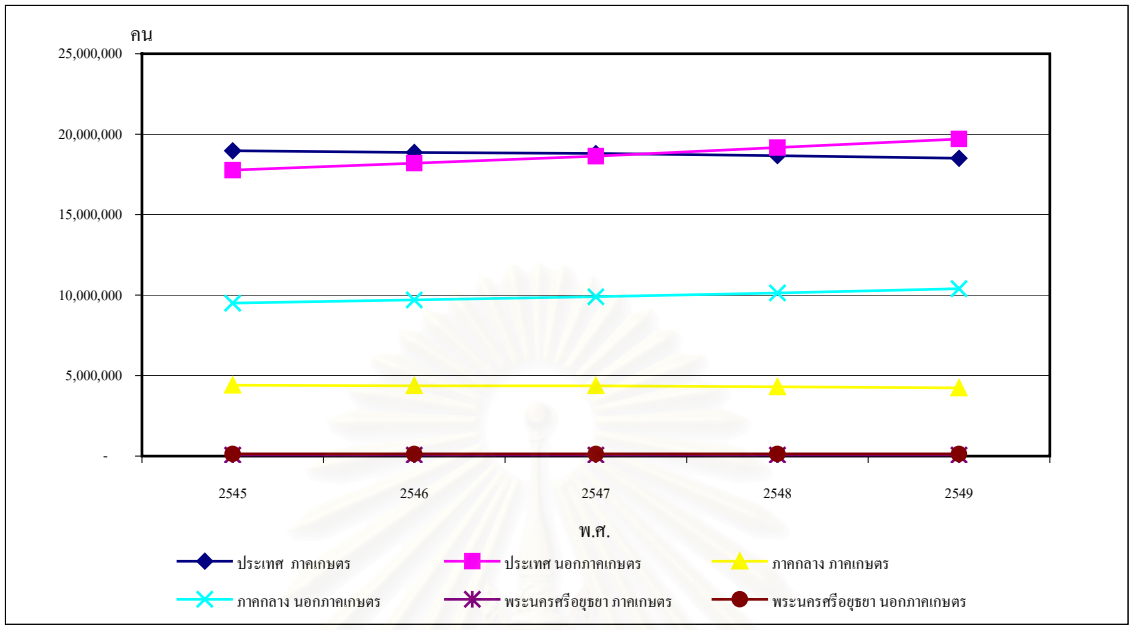

ที่มา สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

แผนภูมิ 4.3 การคาดการณ์จำนวนแรงงานของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

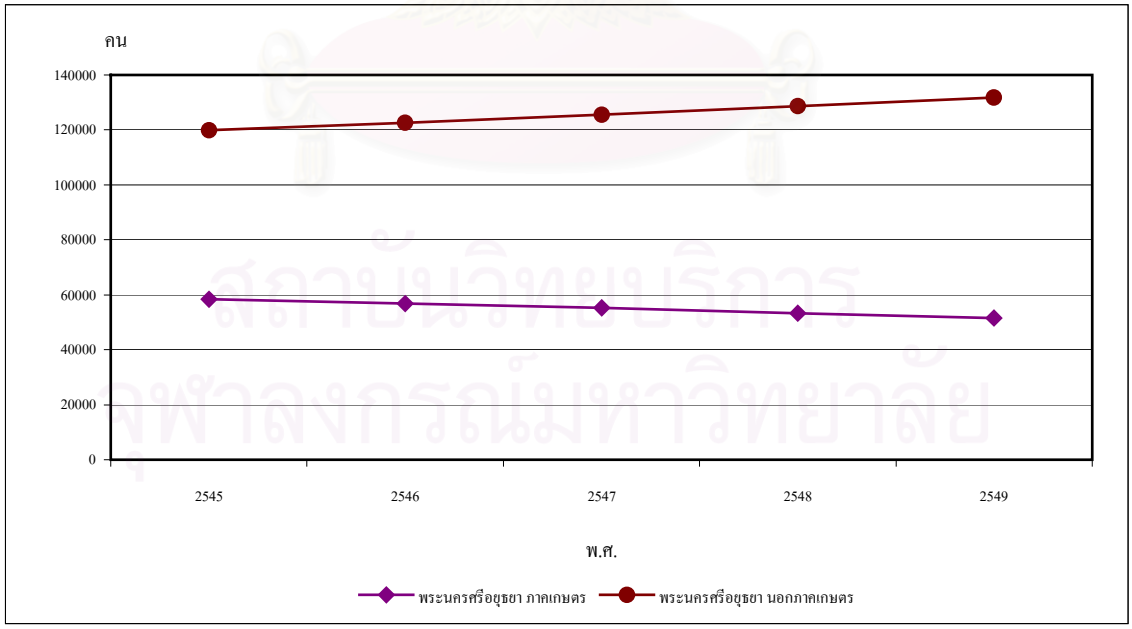

ที่มา สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

จากการประมาณการจำนวนแรงงานและการคาดการณ์จำนวนแรงงานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่ามีจำนวนแรงงานทำงานในภาคเกษตรน้อยกว่าจำนวนแรงงานที่ทำงานนอกภาคเกษตร แสดงให้เห็นว่า ประชากรในวัยแรงงานส่วนใหญ่นิยมประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรมากกว่า อย่างไรก็ตาม เนื่องจากพื้นฐานของประชากรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเฉพาะด้านการทำนาเป็นหลักมาตั้งแต่ครั้งรุ่นปู่ย่าตายาย ดังนั้น ทักษะและความเชี่ยวชาญในการทำงานทางด้านการเกษตรก็ยังคงติดตัวอยู่ตลอดเวลา และแรงงานส่วนใหญ่ที่เข้าทำงานนอกภาคเกษตรก็ไม่ได้ละทิ้งการทำงานในภาคเกษตรเสียทั้งหมดทีเดียว เพราะมีจำนวนแรงงานไม่น้อยที่ไม่สามารถปรับตัวและเข้าทำงานนอกภาคเกษตรได้ โดยเฉพาะในโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ทั้งในและนอกพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้แรงงานจำนวนนี้ต้องหวนกลับเข้ามาประกอบอาชีพในภาคเกษตรเช่นเดิม นอกจากนั้น แรงงานที่ไม่มีงานทำในปัจจุบันก็ยังสามารถเข้ามาทำงานในภาคเกษตรกรรมได้ เนื่องจากการชักชวนจากครอบครัวและเพื่อนบ้านที่ต้องการความช่วยเหลือในบางช่วงเวลา เป็นต้น

4.8. อาชีพและรายได้

เนื่องจากภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ประกอบกับความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ ประชากรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงนิยมประกอบอาชีพทางด้านการเกษตรเป็นหลัก โดยเฉพาะการทำนา ส่วนอาชีพทางการเกษตรด้านอื่นๆ ก็พบเห็นได้เช่นเดียวกัน เช่น การทำสวนผลไม้ การปลูกพืชไร่ การเลี้ยงสัตว์ และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ นอกจากนั้น อาชีพอื่นๆ นอกเหนือจากอาชีพทางการเกษตร เช่น อาชีพลูกจ้างแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม อาชีพค้าขาย อาชีพรับราชการ อาชีพทำอิฐ และอาชีพทำเครื่องจักสานก็เป็นที่นิยมและนับวันจะทวีความสำคัญเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

รายได้ประชากรเฉลี่ย ปี พ.ศ.2542 ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีค่าเท่ากับ 103,808 บาทต่อคนต่อปี เป็นรายได้ค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับรายได้ของประชากรในพื้นที่ภูมิภาคเดียวกัน โดยรายได้ประชากรเฉลี่ย ปี พ.ศ.2542 ในภาคกลาง มีค่าเท่ากับ 71,334 บาท และเมื่อพิจารณาแนวโน้มทางด้านรายได้เฉลี่ยประกอบ จะเห็นว่ารายได้เฉลี่ยในรูปตัวเงินของประชากรมีแนวโน้มที่เพิ่มสูงขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 4.10 รายได้ฉลี่ยต่อคนของประชากรในภาคกลาง และจังหวัดในภาคกลาง ปี พ.ศ. 2531-2542

จังหวัด	2531	2532	2533	2534	2535	2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542
ภาคกลาง	23,126.00	28,359.00	31,494.00	38,597.00	43,080.00	46,657.00	55,820.00	63,971.00	73,691.00	75,182.00	71,953.00	71,334.00
พระนครศรีอยุธยา	40,239.00	55,960.00	66,217.00	79,133.00	76,436.00	83,013.00	101,726.00	112,345.00	125,564.00	124,581.00	111,294.00	115,539.00
อ่างทอง	18,814.00	22,866.00	21,537.00	24,571.00	27,375.00	29,345.00	34,071.00	39,954.00	45,192.00	46,147.00	47,163.00	42,844.00
ลพบุรี	21,214.00	25,030.00	23,000.00	25,893.00	27,975.00	27,735.00	32,122.00	38,322.00	43,523.00	45,363.00	45,262.00	40,169.00
สิงห์บุรี	18,249.00	20,955.00	22,575.00	25,695.00	28,353.00	30,134.00	35,078.00	40,872.00	49,016.00	48,765.00	51,330.00	48,134.00
ชัยนาท	19,466.00	20,630.00	21,244.00	25,267.00	28,111.00	28,228.00	33,737.00	39,171.00	48,521.00	47,043.00	44,447.00	41,467.00
สระบุรี	18,422.00	22,117.00	27,816.00	38,817.00	52,615.00	60,660.00	72,120.00	83,837.00	95,714.00	102,748.00	101,073.00	103,808.00

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การประกอบอาชีพของประชากรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความสัมพันธ์กับรายได้ประชากรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วย ประชากรในช่วงวัยทำงานมักนิยมเสนอขายแรงงานประเภทรับจ้างทั่วไปในภาคอุตสาหกรรมซึ่งมีรายได้แน่นอนมากกว่า ประกอบกับการมีแหล่งงานในภาคอุตสาหกรรมรองรับเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ ในนโยบายกระจายโรงงานอุตสาหกรรมออกสู่พื้นที่รอบนอกกรุงเทพมหานครและปริมณฑล นอกจากนั้น ประชากรอีกส่วนหนึ่งของจังหวัดพระนครศรีอยุธยายังเดินทางเข้ามาทำงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีรายได้ที่ค่อนข้างแน่นอนและมั่นคง และค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับการทำงานในภาคเกษตร ซึ่งทำให้รายได้โดยรวมของประชากรทั้งจังหวัดเพิ่มสูงขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

5.1. นโยบายภาครัฐ

นโยบายภาครัฐตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในแต่ละแผนนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งมีผลกระทบต่อกิจกรรมการผลิตของประเทศในสาขาอุตสาหกรรม สาขาบริการ และสาขาเกษตรกรรม ในขณะเดียวกัน กิจกรรมการผลิตของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็ได้รับผลกระทบจากนโยบายภาครัฐตามแนวทางในการพัฒนานั้นด้วยเช่นเดียวกัน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) กำหนดไว้ว่าให้มีการเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาประเทศ ด้านทรัพยากรมนุษย์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการโดยยึดหลักการทำงานอย่างเป็นระบบและครบวงจร รวมถึงการเพิ่มบทบาทของภาคเอกชนให้เข้ามาพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้น การปรับปรุงระบบการผลิตให้ต้นทุนการผลิตลดลง สร้างการตลาดและยกระดับคุณภาพปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเพื่อลดต้นทุนสินค้าและขยายตลาดสินค้าให้กว้างมากขึ้นและสามารถแข่งขันได้ กระจายรายได้และความเจริญไปสู่ชนบทให้มากขึ้น

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในช่วงนี้มีการสนับสนุนและเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อยและอุตสาหกรรมในภูมิภาคเพื่อการกระจายรายได้ไปสู่ชนบท ในขณะเดียวกันก็พัฒนาอุตสาหกรรมหลักหรืออุตสาหกรรมขนาดใหญ่และอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกด้วย เพื่อทำให้เกิดความต่อเนื่องของการผลิตสินค้าทั้งระบบ สำหรับการส่งเสริมการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมนั้นได้มีการประกาศเขตส่งเสริมการลงทุน โดยแบ่งออกเป็น 3 เขต คือ เขต 1 ได้แก่ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล เขต 2 ได้แก่ สมุทรสงคราม ราชบุรี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา สระบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา และชลบุรี และเขต 3 ได้แก่ พื้นที่อื่นๆ นอกเหนือจากนี้ ทั้งนี้เพื่อการกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาค

สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจในภาคเกษตรกรรมในช่วงนี้เน้นการแก้ไขปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ เพื่อให้เกษตรกรมีแหล่งน้ำสำหรับการอุปโภคและบริโภคเพิ่มมากขึ้น เพิ่มการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งประมงน้ำจืดและน้ำเค็ม และป้องกันการทำลายป่าไม้ แต่อย่างไรก็ตาม การผลิตทางการเกษตรในช่วงนี้ต้องประสบกับปัญหาจากภาวะการผลิตและการค้าในตลาดโลกเป็นอย่างมาก เนื่องจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยหลายประเทศได้มีการกีดกันการนำเข้าและสนับสนุนผู้ผลิต

ในประเทศของตน ทำให้การแข่งขันทางการค้ามีความรุนแรง ส่งผลกระทบต่อการผลิตและราคาของสินค้าเกษตรเป็นอย่างมาก รวมถึงการผลิตทางภาคเกษตรของประเทศในช่วงนี้ต้องประสบกับปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน ป่าไม้ และภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม และโรคศัตรูพืช ดังนั้น จึงได้มีการจัดระบบการบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดทำเครื่องมือในรูปแบบแผนแม่บทและแผนที่เพื่อประโยชน์ในการวางแผนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จัดให้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินประเภทต่างๆ เพื่อปรับระบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้ได้ผลมากขึ้น รวมถึงการเพิ่มการส่งออก โดยการกระจายการผลิตสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมแปรรูปทางเกษตรและอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก เพิ่มการสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร ส่งเสริมการปลูกพืชร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) กำหนดให้มีการรักษาอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและต่อเนื่อง ควบคู่ไปกับการกระจายรายได้และกระจายการพัฒนาไปสู่ภูมิภาคและชนบท และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม

การพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศในช่วงนี้เน้นการพัฒนาและการลงทุนของภาคเอกชนในพื้นที่ภูมิภาคเพื่อการกระจายรายได้และลดความแออัดของอุตสาหกรรมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล สร้างโอกาสในการขยายฐานการผลิตสาขาอุตสาหกรรม ได้แก่ อุตสาหกรรมปิโตรเคมี อุตสาหกรรมวิศวการ อุตสาหกรรมอิเล็คทรอนิคส์ และอุตสาหกรรมพื้นฐานต่างๆ นอกจากนั้นยังมีการผ่อนคลายกฎระเบียบจากทางภาครัฐให้เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานของภาคเอกชนเพิ่มมากขึ้น พัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาคให้เป็นฐานเศรษฐกิจและฐานการจ้างงานหลัก เร่งรัดการลงทุนด้านบริการพื้นฐานให้มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอ

ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจในภาคเกษตรกรรมในช่วงนี้ เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและปรับโครงสร้างการผลิตการเกษตรและผลิตผลการเกษตร ปรับปรุงระบบการเพาะปลูกและระบบไร่นา กระจายการถือครองที่ดิน โดยการเร่งรัดปฏิรูปที่ดิน การเร่งรัดการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน การปรับโครงสร้างการผลิตด้านเกษตรกรรมและกระจายอุตสาหกรรมและบริการไปสู่ภูมิภาค โดยการยกระดับรายได้ของครัวเรือนเกษตร รวมถึงพัฒนาสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม อย่างไรก็ตามผลจากการพัฒนาปรากฏว่า การขยายตัวของภาคเกษตรต่ำกว่าเป้าหมายเป็นอย่างมาก โดยมีอัตราการขยายตัวประมาณร้อยละ 2.56 เมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมาย คือร้อยละ 3.4 สินค้าเกษตรเพื่อการส่งออกลดลง ผลผลิตของพืชเศรษฐกิจสำคัญอยู่ในระดับต่ำ มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรงทางด้านราคา ราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลกส่งผลต่อราคาสินค้าเกษตรในประเทศ เนื่องจากการผลิตที่ผูกพันกับเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้น ผลผลิตการเกษตรบางอย่างเกินความต้องการของตลาด ส่งผลให้ราคาตกต่ำ สถาบันของเกษตรกรยังเข้าไปมีบทบาทได้ไม่เต็มที่ในการปรับปรุงคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตร

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) เน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เสริมสร้างศักยภาพของคนและสภาพแวดล้อมทางสังคม รักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจมากกว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจ พัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจในระดับพื้นที่เพื่อสร้างโอกาสใหม่ทางเศรษฐกิจ และเพิ่มโอกาสในการทำงานควบคู่กับการเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจเข้มแข็ง

การพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศในช่วงนี้ คือ การให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมในภูมิภาค โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเกษตร โดยการให้เอกชนเข้ามามีบทบาท และสนับสนุนในด้านเงินทุน เทคโนโลยี และข้อมูล

ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจในภาคเกษตรกรรมในช่วงแผนนี้ ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย ทั้งในระดับครัวเรือนและระดับโรงงานอุตสาหกรรม ปรับปรุงประสิทธิภาพของตลาดกลางในภูมิภาคและท้องถิ่นให้เป็นตลาดกลางสินค้าเกษตรที่มีความสมบูรณ์ สนับสนุนสหกรณ์การเกษตรในการร่วมทุนกับภาคเอกชน สนับสนุนการประกันภัยสินค้าเกษตร จัดตั้งหน่วยงานกลางเพื่อรับผิดชอบการกำหนดมาตรฐานสินค้าและตรวจสอบคุณภาพสินค้า และสนับสนุนเขตการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อส่งออกในแหล่งผลผลิตที่เหมาะสม จัดตั้งตลาดแรงงานในภาคเกษตร ปรับแผนการดำเนินงานแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรให้มีความคล่องตัวและสามารถช่วยเหลือเกษตรกรได้เร็วยิ่งขึ้น

ในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ ได้เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจขึ้นในประเทศไทย ทำให้ฐานะทางการเงินของประเทศขาดสภาพคล่อง มีการว่างงานสูง ทำให้รัฐต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากพยุงฐานทางเศรษฐกิจภาคการเงินของประเทศ ดังนั้น การลงทุนในภาคเกษตรจึงลดลงต่ำมาก ซึ่งผลที่คาดหวังจากแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ จึงไม่เป็นไปตามเป้าหมาย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) เน้นความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางสังคมเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจจะต้องสามารถสร้างให้เกิดเสถียรภาพและมีภูมิคุ้มกันที่เอื้อต่อการปรับตัวเมื่อได้รับผลกระทบจากภาวะผันผวนของระบบเศรษฐกิจโลก รวมทั้งต้องมีสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันสูง ทั้งนี้ จะต้องให้ความสำคัญต่อการเชื่อมโยงเศรษฐกิจภายในประเทศและภายนอกประเทศอย่างมีประสิทธิภาพและรู้เท่าทัน มีการปรับโครงสร้างการผลิต โดยใช้เทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิตแทนการเพิ่มการใช้ปัจจัยการผลิต ซึ่งจะก่อให้เกิดความเชื่อมโยงกิจกรรมในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ รวมทั้งเชื่อมโยงธุรกิจขนาดใหญ่กับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมอย่างสมดุล เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของภาคผลิตและบริการที่ตรงกับความต้องการของตลาดภายในและภายนอกประเทศ ตลอดจนสร้างความแปลกใหม่เพื่อนำตลาด และนำไปสู่การเพิ่มการจ้างงาน การยกระดับรายได้ที่แท้จริงและคุณภาพของคนในประเทศ

การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจในภาคเกษตรกรรมในช่วงแผนนี้ได้กำหนดไว้ว่าต้องการใช้ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตอาหารสำคัญของโลก รวมทั้งแหล่งแปรรูปสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพสูง รวมถึงการสร้างความมั่นคงของภาคเกษตรโดยการขยายกระบวนการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อเพิ่มศักยภาพของเกษตรกรด้วยการยกระดับรายได้ควบคู่กับการมีงานทำและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มของวัตถุดิบการเกษตร เร่งรัดการพัฒนาการแปรรูปสินค้าเกษตร เพิ่มขีดความสามารถและทักษะของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรให้มีขีดความสามารถในการเป็นผู้ประกอบการได้ ปรับปรุงตลาดสินค้าเกษตรเพื่อให้เป็นกลไกเชื่อมโยงระหว่างตลาดในระดับต่างๆ ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาและขยายการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน สร้างระบบเครือข่ายให้สามารถเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจชุมชน ช่วยเหลือด้านสินเชื่อให้แก่เกษตรกร เป็นต้น

5.2. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

ปัจจุบันโครงสร้างการผลิตของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นการผลิตเพื่อการอุตสาหกรรม ระบบการผลิตแบบใหม่ที่เข้ามาทำให้สัดส่วนมูลค่าการผลิตในภาคอุตสาหกรรมและภาคการบริการมีมูลค่ามากกว่ามูลค่าการผลิตในภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นภาคการผลิตดั้งเดิมของพื้นที่ศึกษาหลายเท่าตัว การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านโครงสร้างดังกล่าวส่งผลให้มีการลงทุนในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น โรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาประกอบกิจการต่างๆ เพิ่มขึ้น มีการปรับปรุงโครงข่ายการขนส่งและถนนเพื่อรองรับปริมาณการขนส่งที่เพิ่มขึ้น การลงทุนด้านไฟฟ้าและประปาขยายตัวเพิ่มขึ้นเพื่อรองรับการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมและชุมชนเมือง เป็นต้น และหากมองในด้านที่ตั้งแล้ว จะพบว่ากิจกรรมการผลิตในภาคอุตสหกรรมส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นบริเวณริมถนนสายหลักของพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้เพื่อประสิทธิภาพในการขนส่งและการประหยัดต้นทุนในตัวสินค้า โดยจะเห็นว่า โรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ มักกระจุกตัวอยู่ตามเส้นทางถนนสายหลักโดยเฉพาะทางหลวงแผนดินหมายเลข 1 (พหลโยธิน) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (เอเชีย) นั้นคือ พื้นที่ในอำเภอบางปะอิน ซึ่งต่อเนื่องมาจากเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล อำเภอวังน้อย อำเภออุทัย อำเภอนครหลวง อำเภอพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งพื้นที่อำเภอบางไทร และอำเภอเสนา ต่างก็เป็นพื้นที่ที่มีการตั้งกิจการประกอบการของโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งจะเห็นได้จากมีสถานประกอบการประเภทนิคมอุตสาหกรรม สวนอุตสาหกรรม และเขตประกอบการอุตสาหกรรมต่างๆ เกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะศักยภาพของพื้นที่ เส้นทางคมนาคมที่เหมาะสม รวมทั้งนโยบายภาครัฐในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ที่กำหนดให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเขตส่งเสริมการลงทุนสอง ซึ่งถือเป็นเขตสองที่อยู่ใกล้กับเขตหนึ่งมากที่สุด จึงทำให้เกิดมีโรงงาน

อุตสาหกรรมอย่างหนาแน่น[36] โดยเฉพาะอำเภอบางปะอิน ซึ่งเป็นจุดแรกที่เส้นทางคมนาคมสายหลักจากกรุงเทพมหานครมาถึงและเป็นจุดแยกของเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (เอเชีย) กับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (พหลโยธิน) นอกจากนั้น พื้นที่อื่นๆ โดยเฉพาะสองข้างทางถนนสายสำคัญต่างก็เป็นพื้นที่ที่มีการตั้งกิจการเพื่อประกอบการในงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน

ลักษณะดังกล่าวนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด โดยจะเห็นได้จาก ในปี พ.ศ.2542 จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด (GPP) รวมทั้งสิ้น 49,428 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 36.56 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคกลาง (GRP) ที่มีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 135,199 ล้านบาท และคิดเป็นร้อยละ 1.73 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) ที่มีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 2,859,157 ล้านบาท โดยมูลค่าของผลิตภัณฑ์จังหวัดในปี พ.ศ.2542 นั้น เป็นมูลค่าที่เพิ่มขึ้นมาจากปี พ.ศ.2538 และ ปี พ.ศ.2535 กล่าวคือ จากมูลค่า 30,161 ล้านบาท ในปี พ.ศ.2535 เพิ่มขึ้นเป็นมูลค่า 44,849 ล้านบาท ในปี พ.ศ.2538 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเท่ากับร้อยละ 12.17 และเพิ่มขึ้นเป็นมูลค่า 49,428 ล้านบาท ในปี พ.ศ.2542โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเท่ากับร้อยละ 2.04 ตามลำดับ ซึ่งมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดที่เพิ่มขึ้นนี้เป็นไปในทิศทางที่ตรงกันข้ามกับการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคและมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ กล่าวคือ มูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคจาก 100,097 ล้านบาท ในปี พ.ศ.2535 เพิ่มขึ้นเป็นมูลค่า 138,044 ล้านบาท ใน ปี พ.ศ.2538 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเท่ากับร้อยละ 9.48 แต่ลดลงเป็นมูลค่า 135,199 ล้านบาท ใน ปี พ.ศ.2542 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเท่ากับร้อยละ –0.41 และมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศจาก 2,282,569 ล้านบาท ใน ปี พ.ศ.2535 เพิ่มขึ้นเป็นมูลค่า 2,946,252 ล้านบาท ใน ปี พ.ศ.2538 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 7.27 แต่ก็ลดลงเช่นเดียวกันเป็นมูลค่า 2,859,157 ล้านบาท ใน ปี พ.ศ.2542 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเท่ากับร้อยละ -0.59 โดยสาขาการผลิตที่มีมูลค่าการผลิตรวมสูงสุดใน ปี พ.ศ.2542 คือ สาขาอุตสาหกรรม โดยมีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 29,899 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 60.49 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด และคิดเป็นร้อยละ 21.11 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคในสาขาอุตสาหกรรม

---

[36]สถานประกอบการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. สถานประกอบการประเภทนิคมอุตสาหกรรม มีอยู่ 3 แห่ง คือ
   นิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน อำเภอบางปะอิน
   นิคมอุตสาหกรรมบ้านหว้า (ไฮเทค) อำเภอบางปะอิน
   นิคมอุตสาหกรรมสหรัตนนคร อำเภอนครหลวง
2. สถานประกอบการประเภทสวนอุตสาหกรรม มีอยู่ 1 แห่ง คือ
   สวนอุตสาหกรรมโรจนะ อำเภออุทัย
3. สถานประกอบการประเภทเขตประกอบการอุตสาหกรรม มีอยู่ 1 แห่ง คือ
   เขตประกอบการอุตสาหกรรมแฟคตอรี่แลนด์วังน้อย อำเภอวังน้อย

และคิดเป็นร้อยละ 1.05 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศในสาขาอุตสาหกรรม รองลงมาได้แก่ สาขาการค้าส่งและค้าปลีก สาขาการบริการ สาขาไฟฟ้าและประปา สาขาเกษตรกรรม และสาขาคมนาคมและขนส่ง ตามลำดับ ซึ่งสาขาการผลิตเหล่านี้มีมูลค่าการผลิตเท่ากับ 4,433 ล้านบาท 3,465 ล้านบาท 2,669 ล้านบาท 2,467 ล้านบาท และ2,197 ล้านบาทตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 8.97 7.01. 5.40 4.99 และ 4.44 ของมูลค่าผลิตจังหวัด ตามลำดับ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 5.1 มูลค่าผลิตภัณฑ์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2535-2542

สาขาการผลิต	2535		2536		2537		2538		2539		2540		2541		2542	
เกษตรกรรม	2,320	7.69%	2,426	7.02%	2,270	5.73%	2,351	5.24%	2,237	4.54%	2,508	4.97%	2,348	5.08%	2,467	4.99%
กสิกรรม	1,549	5.14%	1,608	4.65%	1,454	3.67%	1,495	3.33%	1,361	2.76%	1,695	3.36%	1,512	3.27%	1,627	3.29%
ปศุสัตว์	300	0.99%	319	0.92%	303	0.76%	353	0.79%	385	0.78%	318	0.63%	367	0.79%	373	0.75%
ประมง	114	0.38%	137	0.40%	133	0.34%	130	0.29%	104	0.21%	111	0.22%	97	0.21%	87	0.18%
ป่าไม้	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%
บริการทางการเกษตร	116	0.38%	114	0.33%	112	0.28%	107	0.24%	109	0.22%	110	0.22%	105	0.23%	108	0.22%
แปรรูปผลผลิตอย่างง่าย	241	0.80%	248	0.72%	268	0.68%	266	0.59%	278	0.56%	274	0.54%	267	0.58%	272	0.55%
เหมืองแร่และย่อยหิน	129	0.43%	133	0.39%	115	0.29%	120	0.27%	127	0.26%	119	0.24%	87	0.19%	72	0.15%
อุตสาหกรรม	16,177	53.64%	19,563	56.63%	23,909	60.31%	26,929	60.04%	29,565	59.95%	29,527	58.53%	26,210	56.70%	29,899	60.49%
การก่อสร้าง	816	2.71%	769	2.23%	1,052	2.65%	1,092	2.43%	1,649	3.34%	1,700	3.37%	1,203	2.60%	1,092	2.21%
ไฟฟ้าและประปา	1,200	3.98%	1,460	4.23%	1,656	4.18%	1,925	4.29%	2,222	4.51%	2,496	4.95%	2,598	5.62%	2,669	5.40%
การคมนาคมและขนส่ง	1,277	4.23%	1,316	3.81%	1,394	3.52%	1,685	3.76%	2,040	4.14%	2,341	4.64%	2,125	4.60%	2,197	4.44%
การค้าส่งและค้าปลีก	3,572	11.84%	3,912	11.32%	4,325	10.91%	4,785	10.67%	4,908	9.95%	4,772	9.46%	4,211	9.11%	4,433	8.97%
การธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์	1,005	3.33%	1,179	3.41%	1,180	2.98%	1,390	3.10%	1,677	3.40%	1,816	3.60%	2,125	4.60%	842	1.70%
ที่อยู่อาศัย	860	2.85%	904	2.62%	952	2.40%	1,022	2.28%	1,094	2.22%	1,147	2.27%	1,204	2.60%	1,267	2.56%
การบริหารราชการและป้องกันประเทศ	670	2.22%	774	2.24%	675	1.70%	776	1.73%	861	1.75%	853	1.69%	920	1.99%	1,025	2.07%
การบริการ	2,135	7.08%	2,108	6.10%	2,115	5.34%	2,774	6.19%	2,939	5.96%	3,171	6.29%	3,191	6.90%	3,465	7.01%
G P P.	30,161	100.00%	34,544	100.00%	39,643	100.00%	44,849	100.00%	49,319	100.00%	50,450	100.00%	46,222	100.00%	49,428	100.00%

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตาราง 5.2 สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2535-2542

สาขาการผลิต	2535		2536		2537		2538		2539		2540		2541		2542	
ภาคเกษตรกรรม	2,320	7.69%	2,426	7.02%	2,270	5.73%	2,351	5.24%	2,237	4.54%	2,508	4.97%	2,348	5.08%	2,467	4.99%
ภาคอุตสาหกรรม	17,122	56.77%	20,465	59.24%	25,076	63.26%	28,141	62.75%	31,341	63.55%	31,346	62.13%	27,500	59.50%	31,063	62.84%
ภาคการบริการ	10,719	35.54%	11,653	33.73%	12,297	31.02%	14,357	32.01%	15,741	31.92%	16,596	32.90%	16,374	35.42%	15,898	32.16%
G P P.	30,161	100.00%	34,544	100.00%	39,643	100.00%	44,849	100.00%	49,319	100.00%	50,450	100.00%	46,222	100.00%	49,428	100.00%

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตาราง 5.3 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมและสัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ของประเทศ ผลิตภัณฑ์ภาคกลาง และผลิตภัณฑ์จังหวัด ปี พ.ศ. 2535 ปี พ.ศ.2538 และ ปี พ.ศ. 2542

สาขาการผลิต	2535						2538						2542					
	ประเทศ	ภาคกลาง	อยุธยา	สัดส่วน			ประเทศ	ภาคกลาง	อยุธยา	สัดส่วน			ประเทศ	ภาคกลาง	อยุธยา	สัดส่วน		
	GDP	GRP	GPP	% GDP	% GRP	% GPP	GDP	GRP	GPP	% GDP	% GRP	% GPP	GDP	GRP	GPP	% GDP	% GRP	%GPP
เกษตรกรรม	296,277	12,722	2,320	0.10%	2.32%	7.69%	318,976	13,427	2,351	0.08%	1.70%	5.24%	326,848	13,851	2,467	0.09%	1.82%	4.99%
เหมืองแร่และย่อยหิน	37,959	3,202	129	0.01%	0.13%	0.43%	44,750	4,888	120	0.00%	0.09%	0.27%	61,309	5,457	72	0.00%	0.05%	0.15%
อุตสาหกรรม	672,636	39,347	16,177	0.71%	16.16%	53.64%	919,740	59,762	26,929	0.91%	19.51%	60.04%	988,202	58,283	29,899	1.05%	22.11%	60.49%
การก่อสร้าง	138,700	3,610	816	0.04%	0.82%	2.71%	183,986	6,918	1,092	0.04%	0.79%	2.43%	83,585	3,905	1,092	0.04%	0.81%	2.21%
ไฟฟ้าและประปา	57,115	3,840	1,200	0.05%	1.20%	3.98%	79,083	7,519	1,925	0.07%	1.39%	4.29%	89,134	8,343	2,669	0.09%	1.97%	5.40%
การคมนาคมและขนส่ง	172,764	4,264	1,277	0.06%	1.28%	4.23%	239,090	6,337	1,685	0.06%	1.22%	3.76%	270,544	6,760	2,197	0.08%	1.63%	4.44%
การค้าส่งและค้าปลีก	378,668	14,057	3,572	0.16%	3.57%	11.84%	489,188	18,166	4,785	0.16%	3.47%	10.67%	424,963	16,170	4,433	0.16%	3.28%	8.97%
ธนาคาร ประกันภัย อสังหาริมทรัพย์	148,423	3,559	1,005	0.04%	1.00%	3.33%	223,726	4,817	1,390	0.05%	1.01%	3.10%	88,638	2,913	842	0.03%	0.62%	1.70%
ที่อยู่อาศัย	65,978	3,651	860	0.04%	0.86%	2.85%	78,616	4,234	1,022	0.03%	0.74%	2.28%	98,320	5,114	1,267	0.04%	0.94%	2.56%
บริหารราชการและป้องกันประเทศ	66,180	4,002	670	0.03%	0.67%	2.22%	78,494	4,233	776	0.03%	0.56%	1.73%	93,750	5,058	1,025	0.04%	0.76%	2.07%
การบริการ	247,869	7,843	2,135	0.09%	2.13%	7.08%	290,603	7,743	2,774	0.09%	2.01%	6.19%	333,864	9,345	3,465	0.12%	2.56%	7.01%
รวม	2,282,569	100,097	30,161	1.32%	30.13%	100.00%	2,946,252	138,044	44,849	1.52%	32.49%	100.00%	2,859,157	135,199	49,428	1.73%	36.56%	100.00%

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมกับการคำนวณเพิ่มเติม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 5.4 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมและการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีของมูลค่าผลิตภัณฑ์ของประเทศ ผลิตภัณฑ์ภาคกลาง และผลิตภัณฑ์จังหวัด ปี พ.ศ. 2535 ปี พ.ศ. 2538 และปี พ.ศ. 2542

สาขาการผลิต	มูลค่าผลผลิตมวลรวม									การเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปี					
	ประเทศ			ภาคกลาง			พระนครศรีอยุธยา			ประเทศ		ภาคกลาง		พระนครศรีอยุธยา	
	2535	2538	2542	2535	2538	2542	2535	2538	2542	2535-2538	2538-2542	2535-2538	2538-2542	2535-2538	2538-2542
เกษตรกรรม	296,277.00	318,976.00	326,848.00	12,722.00	13,427.00	13,851.00	2,320.00	2,351.00	2,467.00	1.92	0.49	1.39	0.63	0.33	0.99
เหมืองแร่และย่อยหิน	37,959.00	44,750.00	61,309.00	3,202.00	4,888.00	5,457.00	129.00	120.00	72.00	4.47	7.40	13.16	2.33	-1.74	-8.00
อุตสาหกรรม	672,636.00	919,740.00	988,202.00	39,347.00	59,762.00	58,283.00	16,177.00	26,929.00	29,899.00	9.18	1.49	12.97	-0.49	16.62	2.21
การก่อสร้าง	138,700.00	183,986.00	83,585.00	3,610.00	6,918.00	3,905.00	816.00	1,092.00	1,092.00	8.16	-10.91	22.91	-8.71	8.46	0.00
ไฟฟ้าและประปา	57,115.00	79,083.00	89,134.00	3,840.00	7,519.00	8,343.00	1,200.00	1,925.00	2,669.00	9.62	2.54	23.95	2.19	15.10	7.73
การคมนาคมและขนส่ง	172,764.00	239,090.00	270,544.00	4,264.00	6,337.00	6,760.00	1,277.00	1,685.00	2,197.00	9.60	2.63	12.15	1.34	7.99	6.08
การค้าส่งและค้าปลีก	378,668.00	489,188.00	424,963.00	14,057.00	18,166.00	16,170.00	3,572.00	4,785.00	4,433.00	7.30	-2.63	7.31	-2.20	8.49	-1.47
ธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์	148,423.00	223,726.00	88,638.00	3,559.00	4,817.00	2,913.00	1,005.00	1,390.00	842.00	12.68	-12.08	8.84	-7.91	9.58	-7.88
ที่อยู่อาศัย	65,978.00	78,616.00	98,320.00	3,651.00	4,234.00	5,114.00	860.00	1,022.00	1,267.00	4.79	5.01	3.99	4.16	4.71	4.79
บริหารราชการและป้องกันประเทศ	66,180.00	78,494.00	93,750.00	4,002.00	4,233.00	5,058.00	670.00	776.00	1,025.00	4.65	3.89	1.44	3.90	3.96	6.42
การบริการ	247,869.00	290,603.00	333,864.00	7,843.00	7,743.00	9,345.00	2,135.00	2,774.00	3,465.00	4.31	2.98	-0.32	4.14	7.48	4.98
รวม	2,282,569.00	2,946,252.00	2,859,157.00	100,097.00	138,044.00	135,199.00	30,161.00	44,849.00	49,428.00	7.27	-0.59	9.48	-0.41	12.17	2.04

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมกับการคำนวณเพิ่มเติม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิ 5.1 มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2535-2542

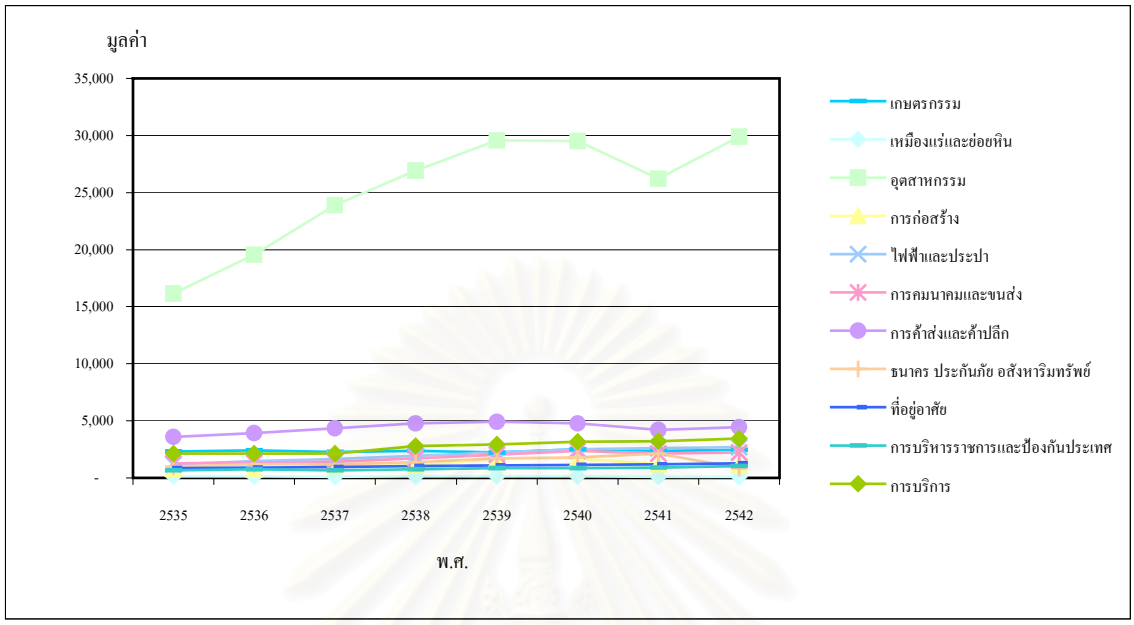

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

หากมองในด้านของอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีของมูลค่าผลิตภัณฑ์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยแบ่งศึกษาออกเป็น 2 ช่วง คือในช่วงปี พ.ศ.2535-2538 และในช่วง ปี พ.ศ. 2538-2542 พบว่า อัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีในช่วงแรกคือ ปี พ.ศ.2535-2538 เพิ่มขึ้นร้อยละ 12.17 ในขณะที่อัตราการเปลี่ยนแปลงในช่วงหลัง คือ ปี พ.ศ.2538-2542 เพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง ร้อยละ 2.04 และหากมองอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีของมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคและมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศแล้ว พบว่า ในช่วงแรกคือ ปี พ.ศ.2535-2538 มีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้น คือเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเท่ากับร้อยละ 9.48 และ 7.27 ตามลำดับ ในขณะที่ช่วงหลัง คือ ปี พ.ศ. 2538-2542 นั้นมีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่ลดลง คือเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเท่ากับร้อยละ-0.41 และ -0.59 ตามลำดับ อัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีของมูลค่าผลิตภัณฑ์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่แตกต่างจากของประเทศและของภาคกลางนั้น แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของจังหวัดและการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดที่มีความพร้อมในการรองรับกับการเติบโตของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่กำลังขยายตัวขึ้นมาจากทางกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยเฉพาะกิจกรรมการผลิตในสาขาอุตสาหกรรมที่กำลังขยายตัวอย่างมากในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้มูลค่าการผลิตในสาขาการผลิตนี้มีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้น คือ เพิ่มขึ้นเท่ากับร้อยละ 16.62 และ 2.21 ในช่วง ปี พ.ศ.2535-3538 และช่วง ปี พ.ศ.2538-2542 ตามลำดับ นอกจากนั้นยังมีสาขาการผลิตที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงอยู่ในทิศทางที่เพิ่มขึ้นอื่นๆ เช่น สาขาไฟฟ้าและประปา สาขาการบริหารราชการและ

ป้องกันประเทศ สาขาการคมนาคมและขนส่ง สาขาการบริการ สาขาที่อยู่อาศัย และสาขาเกษตรกรรม โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงในช่วง ปี พ.ศ.2535-2538 เพิ่มขึ้นเท่ากับร้อยละ 15.10 3.96 7.99 7.48 4.71 และ 0.33 ตามลำดับ ส่วนอัตราการเปลี่ยนแปลงในช่วง ปี พ.ศ.2538-2542 เพิ่มขึ้นเท่ากับร้อยละ 7.73 6.42 6.08 4.98 4.79 และ 0.99 ตามลำดับ

การวิเคราะห์การเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกเป็นสาขาการผลิต โดยใช้วิธีการ Shift-Share Analysis เปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ภาคกลางกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในช่วงปี พ.ศ. 2535-2542 จากผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ถ้าจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีอัตราการเจริญเติบโตเท่ากับภาคกลางแล้ว จะทำให้มีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดเพิ่มขึ้นเป็น 35,102.00 ล้านบาท ค่า Proportionality Shift ที่เป็นบวกแสดงว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีสาขาการผลิตที่ขยายตัวเร็วกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ ได้แก่ สาขาอุตสาหกรรม สาขาไฟฟ้าและประปา สาขาการคมนาคมและขนส่ง สาขาที่อยู่อาศัย และสาขาเหมืองแร่และย่อยหิน ส่วนค่า Differential Shift ที่เป็นบวกแสดงว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีสาขาการผลิตที่ได้เปรียบกว่าเมื่อตั้งอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแทนที่จะตั้งอยู่ในจังหวัดอื่นๆ ได้แก่ สาขาเกษตรกรรม และสาขาเหมืองแร่และย่อยหิน

ส่วนการวิเคราะห์ Shift-Share Analysis เปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ประเทศกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในช่วงปี พ.ศ.2535-2542 จากผลการวิเคราะห์แสดงว่า ถ้าจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีอัตราการเจริญเติบโตเท่ากับประเทศแล้ว จะทำให้มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดเพิ่มขึ้นเป็น 576,588.00 ล้านบาท ค่า Proportionality Shift แสดงว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีสาขาการผลิตที่ขยายตัวเร็วกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ ได้แก่ สาขาอุตสาหกรรม สาขาการคมนาคมและขนส่ง สาขาการบริการ สาขาที่อยู่อาศัย สาขาบริหารราชการและป้องกันประเทศ สาขาไฟฟ้าและประปา และสาขาเหมืองแร่และย่อยหิน ส่วนค่า Differential Shift ที่เป็นบวกแสดงว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีสาขาการผลิตที่ได้เปรียบกว่าเมื่อตั้งอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแทนที่จะตั้งอยู่ในจังหวัดอื่นๆ ได้แก่ สาขาเกษตรกรรม สาขาที่อยู่อาศัย และสาขาเหมืองแร่และย่อยหิน

ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ Shift-Share Analysis เปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ประเทศและภาคกลางกับพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แสดงให้เห็นว่า การผลิตในสาขาอุตสาหกรรม สาขาไฟฟ้าและประปา สาขาการคมนาคมและขนส่ง และสาขาที่อยู่อาศัย เป็นสาขาการผลิตที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบร่วมกับสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดและอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดแล้ว พบว่า สาขาการผลิตทั้ง 4 ประเภทที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วนั้น มีสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดที่ค่อนข้างสูงและมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีที่เพิ่มขึ้นค่อนข้างสูงเช่นเดียวกัน ซึ่งสาขาการผลิตทั้ง 4 ประเภทนี้ ถือเป็นสาขาการผลิตที่เกิดขึ้นใหม่หรือเพิ่งเข้ามามีบทบาทในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เนื่องจากนโยบายทางภาครัฐและการลงทุนของภาคเอกชน รวมถึงความได้เปรียบในด้านที่ตั้งที่อยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เป็นต้น ส่วนการผลิตในสาขาเกษตรกรรมถือเป็นสาขาการผลิตที่มีความได้เปรียบใน

เชิงกายภาพ เนื่องจากสภาพพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความเหมาะสมเป็นอย่างมากต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตรและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับการเกษตร ดังนั้น การผลิตในสาขาเกษตรกรรม โดยเฉพาะการเพาะปลูก ซึ่งถือเป็นการผลิตดั้งเดิมของพื้นที่ศึกษา จึงเป็นสาขาการผลิตที่มีความได้เปรียบเมื่อตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หากเปรียบเทียบกับสาขาการผลิตอื่นๆ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 5.5 การวิเคราะห์ส่วนแบ่งและส่วนแปรเปลี่ยนของผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเปรียบเทียบกับภาคกลาง ปี พ.ศ. 2535 และปี พ.ศ. 2542

สาขาการผลิต	การจ้างงานในภาคกลาง		การจ้างงานในพระนครศรีอยุธยา		Share	P-Shift	D-Shift
	2535 Si	2542 Si#	2535 Sij	2542 Si#j			
เกษตรกรรม	12,722.00	13,851.00	2,320.00	2,467.00	4,461.35	-3,332.35	322.91
เหมืองแร่และย่อยหิน	3,202.00	5,457.00	129.00	72.00	1,122.88	1,132.12	3,669.84
อุตสาหกรรม	39,347.00	58,283.00	16,177.00	29,899.00	13,798.20	5,137.80	-14,439.75
การก่อสร้าง	3,610.00	3,905.00	816.00	1,092.00	1,265.95	-970.95	-926.03
การไฟฟ้าและประปา	3,840.00	8,343.00	1,200.00	2,669.00	1,346.61	3,156.39	-197.80
การคมนาคมและขนส่ง	4,264.00	6,760.00	1,277.00	2,197.00	1,495.30	1,000.70	-575.95
การค้าส่งและค้าปลีก	14,057.00	16,170.00	3,572.00	4,433.00	4,929.51	-2,816.51	-1,275.32
การธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์	3,559.00	2,913.00	1,005.00	842.00	1,248.07	-1,894.07	-68.77
ที่อยู่อาศัย	3,651.00	5,114.00	860.00	1,267.00	1,280.33	182.67	-264.86
การบริหารราชการและป้องกันประเทศ	4,002.00	5,058.00	670.00	1,025.00	1,403.42	-347.42	-1,064.46
การบริการ	7,843.00	9,345.00	2,135.00	3,465.00	2,750.38	-1,248.38	-3,383.80
รวม	100,097.00	135,199.00	30,161.00	49,428.00	35,102.00	0.00	-28,840.47

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมกับการคำนวณเพิ่มเติม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 5.6 การวิเคราะห์ส่วนแบ่งและส่วนแปรเปลี่ยนของผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเปรียบเทียบกับประเทศ ปี พ.ศ. 2535 และปี พ.ศ. 2542

สาขาการผลิต	การจ้างงานในประเทศ		การจ้างงานในพระนครศรีอยุธยา		Share	P-Shift	D-Shift
	2535 Si	2542 Si#	2535 Sij	2542 Si#j			
เกษตรกรรม	296,277.00	326,848.00	2,320.00	2,467.00	74,841.01	-44,270.01	11,798.28
เหมืองแร่และย่อยหิน	37,959.00	61,309.00	129.00	72.00	9,588.63	13,761.37	40,122.58
อุตสาหกรรม	672,636.00	988,202.00	16,177.00	29,899.00	169,911.12	145,654.88	-254,991.66
การก่อสร้าง	138,700.00	83,585.00	816.00	1,092.00	35,036.29	-90,151.29	-102,028.24
การไฟฟ้าและประปา	57,115.00	89,134.00	1,200.00	2,669.00	14,427.53	17,591.47	-37,899.28
การคมนาคมและขนส่ง	172,764.00	270,544.00	1,277.00	2,197.00	43,641.02	54,138.98	-26,685.84
การค้าส่งและค้าปลีก	378,668.00	424,963.00	3,572.00	4,433.00	95,653.37	-49,358.37	-44,979.68
การธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์	148,423.00	88,638.00	1,005.00	842.00	37,492.37	-97,277.37	-35,712.41
ที่อยู่อาศัย	65,978.00	98,320.00	860.00	1,267.00	16,666.36	15,675.64	1,117.53
การบริหารราชการและป้องกันประเทศ	66,180.00	93,750.00	670.00	1,025.00	16,717.39	10,852.61	-7,495.52
การบริการ	247,869.00	333,864.00	2,135.00	3,465.00	62,612.91	23,382.09	-68,415.20
รวม	2,282,569.00	2,859,157.00	30,161.00	49,428.00	576,588.00	0.00	-881,528.67

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมกับการคำนวณเพิ่มเติม

นอกจากการวิเคราะห์ Shift-Share Analysis แล้ว ยังมีการวิเคราะห์ฐานเศรษฐกิจอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยในการสนับสนุนการวิเคราะห์เศรษฐกิจของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยอาศัยวิธีการ Location Quotient Method ; LQ และในการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจังหวัดพระนครศรีอยุธยากับภาคกลาง พบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีสาขาการผลิตที่มีความเชี่ยวชาญมากกว่าภาคกลางในช่วงปี พ.ศ. 2535 ได้แก่ สาขาอุตสาหกรรม และสาขาไฟฟ้าและประปา ในช่วงปี พ.ศ.2538 ได้แก่ สาขาอุตสาหกรรม และสาขาการบริการ และในช่วงปี พ.ศ.2542 ได้แก่ สาขาอุตสาหกรรม และสาขาการบริการ ส่วนในการศึกษาเปรียบเทียบจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเปรียบเทียบกับประเทศ พบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีสาขาการผลิตที่มีความเชี่ยวชาญมากกว่าประเทศในช่วงปี พ.ศ.2535 ได้แก่ สาขาอุตสาหกรรม และสาขาไฟฟ้าและประปา ในช่วงปี พ.ศ.2538 ได้แก่ สาขาอุตสาหกรรม และสาขาไฟฟ้าและประปา และในช่วงปี พ.ศ.2542 ได้แก่ สาขาอุตสาหกรรม และสาขาไฟฟ้าและประปา

สาขาอุตสาหกรรมและสาขาไฟฟ้าและประปาเป็นสาขาการผลิตที่มีมูลค่าการผลิตสูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับสาขาการผลิตอื่นๆ โดยเฉพาะสาขาอุตสาหกรรมถือเป็นสาขาการผลิตหลักหรือเป็นฐานการผลิตที่มีมูลค่าการผลิตที่สูงมากและมีบทบาทเป็นอย่างมากในการเพิ่มมูลค่าการผลิตให้กับสาขาการผลิตอื่นๆ อย่างเช่น สาขาไฟฟ้าและประปา สาขาการบริการ เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากการเข้ามาประกอบการของโรงงานอุตสาหกรรมและการเกิดขึ้นของแรงงานนอกภาคเกษตร ทำให้มีการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและเกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่จะรองรับผลผลิตที่เกิดขึ้นนั้น กล่าวคือ เมื่อมีการพัฒนาและส่งเสริมการผลิตในภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำเป็นต้องลงทุนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นถนนหนทาง ไฟฟ้า น้ำประปา และโทรศัพท์ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อรองรับการขยายตัวของสาขาการผลิตเหล่านั้น ซึ่งมีผลให้การผลิตในสาขาไฟฟ้าและประปา สาขาบริการ และอาจจะรวมไปถึงการผลิตในสาขาอื่นๆ มีมูลค่าการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้นและทำให้เกิดความชำนาญและเชี่ยวชาญในการผลิตนั้นๆ เพิ่มมากขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 5.7 ความเชี่ยวชาญของสาขาการผลิตของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเปรียบเทียบกับภาคกลาง ปี พ.ศ. 2535 ปี พ.ศ. 2538 และปี พ.ศ. 2542

สาขาการผลิต	ปี พ.ศ.2535			ปี พ.ศ.2538			ปี พ.ศ.2542		
	ภาคกลาง	พระนครศรีอยุธยา	LQ	ภาคกลาง	พระนครศรีอยุธยา	LQ	ภาคกลาง	พระนครศรีอยุธยา	LQ
เกษตรกรรม	12,722.00	2,320.00	0.6052	13,427.00	2,351.00	0.5389	13,851.00	2,467.00	0.4872
เหมืองแร่และย่อยหิน	3,202.00	129.00	0.1337	4,888.00	120.00	0.0756	5,457.00	72.00	0.0361
อุตสาหกรรม	39,347.00	16,177.00	1.3645	59,762.00	26,929.00	1.3869	58,283.00	29,899.00	1.4032
การก่อสร้าง	3,610.00	816.00	0.7502	6,918.00	1,092.00	0.4859	3,905.00	1,092.00	0.7649
ไฟฟ้าและประปา	3,840.00	1,200.00	1.0371	7,519.00	1,925.00	0.7880	8,343.00	2,669.00	0.8750
การคมนาคมและขนส่ง	4,264.00	1,277.00	0.9939	6,337.00	1,685.00	0.8184	6,760.00	2,197.00	0.8890
การค้าส่งและค้าปลีก	14,057.00	3,572.00	0.8433	18,166.00	4,785.00	0.8108	16,170.00	4,433.00	0.7499
ธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์	3,559.00	1,005.00	0.9372	4,817.00	1,390.00	0.8882	2,913.00	842.00	0.7906
ที่อยู่อาศัย	3,651.00	860.00	0.7817	4,234.00	1,022.00	0.7430	5,114.00	1,267.00	0.6777
บริหารราชการและป้องกันประเทศ	4,002.00	670.00	0.5556	4,233.00	776.00	0.5643	5,058.00	1,025.00	0.5543
การบริการ	7,843.00	2,135.00	0.9034	7,743.00	2,774.00	1.1027	9,345.00	3,465.00	1.0142
รวม	100,097.00	30,161.00		138,044.00	44,849.00		135,199.00	49,428.00	

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมกับการคำนวณเพิ่มเติม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 5.8 ความเชี่ยวชาญของสาขาการผลิตของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเปรียบเทียบกับประเทศ ปี พ.ศ. 2535 ปี พ.ศ. 2538 และปี พ.ศ. 2542

สาขาการผลิต	ปี พ.ศ.2535			ปี พ..ศ.2538			ปี พ.ศ.2542		
	ประเทศ	พระนครศรีอยุธยา	LQ	ประเทศ	พระนครศรีอยุธยา	LQ	ประเทศ	พระนครศรีอยุธยา	LQ
เกษตรกรรม	296,277.00	2,320.00	0.5926	318,976.00	2,351.00	0.4842	326,848.00	2,467.00	0.4366
เหมืองแร่และย่อยหิน	37,959.00	129.00	0.2572	44,750.00	120.00	0.1762	61,309.00	72.00	0.0679
อุตสาหกรรม	672,636.00	16,177.00	1.8201	919,740.00	26,929.00	1.9234	988,202.00	29,899.00	1.7502
การก่อสร้าง	138,700.00	816.00	0.4452	183,986.00	1,092.00	0.3899	83,585.00	1,092.00	0.7557
ไฟฟ้าและประปา	57,115.00	1,200.00	1.5900	79,083.00	1,925.00	1.5991	89,134.00	2,669.00	1.7321
การคมนาคมและขนส่ง	172,764.00	1,277.00	0.5594	239,090.00	1,685.00	0.4630	270,544.00	2,197.00	0.4697
การค้าส่งและค้าปลีก	378,668.00	3,572.00	0.7139	489,188.00	4,785.00	0.6426	424,963.00	4,433.00	0.6034
ธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์	148,423.00	1,005.00	0.5124	223,726.00	1,390.00	0.4081	88,638.00	842.00	0.5495
ที่อยู่อาศัย	65,978.00	860.00	0.9865	78,616.00	1,022.00	0.8540	98,320.00	1,267.00	0.7454
บริหารราชการและป้องกันประเทศ	66,180.00	670.00	0.7662	78,494.00	776.00	0.6494	93,750.00	1,025.00	0.6324
การบริการ	247,869.00	2,135.00	0.6519	290,603.00	2,774.00	0.6271	333,864.00	3,465.00	0.6003
รวม	2,282,569.00	30,161.00		2,946,252.00	44,849.00		2,859,157.00	49,428.00	

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมกับการคำนวณเพิ่มเติม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.2.1. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรม

การผลิตในสาขาเกษตรกรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2542 มีมูลค่าการผลิตรวมทั้งสิ้น 2,467 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 4.99 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดที่มีมูลค่าการผลิตเท่ากับ 49,428 ล้านบาท และคิดเป็นร้อยละ1.82 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคในสาขาเกษตรกรรมที่มีมูลค่าการผลิตเท่ากับ 13,851 ล้านบาท และคิดเป็นร้อยละ 0.09 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศในสาขาเกษตรกรรมที่มีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 326,848 ล้านบาท สำหรับการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีของมูลค่าการผลิตในสาขาเกษตรกรรมพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงไม่มากนัก โดยจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงในช่วงปี พ.ศ.2535-2538 มีการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.33 ในขณะที่ช่วงปี พ.ศ.2538-2542 มีการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.99 โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสาขาเกษตรกรรมของมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคและมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ กล่าวคือ ช่วง ปี พ.ศ.2535-2538 มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเพิ่มขึ้น 1.39 และ1.92 ตามลำดับ และในช่วง ปี พ.ศ.2538-2542 มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเพิ่มขึ้น 0.63 และ 0.49 ตามลำดับ และถึงแม้ว่าอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสาขาเกษตรกรรมของมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคและมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศจะมีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกันกับการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด แต่การเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้นนั้นเป็นการเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง ในขณะที่อัตราการเปลี่ยนแปลงของสาขาเกษตรกรรมในมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้นในอัตราที่เพิ่มขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ฐานการผลิตในสาขาเกษตรกรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นฐานการผลิตที่มีความได้เปรียบ ทั้งในด้านของที่ตั้ง สภาพแวดล้อมเชิงกายภาพ อุตสาหกรรมการเกษตรต่อเนื่อง และแรงงานนั้นเอง

การผลิตในสาขาเกษตรกรรมแบ่งการผลิตออกเป็น 6 สาขาการผลิต คือ กสิกรรม ปศุสัตว์ ประมง ป่าไม้[37] บริการทางการเกษตร และแปรรูปผลผลิตเกษตรอย่างง่าย ซึ่งในทั้ง 6 สาขาการผลิตนี้ สาขากสิกรรมจัดเป็นสาขาการผลิตที่มีมูลค่าการผลิตสูงสุด คือมีมูลค่าการผลิตในปี พ.ศ.2542 เท่ากับ 1,627 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 65.95 ของมูลค่าการผลิตในสาขาเกษตรกรรมของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด รองลงมาได้แก่ การผลิตในสาขาปศุสัตว์ แปรรูปผลผลิตการเกษตรอย่างง่าย และบริการทางการเกษตร โดยมีมูลค่าการผลิตเท่ากับ 373 ล้านบาท 272 ล้านบาท และ 108 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 15.12 11.03 และ 4.38 ของมูลค่าการผลิตในสาขาเกษตรกรรมของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดตามลำดับ

[37]จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่มีพื้นที่ป่าไม้ ดังนั้น มูลค่าที่ได้จากการผลิตในสาขาป่าไม้จึงไม่มี

ตาราง 5.9 มูลค่าผลิตภัณฑ์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาคเกษตรกรรม ปี พ.ศ. 2535-2542

	2535		**2536**		**2537**		**2538**		**2539**		**2540**		**2541**		**2542**	
กสิกรรม	1,549	66.77%	1,454	59.93%	1,454	64.05%	1,495	63.59%	1,361	60.84%	1,695	67.58%	1,512	64.40%	1,627	65.95%
ปศุสัตว์	300	12.93%	319	13.15%	303	13.35%	353	15.01%	385	17.21%	318	12.68%	367	15.63%	373	15.12%
ประมง	114	4.91%	137	5.65%	133	5.86%	130	5.53%	104	4.65%	111	4.43%	97	4.13%	87	3.53%
ป่าไม้	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%	0	0.00%
บริการทางการเกษตร	116	5.00%	114	4.70%	112	4.93%	107	4.55%	109	4.87%	110	4.39%	105	4.47%	108	4.38%
แปรรูปผลผลิตเกษตรอย่างง่าย	241	10.39%	248	10.22%	268	11.81%	266	11.31%	278	12.43%	274	10.93%	267	11.37%	272	11.03%

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิ 5.2 มูลค่าผลิตภัณฑ์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาคเกษตรกรรม ปี พ.ศ.2535-2542

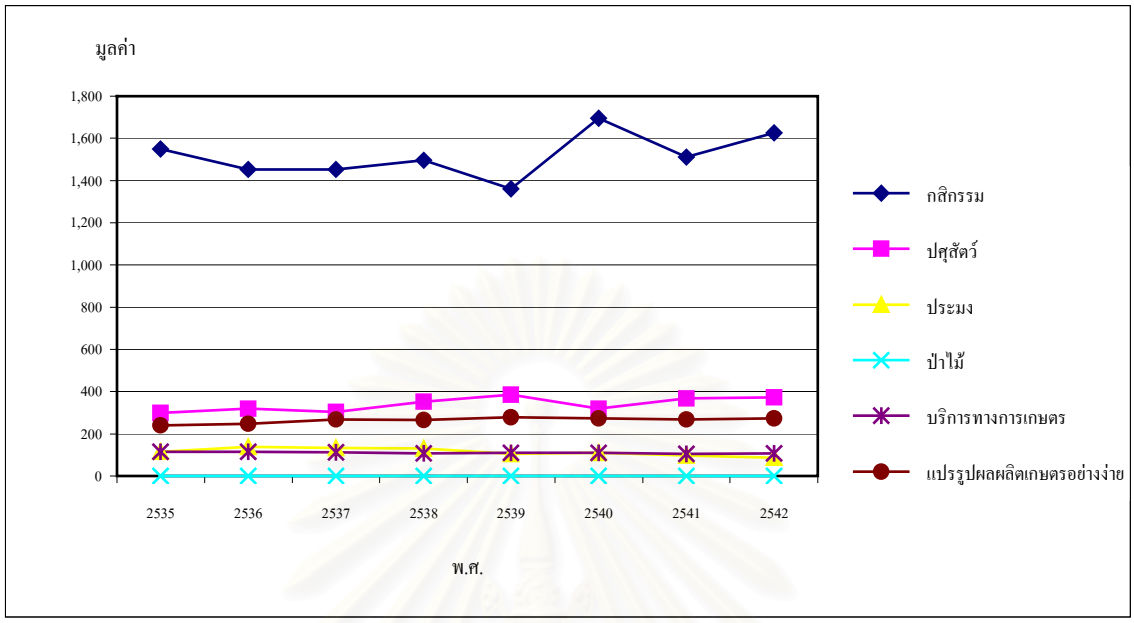

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จากการพิจารณามูลค่าการผลิตในสาขาการเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ.2535-2542 พบว่า สัดส่วนของมูลค่าการผลิตในแต่ละสาขามีลักษณะคงที่ ถึงแม้ว่าในบางปีสาขาการผลิตบางสาขาอาจมีการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงบ้างก็ตาม แต่โดยปกติแล้วมักไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมากนัก โดยสาขากสิกรรมเป็นสาขานำที่มีมูลค่าการผลิตสูงสุด ติดตามมาด้วยสาขาปศุสัตว์ สาขาแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย สาขาบริการทางการเกษตร และสาขาประมง ตามลำดับ

การเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีของการผลิตในสาขาเกษตรกรรมพบว่า ในช่วง ปี พ.ศ.2535-2538 สาขากสิกรรมมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ –0.87 สาขาปศุสัตว์มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 4.42 สาขาประมงมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 3.51 สาขาบริการทางการเกษตรมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเท่ากับ –1.94 และสาขาแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่ายมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเท่ากับ 2.59 ส่วนในช่วง ปี พ.ศ.2538-2542 พบว่าสาขากสิกรรมมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเท่ากับ 1.77 สาขาปศุสัตว์มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเท่ากับ 1.13 สาขาประมงมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเท่ากับ –6.62 สาขาบริการทางการเกษตรมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเท่ากับ 0.19 และสาขาแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่ายมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเท่ากับ 0.45 จากลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สาขาเกษตรกรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นสาขาการผลิตที่มีการแปลี่ยนแปลงของมูลค่าการผลิตในลักษณะที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งนั้นหมายถึงศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันทั้งในระดับภูมิภาค ประเทศ และต่างประเทศ ถึงแม้ว่ามูลค่าผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการผลิตจะมีมูลค่าการผลิตที่น้อยกว่าสาขานอกภาค

เกษตรก็ตาม แต่ความได้เปรียบทั้งในเชิงพื้นที่ซึ่งถือเป็นความได้เปรียบทางกายภาพ ประกอบกับที่ตั้งที่อยู่ใกล้ตลาดสำคัญ รวมถึงการมีอุตสาหกรรมการเกษตรต่อเนื่อง และแรงงานภาคเกษตรที่เหลือเฟือน่าจะผลักดันให้การพัฒนาในสาขาเกษตรกรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีแนวโน้มที่ดีขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 5.10 มูลค่าผลิตภัณฑ์ในภาคเกษตรกรรมและสัดสวนมูลค่าผลิตภัณฑ์ในภาคเกษตรกรรมของประเทศ ภาคกลาง และจังหวัด ปี พ.ศ. 2535 ปี พ.ศ. 2538 และปี พ.ศ. 2542

สาขาการผลิต	2535						2538						2542					
	ประเทศ	ภาคกลาง	อยุธยา	สัดส่วน			ประเทศ	ภาคกลาง	อยุธยา	สัดส่วน			ประเทศ	ภาคกลาง	อยุธยา	สัดส่วน		
	GDP	GRP	GPP	% GDP	% GRP	% GPP	GDP	GRP	GPP	% GDP	% GRP	% GPP	GDP	GRP	GPP	% GDP	% GRP	%GPP
กสิกรรม	177,015	8,802	1,549	0.52%	12.18%	66.77%	184,415	9,267	1,495	0.47%	11.13%	63.59%	200,490	9,633	1,627	0.50%	11.75%	65.95%
ปศุสัตว์	30305	2,293	300	0.10%	2.36%	12.93%	31,671	2,340	353	0.11%	2.63%	15.01%	31,350	2,391	373	0.11%	2.69%	15.12%
ประมง	40,250	285	114	0.04%	0.90%	4.91%	50,731	437	130	0.04%	0.97%	5.53%	46,776	480	87	0.03%	0.63%	3.53%
ป่าไม้	5,671	-	-	0.00%	0.00%	0.00%	5,919	22	-	0.00%	0.00%	0.00%	3,424	3	-	0.00%	0.00%	0.00%
บริการทางการเกษตร	9,426	652	116	0.04%	0.91%	5.00%	9,016	668	107	0.03%	0.80%	4.55%	8,277	611	108	0.03%	0.78%	4.38%
แปรรูปผลผลิตเกษตรอย่างง่าย	33,610	690	241	0.08%	1.89%	10.39%	37,224	693	266	0.08%	1.98%	11.31%	36,531	733	272	0.08%	1.96%	11.03%
เกษตรกรรม	296,277	12,722	2,320	0.78%	18.24%	100.00%	318,976	13,427	2,351	0.74%	17.51%	100.00%	326,848	13,851	2,467	0.75%	17.81%	100.00%

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมกับการคำนวณเพิ่มเติม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 5.11 มูลค่าผลิตภัณฑ์ในภาคเกษตรกรรมและการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีของมูลค่าผลิตภัณฑ์ในภาคเกษตรกรรมของประเทศ ภาคกลาง และจังหวัด ปี พ.ศ. 2535 ปี พ.ศ. 2538 และปี พ.ศ. 2542

สาขาการผลิต	มูลค่าผลผลิตมวลรวม									การเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปี					
	ประเทศ			ภาคกลาง			พระนครศรีอยุธยา			ประเทศ		ภาคกลาง		พระนครศรีอยุธยา	
	2535	2538	2542	2535	2538	2542	2535	2538	2542	2535-2538	2538-2542	2535-2538	2538-2542	2535-2538	2538-2542
กสิกรรม	177,015	184,415	200,490	8,802	9,267	9,633	1,549	1,495	1,627	1.05	1.74	1.32	0.79	-0.87	1.77
ปศุสัตว์	30305	31,671	31,350	2,293	2,340	2,391	300	353	373	1.13	-0.20	0.51	0.44	4.42	1.13
ประมง	40,250	50,731	46,776	285	437	480	114	130	87	6.51	-1.56	13.33	1.97	3.51	-6.62
ป่าไม้	5,671	5,919	3,424	-	22	3	-	-	-	1.09	-8.43	-	-17.27	-	-
บริการทางการเกษตร	9,426	9,016	8,277	652	668	611	116	107	108	-1.09	-1.64	0.61	-1.71	-1.94	0.19
แปรรูปผลผลิตเกษตรอย่างง่าย	33,610	37,224	36,531	690	693	733	241	266	272	2.69	-0.37	0.11	1.15	2.59	0.45
เกษตรกรรม	296,277.00	318,976.00	326,848.00	12,722.00	13,427.00	13,851.00	2,320.00	2,351.00	2,467.00	1.92	0.49	1.39	0.63	0.33	0.99

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมกับการคำนวณเพิ่มเติม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.2.2. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคอุตสาหกรรม

การผลิตในภาคอุตสาหกรรมเป็นการผลิตที่มีมูลค่าการผลิตสูงและมีความสำคัญมากเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2535 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันสัดส่วนมูลค่าการผลิตของภาคอุตสาหกรรมมีมากกว่าร้อยละ 50 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด โดยในปัจจุบัน ปี พ.ศ.2542 มูลค่าการผลิตของสาขาอุตสาหกรรมมีมากถึง 29,899 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 60.49 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ในขณะที่การผลิตของสาขาก่อสร้างก็มีมูลค่าการผลิตสูงเช่นเดียวกันด้วยจำนวน1,092 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 2.21 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด นอกจากนั้นการลงทุนในด้านโครงสร้างพื้นฐานของระบบไฟฟ้าและประปาเพื่อรองรับจำนวนความต้องการใช้งานที่เพิ่มสูงมากขึ้น มีส่วนทำให้มูลค่าการผลิตในสาขาไฟฟ้าและประปามีมูลค่าการผลิตที่สูงขึ้นด้วยจำนวน 2,669 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 5.40 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด และปัจจัยที่ทำให้การผลิตในภาคอุตสาหกรรมมีมูลค่าการผลิตสูงและมีความสำคัญเช่นนี้ เป็นเพราะการให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศทางด้านอุตสาหกรรมซึ่งมีมากกว่าการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรม ทั้งนี้เพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้างพื้นฐานของประเทศจากประเทศเกษตรกรรมไปสู่ประเทศอุตสาหกรรม

การผลิตในสาขาอุตสาหกรรมสามารถพิจารณาได้จากสถิติจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม จำนวนเงินลงทุน และจำนวนแรงงานที่มีอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กล่าวคือ จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมที่ประกอบการในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2544 มีทั้งหมด 1,303 โรงงาน ซึ่งในจำนวนนี้มีโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อการแปรรูปสินค้าเกษตรมากที่สุดถึง 213 โรงงาน และกระจายเพื่อประกอบกิจการอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่นเดียวกันโรงงานอุตสาหกรรมไม้ โรงงานอุตสาหกรรมโลหะ โรงงานอุตสาหกรรมเครื่องยนต์และชิ้นส่วน โรงงานอุตสาหกรรมก่อสร้าง และโรงงานอุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์ไฟฟ้า ก็กระจายเพื่อประกอบกิจการอยู่ทั่วพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วยเช่นเดียวกัน โดยมีจำนวน 146, 120, 118, 95, และ 92 โรงงาน ตามลำดับ และหากมองในด้านที่ตั้งแล้วจะพบว่าอำเภอบางปะอินมีจำนวนโรงงานมากที่สุด เนื่องจากมีการสนับสนุนด้านที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม กล่าวคือ มีการลงทุนในการสร้างนิคมอุตสาหกรรมเพื่อรองรับโรงงานอุตสาหกรรมและเพื่อสนับสนุนให้พื้นที่เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตด้านสาขาอุตสาหกรรม นอกจากนั้น ที่ตั้งของพื้นที่อำเภอบางปะอินใกล้กับเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล จึงเป็นตัวสนับสนุนที่สำคัญอีกด้วย รวมทั้งในปัจจุบันมีโครงข่ายการคมนาคมและขนส่งที่ได้รับการพัฒนาและสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกของประเทศได้ ยิ่งทำให้โรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่อำเภอบางปะอินเกิดเพิ่มขึ้นมาก และนอกจากพื้นที่อำเภอบางปะอินแล้ว พื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภออุทัย อำเภอนครหลวง อำเภอเสนา และอำเภอวังน้อย ก็มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยในปี พ.ศ.2544 พื้นที่ต่างๆ เหล่านี้มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมประกอบกิจการอยู่จำนวน 188, 180, 107, 107 และ 105 โรงตามลำดับ เหตุผลที่มีโรงงานอุตสากรรมเกิดขึ้นมาเพราะพื้นที่อยู่ใกล้กับแหล่งตลาดและ

แหล่งระบายสินค้าซึ่งก็คือกรุงเทพมหานคร การมีระบบการขนส่งและโครงข่ายถนนที่ได้รับการพัฒนาเป็นอย่างดี โดยเฉพาะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (พหลโยธิน) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (เอเชีย) และที่สำคัญคือ แรงงานที่มีอยู่ในพื้นที่และการได้รับการสนับสนุนจากทางภาครัฐอย่างเต็มที่

หากมองในด้านจำนวนแรงงานที่เข้ามารับจ้างทำงานกับภาคอุตสหากรรมในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้วพบว่า ปี พ.ศ.2544 อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์ไฟฟ้ามีจำนวนแรงงานมากที่สุด คือมีจำนวนแรงงานอยู่ในอุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์ไฟฟ้ามากถึง 29,186 คน โดยอำเภอที่มีโรงงานอุตสาหกรรมประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์ไฟฟ้าเข้ามาประกอบการและมีการจ้างแรงงานมากที่สุดได้แก่ อำเภออุทัย รองลงมา ได้แก่ อำเภอบางปะอิน และอำเภอวังน้อย มีจำนวนแรงงานทั้งหมดจำนวน 15,151 คน, 9,840 คน และ2,443 คน ตามลำดับ และหากมองการจ้างแรงงานในภาพรวมของพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้ว พบว่า อำเภอที่มีจำนวนแรงงานเข้ามารับจ้างทำงานมากที่สุดได้แก่ อำเภอวังน้อย รองลงมา ได้แก่ อำเภอบางปะอิน อำเภออุทัย และอำเภอเสนา เป็นต้น และในแต่ละอำเภอมีจำนวนแรงงานทั้งหมด 34,513 คน, 33,545 คน, 30,664 คน และ 14,720 คน ตามลำดับ

และหากมองในด้านจำนวนเงินที่นำมาลงทุนในอุตสาหกรรมต่างๆ ในพื้นที่ศึกษา พบว่าอุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์ไฟฟ้าเป็นอุตสาหกรรมที่มีจำนวนเงินลงทุนมากที่สุดคิดเป็นจำนวนเงินถึง 32,040.95 ล้านบาท โดยอุตสาหกรรมนี้กระจายเงินลงทุนไปในอำเภออุทัยมากเป็นอันดับหนึ่ง ตามมาด้วยอำเภอบางปะอิน และอำเภอวังน้อยตามลำดับ ด้วยจำนวนเงินในแต่ละพื้นที่เป็นจำนวน 16,240 71 ล้านบาท, 12,956.71 ล้านบาทและ 1,905.24 ล้านบาท ตามลำดับ และหากมองในภาพรวมแล้วจะเห็นว่าจำนวนเงินลงทุนที่กระจายไปในพื้นที่อำเภอต่างๆ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น พบว่า อำเภอที่มีเงินลงทุนในงานภาคอุตสาหกรรมมากที่สุด ได้แก่อำเภออุทัย รองลงมาได้แก่ อำเภอบางปะอิน อำเภอวังน้อย และอำเภอเสนา ตามลำดับ โดยจำนวนเงินที่กระจายไปในพื้นที่อำเภอต่างๆ นั้นคิดได้ดังนี้ 55,258.12 ล้านบาท, 44,964.95 ล้านบาท 9,426 ล้านบาท และ 7,555.57 ล้านบาท ตามลำดับ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 5.12 จำนวนโรงงานอุตสาหกรรม จำแนกตามประเภทอุตสาหกรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2544

อำเภอ	หมวดอุตสาหกรรม																			รวม
	เกษตร	อาหาร	เคมีภัณฑ์	ตะตาน	เครื่องใช้ไฟฟ้า	เครื่องยนต์	เครื่องจักร	โลหะ	ก่อสร้าง	พลาสติก	เครื่องประดับ	ไม้	สิ่งทอ	เส้นใย	ยางพารา	หิน	หินฟัง	หนังสัตว์	ก่อเจือ	อื่นๆ	
พระนครศรี ฯ	20	26		4	3	28	5	13	17	1		38	3		2	6	8		5	9	188
บางซ้าย	8	1			1			1		3		3								3	20
บางไทร	18	1	2	1	2	1	1	7	6	2		6	2						4	15	68
บางบาล	7					2		3	43	1		4				1	2			4	67
บางปะหัน	3	1	1	1	2	1	1	6	9	1		22	1			1				11	61
บางปะอิน	10	14	7	4	32	30	19	16	2	9	1	16	8		2	1	3			24	198
ป้านแพรก	3																				3
ผักไห่	8	1				1		3	9			5								4	31
ภาชี	17	1				1	5						2								26
มหาราช	6	1				1		1	1	1							2				13
ลาดบัวหลวง	16	2	4		2	9	5	9	3	1							1			10	62
วังน้อย	7	2	3	2	9	4	9	17		9	3	7	2			3	7			21	105
อุทัย	13	8	5	1	35	19	14	20	1	12		4	10	2			3			33	180
นครหลวง	28		6	1	4	3	4	15	1	7		17				1		1	1	18	107
เสนา	18	7	6	1	2	15	2	5		2		18	2		1	1	1	3	5	18	107
ท่าเรือ	31	3	1	1		3	1	4	3	4		6	2				1			7	67
รวม	213	68	35	16	92	118	66	120	95	53	4	146	32	2	5	14	28	4	15	177	1,303

ที่มา กรมโรงงานอุตสาหกรรม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 5.13 จำนวนแรงงาน จำแนกตามประเภทอุตสาหกรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2544

อำเภอ	หมวดอุตสาหกรรม																			รวม
	เกษตร	อาหาร	เคมีภัณฑ์	กระดาษ	เครื่องใช้ไฟฟ้า	เครื่องยนต์	เครื่องจักร	โลหะ	ก่อสร้าง	พลาสติก	เครื่องประดับ	ไม้	สิ่งทอ	เส้นใย	ยางพารา	หิน	หินเหมือง	หนังสัตว์	ต่อเรือ	อื่นๆ	
พระนครศรี ฯ	222	198		15	198	234	249	58	143	5		1,973	143		10	132	93		28	83	3,784
บางซ้าย	45	8			16			400		117		528								140	1,254
บางไทร	377	96	78	139	80	106	106	578	42	110		624	390						101	502	3,329
บางบาล	113					6		108	252	150		190				561	11			80	1,471
บางปะหัน	20	42	16	38	425	17	2	221	100	6		491	155			44				334	1,911
บางปะอิน	117	1,991	874	580	9,840	1,670	7,950	1,432	413	1,359	302	1,538	2,211		4	53	26			3,185	33,545
บ้านแพรก	9																				9
ผักไห่	60	3				2		70	75			50								372	632
ภาชี	126	90				3	12						102								333
มหาราช	30	13				20		45	12	6							12				138
ลาดบัวหลวง	92	100	355		312	85	189	664	22	16										153	1,988
วังน้อย	31	30	160	55	2,443	33	1,162	691		234	738	120	427			528	16,216			11,645	34,513
อุทัย	58	322	558	75	15,151	2,275	3,424	1,414	13	1,453		99	832	367			29			4,594	30,664
นครหลวง	966		746	34	502	373	201	650	16	270		215				106		28	5	3,722	7,834
เสนา	167	53	96	4	219	52	148	97		120		590	201		2	46	8	318	25	12,574	14,720
ท่าเรือ	1,074	258	103	10		28	2	61	71	168		53	1,995				9			178	4,010
รวม	3,507	3,204	2,986	950	29,186	4,904	13,445	6,489	1,159	4,014	1,040	6,471	6,456	367	16	1,470	16,404	346	159		140,135

ที่มา กรมโรงงานอุตสาหกรรม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 5.14 จำนวนเงินทุน จำแนกตามประเภทอุตสาหกรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ.2544 (ล้านบาท)

อำเภอ	หมวดอุตสาหกรรม																			รวม
	เคมี	อาหาร	เคมีภัณฑ์	กระดาษ	เครื่องใช้ไฟฟ้า	เครื่องยนต์	เครื่องจักร	โลหะ	ก่อสร้าง	พลาสติก	เครื่องประดับ	ไม้	สิ่งทอ	เส้นใย	ยางพารา	หิน	หินแข็ง	หนังสัตว์	ก่อเจือ	อื่นๆ	
พระนครศรี ฯ	29.78	38.07		1.69	9.10	39.63	10.99	8.57	12.64	4.70		531.68	18.64		2.06	488.09	132.70		3.73	247.88	1,579.94
บางซ้าย	42.30	7.50			47.60			55.50		81.00		43.41								25.50	302.82
บางไทร	954.79	181.00	269.00	28.80	11.00	0.00	0.00	441.85	28.42	93.87		79.19	231.70						27.97	955.33	3,302.92
บางบาล	13.26					0.00		9.00	89.52	136.00		57.15				7,116.00	4.27			100.78	7,525.98
บางปะหัน	4.99	12.40	31.00	30.94	28.10	0.00	0.06	45.70	33.50	9.45		87.73	272.00			93.00				473.10	1,121.97
บางปะอิน	6.55	3,118.85	4,831.75	338.16	12,956.71	1,592.08	8,970.52	2,189.61	292.59	1,177.76	76.58	495.84	1,424.06		1.59	315.16	57.00			7,120.14	44,964.95
ป้านแพรก	2.97																				2.97
ผักไห่	6.27	0.20				0.16		9.30	175.00			10.79								36.00	237.72
ภาชี	18.37	22.00				0.35	1.09						162.50								204.30
มหาราช	19.08	3.00				2.80		21.25	1.61	1.20							0.34				49.29
ลาดบัวหลวง	18.13	91.84	119.50		127.00	59.79	37.14	372.47	71.38	7.70											904.95
วังน้อย	4.28	66.61	48.00	44.67	1,905.24	83.35	477.40	976.66		146.88	209.00	49.25	656.00			4,158.54	552.20			48.38	9,426.45
อุทัย	7.66	539.21	2,166.90	61.66	16,240.71	2,932.35	9,329.65	2,214.35	0.00	1,828.75		12.20	443.70	2,213.00			8.29			17,359.69	55,358.12
นครหลวง	1,754.65		2,042.05	34.50	520.49	285.76	217.01	270.63	6.00	415.29		33.89				690.00		66.70	0.15		6,337.10
เสนา	51.47	24.42	214.53	0.00	195.00	5.00	21.11	245.15		17.00		493.83	6.40		0.46	34.00	5.75	347.80	0.90	5,892.73	7,555.57
ท่าเรือ	870.04	91.50	133.00	17.00		2.83	0.15	9.20	97.19	83.45		10.30	119.00				17.25			60.99	1,511.90
รวม	3,804.58	4,196.59	9,855.73	557.42	32,040.95	5,004.10	19,065.11	6,869.24	807.85	4,003.05	285.58	1,905.27	3,334.00	2,213.00	4.11	12,894.79	777.81	414.50	32.75	32,320.52	140,386.95

ที่มา : กรมโรงงานอุตสาหกรรม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเปลี่ยนแปลงของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม จำนวนเงินลงทุน และจำนวนแรงงานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ทั้งจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม จำนวนเงินลงทุน และจำนวนแรงงานมีการเพิ่มจำนวนมากขึ้น นั้นคือจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเกิดเพิ่มมากขึ้น จำนวนเงินลงทุนสูงมากขึ้น และจำนวนแรงงานเข้ามาขายแรงงานเพิ่มมากขึ้น เป็นลำดับ กล่าวคือ จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาใน ปี พ.ศ.2534 มีจำนวน 583 โรงงาน เพิ่มขึ้นใน ปี พ.ศ.2539 เป็น 990 โรงงาน และเพิ่มขึ้นใน ปี พ.ศ.2544 เป็น 1,303 โรงงาน เป็นลำดับ โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 13.96 ในช่วง ปี พ.ศ.2534-2539 และเท่ากับ 6.32 ในช่วง ปี พ.ศ.2539-2544 ส่วนจำนวนเงินลงทุนในงานอุตสาหกรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาใน ปี พ.ศ.2534 มีจำนวน 36,624.97 ล้านบาท เพิ่มขึ้นใน ปี พ.ศ.2539 เป็น101,978.40 ล้านบาท และเพิ่มขึ้นใน ปี พ.ศ. 2544 เป็น 140,386.95 ล้านบาท โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 35.69 ในช่วง ปี พ.ศ. 2534-2539 และเท่ากับ 7.53 ในช่วง ปี พ.ศ.2539-2544 และส่วนจำนวนแรงงานที่เข้ามาขายแรงงานอยู่ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปี พ.ศ.2534 มีจำนวน 43,899 คน เพิ่มขึ้นใน ปี พ.ศ.2539 เป็น 99,480 คน และเพิ่มขึ้นใน ปี พ.ศ.2544 เป็น 140,135 คน โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 25.32 ในช่วง ปี พ.ศ.2534-2539 และเท่ากับ 8.17 ในช่วง ปี พ.ศ.2539-2544

การวิเคราะห์ด้านที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาพบว่า พื้นที่ที่มีการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมสูงส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภออุทัย อำเภอวังน้อย อำเภอนครหลวง อำเภอบางปะหัน และอำเภอบางปะอิน เป็นต้น ในขณะที่พื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาอย่างเช่น พื้นที่ในอำเภอบางซ้าย และอำเภอเสนา ก็มีการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมสูงด้วยเหมือนกัน ซึ่งจากอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีของการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่อำเภอเหล่านี้พบว่า ในช่วง ปี พ.ศ.2534-2539 โรงงานอุตสาหกรรมมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเพิ่มขึ้นเท่ากับ 30.21 22.76 24.52 43.64 24.72 12.50 และ 9.45 ตามลำดับ และในช่วง พ.ศ.2539-2544 มีการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่เหล่านี้เพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเพิ่มขึ้นเท่ากับ 10.51 13.87 11.01 14.86 4.60 10.77 และ6.42 ตามลำดับ โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงหลังนี้ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจของประเทศที่อยู่ในช่วงชะงักงัน

ตาราง 5.15 การเปลี่ยนแปลงจำนวนโรงงาน เงินลงทุน และแรงงาน จำแนกเป็นรายอำเภอ ปี พ.ศ. 2534 ปี พ.ศ. 2539 และปี พ.ศ. 2544

อำเภอ	โรงงาน			เงินทุน			แรงงาน			การเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปี					
										โรงงาน		เงินทุน		แรงงาน	
	2534	2539	2544	2534	2539	2544	2534	2539	2544	2534-2539	2539-2544	2534-2539	2539-2544	2534-2539	2539-2544
พระนครศรี ฯ	153	164	188	561.81	712.50	1,579.94	2,964	3,127	3,784	1.44	2.93	5.36	10.98	1.10	4.20
บางซ้าย	8	13	20	29.91	228.52	302.82	547	1,035	1,254	12.50	10.77	132.79	4.91	17.84	4.23
บางไทร	28	59	68	931.02	2,932.37	3,302.92	1,163	2,952	3,329	22.14	3.05	42.99	2.24	30.77	2.55
บางบาล	36	59	67	29.06	7,467.84	7,525.98	296	1,413	1,471	12.78	2.71	5,119.96	0.15	75.47	0.82
บางปะหัน	11	35	61	476.85	937.16	1,121.97	720	1,432	1,911	43.64	14.86	19.31	3.29	19.78	6.69
บางปะอิน	72	161	198	21,826.76	43,172.74	44,964.95	12,716	31,739	33,545	24.72	4.60	19.56	0.80	29.92	1.14
บ้านแพรก	3	3	3	2.97	2.97	2.97	9	9	9	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ผักไห่	14	22	31	34.56	164.89	237.72	315	461	632	11.43	8.18	75.42	6.13	9.27	7.42
ภาชี	20	24	26	10.80	171.20	204.30	101	277	333	4.00	1.67	296.95	3.24	34.85	4.04
มหาราช	7	12	13	23.27	48.09	49.29	51	132	138	14.29	1.67	21.32	0.49	31.76	0.91
ลาดบัวหลวง	21	47	62	59.56	641.73	904.95	267	1,317	1,988	24.76	6.38	195.48	5.82	78.65	10.19
วังน้อย	29	62	105	1,815.99	6,621.50	9,426.45	5,610	7,164	34,513	22.76	13.87	52.92	5.95	5.54	76.35
อุทัย	47	118	180	6,588.03	28,545.09	55,358.12	6,181	23,978	30,664	30.21	10.51	66.66	9.69	57.59	5.58
นครหลวง	31	69	107	821.08	5,543.74	6,337.10	926	6,476	7,834	24.52	11.01	115.04	2.50	119.87	4.19
เสนา	55	81	107	2,354.13	3,338.06	7,555.57	10,446	14,030	14,720	9.45	6.42	8.36	11.16	6.86	0.98
ท่าเรือ	48	61	67	1,059.16	1,450.00	1,511.90	1,587	3,938	4,010	5.42	1.97	7.38	0.85	29.63	0.37
รวม	583	990	1,303	36,624.97	101,978.40	140,386.95	43,899	99,480	140,135	13.96	6.32	35.69	7.53	25.32	8.17

ที่มา : กรมโรงงานอุตสาหกรรม

แผนที่ 5.1 ที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สัญลักษณ์

◆ โรงงานอุตสาหกรรม

N

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
ของสถานประกอบการในพื้นที่ชายขอบของกรุงเทพมหานคร

0 10 20

kilometers

ที่มา : กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม

สำหรับพื้นที่อำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยา แม้ว่าพื้นที่จะมีความเหมาะสมสำหรับการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม แต่พื้นที่ส่วนใหญ่มีชุมชนและประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น นอกจากนั้นยังเป็นพื้นที่อนุรักษ์ทางมรดกวัฒนธรรมของประเทศอีกด้วย ดังนั้น การเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยาจึงเกิดขึ้นได้ในพื้นที่ที่ค่อนข้างจำกัดและลดจำนวนลงไปมากโดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเพิ่มขึ้นไม่สูงมากนัก

การเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้นของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่งผลให้เกิดการลดลงของพื้นที่เกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้นคือมีการปรับเปลี่ยนลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรมาเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่องานอุตสาหกรรม และเนื่องจากพื้นที่ในบางอำเภอไม่มีการจัดสรรพื้นที่ไว้สำหรับโรงงานอุตสาหกรรมโดยเฉพาะ ทำให้โรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้นเข้ามาตั้งสถานประกอบการกระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งส่งผลกระทบทั้งต่อพืชผลทางการเกษตรและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ที่ไม่ได้เข้ามาอยู่ในสถานประกอบการที่ทางราชการจัดให้มักก่อปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อมและมักมีปัญหากับเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาอยู่เสมอ แต่หากมองในด้านมูลค่าการผลิตและความคุ้มทุนที่เกิดขึ้นแล้ว พบว่า ที่ดินทางการเกษตรมีความเข้มข้นในการใช้ที่ดินที่ต่ำ เนื่องจากใช้พื้นที่เป็นจำนวนมากแต่ให้ผลตอบแทนในมูลค่าที่น้อยกว่า ในขณะที่ที่ดินสำหรับงานอุตสาหกรรมนั้นมีความเข้มข้นในการใช้ที่ดินที่สูง เนื่องจากใช้พื้นที่ในจำนวนที่น้อย แต่ให้ผลตอบแทนในมูลค่าที่มากกว่า ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐและท้องถิ่นในการที่จะจัดสรรและแบ่งปันการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อให้เกิดการใช้ที่ดินที่มีประสิทธิภาพสูงที่สุด

จะเห็นว่า โรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ เกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีความพร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอ มีความเป็นเมืองสูงในระดับหนึ่ง และมีแรงงานรองรับเพียงพอต่อกิจกรรมการผลิตที่เกิดขึ้นและกำลังจะเกิดขึ้น โดยพื้นที่ส่วนใหญ่จะอยู่ทางด้านฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งหากมองในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินแล้ว พื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านการเกษตรแบบที่นา ประเภทปลูกข้าวนาปีเป็นหลัก เนื่องจากปริมาณน้ำที่ได้รับจากโครงการชลประทานมีไม่เพียงพอ ทำให้พื้นที่บางส่วนถูกปล่อยเว้นว่างจากการใช้ประโยชน์ในที่ดินในช่วงฤดูว่างเว้นจากการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว ถึงแม้ที่ดินบางส่วนสามารถนำมาปลูกพืชไร่ได้ แต่ก็ไม่ใช่ทั้งหมดของพื้นที่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่เพื่อการเกษตรไปยังพื้นที่นอกการเกษตรได้ง่ายกว่าพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนั้นการลงทุนในกิจการประกอบการอุตสาหกรรมของพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยายังนำมาซึ่งความเป็นเมือง นั้นคือ มีการเกิดขึ้นของชุมชนตามพื้นที่ที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งสถานประกอบการอยู่ เช่น ชุมชนนวนคร ชุมชนพระอินทร์ราชา เป็นต้น

5.2.3. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคบริการ

โครงสร้างการผลิตของภาคบริการ ซึ่งประกอบด้วยสาขาไฟฟ้าและประปา สาขาการคมนาคมและขนส่ง สาขาการค้าส่งและค้าปลีก สาขาธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์ สาขาที่อยู่อาศัย สาขาบริหารราชการแผ่นดินและป้องกันประเทศ และสาขาการบริการ มีสัดส่วนมูลค่าการผลิตค่อนข้างคงที่ หรือไม่มีการเปลี่ยนแปลงในอัตราที่สูงขึ้นหรือลดลงมากมายนัก กล่าวคือ จากสัดส่วนมูลค่าการผลิตร้อยละ 35.54 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดใน ปี พ.ศ.2535 ลดลงมาเหลือสัดส่วนมูลค่าการผลิตร้อยละ 32.01 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดใน ปี พ.ศ.2538 และเพิ่มขึ้นมาเป็นมูลค่าการผลิตร้อยละ 32.16 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดใน ปี พ.ศ.2542 โดยในปี พ.ศ.2542 มีมูลค่าการผลิตเท่ากับ 15,898 ล้านบาท ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในมูลค่าการผลิตของภาคบริการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงในมูลค่าการผลิตของภาคบริการในภาคกลาง นั้นคือ มีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนักหรือมีการเปลี่ยนแปลงในสัดส่วนมูลค่าการผลิตที่ค่อนข้างคงที่

สาขาการผลิตที่มีมูลค่าการผลิตในสัดส่วนที่สูงของภาคบริการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่น สาขาคมนาคมและขนส่ง ซึ่งมีมูลค่าการผลิตเพิ่มขึ้นมาเป็นลำดับ จากมูลค่าการผลิต 1,277 ล้านบาทใน ปี พ.ศ.2535 เพิ่มขึ้นเป็น 1,685 ล้านบาทใน ปี พ.ศ. 2538 โดยอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.99 และเพิ่มขึ้นเป็นมูลค่า 2,197 ล้านบาทใน ปี พ.ศ.2542 โดยอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.08 โดยมูลค่าการผลิตของสาขาคมนาคมและขนส่งที่เพิ่มขึ้นมาอย่างต่อเนื่องเกิดขึ้นเนื่องจากพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเส้นทางผ่านไปยังพื้นที่ต่างๆ ทั้งจังหวัดในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมถึงการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งอุตสาหกรรมการเกษตรและอุตสาหกรรมนอกการเกษตร ซึ่งทำให้มีความจำเป็นในการขนส่งวัตถุดิบจากตลาดเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรมและขนส่งผลิตผลจากโรงงานอุตสาหกรรมออกสู่ตลาด

สาขาไฟฟ้าและประปาและสาขาการค้าส่งและค้าปลีกเป็นสาขาการผลิตที่มีมูลค่าการผลิตในสัดส่วนที่สูงเช่นเดียวกัน เนื่องจากการเพิ่มจำนวนความต้องการในการใช้สาธารณูปโภคสาธารณูปการประเภทไฟฟ้าและน้ำประปามีเพิ่มสูงมากขึ้น ประชากรในพื้นที่จังหวัดที่เพิ่มสูงมากขึ้น รวมถึงการเกิดขึ้นของที่ดินเพื่ออยู่อาศัยที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดการลงในทางด้านไฟฟ้าและน้ำประปาเพื่อให้บริการประชาชนและสถานประกอบการต่างๆ เพิ่มสูงขึ้น จากมูลค่าการผลิตของสาขาไฟฟ้าและประปา 1,200 ล้านบาทใน ปี พ.ศ.2535 เพิ่มขึ้นเป็น 1,925 ล้านบาทใน ปี พ.ศ.2538 โดยอัตราเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเพิ่มขึ้นเท่ากับ 15.10 และเพิ่มขึ้นเป็น 2,669 ล้านบาทใน ปี พ.ศ.2542 โดยอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 7.73 และจากมูลค่าการผลิตของสาขาค้าส่งและค้าปลีก 3,572 ล้านบาทใน ปี พ.ศ.2535 เพิ่มขึ้นเป็น 4,785 ล้านบาทใน ปี พ .ศ.2538 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 8.49 ในขณะที่มูลค่าการผลิตใน ปี พ.ศ.2542 มีมูลค่าการผลิตลดลงเหลือ 4,433 ล้านบาท โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีลดลงเท่ากับ 1.47 ทั้งนี้อาจเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศที่อยู่ในระยะทรุดตัว

สาขาการผลิตอีกอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญมาก คือสาขาการบริการ ที่ปัจจุบันมีบทบาทสำคัญมากขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจากการขยายตัวของการบริการที่มีมากขึ้น ทั้งจากการลงทุนและการท่องเที่ยว โดยใน ปี พ.ศ.2542 สาขาบริการมีมูลค่าการผลิตเท่ากับ 3,465 ล้านบาท เพิ่มขึ้นมาจาก ปี พ.ศ.2538 และปี พ.ศ.2535 ที่มีมูลค่าการผลิตเท่ากับ 2,774 ล้านบาท และ2,135 ล้านบาท ตามลำดับ โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเพิ่มขึ้นเท่ากับ 7.48 ในช่วงปี พ.ศ.2535-3539 และเพิ่มขึ้นเท่ากับ 4.98 ในช่วงปี พ.ศ.2538-2542 ทั้งนี้เนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวและการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างต่อเนื่องที่ทำให้เกิดการลงทุนในด้านการโรงแรม ภัตตาคาร สถานบันเทิง ร้านอาหาร และร้านค้าจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึก นอกจากนั้น การมีสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ภายในพื้นที่ยังเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวรวมทั้งเป็นจุดแวะพักและที่ซื้อของที่ระลึกที่สำคัญของนักท่องเที่ยวก่อนที่จะเดินทางไปยังพื้นที่อื่นๆ อีกต่อไป

โดยรวมแล้ว การผลิตในสาขาต่างๆ ของภาคบริการมีแนวโน้มของมูลค่าการผลิตเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการลงทุนในด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับจำนวนความต้องการที่มีเพิ่มมากขึ้น ทั้งที่มาจากโรงงานอุตสาหกรรมและครัวเรือน แต่เนื่องจากการลงทุนเกิดขึ้นในพื้นที่ที่ไม่กว้างขวางและมากมายมากนักทำให้การเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยในมูลค่าการผลิตต่อปีเพิ่มขึ้นได้ไม่สูงมากนัก นอกจากนั้น มูลค่าที่เกิดขึ้นจากการผลิตในภาคบริการยังมีมูลค่าต่อหน่วยที่น้อยกว่าการผลิตในภาคอุตสาหกรรมจึงทำให้สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดระหว่างภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการยังห่างไกลกันมาก ใน ปี พ.ศ.2542 สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดระหว่างภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการเท่ากับ 62.84 : 32.16 หรือประมาณ 2 : 1 ซึ่งลักษณะเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยายังมีความเสียเปรียบในการผลิตของภาคบริการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอยู่ใกล้กับเมืองศูนย์กลางของประเทศซึ่งมีความพร้อมสำหรับการผลิตของภาคบริการมากกว่า

สำหรับในด้านที่ตั้งเพื่อการผลิตในภาคบริการ จะพบว่าการผลิตในภาคบริการใช้พื้นที่ไม่มากและมักใช้พื้นที่ในเขตเมืองเป็นหลัก ซึ่งเป็นแหล่งชุมชนและมีอาคารสถานที่และร้านค้าต่างๆ เกิดขึ้นรองรับอยู่ก่อนแล้ว และสถานประกอบการส่วนใหญ่มักเป็นหน่วยงานสาขาที่แยกตัวมาจากสำนักงานใหญ่ที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยกระจายเข้ามาบริการประชากรในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และมีบ้างที่หน่วยงานสาขาเหล่านี้เข้าไปตั้งประกอบการอยู่ในพื้นที่ชานเมือง ทั้งนี้เนื่องจากความแออัดในตัวเมืองหรือสถานที่ในเมืองไม่มีความเหมาะสม ซึ่งลักษณะเช่นเกิดขึ้นบ้างเล็กน้อยและยังสามารถควบคุมให้อยู่ในขอบเขตได้ โดยเฉพาะชานเมืองในเขตเทศบาลตำบลอโยธยาบริเวณริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (เอเชีย) เป็นต้น

5.2.4. การเปลี่ยนแปลงของรายได้

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายหลังการเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมากในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาหรือนับตั้งแต่การประกาศให้พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเขตส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรม เขตที่ 2 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในรายได้เฉลี่ยประชากรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กล่าวคือ มีการเพิ่มขึ้นของรายได้เฉลี่ยประชากรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด จากรายได้เฉลี่ยต่อปี 40,239 บาทใน ปี พ.ศ.2531 เพิ่มขึ้นเป็น 76,436 บาทใน ปี พ.ศ.2538 และเพิ่มขึ้นเป็น 112,345 บาทใน ปี พ.ศ.2538 และเพิ่มขึ้นเป็น 115,539 บาทใน ปี พ.ศ.2542 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีเพิ่มขึ้นร้อยละ 17.01

แผนภูมิ 5.3 รายได้เฉลี่ยต่อคนของประชากรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

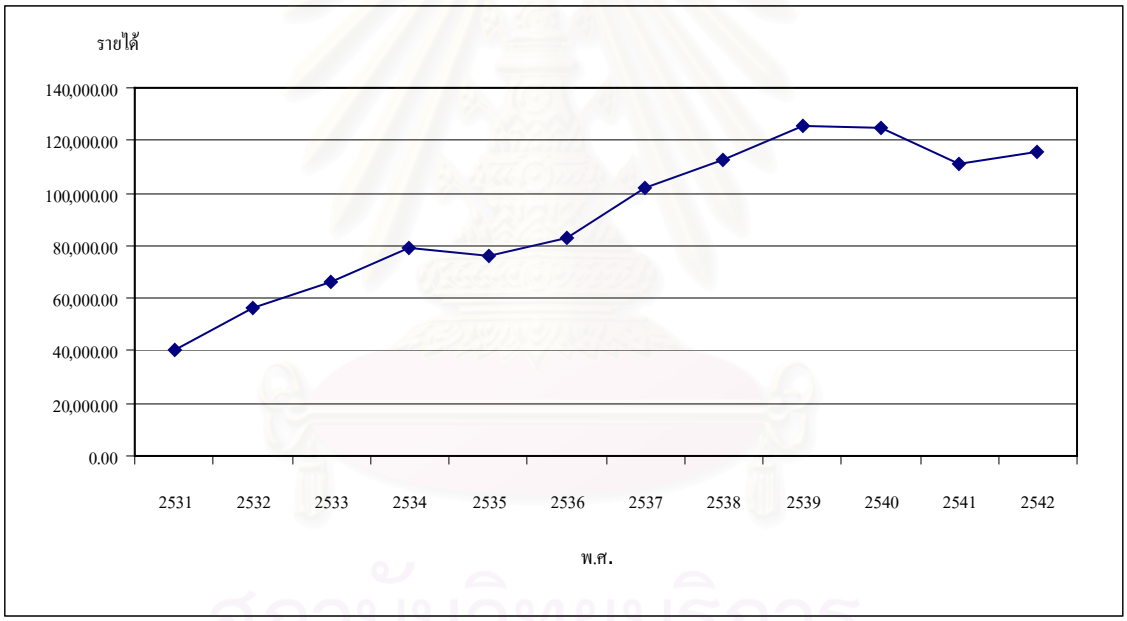

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ

การเปลี่ยนแปลงของรายได้เฉลี่ยประชากรที่เพิ่มขึ้นเกิดขึ้นเนื่องจากมูลค่าการผลิตในภาคอุตสาหกรรมที่เพิ่มมูลค่าการผลิตขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง จากที่กล่าวมาแล้วในช่วงแรกว่า สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์จากภาคอุตสาหกรรมมีสัดส่วนที่สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับภาคเกษตรกรรมและภาคบริการ ดังนั้น จึงมีผลให้รายได้เฉลี่ยประชากรเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องด้วยเช่นเดียวกัน และนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนอีกต่อไป

5.3. ความได้เปรียบของพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นอกจากนโยบายภาครัฐที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศจะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้ว ยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการใช้ประโยชน์ที่ดินอีกด้วย เนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากภาคเกษตรกรรมไปสู่การผลิตนอกภาคเกษตรกรรม ประกอบกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความได้เปรียบในด้านที่ตั้งค่อนข้างสูง ดังนั้น จึงมีผลให้มีการเกิดขึ้นของความเป็นเมืองและมีการเปลี่ยนแปลงในการใช้ประโยชน์ที่ดินเพิ่มสูงมากขึ้น โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความได้เปรียบในด้านที่ตั้งดังนี้

5.3.1. ทำเลที่ตั้ง

พื้นที่ที่อยู่ต่อเนื่องกับเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลย่อมได้รับผลจากการเจริญและการเติบโตของเมืองก่อนพื้นที่ที่อยู่ไกลออกไป นับวันเหตุการณ์เช่นนี้จะปรากฏให้เห็นชัดเจนมากยิ่งขึ้น จากความเจริญและการเติบโตของกรุงเทพมหานครที่ปัจจุบันได้ขยายออกไปอย่างไม่มีขีดจำกัดตามแนวถนนสายหลักโดยเฉพาะด้านทิศเหนือ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตก ประกอบกับ ในช่วงที่ผ่านมา กรุงเทพมหานครและปริมณฑลได้พัฒนาไปสู่การเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในภาคพาณิชยกรรมและการบริการ ทำให้การใช้ที่ดินในภาคอุตสาหกรรมไม่เหมาะสม เพราะก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจน้อยกว่าการใช้ที่ดินในภาคพาณิชยกรรม นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมตามมาอีกด้วย ดังนั้น อุตสาหกรรมต่างๆ จึงต้องหาพื้นที่อื่นๆ ที่เหมาะสมกับอุตสาหกรรม ซึ่งพื้นที่ที่เป็นเป้าหมายสำคัญก็คือ พื้นที่รอบนอกของปริมณฑลทั้งทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันออก ซึ่งได้แก่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสระบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดราชบุรี ดังนั้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งมีพื้นที่อยู่ทางตอนเหนือของกรุงเทพมหานครจึงได้รับผลจากการขยายตัวของกรุงเทพมหานครและเลี่ยงไม่ได้ที่จะไม่กลายเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมต่างๆ จากกรุงเทพมหานครและปริมณฑลแทนกิจกรรมดั้งเดิมของพื้นที่ นั้นคือ พื้นที่ทางการเกษตร โดยเฉพาะสองข้างทางถนนสายหลักและสายรองต่างๆ จะต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินไปไม่มากก็น้อย

ประกอบกับนโยบายของรัฐที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรในชนบทโดยเพิ่มผลผลิตและลดความเหลื่อมล้ำในรายได้ของประชากรระหว่างพื้นที่ต่างๆ ทำให้เกิดนโยบายสร้างงานในภาคอุตสาหกรรม ทั้งนี้เพื่อเพิ่มจำนวนแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและเพิ่มรายได้ต่อหัวของประชากร (Per Capita Income) โดยมีการส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมในภูมิภาคขึ้นในแผนพัฒนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ทั้งนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงการเจริญเติบโตที่เกินขีดจำกัดและการกระจายตัวของการลงทุนอุตสาหกรรมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเพียงแหล่งเดียว ทำให้โรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ขยับขยายออกมายังพื้นที่รอบนอกของเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลตามแนวถนนสายหลักในพื้นที่จังหวัดข้างเคียงและในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ได้มี

การประกาศเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมครั้งใหม่เพื่อให้เกิดการกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาคอย่างจริงจัง โดยการเพิ่มสิทธิประโยชน์ด้านภาษีให้แก่ผู้ลงทุนที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในฐานะเป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตการส่งเสริมอุตสาหกรรมเขต 2 และมีพื้นที่อยู่ใกล้ชิดติดกับกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมากที่สุดจึงเลี่ยงไม่ได้ที่จะได้รับผลจากการเกิดขึ้นของพื้นที่นอกภาคเกษตร โดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรม อาคารพาณิชย์ และบ้านพักอาศัย

โรงงานอุตสาหกรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยากระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอต่างๆ ทั่วทั้งจังหวัด รวมทั้งในเขตประกอบการอุตสาหกรรมอีก 5 แห่งด้วย คือ นิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน นิคมอุตสาหกรรมบ้านหว้า (ไฮเทค) นิคมอุตสาหกรรมสหรัตนนคร สวนอุตสาหกรรมโรจนะ และเขตประกอบการอุตสาหกรรมแฟตตอรี่แลนด์วังน้อย โดยอำเภอบางปะอินมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรมเข้ามาลงทุนและประกอบการผลิตเป็นจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือ อำเภอนครหลวง อำเภอเสนา พระนครศรีอยุธยา อำเภอวังน้อย ตามลำดับ ซึ่งอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะเป็นอุตสาหกรรมจำพวกสินค้าเกษตร ไม้ โลหะ เครื่องยนต์ ก่อสร้าง เครื่องใช้ไฟฟ้า และ อาหาร เป็นต้น

นอกจากภาคอุตสาหกรรมที่นิยมเข้ามาลงทุนและประกอบการในพื้นที่แล้ว จังหวัดพระนครศรีอยุธยายังได้รับความนิยมในด้านการเป็นสถานที่พักเพื่อการอยู่อาศัยอีกด้วย เนื่องจากระยะทางที่ไม่ไกลจากตัวเมืองใหญ่ คือกรุงเทพมหานครมากมายนัก สภาพธรรมชาติที่ดีกว่ากรุงเทพมหานครและชานเมือง และบริการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่เพรียบพร้อมและมีประสิทธิ์ภาพของพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้มีโครงการบ้านพัก บ้านจัดสรร และบ้านเดี่ยวเกิดขึ้นมากมายเช่นเดียวกัน ลักษณะเช่นนี้จะทำให้พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในส่วนที่มีการพัฒนาและปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐานนั้น โดยเฉพาะพื้นที่ชานเมือง พื้นที่ทางแยก และริมถนนสายสำคัญ มีการลดลงของพื้นที่เกษตร หรืออาจทำให้พื้นที่เพื่อการเกษตรถูกใช้ไปในลักษณะที่ลดความเข้มข้นลงเพื่อรอการเปลี่ยนแปลง

5.3.2. ระบบคมนาคมและการเดินทาง

ในปัจจุบัน การขนส่งทางบกในพื้นที่ศึกษา โดยเฉพาะทางรถยนต์ถือเป็นการขนส่งที่สะดวกและรวดเร็วที่สุด เนื่องจากระบบถนนที่เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ ได้อำนวยให้เกิดความคล่องตัวในการขนส่งทั้งผู้คนและสินค้า ถนนสายต่างๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้รับการพัฒนาเป็นอย่างดี ทั้งทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (พหลโยธิน) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (เอเชีย) ซึ่งต่างก็เป็นเส้นทางสายหลักที่ได้รับความนิยมเพื่อใช้ในการขนส่งและการขนถ่ายสินค้า นอกจากนั้น ถนนสายอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นถนนสายหลักหรือถนนสายรอง ต่างก็ได้รับความนิยมเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกและความคล่องตัวในการเดินทางและการขนย้าย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงหลายจังหวัด รวมทั้งอยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานครและปริมณฑลด้วย จึงกลายเป็นทางผ่านของเส้นทางที่เชื่อมระหว่างกรุงเทพมหานคร

กับพื้นที่ต่างๆ ในทางภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ ดังนั้น จึงได้รับอิทธิพลของความเจริญทางด้านคมนาคมและการขนส่งภายในพื้นที่โดยมีโครงการก่อสร้างและตัดถนนต่างๆ มากมายที่เป็นผลจากการขยายตัวของทางด้านการคมนาคม เช่น ทางแยกต่างระดับ ระบบทางด่วน เชื่อมโยงกรุงเทพมหานคร ปริมณฑลและจังหวัดใกล้เคียง ถนนวงแหวนรอบนอกเชื่อมต่อจังหวัดพระนครศรีอยุธยากับภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันตก สนามบินหนองงูเห่า และโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก

ความนิยมในการใช้การขนส่งทางบก โดยเฉพาะทางรถยนต์ รวมถึงการตัดถนนสายต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อเพิ่มระบบโครงข่ายการขนส่งภายในให้ครอบคลุมทั่วถึงและมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่โครงการพัฒนาด้านการคมนาคมนำมาซึ่งความคล่องตัวในการเดินทางและการขนส่งเพื่อเชื่อมโยงสินค้าและผู้คนจากพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยากับพื้นที่จังหวัดอื่นๆ และนำสินค้าและผู้คนจากพื้นที่อื่นๆ มายังพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยเฉพาะที่ดินบริเวณรอบๆ พื้นที่โครงการและสองข้างทางของถนนสายต่างๆ เช่น มีการตั้งถิ่นฐานของบ้านเรือน อาคาร ร้านค้า สถานบริการน้ำมัน และสถานที่ราชการต่างๆ บริเวณสองข้างทางถนนสายต่างๆ เพิ่มมากขึ้น (Road Linear Settlement) ยกตัวอย่างเช่น บริเวณชานเมืองด้านเหนือและใต้ของตัวเมืองพระนครศรีอยุธยาที่ขยายตัวไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (เอเชีย) เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เกษตร กล่าวคือ พื้นที่เกษตรถูกปรับเปลี่ยนพื้นที่แล้วนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ รวมถึงมีการทิ้งร้างพื้นที่เกษตรเพิ่มสูงขึ้นด้วย

นอกจากการพัฒนาระบบคมนาคมและการขนส่งจะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เกษตรแล้ว ระบบถนนที่พาดผ่านพื้นที่นั้นก็ทำให้ผู้คนในพื้นที่สามารถเดินทางติดต่อกับผู้คนในพื้นที่อื่นๆ ได้สะดวกมากยิ่งขึ้น แรงงานจากภาคเกษตรสามารถเข้าถึงแหล่งงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการได้สะดวกและรวดเร็ว การเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมจึงได้รับความนิยมและเกิดขึ้นมากมายในพื้นที่ ในทางกลับกัน แหล่งงานจากภาคอุตสาหกรรมก็สามารถดึงแรงงานจากภาคเกษตรในพื้นที่เกษตรได้มากขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน เพราะอาศัยความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ของทั้งสองฝ่าย ดังนั้น ระบบการคมนาคมจึงเป็นเสมือนตัวกลางในการเชื่อมพื้นที่เข้าด้วยกัน จากพื้นที่เกษตรกรรมมาสู่พื้นที่อุตสาหกรรม และจากพื้นที่อุตสาหกรรมไปสู่พื้นที่เกษตรกรรม

ในด้านการเดินทาง สามารถแบ่งการเดินทางออกได้เป็น 2 ประเภท คือ การเดินทางภายในจังหวัดกับการเดินทางระหว่างจังหวัด โดยในประเภทแรก คือ การเดินทางภายในจังหวัดนั้นจะมีระบบขนส่งของจังหวัดรองรับ มีรถโดยสารประจำทางทั้งประเภทรถโดยสารขนาดเล็กและรถโดยสารขนาดใหญ่วิ่งรับส่งผู้โดยสารระหว่างอำเภอพระนครศรีอยุธยากับอำเภอต่างๆ ภายในจังหวัดอย่างทั่วถึง เส้นทางที่เปิดให้บริการสามารถเชื่อมโยงพื้นที่อำเภอต่างๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ สามารถเข้าไปให้บริการรับส่งผู้โดยสารในพื้นที่เกษตรของ

อำเภอต่างๆ ได้ นอกจากนั้นยังเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกรในพื้นที่ต่างๆ ในการขนส่งสินค้าเกษตรจากแหล่งผลิตมาสู่ตลาดหรือแหล่งรับซื้อได้ ในทางกลับกันก็สามารถขนส่งและลำเลียงเทคโนโลยีทางการเกษตรต่างๆ โดยเฉพาะเครื่องมือเครื่องใช้และอุปกรณ์ในการทำการเกษตรจากตลาดภายในตัวเมืองไปยังพื้นที่การผลิตหรือแหล่งผลิตได้เช่นเดียวกัน

การเดินทางระหว่างจังหวัด ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการเดินทางที่เกิดขึ้นภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีการเชื่อมโยงและติดต่อกับพื้นที่ภายนอกจังหวัพพระนครศรีอยุธยา เช่น กรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และจังหวัดอื่นๆ โดยอาศัยเส้นทางถนนสายสำคัญต่างๆ ในการเดินทางเป็นสำคัญ รูปแบบการเดินทางส่วนใหญ่มีรูปแบบการขนส่งที่หลากหลายทั้งทางรถยนต์ส่วนตัวที่มีทั้งความคล่องตัวและความสะดวก บริการขนส่งสาธารณะของบริษัทขนส่ง (บขส.) รถตู้ประจำทางที่เป็นทางเลือกใหม่ และบริการของการรถไฟแห่งประเทศ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการเดินทางที่จะนำผู้คนและสินค้าจากพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไปยังอีกพื้นที่หนึ่งซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางได้ ยกตัวอย่างเช่น การให้บริการของรถตู้ประจำทางในปัจจุบันค่อนข้างสะดวกและรวดเร็วกว่ารถประจำทางของบริษัทขนส่ง (บขส.) ทั้งยังส่งผู้โดยสารได้ตรงตามความต้องการมากกว่า กล่าวคือมีเส้นทางในการวิ่งให้บริการที่มากกว่า ในขณะที่รถของบริษัทขนส่ง (บขส.) มีเส้นทางวิ่งเพียง 1-3 เส้นทาง ซึ่งส่วนใหญ่จะวิ่งจากกรุงเทพมหานครเข้ามายังตัวเมืองของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและมีบางเส้นทางที่วิ่งผ่านพื้นที่อำเภออื่นๆ ของจังหวัด ในขณะที่รถตู้โดยสารมีเส้นทางเดินรถที่จุดหมายปลายทางไม่ใช่ตัวเมืองเพียงอย่างเดียวแต่มีจุดหมายปลายทางในพื้นที่อื่นๆ ด้วย ในขณะที่ราคามีความใกล้เคียงกัน นอกจากนั้น สำหรับผู้โดยสารที่นิยมใช้บริการของบริษัทขนส่ง (บขส.) ก็ยังมีทางเลือกให้อีกมากมาย เนื่องจากบริษัทขนส่ง (บขส.) มีปริมาณรถโดยสารเป็นจำนวนมากและมีบริการตลอดเวลาโดยเฉพาะในช่วงเวลากลางวัน รวมทั้งยังมีเส้นทางผ่านพื้นที่ในหลายอำเภอของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเฉพาะพื้นที่สองข้างทางของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (พหลโยธิน) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (เอเชีย) ไว้คอยให้บริการอีกด้วย

ระบบการคมนาคมที่พัฒนาก้าวหน้าเพิ่มมากขึ้น ทำให้การเดินทางสะดวกมากขึ้นเช่นเดียวกัน และยังถือเป็นการนำแรงงานในภาคเกษตรไปสู่การทำงานนอกภาคเกษตรเพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน เพราะสถานที่ทำงานที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากที่อยู่อาศัย สามารถเดินทางเช้าไป-เย็นกลับหรืออาจเดินทางกลับในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ได้ ลักษณะเช่นนี้จะทำให้แรงงานในภาคเกษตรลดน้อยลงและทำให้ครัวเรือนเกษตรลดจำนวนลง ส่งผลให้ที่ดินเพื่อการเกษตรลดน้อยลงเช่นเดียวกัน

5.3.3. ราคาที่ดิน

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในบางพื้นที่จากการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีความเข้มข้นต่ำ เช่น พื้นที่เกษตรกรรมมาเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีความเข้มข้นสูง เช่น พื้นที่การค้า และอุตสาหกรรม ย่อมมีผลกระทบต่อราคาที่ดินในพื้นที่ใกล้เคียง นอกจากนั้น การสร้างระบบสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ถนน หรือคลองส่งน้ำชลประทาน ย่อมทำให้ราคาที่ดินทั้งสองข้างทางมีราคาเพิ่มสูงขึ้น และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เพราะเจ้าของที่ดินเต็มใจที่จะขายที่ดินบางส่วนหรือทั้งหมดของตนเพื่อต้องการผลตอบแทนในรูปของส่วนต่างหรือกำไรที่ได้จากการเพิ่มขึ้นของราคาที่ดินผืนนั้น

นอกจากนั้น ยังมีแนวโน้มที่โรงงานอุตสาหกรรมโดยเฉพาะจากกรุงเทพมหานครจะขยายฐานการผลิตออกมายังพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะตามเส้นทางสายหลักไม่ว่าจะเป็นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (ถนนเอเชีย) เนื่องจากนโยบายของรัฐในการกระจายโรงงานอุตสาหกรรมออกสู่พื้นที่รอบนอกของกรุงเทพมหานคร ประกอบกับกฎระเบียบต่างๆ และต้นทุนทางสังคมที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้โรงงานอุตสาหกรรมต้องย้ายฐานการผลิตออกมายังพื้นที่รอบนอกของกรุงเทพมหานคร ด้วยเหตุดังกล่าวพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงกลายเป็นพื้นที่รองรับโรงงานอุตสาหกรรมที่นับวันจะมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น เพราะอาศัยความสะดวกในการขนส่ง เนื่องจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความได้เปรียบในด้านที่ตั้งคือ อยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นแหล่งตลาดใหญ่ของประเทศและเป็นเมืองท่าที่สำคัญในขนส่งสินค้าระหว่างประเทศอีกด้วย คือมีทั้งท่าอากาศยานกรุงเทพ (ดอนเมือง) และท่าเรือกรุงเทพ (คลองเตย) นอกจากนั้นยังมีโครงข่ายถนนที่สามารถขนส่งและลำเลียงไปยังท่าเรือแหลมฉบังในจังหวัดชลบุรี และท่าเรือมาบตาพุดในจังหวัดระยองได้ด้วย

ถนนที่ตัดผ่านพื้นที่หลายอำเภอ และการเชื่อมโยงของถนนอย่างเป็นระบบทั้งภายในพื้นที่และภายนอกพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้ราคาที่ดินเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เพิ่มสูงขึ้น ประกอบกับการมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นในพื้นที่เป็นจำนวนมากและมีการตั้งถิ่นฐานของประชากรในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ความต้องการที่ดินมีสูงขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอทางตอนใต้ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจะเห็นว่าจำนวนแรงงานที่เข้ามาประกอบอาชีพในพื้นที่ดังกล่าวเพิ่มจำนวนมากขึ้น และประชากรในพื้นที่ดังกล่าวก็เพิ่มสูงขึ้นเช่นเดียวกัน

บทที่ 6

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรม

จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีดินที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูก และมีแหล่งน้ำซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเกษตรที่เพียงพอ แต่การพัฒนาประเทศให้มีความเจริญทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้รับผลจากการพัฒนานั้น เนื่องจากที่ตั้งของจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นต่อเนื่องกับเขตกรุงเทพและปริมณฑล ความเจริญด้านความเป็นเมืองที่เข้ามาพร้อมกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรเกิดการเปลี่ยนแปลง และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรตามมา

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการวิจัยตามที่วางไว้ข้างต้น การวิจัยในบทนี้จึงแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรม โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ประเด็นใหญ่ด้วยกัน คือ 1.) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของครัวเรือนเกษตร และ 2.) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตร

6.1. การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร

จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีพื้นที่ประมาณ 1,597,900 ไร่ ในปี พ.ศ.2541 มีพื้นที่เพื่อการเกษตรประมาณ 1,092,641 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 68.38 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด[38] ที่เหลืออีกร้อยละ 31.62 เป็นพื้นที่นอกภาคเกษตร และเมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้ว พบว่า พื้นที่ภาคเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงจาก 1,226,588 ไร่ ในปี พ.ศ. 2531 เหลือเพียง 1,092,641 ไร่ ในปี 2541 หรือมีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงโดยเฉลี่ยร้อยละ 1.15 ต่อปี ในขณะที่พื้นที่นอกภาคการเกษตรมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 3.13 ต่อปี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

[38] สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, **สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2543/44** (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2544), หน้า 19.

ตาราง 6.1 ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปี พ.ศ. 2541

พื้นที่	พื้นที่ทั้งหมด	พื้นที่นอกภาคเกษตร		พื้นที่ภาคเกษตร		จำแนกประเภทของการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ภาคเกษตร															
						ที่นา		ที่ปลูกพืชไร่		ที่ปลูกไม้ผล		ที่ปลูกสวนผัก		ที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์		ที่ดินว่างเปล่า		ที่อยู่อาศัย		ที่อื่นๆ	
ประเทศไทย	320,696,888	190,303,363	59.34%	130,393,525	40.66%	65,914,065	50.55%	29,051,965	22.28%	25,079,407	19.23%	961,792	0.74%	693,143	0.53%	2,950,814	2.26%	3,491,908	2.68%	2,250,431	1.73%
ภาคกลาง	64,938,253	39,054,739	60.14%	25,883,514	39.86%	10,620,727	41.03%	7,904,648	30.54%	5,217,633	20.16%	323,233	1.25%	113,354	0.44%	350,892	1.36%	743,184	2.87%	609,843	2.36%
พระนครศรี ฯ	1,597,900	505,259	31.62%	1,092,641	68.38%	986,235	90.26%			47,799	4.37%	5,094	0.47%	82	0.01%	1,745	0.16%	41,187	3.77%	10,499	0.96%

ที่มา สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

อ้างอิงจากหนังสือสถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2543/44 และหนังสือสมุดรายงานสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2544

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 6.2 ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปี พ.ศ. 2534-2541

ปี	พื้นที่ทั้งหมด	พื้นที่นอกภาคเกษตร		พื้นที่ภาคเกษตร		จำแนกประเภทของการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ภาคเกษตร													
						ที่นา		ที่ปลูกพืชไร่		ที่ปลูกไม้ผล		ที่ปลูกสวนผัก		ที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์		ที่ดินว่างเปล่า		ที่อยู่อาศัย		ที่อื่นๆ	
2531	1,597,900	**371,312**	23.24%	**1,226,588**	76.76%	**1,189,771**	97.00%	**1,238**	0.10%	**27,423**	2.24%	**2,266**	0.18%	**1,334**	0.11%					**4,556**	**0.37%**
2532	1,597,900	371,651	23.26%	1,226,249	76.74%	1,128,873	92.06%	7,930	0.65%	36,896	3.01%	1,785	0.15%	279	0.02%	3,121	0.25%	40,765	3.32%	6,600	**0.54%**
2533	1,597,900	389,811	24.40%	1,208,089	75.60%	1,106,147	91.56%	5,001	0.41%	39,524	3.27%	2,794	0.23%	128	0.01%	10,076	0.83%	38,073	3.15%	6,346	**0.53%**
2534	1,597,900	401,033	25.10%	1,196,867	74.90%	1,090,782	91.14%	7,978	0.67%	40,176	3.36%	1,576	0.13%	644	0.05%	11,022	0.92%	39,981	3.34%	4,708	**0.39%**
2535	1,597,900	420,541	26.32%	1,177,359	73.68%	1,087,758	92.39%			34,667	2.94%	1,078	0.09%	508	0.04%	6,377	0.54%	38,949	3.31%	8,022	**0.68%**
2536	1,597,900	423,772	26.52%	1,174,128	73.48%	1,079,203	91.92%	126	0.01%	36,919	3.14%	1,114	0.09%	508	0.04%	6,377	0.54%	41,263	3.51%	8,618	**0.73%**
2537	1,597,900	440,822	27.59%	1,157,078	72.41%	1,061,755	91.76%	98	0.01%	37,254	3.22%	2,157	0.19%	378	0.03%	6,311	0.55%	42,475	3.67%	6,650	**0.57%**
2538	1,597,900	459,323	28.75%	1,138,577	71.25%	1,040,920	91.42%	33	0.00%	38,316	3.37%	3,515	0.31%		0.00%	7,420	0.65%	43,687	3.84%	4,686	**0.41%**
2539	1,597,900	474,916	29.72%	1,122,984	70.28%	1,021,893	91.00%			40,366	3.59%	3,988	0.36%	326	0.03%	6,245	0.56%	43,629	3.89%	6,537	**0.58%**
2540	1,597,900	489,646	30.64%	1,108,254	69.36%	1,005,163	90.70%			43,532	3.93%	4,493	0.41%	163	0.01%	3,521	0.32%	42,468	3.83%	8,914	**0.80%**
2541	1,597,900	505,259	31.62%	1,092,641	68.38%	986,235	90.26%			47,799	4.37%	5,094	0.47%	82	0.01%	1,745	0.16%	41,187	3.77%	10,499	**0.96%**

ที่มา สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

อ้างอิงจากหนังสือสถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2543/44

หนังสือสมุดรายงานสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2544

หนังสือรายงานสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติ : จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี 2536

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 6.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2531-2541

ปี	พื้นที่ทั้งหมด	พื้นที่นอกภาคเกษตร	การเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปี %	พื้นที่ภาคเกษตร	การเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปี %
2531	1,597,900	371,312		1,226,588	
2532	1,597,900	371,651	0.09	1,226,249	-0.03
2533	1,597,900	389,811	4.89	1,208,089	-1.48
2534	1,597,900	401,033	2.88	1,196,867	-0.93
2535	1,597,900	420,541	4.86	1,177,359	-1.63
2536	1,597,900	423,772	0.77	1,174,128	-0.27
2537	1,597,900	440,822	4.02	1,157,078	-1.45
2538	1,597,900	459,323	4.20	1,138,577	-1.60
2539	1,597,900	474,916	3.39	1,122,984	-1.37
2540	1,597,900	489,646	3.10	1,108,254	-1.31
2541	1,597,900	505,259	3.19	1,092,641	-1.41
			3.13		-1.15

ที่มา จากการคำนวณเพิ่มเติม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิ 6.1 ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปี พ.ศ.2531-2541

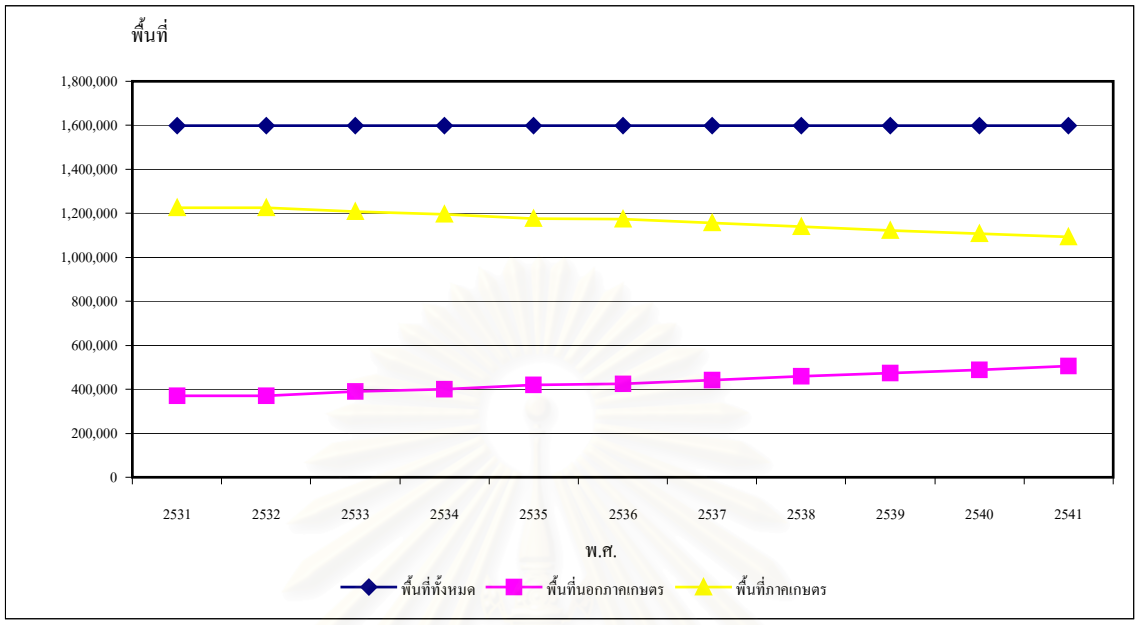

ที่มา สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

ลักษณะการลดลงของพื้นที่ภาคเกษตรดังกล่าวไม่ได้หมายความว่ามีการเอาพื้นที่ภาคเกษตรทั้งหมดไปใช้ในกิจกรรมนอกภาคเกษตรแต่อย่างเดียว เพียงแต่มีการลดปริมาณการใช้พื้นที่เพื่อการเกษตรลงมา และอาจปล่อยทิ้งพื้นที่เหล่านั้นไว้เฉยๆ ไม่มีการใช้งานใดๆ โดยเหตุผลที่สนับสนุนการเกิดลักษณะเช่นนี้มีหลากหลายประการ เช่น การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การเก็งกำไรในราคาที่ดิน การออกจากอาชีพทางภาคเกษตรไปเป็นอาชีพนอกภาคเกษตร และการไม่มีผู้สืบทอดอาชีพทางการเกษตร เป็นต้น ในขณะเดียวกัน บางพื้นที่อาจถูกเปลี่ยนไปใช้ในกิจกรรมนอกภาคเกษตร เช่น การสร้างอาคารชุดและห้องแถวบริเวณชุมชนหรือพื้นที่ชานเมือง และการสร้างที่อยู่อาศัย เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวสามารถพิจารณาได้จากแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเปรียบเทียบใน ปี พ.ศ.2531 และปี พ.ศ.2538 พบว่า ในปี พ.ศ.2531 พื้นที่ส่วนใหญ่ยังเป็นพื้นที่เพื่อการเกษตร โดยเฉพาะพื้นที่ทำนาข้าว ซึ่งมีมากกว่าร้อยละ 95 ของพื้นที่เกษตร และรวมถึงมีพื้นที่สำหรับปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชไร่ และพืชสวน ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเฉพาะในอำเภอลาดบัวหลวง อำเภอบางปะอิน และอำเภอบางไทร ส่วนพื้นที่เพื่ออยู่อาศัยและเขตชุมชน เช่น ตัวเมืองและย่านการค้า อยู่ในพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา โดยเฉพาะพื้นที่ในเขตเมือง นอกจากนั้นพื้นที่อำเภอบางปะอิน อำเภอเสนา และอำเภอท่าเรือ ก็มีการตั้งถิ่นฐานเพื่อการอยู่อาศัยมากเช่นเดียวกัน รวมถึงพื้นที่ที่กระจายตัวอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ริมถนนเส้นทางสายหลัก เช่น ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 เป็นต้น ส่วนพื้นที่สำหรับอุตสาหกรรม

มักกระจายตัวอยู่ตามเส้นทางถนนสายหลัก และริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งยังมีจำนวนไม่มากนัก และกระจัดกระจายออกไปตามพื้นที่ต่างๆโดยเฉพาะพื้นที่ในอำเภอบางปะอิน อำเภอวังน้อย และอำเภอพระนครศรีอยุธยา ดังนั้นจึงพิจารณาได้ว่า การใช้ที่ดินในช่วงนี้เกิดขึ้นก่อนที่นโยบายของรัฐจะสนับสนุนให้พื้นที่รอบนอกของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นเขตรองรับโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อกระจายอุตสาหกรรมไปสู่พื้นที่ภูมิภาค ดังนั้น จึงมองเห็นการลงทุนในด้านโรงงานอุตสาหกรรมได้ไม่มากนัก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือมีพื้นที่อุตสาหกรรมเกิดขึ้นไม่มากนัก และโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นก็น่าจะเป็นโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตร โดยใช้วัตถุดิบและแรงงานที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

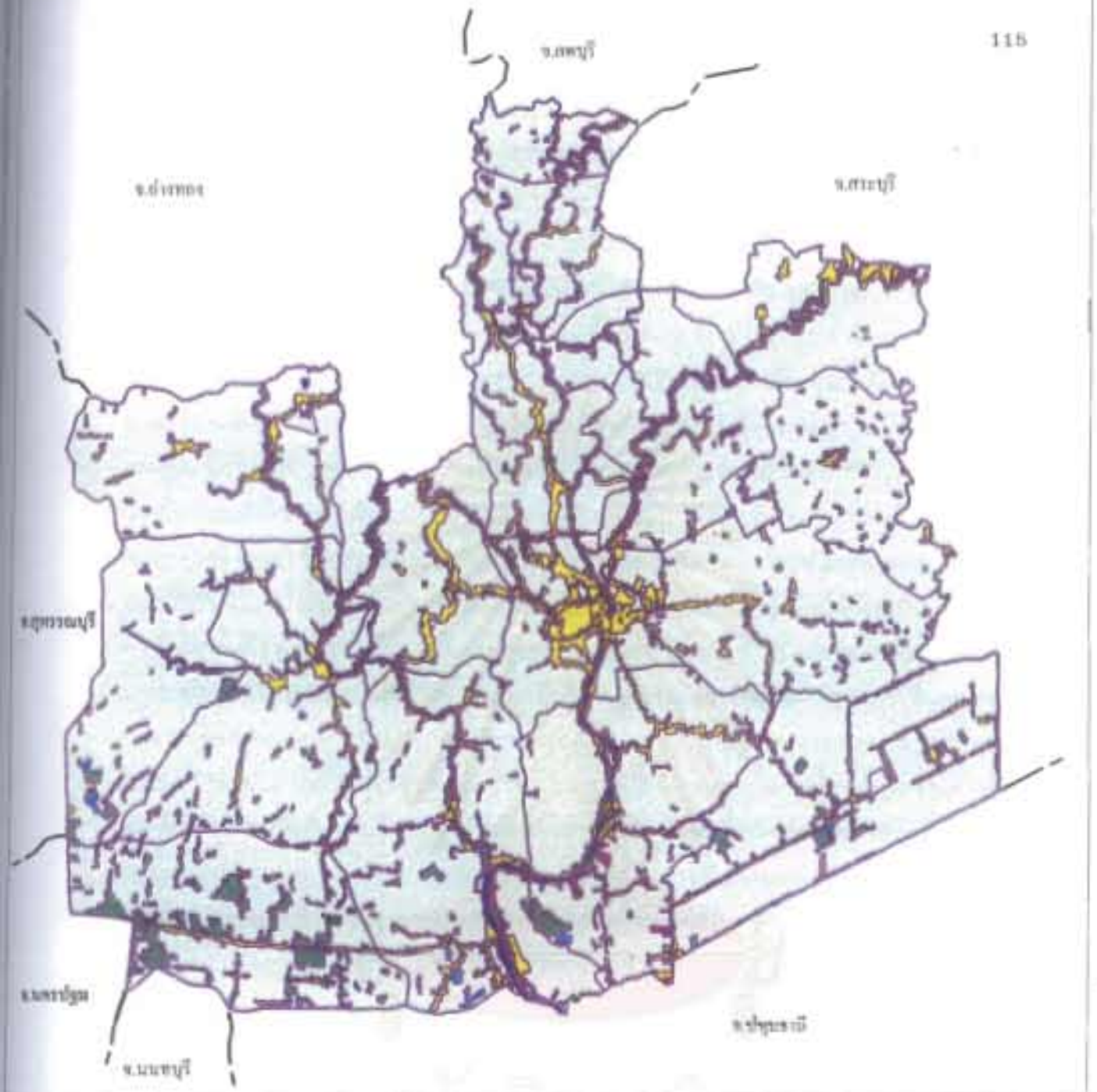

แผนที่ 6.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2531

สัญลักษณ์

- ที่อยู่อาศัย
- เขตอุตสาหกรรม
- พื้นที่ทำนาข้าว
- ไม้ผลและไม้ยืนต้น
- พืชไร่และพืชผวน
- โรงเรือนเลี้ยงสัตว์
- สถานที่พาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
- แหล่งน้ำ
- พื้นที่อื่นๆ ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

N

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
ของอาณาบริเวณโดยรอบพื้นที่ชายฝั่งของกรุงเทพมหานคร

0 10 20
Kilometres

ส่วนในปี พ.ศ.2538 พบว่า พื้นที่เพื่อการเกษตรลดน้อยลง มีการเกิดขึ้นของพื้นที่เพื่ออยู่อาศัยและเขตชุมชน และพื้นที่อุตสาหกรรมมีเพิ่มมากขึ้น กล่าวคือ พื้นที่ทำนาข้าวลดน้อยลง แต่ในขณะเดียวกันพื้นที่เพื่อการเกษตรในด้านอื่นๆ ก็มีปรากฏให้เห็นเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะพื้นที่เพื่อการปลูกไม้ยืนต้น ไม้ผล พืชไร่ และพืชสวน ซึ่งมีมากในพื้นที่อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอบางซ้าย อำเภอวังน้อย อำเภอบางปะอิน อำเภอเสนา อำเภอมหาราช อำเภอบางปะหัน และอำเภอท่าเรือ เป็นต้น สำหรับพื้นที่เพื่ออยู่อาศัยและเขตชุมชนนั้นเกิดเพิ่มขึ้นมากมายโดยมีการขยายตัวในเขตพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางบาล อำเภอเสนา อำเภอบางปะอิน อำเภอท่าเรือ อำเภอผักไห่ และอำเภอบางปะหัน ซึ่งการขยายตัวที่เกิดขึ้นนี้เป็นไปตามทิศทางของถนนที่ตัดผ่านเข้าไปพื้นที่ในอำเภอเหล่านั้น นอกจากนั้น พื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยยังเกิดขึ้นหนาแน่นตามริมแม่น้ำสายสำคัญต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตอำเภอบางบาล อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางปะอิน พื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำน้อยในเขตอำเภอผักไห่ และอำเภอเสนา พื้นที่อยู่อาศัยริมฝั่งแม่น้ำลพบุรีในเขตอำเภอมหาราช และอำเภอบางปะหัน และพื้นที่ที่อยู่อาศัยริมฝั่งแม่น้ำป่าสักในพื้นที่อำเภอท่าเรือ และอำเภอนครหลวง เป็นต้น สำหรับพื้นที่อุตสาหกรรมนั้นเกิดขึ้นมากมายในช่วงนี้ โดยเฉพาะพื้นที่ในอำเภอบางปะอิน อำเภอวังน้อย และอำเภอนครหลวง อำเภอเสนา และอำเภออุทัย เป็นต้น ซึ่งส่วนมากมักกระจุกตัวรวมกันเป็นกลุ่มโรงงานอุตสาหกรรมหรือเขตอุตสาหกรรม และมักเกิดขึ้นตามแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 รวมถึงพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนั้น ยังพบพื้นที่อุตสาหกรรมกระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอต่างๆ อีกมากมาย เช่น พื้นที่อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอบางปะหัน และอำเภอท่าเรือ เป็นต้นโดยการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมในช่วงนี้เป็นไปตามแนวทางสนับสนุนการกระจายอุตสาหกรรมออกสู่ภูมิภาคของภาครัฐและการสนับสนุนให้พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเขตส่งเสริมการลงทุนเขต 2 ทำให้มีสถานประกอบการต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย และมีการย้ายฐานการผลิตออกมาจากกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ในขณะเดียวกันประเภทของอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นก็มีหลากหลายเพิ่มมากขึ้น ทั้งประเภทที่อาศัยวัตถุจากภายในท้องถิ่นและจากนอกท้องถิ่นและทั้งประเภทที่ผลิตขึ้นเพื่อการจำหน่ายภายในประเทศและการส่งออกนอกประเทศ ดังนั้น ในช่วงปี พ.ศ.2538 พื้นที่อุตสาหกรรมจึงมีเพิ่มมากขึ้น และมองเห็นได้อย่างชัดเจนในพื้นที่หลายๆ อำเภอดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

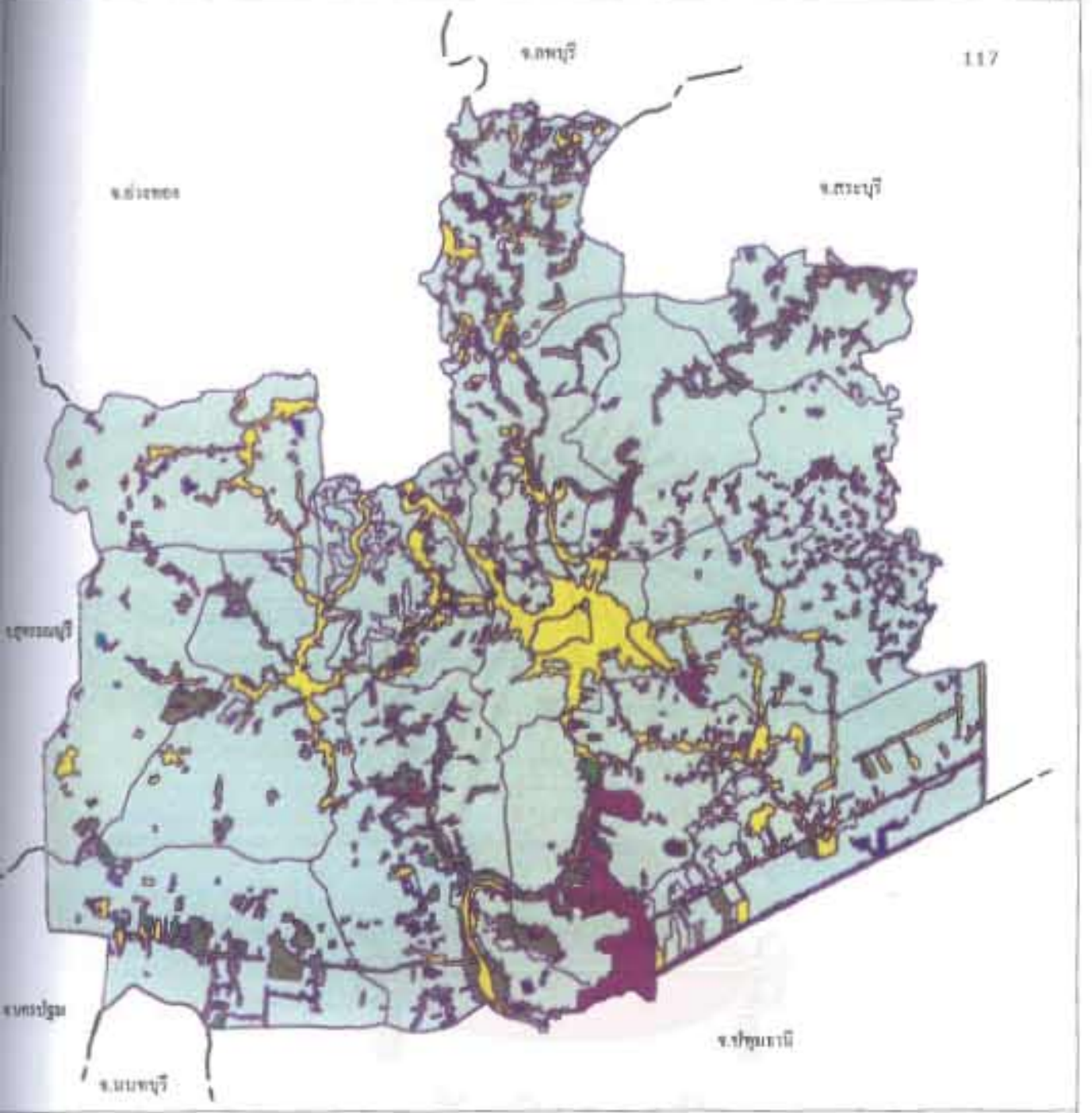

แผนที่ 6.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2538

สัญลักษณ์

- ที่อยู่อาศัย
- ชุมชนอุตสาหกรรม
- พื้นที่ทำนาข้าว
- ไม้ผลและไม้ยืนต้น
- พืชไร่และพืชสวน
- โรงเรือนเลี้ยงสัตว์
- สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
- แหล่งน้ำ
- พื้นที่อื่นๆ

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงมหาดไทยและสหกรณ์

N

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเศรษฐกรรมในพื้นที่จังหวัดของกลุ่มจังหวัดภาคกลาง

0 10 20

kilometres

หากมองในภาพรวมแล้ว การใช้ประโยชน์ที่ดินในจังหวัดพระนครศรีอยุธยายังเป็นไปเพื่อกิจกรรมในภาคเกษตร ถึงแม้พื้นที่เกษตรจะมีการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงและมีแนวโน้มที่จะลดลงมาเรื่อยๆ แต่พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็ยังสามารถที่จะเป็นพื้นที่การเกษตรได้อยู่ เนื่องจากความได้เปรียบในเชิงกายภาพและการลงทุนของภาครัฐในด้านการเกษตรที่มีต่อพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยเฉพาะการลงทุนในด้านของโครงการชลประทานต่างๆ แต่อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยเฉพาะการขยายตัวทางภาคอุตสาหกรรมที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ก็ทำให้เกิดพื้นที่เพื่ออยู่อาศัยเขตชุมชน และพื้นที่อุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน

สำหรับพื้นที่ภาคเกษตรส่วนใหญ่มักถูกใช้ไปเพื่อการเป็นพื้นที่ปลูกข้าวหรือเป็นที่นา (Paddy Field) กว่าร้อยละ 90 ของพื้นที่ภาคเกษตรมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2531 แล้ว และ/หรืออาจจะยาวนานกว่านั้น และมีบางพื้นที่ที่ถูกใช้ไปเพื่อกิจกรรมการเกษตรในด้านอื่นๆ เช่น การปลูกพืชไร่ การปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น การปลูกสวนผักและไม้ดอก และการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ทั้งนี้และทั้งนั้น พื้นที่ภาคเกษตรที่ถูกใช้ในกิจกรรมการเกษตรอื่นๆ นั้น อาจมีการเพิ่มขึ้นและลดลงในบางช่วง แล้วแต่ความต้องการของตลาดและราคาสินค้าเกษตรที่เกิดขึ้นในช่วงนั้นๆ ซึ่งจะสัมพันธ์กับภาวะราคาข้าวในตลาดโลก ปริมาณน้ำ และการสนับสนุนจากภาครัฐเป็นสำคัญ

แผนภูมิ 6.2 ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในแต่ละประเภท ปี พ.ศ.3532-2541

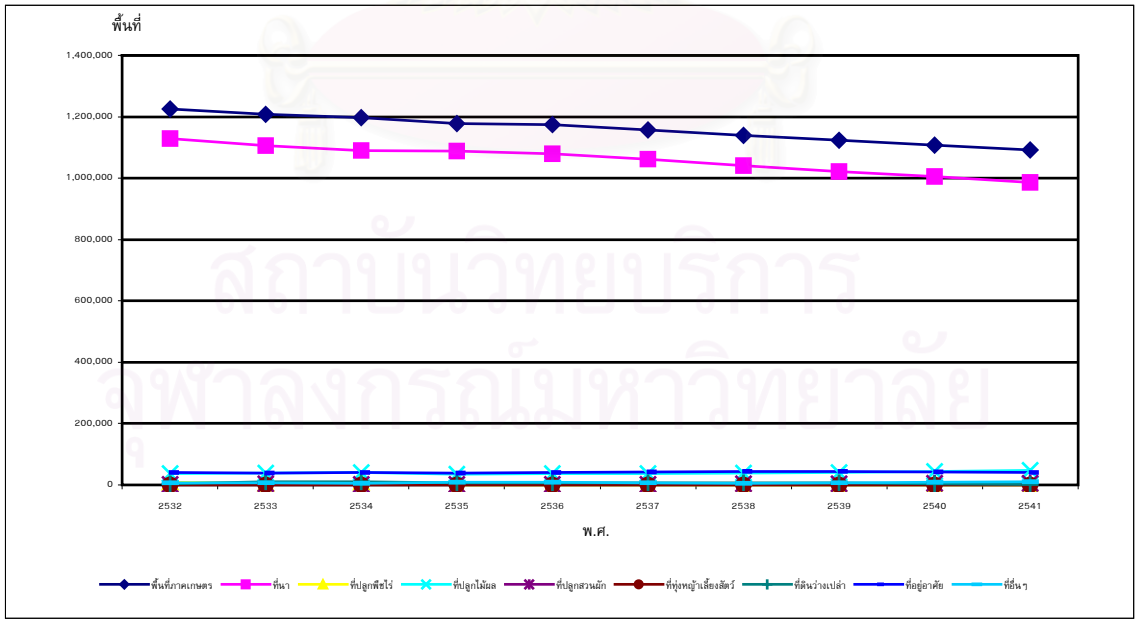

ที่มา สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

ตาราง 6.4 สัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินภาคเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2532 ปี พ.ศ. 2534 ปี พ.ศ. 2536 ปี พ.ศ. 2538 และปี พ.ศ. 2541

พื้นที่ภาคเกษตร	ปี พ.ศ.2532		ปี พ.ศ.2534		ปี พ.ศ.2536		ปี พ.ศ.2538		ปี พ.ศ.2541	
	พื้นที่	ร้อยละ	พื้นที่	ร้อยละ	พื้นที่	ร้อยละ	พื้นที่	ร้อยละ	พื้นที่	ร้อยละ
พื้นที่ภาคเกษตร	**1,226,249.00**	**100.00**	**1,196,867.00**	**100.00**	**1,174,128.00**	**100.00**	**1,138,577.00**	**100.00**	**1,092,641.00**	**100.00**
- ที่นา	1,128,873.00	92.06	1,090,782.00	91.14	1,079,203.00	91.92	1,040,920.00	91.42	986,235.00	90.26
- ที่ปลูกพืชไร่	7,930.00	0.65	7,978.00	0.67	126.00	0.01	33.00	0.00	-	0.00
- ที่ปลูกไม้ผล	36,896.00	3.01	40,176.00	3.36	36,919.00	3.14	38,316.00	3.37	47,799.00	4.37
- ที่ปลูกสวนผัก	1,785.00	0.15	1,576.00	0.13	1,114.00	0.09	3,515.00	0.31	5,094.00	0.47
- ที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	279.00	0.02	644.00	0.05	508.00	0.04	-	0.00	82.00	0.01
- ที่ดินว่างเปล่า	3,121.00	0.25	11,022.00	0.92	6,377.00	0.54	7,420.00	0.65	1,745.00	0.16
- ที่อยู่อาศัย	40,765.00	3.32	39,981.00	3.34	41,263.00	3.51	43,687.00	3.84	41,187.00	3.77
- ที่อื่นๆ	6,600.00	0.54	4,708.00	0.39	8,618.00	0.73	4,686.00	0.41	10,499.00	0.96

ที่มา สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำหรับประเภทต่างๆ ของการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นประกอบด้วย ดังนี้

6.1.1. ที่นา

ปี พ.ศ.2541/42 จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีที่นาเป็นพื้นที่ประมาณ 986,235 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 90.26 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด ที่นาในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาพบเห็นได้ทั่วไป เพราะสภาพพื้นที่มีความเหมาะสมต่อการทำนา กล่าวคือ พื้นที่เป็นที่ลุ่มน้ำท่วมถึง ดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวและดินเหนียวปนดินร่วน มีชุดดินที่มีความเหมาะสมต่อการปลูกข้าว และมีแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก นอกจากนั้น ระบบชลประทานยังเป็นตัวเพิ่มศักยภาพให้พื้นที่มีการทำนามากขึ้นอีกด้วย โดยอำเภอที่มีที่นามากที่สุด ได้แก่ อำเภอลาดบัวหลวง มีพื้นที่ประมาณ 107,690 ไร่ ส่วนอำเภอที่มีที่นาน้อยที่สุด ได้แก่ อำเภอบ้านแพรก มีพื้นที่ประมาณ 20,681 ไร่เท่านั้น โดยที่นาในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีทั้งประเภทที่นาประเภทนาปี (Major Rice) และที่นาประเภทนาปรัง (Second Rice) กล่าวคือใน ปี พ.ศ.2541/42 มีพื้นที่สำหรับปลูกข้าวนาปีประมาณ 992,182 ไร่ ซึ่งเกษตรกรจะเริ่มดำเนินการในช่วงเวลาตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-เดือนตุลาคม และอาศัยน้ำฝนเป็นสำคัญ ส่วนพื้นที่สำหรับปลูกข้าวนาปรัง ใน ปี พ.ศ.2541/42 มีพื้นที่ปลูกข้าวประมาณ 529,733 ไร่ และเกษตรกรจะเริ่มดำเนินการในช่วงเวลาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-เดือนเมษายน และอาศัยน้ำเพื่อการเพาะปลูกจากโครงการชลประทานเป็นสำคัญ

เนื่องจากมีการแบ่งพื้นที่ทางการเกษตรของพื้นที่ศึกษาออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ พื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งประกอบด้วยอำเภอบ้านแพรก อำเภอมหาราช อำเภอนครหลวง อำเภอบางปะหัน อำเภอท่าเรือ อำเภอภาชี อำเภออุทัย อำเภอวังน้อย บางส่วนของอำเภอบางปะอิน และบางส่วนของอำเภอพระนครศรีอยุธยา กับพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งประกอบด้วยอำเภอผักไห่ อำเภอเสนา อำเภอบางซ้าย อำเภอบางบาล อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอบางไทร บางส่วนของอำเภอบางปะอิน บางส่วนของอำเภอพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีนัยสำคัญอย่างมากต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร โดยเฉพาะพื้นที่ทำนาปรัง กล่าวคือ ระบบการจ่ายน้ำจากโครงการชลประทานมักจะสนับสนุนน้ำเพื่อการทำนาปรังให้กับทางพื้นที่ฝั่งตะวันตกมากกว่าพื้นที่ฝั่งตะวันออก และในขณะเดียวกัน การจัดสรรน้ำในพื้นที่ฝั่งตะวันตกก็มีระบบการจัดสรรน้ำที่ดีและกระจายได้ทั่วถึงมากกว่า ทำให้ที่นาสำหรับการทำนาปรังในพื้นที่อำเภอเสนา อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอบางซ้าย และอำเภอบางไทรมีค่อนข้างมากและมากกว่าพื้นที่สำหรับการทำนาปีด้วย นอกจากนั้น มีบางพื้นที่มีการทำนาถึงปีละ 3 ครั้ง ในขณะที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยามีเพียงบางพื้นที่เท่านั้นที่สามารถใช้น้ำจากโครงการชลประทานเพื่อการทำนาปรังได้ เช่น อำเภออุทัย อำเภอท่าเรือ อำเภอภาชี และอำเภอวังน้อย เป็นต้น

ตาราง 6.5 พื้นที่ปลูกข้าวและผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ จำแนกเป็นรายอำเภอ ปีเพาะปลูก 2543/44

อำเภอ	ข้าวนาปี					ข้าวนาปรัง				
	พื้นที่ปลูกข้าว (ไร่)	พื้นที่เสียหาย (ไร่)	พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ (กิโลกรัม)	พื้นที่ปลูกข้าว (ไร่)	พื้นที่เสียหาย (ไร่)	พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ (กิโลกรัม)
พระนครศรีอยุธยา	32,100.00		32,100.00	10,423,000.00	324.70	3,838.00		3,838.00	3,070,000.00	799.90
บางซ้าย	65,000.00		65,000.00	52,000,000.00	800.00	65,000.00		65,000.00	46,000,000.00	707.69
บางไทร	65,232.00		65,232.00	44,311,000.00	679.28	80,491.00	4,118.00	76,373.00	63,569,000.00	832.35
บางบาล	49,200.00		49,200.00	17,126,000.00	348.09	7,530.00		7,530.00	6,153,000.00	817.13
บางปะหัน	61,290.00		61,290.00	24,516,000.00	400.00	2,027.00		2,027.00	1,418,000.00	699.56
บางปะอิน	64,035.00		64,035.00	25,614,000.00	400.00	18,318.00		18,318.00	13,162,000.00	718.53
บ้านแพรก	20,681.00		20,681.00	8,272,000.00	399.98	3,000.00	214.00	2,786.00	2,228,000.00	799.71
ผักไห่	92,000.00	3,765.00	88,235.00	40,002,000.00	453.36	14,145.00	927.00	13,218.00	10,574,000.00	799.97
ภาชี	50,415.00		50,415.00	37,811,000.00	750.00	33,780.00		33,780.00	25,335,000.00	750.00
มหาราช	51,851.00	100.00	51,751.00	18,113,000.00	350.00	4,993.00	60.00	4,933.00	3,271,000.00	663.09
ลาดบัวหลวง	107,690.00		107,690.00	92,614,000.00	860.01	132,850.00		132,850.00	114,251,000.00	860.00
วังน้อย	55,820.00		55,820.00	38,394,000.00	687.82	17,612.00		17,612.00	12,632,000.00	717.24
อุทัย	80,638.00	2,840.00	77,798.00	50,449,000.00	648.46	33,343.00		33,343.00	26,489,000.00	794.44
นครหลวง	64,268.00		64,268.00	35,983,000.00	559.89	16,830.00		16,830.00	14,317,000.00	850.68
เสนา	75,762.00		75,762.00	68,186,000.00	900.00	63,587.00		63,587.00	55,228,000.00	868.54
ท่าเรือ	56,200.00		56,200.00	34,243,000.00	609.31	32,389.00		32,389.00	24,856,000.00	767.42
รวม	992,182.00	6,705.00	985,477.00	598,057,000.00	606.87	529,733.00	5,319.00	524,414.00	422,553,000.00	805.76

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

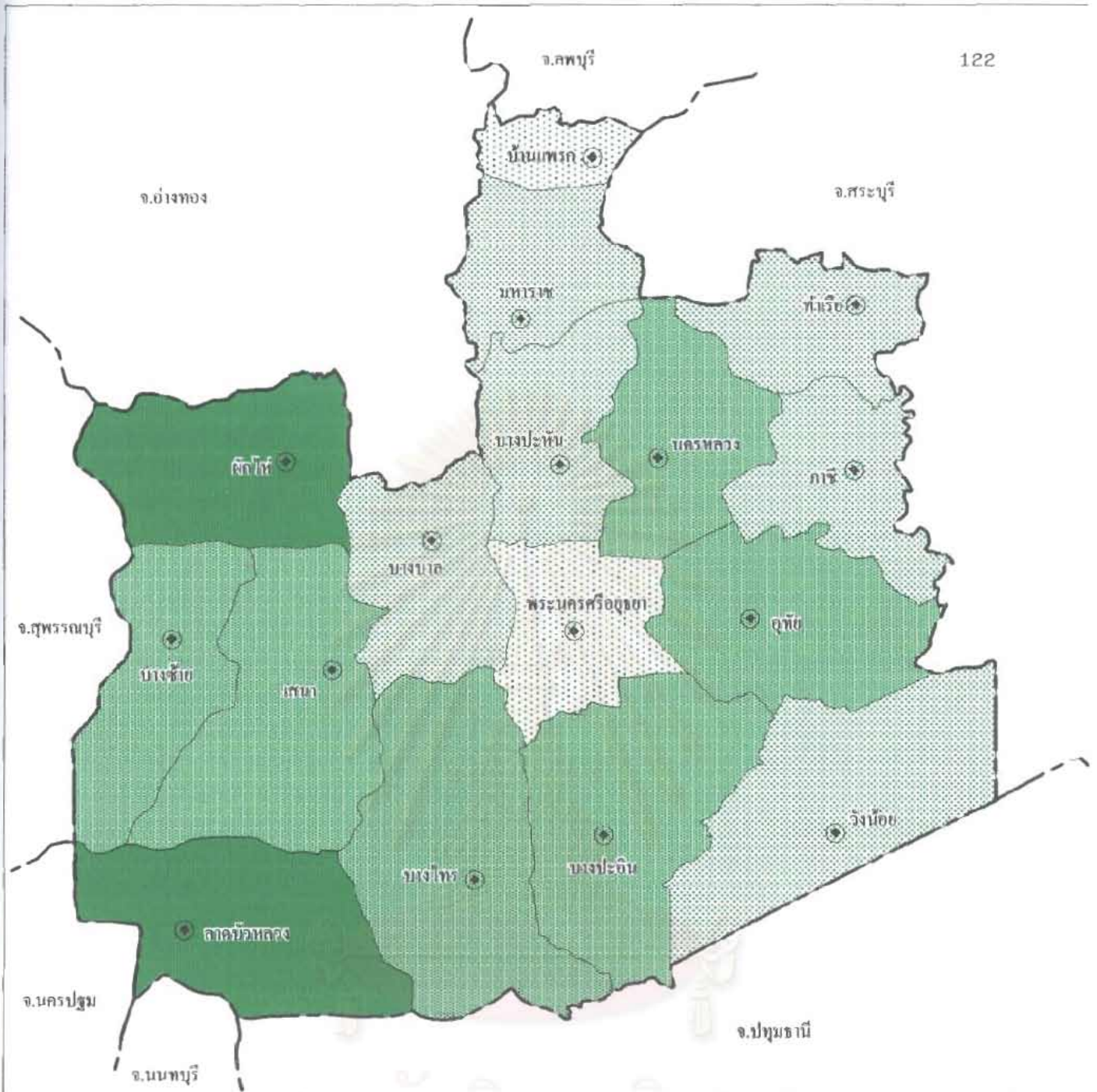

แผนที่ 6.3 พื้นที่ปลูกข้าวนาปี ปีเพาะปลูก 2543/44

สัญลักษณ์

พื้นที่ปลูกข้าวนาปี

- 83,000 - 107,700 ไร่
- 62,000 - 83,000 ไร่
- 41,000 - 62,000 ไร่
- 20,600 - 41,000 ไร่

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

N

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
ของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร

0 10 20

kilometres

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

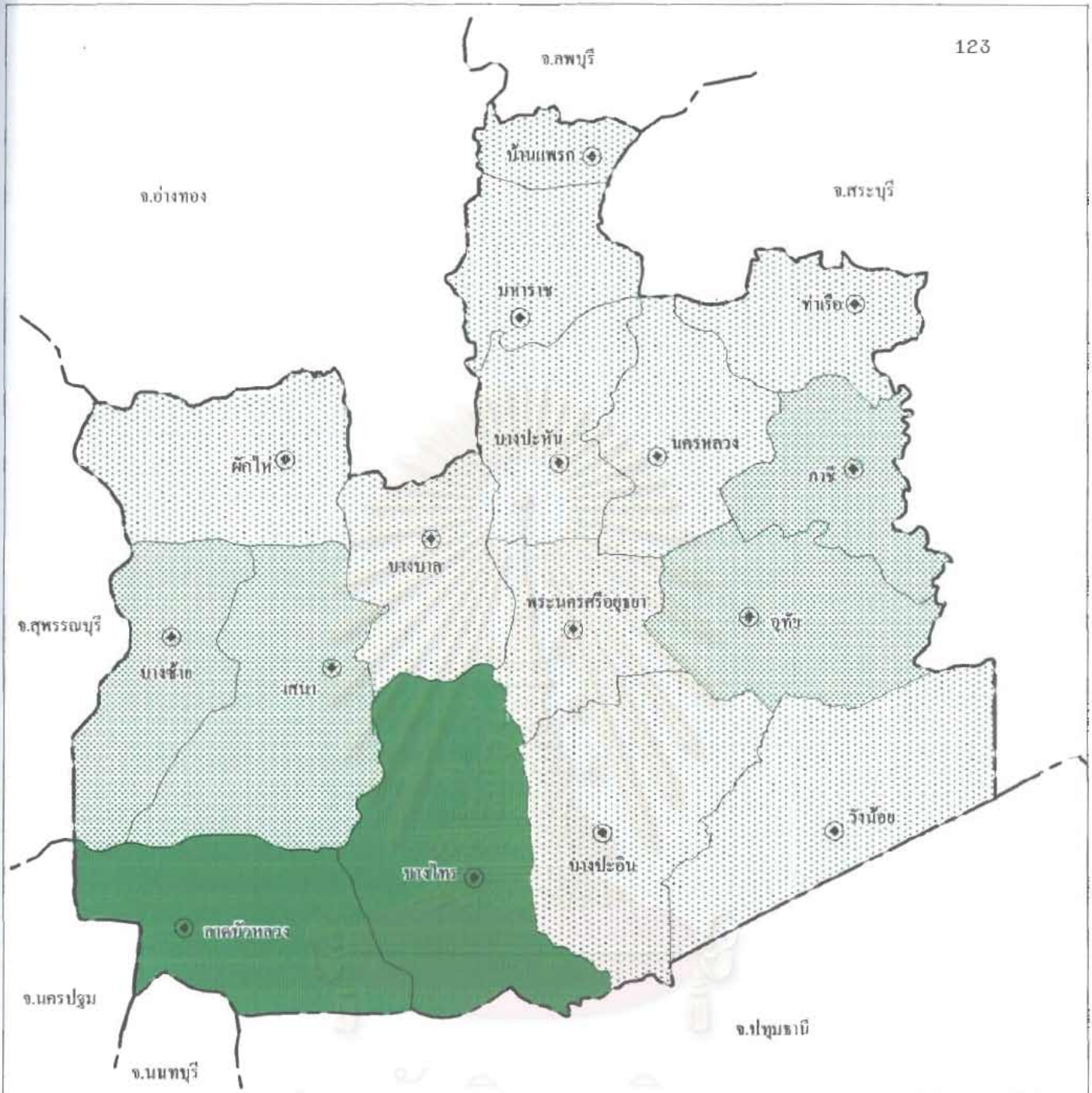

แผนที่ 6.4 พื้นที่ปลูกข้าวนาปรัง ปีเพาะปลูก 2543/44

สัญลักษณ์

พื้นที่ปลูกข้าวนาปรัง

- 69,100 - 132,900 ไร่
- 33,100 - 69,100 ไร่
- 2,000 - 33,100 ไร่

N

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
ของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร

0 10 20

kilometres

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำหรับพันธุ์ข้าวที่ได้รับความนิยมส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมือง เนื่องจากพื้นที่เพาะปลูกเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมถึง ในฤดูน้ำหลาก ระดับน้ำอาจสูงถึง 3-4 เมตร ทำให้เกษตรกรนิยมใช้ ข้าวพันธุ์พื้นเมือง เนื่องจากปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ได้ดีกว่า เช่น ข้าวพวง, ข้าวขาวเกษตร, ข้าวหลวงประทาน, ข้าวพานทอง, ข้าวเกวียนหักและข้าวมะลิเลื้อย เป็นต้น แต่ในปีช่วงหลังๆ ที่ผ่านมาหน่วยงานจากทางภาครัฐได้เข้าไปส่งเสริมและแนะนำให้เกษตรกรปลูกข้าวพันธุ์ใหม่ๆ ที่เป็นความต้องการของตลาด เช่น ข้าวปิ่นแก้ว 56, ข้าวหอมปทุม 1, ข้าวขาวตาแห้ง 17, ข้าว กข.23, ข้าวสุพรรณบุรี 60, ข้าวชัยนาท 1, ข้าวสุพรรณบุรี 1, ข้าวสุพรรณบุรี 2, ข้าวดอกมะลิ 105, ข้าวหอมคลองหลวง 1 และข้าวหอมสุพรรณบุรี ทำให้เกษตรกรบางส่วนหันมาปลูกข้าวพันธุ์ใหม่เพิ่มขึ้น[39]

ในการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงที่นาที่เกิดขึ้นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า พื้นที่ทำนาปีมีการเปลี่ยนแปลงในอัตราที่ลดลง กล่าวคือ จากพื้นที่ทำนาปี 1,143,342 ไร่ ในปี พ.ศ.2535/36 ลดลงเหลือ 992,182 ไร่ ในปี พ.ศ.2541/42 หรือลดลงในอัตราเฉลี่ยต่อปีร้อยละ 2.20 ในขณะที่พื้นที่ทำนาปรังนั้นมีการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้น จากพื้นที่ทำนาปรัง 240,797 ไร่ ในปี พ.ศ.2535/36 เพิ่มขึ้นเป็น 529,733 ไร่ ใน ปี พ.ศ.2541/42 หรือเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยต่อปีร้อยละ 20

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

[39]**รายงานของสำนักงานเกษตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประจำปี พ.ศ. 2544** (มปท : พระนครศรีอยุธยา, 2544), หน้า 10.

ตาราง 6.6 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ปลูกข้าวนาปี และข้าวนาปรัง จำแนกเป็นรายอำเภอ ปีเพาะปลูก 2535/36 และปี เพาะปลูก 2543/44

อำเภอ	พื้นที่ปลูกข้าวนาปี			พื้นที่ปลูกข้าวนาปรัง		
	พ.ศ.2535/36	พ.ศ.2543/44	การเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปี	พ.ศ.2535/36	พ.ศ.2543/44	การเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปี
พระนครศรีอยุธยา	36,703.00	32,100.00	-2.09	90.00	3,838.00	694.07
บางซ้าย	50,929.00	65,000.00	4.60	34,770.00	65,000.00	14.49
บางไทร	70,000.00	65,232.00	-1.14	44,231.00	80,491.00	13.66
บางบาล	55,294.00	49,200.00	-1.84	-	7,530.00	-
บางปะหัน	72,240.00	61,290.00	-2.53	-	2,027.00	-
บางปะอิน	106,516.00	64,035.00	-6.65	495.00	18,318.00	600.10
บ้านแพรก	20,751.00	20,681.00	-0.06	77.00	3,000.00	632.68
ผักไห่	95,054.00	92,000.00	-0.54	4,545.00	14,145.00	35.20
ภาชี	51,133.00	50,415.00	-0.23	47.00	33,780.00	11,962.06
มหาราช	54,267.00	51,851.00	-0.74	-	4,993.00	-
ลาดบัวหลวง	92,971.00	107,690.00	2.64	91,820.00	132,850.00	7.45
วังน้อย	114,932.00	55,820.00	-8.57	210.00	17,612.00	1,381.11
อุทัย	92,043.00	80,638.00	-2.07	239.00	33,343.00	2,308.51
นครหลวง	76,509.00	64,268.00	-2.67	49.00	16,830.00	5,707.82
เสนา	101,000.00	75,762.00	-4.16	63,937.00	63,587.00	-0.09
ท่าเรือ	53,000.00	56,200.00	1.01	287.00	32,389.00	1,864.23
รวม	1,143,342.00	992,182.00	-2.20	240,797.00	529,733.00	20.00

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การลดลงของที่ทำนาปีและการเพิ่มขึ้นของที่ทำนาปรังในพื้นที่ศึกษาแสดงให้เห็นถึงระบบเกษตรกรรมสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้นคือ เกษตรกรในพื้นที่ศึกษาพยายามที่จะลดระบบการเกษตรที่พึ่งพาน้ำฝน เพราะมีความไม่แน่นอนและความเสี่ยงต่อการเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูการเพาะปลูก ในขณะที่ระบบการเกษตรกรรมสมัยใหม่ ซึ่งเน้นการค้าเป็นสำคัญ มักต้องการความแน่นอนและต้องการลดความเสี่ยงจากปัญหาต่างๆ ให้เหลือน้อยที่สุด ดังนั้น ระบบการทำนาในพื้นที่ศึกษาซึ่งทำขึ้นเพื่อการค้านั้น จึงพยายามหันมาปรับเปลี่ยนและพึ่งพาระบบน้ำชลประทานจากโครงการชลประทานในพื้นที่ให้มากที่สุด เพื่อลดความไม่แน่นอนและความเสี่ยงจากการเพาะปลูกลง

6.1.2. ที่ปลูกพืชไร่

พื้นที่ปลูกพืชไร่ของพื้นที่ศึกษามีพื้นที่ไม่แน่นอนตายตัวมากนัก เนื่องจากจะสัมพันธ์กับพื้นที่ทำนา คือว่า หากปีการเพาะปลูกใดมีการทำนามาก จะทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกใช้ไปเพื่อการทำนาทำให้พื้นที่ปลูกพืชไร่ลดน้อยลง แต่หากว่าปีการเพาะปลูกใดมีการทำนาลดน้อยลง พื้นที่เพื่อการทำนาลดน้อยลง ก็จะทำให้พื้นที่ปลูกพืชไร่เพิ่มจำนวนมากขึ้น โดยมีปัจจัยที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ น้ำจากโครงการชลประทาน ราคาข้าวในตลาดโลกและการสนับสนุนจากภาครัฐ กล่าวคือ การปลูกพืชไร่มักนิยมเพาะปลูกในช่วงที่เว้นว่างจากการทำนา โดยเฉพาะช่วงที่เว้นว่างจากการทำนาปี ทำให้เกษตรกรสามารถหาพืชไร่ชนิดต่างๆ มาทำการเพาะปลูกได้ แต่หากว่าพื้นที่ใดได้รับน้ำจากโครงการชลประทานอย่างเพียงพอและพอที่จะทำนาปรังได้ การปลูกพืชไร่ในพื้นที่นั้นก็จะไม่ได้รับความนิยม เพราะเกษตรกรหันไปปลูกข้าวนาปรัง เหตุผลประการหนึ่งเพราะราคาข้าวเปลือกมักจะสูงกว่าราคาผลผลิตจากพืชไร่ ดังนั้น พื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาจึงเป็นพื้นที่ที่เกษตรกรนิยมปลูกพืชไร่ภายหลังจากหมดฤดูการทำนาปี เนื่องจากน้ำในโครงการชลประทานมีไม่เพียงพอต่อการปลูกข้าวนาปรัง นอกจากนั้น การสนับสนุนจากหน่วยงานของภาครัฐก็มีบทบาทต่อการปลูกพืชไร่ กล่าวคือ บางปีมีการจัดโครงการส่งเสริมการปลูกพืชฤดูแล้ง โดยมีการส่งเสริมให้เกษตรกรเพาะปลูกพืชไร่ต่างๆ เนื่องจาก พืชไร่มีราคาดีและเป็นที่ต้องการของตลาดเป็นจำนวนมาก ทำให้เกษตรกรบางกลุ่มปลูกพืชไร่ในฤดูแล้งภายหลังจากการทำนาปีเสร็จเรียบร้อยแล้ว แต่เนื่องจากความไม่ต่อเนื่องของโครงการจากภาครัฐทำให้การปลูกพืชไร่ไม่ค่อยได้รับความนิยมมากมายนัก และมีบางพื้นที่เท่านั้นที่ปลูกพืชไร่ เพราะไม่สามารถทำข้าวนาปรังได้ โดยพืชไร่ที่นิยมเพาะปลูก ได้แก่

- ถั่วเขียว เกษตรกรนิยมปลูกถั่วเขียวเพราะสามารถเพิ่มธาตุอาหารที่มีประโยชน์ต่อดิน ทำให้ดินไม่ขาดธาตุอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อการปลูกข้าวสำหรับฤดูการเพาะปลูกต่อไป ในขณะเดียวกัน ถั่วเขียวก็ยังเป็นนิยมของตลาดอยู่ถึงแม้ว่าราคาของถั่วเขียวจะค่อยข้างต่ำ เมื่อเทียบกับราคา

ข้าวเปลือก พื้นที่ที่นิยมปลูกถั่วเขียวได้แก่ อำเภอบ้านแพรก อำเภอมหาราช โดยในปี พ.ศ.2544/45 มีพื้นที่เพาะปลูกถั่วเขียว จำนวนประมาณ 1,598 ไร่

- มันเทศ เป็นพืชไร่อีกชนิดหนึ่งที่ได้รับความสนใจจากเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาและนิยมปลูกกันในช่วงฤดูที่เว้นว่างจากการทำนาปี พื้นที่ที่นิยมปลูกมันเทศส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากปริมาณน้ำจากโครงการชลประทานมีไม่เพียงพอทำให้เกษตรกรหันมาปลูกพืชไร่แทน โดยอำเภอที่นิยมปลูกได้แก่ อำเภอบางปะหัน อำเภอวังน้อย อำเภอมหาราช และอำเภอบ้านแพรก โดยปี พ.ศ.2544/45 มีพื้นที่เพาะปลูกมันเทศ จำนวนประมาณ 1,377 ไร่
- ข้าวโพด การปลูกข้าวโพดในพื้นที่ศึกษามีอยู่ด้วยกัน 4 ประเภท คือ ข้าวโพดฝักสด (ฤดูฝน), ข้าวโพดฝักสด (ฤดูแล้ง) ข้าวโพดหวาน (ฤดูฝน) และข้าวโพดหวาน (ฤดูแล้ง) แต่ที่นิยมของเกษตรกรในพื้นที่มากที่สุด คือ การปลูกข้าวโพดฝักสด (ฤดูแล้ง) ตามมาด้วย การปลูกข้าวโพดฝักสด(ฤดูฝน) การปลูกข้าวหวาน (ฤดูแล้ง) และการปลูกข้าวโพดหวาน (ฤดูฝน) ตามลำดับ จากที่กล่าวไว้แล้วว่า หากมีปริมาณเพียงพอต่อการทำนาปรังเกษตรกรก็จะนิยมทำนาปรังมากกว่า แต่หากน้ำมีไม่เพียงพอเกษตรกรก็จะนิยมหันมาปลูกพืชไร่ สำหรับข้าวโพดที่ปลูกในพื้นที่ศึกษาคือ การปลูกข้าวโพดฝักสด (ฤดูแล้ง) พื้นที่ที่นิยมปลูกได้แก่ อำเภอมหาราช อำเภอบ้านแพรก อำเภอพระนครศรีอยุธยา และอำเภอบางปะหัน โดยในปี พ.ศ. 2544/45 มีพื้นที่เพาะปลูกข้าวโพดฝักสด (ฤดูแล้ง) จำนวนประมาณ 1,636 ไร่ ส่วนการปลูกข้าวข้าวโพดฝักสด (ฤดูฝน) การปลูกข้าวหวาน (ฤดูแล้ง) และการปลูกข้าวโพดหวาน (ฤดูฝน) มีพื้นที่ปลูกประมาณ 784 ไร่, 283 ไร่ และ 151 ไร่ ตามลำดับ
- เผือก เป็นพืชไร่อีกชนิดหนึ่งที่ได้รับความนิยมจากเกษตรกรภายหลังว่างเว้นจากการทำนาแล้ว โดยเผือกนิยมปลูกกันมากในพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา แต่ก็มีบางพื้นที่ของฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาที่นิยมปลูกเช่นเดียวกัน โดยอำเภอที่นิยมปลูกได้แก่อำเภอท่าเรือ อำเภอบางปะหัน อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอวังน้อย และอำเภอนครหลวง โดยในปี พ.ศ.2544/45 มีพื้นที่เพาะปลูกเผือกทั้งหมด 973 ไร่

ตาราง 6.7 พื้นที่ปลูกพืชไร่และผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ จำแนกเป็นรายอำเภอ ปีเพาะปลูก 2544/45

อำเภอ	ถั่วเขียว			มันเทศ			ข้าวโพด			เผือก		
	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)
พระนครศรีอยุธยา							236.00	130,036.00	551.00			
บางซ้าย							10.00	11,600.00	1,160.00			
บางไทร							24.00	14,568.00	607.00			
บางบาล												
บางปะหัน				1,239.00	2,707,215.00	2,185.00	150.00	195,450.00	1,303.00	383.00	869,027.00	2,269.00
บางปะอิน												
บ้านแพรก	1,000.00	84,000.00	84.00				515.00	1,068,625.00	2,075.00			
ผักไห่												
ภาชี												
มหาราช	598.00	598,000.00	1,000.00	25.00	41,500.00	1,660.00	598.00	684,710.00	1,145.00			
ลาดบัวหลวง				10.00	15,000.00	1,500.00	50.00	42,500.00	850.00	45.00	85,500.00	1,900.00
วังน้อย				100.00	250,000.00	2,500.00						
อุทัย												
นครหลวง				3.00	6,900.00	2,300.00				15.00	37,500.00	2,500.00
เสนา												
ท่าเรือ										500.00	1,250,000.00	2,500.00
รวม	1,598.00	682,000.00	426.78	1,377.00	3,020,615.00	2,193.62	1,583.00	2,147,489.00	1,356.59	943.00	2,242,027.00	2,377.55

ที่มา สำนักงานเกษตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

6.1.3. ที่ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น

ปี พ.ศ.2541/42 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพื้นที่ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นประมาณ 47,799 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.37 ของพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นมีกระจายอยู่ทั่วไปทั้งพื้นที่ศึกษา ไม้ผลและไม้ยืนต้นบางชนิดต้องการปริมาณน้ำมาก บางชนิดต้องการปริมาณน้ำน้อย ทำให้พื้นที่ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นแต่ละชนิด กระจายไปยังพื้นที่ต่างๆ ที่มีความเหมาะสมต่อการเพาะปลูกพืชเหล่านั้น ซึ่งโดยปกติแล้ว การปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นต้องมีพื้นที่เพียงพอต่อการเพาะปลูก ซึ่งจะแตกต่างจากการปลูกพืชไร่และการปลูกสวนผักที่สามารถสลับพื้นที่และช่วงเวลาร่วมกับการปลูกข้าวได้ ไม้ผลและไม้ยืนต้นมักเป็นพืชที่มีช่วงอายุในการให้ผลผลิตที่ค่อนข้างยาวนาน ดังนั้น พื้นที่ที่เพาะปลูกจะต้องมีความเหมาะสม มีปริมาณน้ำและแร่ธาตุในดินเพียงพอ ไม้ผลและไม้ยืนต้นบางชนิดไม่ชอบดินเหนียวหรือดินเหนียวปนดินร่วน ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่ที่ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นมักเป็นพื้นที่ที่ไม่สามารถนำมาทำเป็นพื้นที่นาได้ โดยมีชนิดต่างๆ ของพืชที่นิยมปลูก ได้แก่

- กล้วยน้ำว้า เป็นพืชที่นิยมปลูกกันทั่วไปในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เนื่องจากเป็นพืชที่ไม่ต้องดูแลมากนัก และเป็นพืชให้ผลผลิตได้ตลอดทั้งปี เกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่ศึกษานิยมปลูกกล้วยน้ำว้าไว้ในบริเวณบ้านพักอาศัย หรือไม่ก็ทำเป็นสวนเพื่อการปลูกกล้วยน้ำว้าโดยเฉพาะ และนิยมปลูกกันมากในพื้นที่อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอบางวังน้อย อำเภอบางไทร อำเภอเสนา อำเภอท่าเรือ และอำเภอภาชี เป็นต้น
- กล้วยหอม เป็นพืชที่เกษตรกรในพื้นที่ศึกษานิยมปลูกอีกชนิดหนึ่ง เพราะเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ พื้นที่เพาะปลูกต้องมีปริมาณน้ำและแร่ธาตุในดินเพียงพอ พื้นที่ปลูกกล้วยหอมส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สวนที่ปรับพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกกันอย่างจริงจัง พื้นที่ที่นิยมปลูกได้แก่ อำเภอบางบาล อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอท่าเรือ และอำเภอบางปะหัน เป็นต้น
- ส้มเขียวหวาน เป็นพืชที่นิยมปลูกกันมากในพื้นที่ศึกษา เนื่องจากเป็นที่ต้องการของตลาดเป็นอย่างมากทั้งตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศ การปลูกส้มเขียวต้องอาศัยการดูแลอย่างชิด เนื่องจากส้มเขียวหวานมักมีปัญหาในเรื่องศัตรูพืช และโรคระบาดต่างๆ ดังนั้น พื้นที่ที่เหมาะสมจะต้องเป็นพื้นที่ที่มีการป้องกันและดูแลเป็นอย่างดี มีปริมาณน้ำและแร่ธาตุในดินที่เพียงพอ พื้นที่ปลูกส้มเขียวหวานส่วนมากอยู่ทางด้านฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น อำเภอวังน้อย อำเภออุทัย อำเภอภาชี และอำเภอนครหลวง เป็นต้น

- มะพร้าว เป็นพืชที่นิยมของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาเช่นเดียวกัน เนื่องจากไม่ต้องดูแลมากนัก นอกจากนั้นยังให้ผลผลิตได้ตลอดปี เกษตรกรในพื้นที่ศึกษานิยมปลูกมะพร้าวทั้งประเภทมะพร้าวอ่อนเพื่อต้องการน้ำมะพร้าว และประเภทมะพร้าวแก่เพื่อต้องการเนื้อมะพร้าวมาทำเป็นน้ำกะทิ มะพร้าวนิยมปลูกทั่วไปในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนใหญ่จะปลูกในบริเวณบ้านหรือไม่ก็ทำเป็นพื้นที่สวนเพื่อการปลูกมะพร้าวโดยเฉพาะ เนื่องจากมะพร้าวเป็นพืชที่ไม่ต้องการปริมาณน้ำและแร่ธาตุมากมายนัก ดังนั้น พื้นที่ที่ห่างไกลจากแหล่งน้ำ และไม่สามารถปรับพื้นที่เป็นที่นาได้จึงนิยมปลูกมะพร้าวในพื้นที่ด้วยส่วนหนึ่ง และพื้นที่ที่มีการปลูกมะพร้าวมากที่สุดได้แก่พื้นที่อำเภอมหาราช อำเภอบางปะหัน อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอบางไทร อำเภอภาชี และอำเภอเสนา เป็นต้น
- กระท้อน เป็นพืชที่มีฤดูกาลในการให้ผลผลิต เกษตรกรต้องดูแลอย่างใกล้ชิด เนื่องจากมักมีปัญหาโรคระบาด นอกจากนั้นยังต้องการปริมาณน้ำที่ค่อนข้างสูง ดังนั้นพื้นที่ปลูกส่วนใหญ่จึงอยู่ในพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์และมีแร่ธาตุในดินเพียงพอ เช่น พื้นที่อำเภอบางไทร อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอมหาราช อำเภอภาชี อำเภอผักไห่ และอำเภอเสนา เป็นต้น
- ขนุน เป็นพืชที่ต้องดูแลและให้ความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นพืชที่ต้องการน้ำและแร่ธาตุค่อนข้างมาก เป็นไม้ผลที่มีฤดูกาลในการให้ผลผลิต ดังนั้นเกษตรกรที่ปลูกขนุนจึงต้องมีพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกที่เพียงพอ และพื้นที่ต้องมีปริมาณน้ำค่อนข้างสมบูรณ์ เกษตรกรนิยมปลูกขนุนกันมากในพื้นที่อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอวังน้อย อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอเสนา อำเภอ ผักไห่ และอำเภอท่าเรือ เป็นต้น
- ชมพู่ เป็นพืชที่มีปริมาณการเพาะปลูกไม่มากนัก แต่นิยมปลูกกันทั่วไปในพื้นที่ศึกษา เนื่องจากเลี้ยงดูได้ง่าย ต้องการปริมาณน้ำและแร่ธาตุพอสมควร เกษตรกรส่วนใหญ่จะปลูกชมพู่ภายในบริเวณบ้านของตนหรือไม่ก็อาจปลูกแทรกไปกับพืชสวนชนิดอื่นๆ แต่สำหรับเกษตรกรบางพื้นที่อาจมีการปรับพื้นที่เพื่อการปลูกชมพู่โดยเฉพาะ และพื้นที่ที่นิยมปลูกได้แก่ อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอบางไทร อำเภอบางซ้าย และอำเภอพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

ตาราง 6.8 พื้นที่ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น และผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ จำแนกเป็นรายอำเภอ ปีเพาะปลูก 2544/45

อำเภอ	กล้วยน้ำว้า			กล้วยหอม			ส้มเขียวหวาน			มะพร้าว		
	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)
พระนครศรีอยุธยา	573.00	513,981.00	897.00			2,400.00				402.00	160,800.00	400.00
บางซ้าย	2,642.00	2,073,970.00	785.00							70.00	96,250.00	1,375.00
บางไทร	3,821.00	2,032,772.00	532.00			1,500.00				680.00	404,600.00	595.00
บางบาล	38.00	24,624.00	648.00	1,250.00	4,500,000.00	3,600.00				22.00	3,520.00	160.00
บางปะหัน	765.00	835,380.00	1,092.00	105.00	105,000.00	1,000.00				1,243.00	1,373,515.00	1,105.00
บางปะอิน	631.00	272,592.00	432.00	30.00						225.00	237,600.00	1,056.00
บ้านแพรก	505.00	575,195.00	1,139.00	5.00	20,000.00	4,000.00	5.00			22.00	34,364.00	1,562.00
ผักไห่	565.00	698,340.00	1,236.00			3,200.00				70.00	63,000.00	900.00
ภาชี	1,268.00	1,023,276.00	807.00				1,890.00	5,670,000.00	3,000.00	592.00	834,128.00	1,409.00
มหาราช	859.00	579,825.00	675.00			2,600.00				1,510.00	4,146,460.00	2,746.00
ลาดบัวหลวง	6,825.00	7,432,425.00	1,089.00	560.00			50.00			225.00	495,900.00	2,204.00
วังน้อย	1,723.00	916,636.00	532.00	48.00	115,200.00	2,400.00	5,227.00	18,294,500.00	3,500.00	182.00	109,200.00	600.00
อุทัย	548.00	995,716.00	1,817.00				2,909.00	7,272,500.00	2,500.00	25.00	35,000.00	1,400.00
นครหลวง	317.00	239,018.00	754.00	45.00			250.00			225.00	418,725.00	1,861.00
เสนา	2,685.00	2,803,140.00	1,044.00	90.00	216,000.00	2,400.00				387.00	406,350.00	1,050.00
ท่าเรือ	1,148.00	2,302,888.00	2,006.00	300.00			40.00	80,000.00	2,000.00	144.00		
รวม	24,913.00	23,319,778.00	936.05	2,433.00	4,956,200.00	2,037.07	10,371.00	31,317,000.00	3,019.67	6,024.00	8,819,412.00	1,464.05

ที่มา สำนักงานเกษตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตาราง 6.8 พื้นที่ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น และผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ จำแนกเป็นรายอำเภอ ปีเพาะปลูก 2544/45 (ต่อ)

อำเภอ	กระท้อน			ขนุน			ชมพู่		
	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)
พระนครศรีอยุธยา	31.00	10,850.00	350.00	210.00	168,000.00	800.00	50.00	10,000.00	200.00
บางซ้าย	50.00	67,500.00	1,350.00	25.00	100,000.00	4,000.00	57.00	129,219.00	2,267.00
บางไทร	546.00	382,200.00	700.00	115.00	142,600.00	1,240.00	174.00	144,420.00	830.00
บางบาล				10.00	6,400.00	640.00		0.00	
บางปะหัน	8.00	8,800.00	1,100.00	15.00	7,500.00	500.00		0.00	
บางปะอิน	5.00	1,000.00	200.00		0.00			0.00	
บ้านแพรก				15.00	16,200.00	1,080.00		0.00	
ผักไห่	110.00	88,000.00	800.00	218.00	226,720.00	1,040.00	17.00	26,690.00	1,570.00
ภาชี	218.00	152,600.00	700.00	87.00	34,800.00	400.00	33.00	29,700.00	900.00
มหาราช	485.00	1,333,265.00	2,749.00		0.00			0.00	
ลาดบัวหลวง	265.00	251,750.00	950.00	580.00	1,763,200.00	3,040.00	380.00	570,000.00	1,500.00
วังน้อย				214.00	42,800.00	200.00		0.00	
อุทัย				30.00	60,000.00	2,000.00	17.00	25,500.00	1,500.00
นครหลวง	35.00	14,735.00	421.00	30.00	153,600.00	5,120.00	20.00	13,000.00	650.00
เสนา	148.00	133,200.00	900.00	218.00	348,800.00	1,600.00	5.00	4,000.00	800.00
ท่าเรือ	182.00	200,200.00	1,100.00	60.00	14,400.00	240.00		0.00	
รวม	2,083.00	2,644,100.00	1,269.37	1,827.00	3,085,020.00	1,688.57	753.00	952,529.00	1,264.98

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.1.4. ที่ปลูกสวนผักและไม้ดอก

ปี พ.ศ.2541/42 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพื้นที่ปลูกสวนผักและไม้ดอกประมาณ 5,094 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.47 ของพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งถือว่าน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับที่นาในพื้นที่ศึกษา พื้นที่ปลูกสวนผักและไม้ดอกมีลักษณะเช่นเดียวกันกับพื้นที่ปลูกพืชไร่ คือจะใช้ที่นาบางส่วนในการเพาะปลูกหลังจากว่างเว้นจากการทำนา นอกจากนั้นการเพาะปลูกอาจเพาะปลูกร่วมไปกับการปลูกข้าวได้ด้วย เนื่องจากการปลูกสวนผักไม่จำเป็นต้องใช้พื้นที่มากนัก ดังนั้น การปลูกพืชสวนผักจึงเป็นที่นิยมของเกษตรในพื้นที่โดยทั่วไป และมีพันธุ์พืชชนิดต่างๆ มากมาย และเนื่องจากการทำสวนผักจะต้องอาศัยน้ำเข้ามาช่วยเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน ดังนั้น พื้นที่เพาะปลูกส่วนจึงอยู่ในพื้นที่ที่มีน้ำธรรมชาติหรือน้ำจากโครงการชลประทานเพียงพอ โดยเฉพาะพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา มีเกษตรกรนิยมปลูกพืชสวนกันมากมาย เนื่องจากมีน้ำจากโครงการชลประทานไหลส่งมาอย่างเพียงพอ ส่วนพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยามักเป็นพื้นที่ริมแม่น้ำ ลำคลองหรือไม่ก็เป็นพื้นที่ที่มีน้ำจากโครงการชลประทานส่งผ่านเข้าไปในพื้นที่จริงๆ โดยชนิดต่างๆ ของพืชสวนผักที่นิยมปลูก ได้แก่

- คะน้า นิยมปลูกกันมากในพื้นที่อำเภอผักไห่ อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอท่าเรือ และอำเภอมหาราช เป็นต้น
- แตงกวา นิยมปลูกกันมากในพื้นที่อำเภอบางซ้าย อำเภอวังน้อย อำเภอผักไห่ อำเภอเสนา และอำเภอบ้านแพรก เป็นต้น
- ถั่วฝักยาว นิยมปลูกกันมากในพื้นที่อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอวังน้อย อำเภอบางซ้าย และอำเภอเสนา เป็นต้น
- กวางตุ้ง นิยมปลูกกันมากในพื้นที่อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอบางไทรและอำเภอนครหลวง เป็นต้น
- ผักกาดขาวปลีและผักกาดเขียวปลี นิยมปลูกกันมากในพื้นที่อำเภอท่าเรือและอำเภอนครหลวง
- ผักบุ้งจีน นิยมปลูกกันมากในพื้นที่อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอท่าเรือ อำเภอมหาราช และอำเภอนครหลวง เป็นต้น
- พริกใหญ่ นิยมปลูกกันมากในพื้นที่อำเภอมหาราช อำเภอบ้านแพรก อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอเสนา และอำเภอบางซ้าย เป็นต้น
- บวบ นิยมปลูกกันมากในพื้นที่อำเภอผักไห่ อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอเสนา อำเภอบางซ้าย และอำเภอบางไทร เป็นต้น
- ฟักเขียว นิยมปลูกกันมากในพื้นที่อำเภอผักไห่ อำเภอมหาราช อำเภอบางไทร อำเภอลาดบัวหลวง และอำเภอวังน้อย เป็นต้น

เกษตรกรที่ปลูกพืชผักเหล่านี้ส่วนมากจะทำการปลูกทั้งเพื่อเป็นอาหารภายในครอบครัวและเพื่อการขาย สำหรับการขายแล้วจะมีพ่อค้าเข้ามารับซื้อถึงพื้นที่เพาะปลูก เกษตรกรจะเป็นเพียงผู้ปลูกพืชเหล่านี้เท่านั้น เมื่อผลผลิตเป็นที่ต้องการของตลาดแล้วก็จะมีพ่อค้าเข้ามารับซื้อภายในสวน แหล่งตลาดนั้นก็มีทั้งประเภทตลาดในท้องถิ่น เช่น ตลาดในหมู่บ้าน ตลาดในอำเภอ และประเภทตลาดจากภายนอกท้องถิ่น แต่โดยรวมแล้วเกษตรกรที่ปลูกพืชผักเป็นหลักนั้นจะมีพ่อค้าเข้ามาติดต่อขอรับซื้ออยู่แล้ว โดยมากมักจะนำไปขายให้กับตลาดในพื้นที่จังหวัดข้างเคียง ไม่ว่าจะเป็นจังหวัดอ่างทอง จังหวัดปทุมธานี และกรุงเทพมหานครด้วย

สำหรับไม้ดอกซึ่งถือเป็นของใหม่สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา แต่ว่าได้รับความนิยมจากเกษตรกรเป็นอย่างมาก เนื่องจากไม้ดอกเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ นอกจากนั้น ไม้ดอกยังสามารถให้ผลผลิตได้ตลอดทั้งปี และสามารถพัฒนาพันธุ์ใหม่ๆ ให้เป็นที่ต้องการของตลาดได้ ทำให้ได้รับความนิยมค่อนข้างสูง ปัจจุบันหน่วยงานจากทางภาครัฐโดยเฉพาะจากทางสำนักงานเกษตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้เข้ามาสนับสนุนในเรื่องการผลิตไม้ดอก การปรับปรุงคุณภาพและการแปรรูปอย่างจริงจัง ซึ่งน่าจะทำให้เกิดผลดีต่อตัวเกษตรกร โดยไม้ดอกที่นิยมปลูกในพื้นที่ส่วนใหญ่เน้นไปที่การปลูกกล้วยไม้ เพราะราคาค่อนข้างสูงและเป็นที่ต้องการของตลาดเป็นอย่างมาก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 6.9 พื้นที่ปลูกสวนผักและผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ จำแนกเป็นรายอำเภอ ปีเพาะปลูก 2544/45

อำเภอ	คะน้า			แตงกวา			ถั่วฝักยาว			กวางตุ้ง		
	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)
พระนครศรีอยุธยา	2.00	3,600.00	1,800.00	3.00	3,900.00	1,300.00	6.00	7,350.00	1,225.00			
บางซ้าย				360.00	382,680.00	1,063.00	100.00	96,000.00	960.00			
บางไทร	16.00	24,688.00	1,543.00	16.00	8,224.00	514.00	35.00	13,930.00	398.00	21.00	31,500.00	1,500.00
บางบาล	5.00	11,250.00	2,250.00				2.00	3,000.00	1,500.00			
บางปะหัน												
บางปะอิน				5.00	6,000.00	1,200.00						
บ้านแพรก				70.00	159,600.00	2,280.00	2.00	1,700.00	850.00			
ผักไห่	640.00	1,416,960.00	2,214.00	90.00	168,840.00	1,876.00						
ภาชี							2.00	1,700.00	850.00			
มหาราช	61.00	118,889.00	1,949.00	30.00	43,380.00	1,446.00	67.00	76,983.00	1,149.00			
ลาดบัวหลวง	275.00	495,000.00	1,800.00	55.00	66,000.00	1,200.00	215.00	377,540.00	1,756.00	145.00	172,985.00	1,193.00
วังน้อย				162.00	204,606.00	1,263.00	137.00	181,251.00	1,323.00			
อุทัย												
นครหลวง	11.00	25,850.00	2,350.00	4.00	7,900.00	1,975.00	5.00	5,625.00	1,125.00	3.00	6,000.00	2,000.00
เสนา				70.00	175,000.00	2,500.00						
ท่าเรือ	220.00	535,920.00	2,436.00									
รวม	1,230.00	2,632,157.00	2,139.97	865.00	1,226,130.00	1,417.49	571.00	765,079.00	1,339.89	169.00	210,485.00	1,245.47

ที่มา สำนักงานเกษตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตาราง 6.9 พื้นที่ปลูกสวนผักและผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ จำแนกเป็นรายอำเภอ ปีเพาะปลูก2544/45 (ต่อ)

อำเภอ	ผักกาดขาวปลี			ผักกาดเขียวปลี			ผักปุ้งจีน			ผักปุ้งน้ำ		
	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกริม)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)
พระนครศรีอยุธยา							3.00	2,700.00	900.00			
บางซ้าย										1,290.00	1,953,060.00	1,514.00
บางไทร												
บางบาล												
บางปะหัน							1.00	900.00	900.00			
บางปะอิน												
บ้านแพรก												
ผักไห่												
ภาชี												
มหาราช							60.00	31,560.00	526.00			
ลาดบัวหลวง							4,850.00	4,670,550.00	963.00	5,120.00	5,242,880.00	1,024.00
วังน้อย												
อุทัย												
นครหลวง	9.00	22,275.00	2,475.00	8.00	24,000.00	3,000.00	17.00	9,299.00	547.00			
เสนา												
ท่าเรือ	70.00	103,250.00	1,475.00	40.00	57,320.00	1,433.00	110.00	140,470.00	1,277.00			
รวม	79.00	125,525.00	1,588.92	48.00	81,320.00	1,694.17	5,041.00	4,855,479.00	963.20	6,410.00	7,195,940.00	1,122.61

ตาราง 6.9 พื้นที่ปลูกสวนผักและผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ จำแนกเป็นรายอำเภอ ปีเพาะปลูก 2544/45 (ต่อ)

อำเภอ	พริกใหญ่			บวบ			ฟักเขียว			มะเขือ		
	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัม)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (กิโลกรัมป	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)
พระนครศรีอยุธยา				5.00	2,540.00	508.00				2.00	4,000.00	2,000.00
บางซ้าย	10.00	8,000.00	800.00	55.00	41,250.00	750.00						
บางไทร	5.00	550.00	110.00	23.00	20,700.00	900.00	18.00	41,850.00	2,325.00	30.00	56,700.00	1,890.00
บางบาล										3.00	2,400.00	800.00
บางปะหัน										4.00	2,400.00	600.00
บางปะอิน												
บ้านแพรก	115.00	299,460.00	2,604.00							26.00	44,200.00	1,700.00
ผักไห่				250.00	342,000.00	1,368.00	30.00	75,000.00	2,500.00			
ภาชี												
มหาราช	306.00	863,532.00	2,822.00	12.00	8,940.00	745.00	22.00	44,000.00	2,000.00			
ลาดบัวหลวง	60.00	50,400.00	840.00	100.00	35,000.00	350.00						
วังน้อย							10.00	18,000.00	1,800.00			
อุทัย												
นครหลวง							4.00	10,000.00	2,500.00			
เสนา	35.00	70,000.00	2,000.00	80.00	68,000.00	850.00						
ท่าเรือ										70.00	133,000.00	1,900.00
รวม	531.00	1,291,942.00	2,433.04	525.00	518,430.00	987.49	84.00	188,850.00	2,248.21	135.00	242,700.00	1,797.78

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.1.5. ที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงปศุสัตว์

ปี พ.ศ.2541/42 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพื้นที่เลี้ยงสัตว์และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ประมาณ 82 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.01 ของพื้นที่เกษตรกรรม การมีพื้นที่เพื่อการเลี้ยงสัตว์ที่ไม่มากนัก ประกอบกับข้อจำกัดด้านการขยายตัวของเขตเมืองและที่อยู่อาศัย ทำให้ปริมาณการเลี้ยงสัตว์ขยายตัวได้ไม่มาก โดยการเลี้ยงโคเนื้อและกระบือมีแนวโน้มที่ลดลง ส่วนสัตว์ปีกชนิดต่างๆ ยังที่เป็นที่นิยมเลี้ยงเพื่อการค้าและการบริโภคภายในครัวเรือนซึ่งกระจายอยู่ทั่วไปทุกอำเภอ ได้แก่

- โคเนื้อ ในปี พ.ศ.2543 มีจำนวนโคทั้งสิ้น 22,742 ตัว ในขณะที่ปี พ.ศ.2535 มีจำนวนโคทั้งสิ้นถึง 56,551 ตัว แสดงให้เห็นถึงความไม่นิยมในการเลี้ยงสัตว์ชนิดนี้แล้วในปัจจุบัน ทั้งนี้ เนื่องมาจากต้องใช้ระยะเวลานานและได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มกับการลงทุน ตลอดจนเกษตรกรขาดแรงจูงใจในด้านเสถียรภาพของราคาโค ทำให้ปริมาณการเลี้ยงลดจำนวนลงเรื่อยๆ แต่ถึงอย่างไร ก็ยังสามารถพบเห็นเกษตรกรเลี้ยงโคเนื้อทั่วทั้งจังหวัดเพื่อใช้แรงงานและบริโภค โดยนิยมเลี้ยงกันมากในอำเภอเสนา อำเภอบางบาล อำเภอพระนครศรีอยุธยา และอำเภอวังน้อย เป็นต้น ส่วนตลาดโคเนื้อส่วนใหญ่จะอยู่ที่โรงฆ่าสัตว์ในพื้นที่ตำบลหรืออำเภอนั้นๆ โดยมีพ่อค้าในท้องถิ่นเป็นรวบรวมแล้วนำไปจำหน่ายให้แก่โรงฆ่าสัตว์และโรงงานแปรรูปอาหาร เพื่อส่งจำหน่ายภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง สำหรับโคนมนั้นมีการเลี้ยงเช่นเดียวกัน แต่มีปริมาณไม่มากนัก
- กระบือ ปี พ.ศ.2543 มีจำนวนทั้งสิ้น 2,830 ตัว ขณะที่ปี พ.ศ.2535 มีจำนวน 10,029 ตัว ความสำคัญที่ลดลงไปเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ การเข้ามาของเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ การเลี้ยงกระบือนิยมเลี้ยงไว้เพื่อใช้แรงงานในการทำนาเป็นสำคัญ การเลี้ยงยังมีอยู่ทุกอำเภอของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแต่มีจำนวนไม่มากนัก โดยอำเภอที่ยังมีการเลี้ยงกระบือกันมากได้แก่ อำเภอบางปะหัน อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอวังน้อย และอำเภออุทัย เป็นต้น
- สุกร เป็นสัตว์ที่นิยมเลี้ยงไว้เพื่อการขายและการบริโภค การเลี้ยงสุกรเป็นการเลี้ยงสัตว์ที่ไม่ต้องอาศัยพื้นที่มากนัก เพราะสามารถสร้างโรงเรือนให้อยู่ภายในบริเวณได้ แต่มักมีปัญหากับเพื่อนบ้านและชุมชนในละแวกเดียวกัน เนื่องจากมีมลภาวะทางกลิ่นรบกวนตลอดเวลา ปัจจุบันมีจำนวนสุกรทั้งสิ้น 43,248 ตัว และมีปริมาณการเลี้ยงที่ไม่แตกต่างจากปี พ.ศ.2535 มากนัก กล่าวคือปี พ.ศ.2535 มีจำนวนสุกรทั้งสิ้น 46,168 ตัวโดยอำเภอที่นิยมเลี้ยงกันมากได้แก่ อำเภอวังน้อย อำเภอบ้านแพรก อำเภอบางบาล และอำเภอ

มหาราช เป็นต้น ปริมาณการเลี้ยงสุกรมักเปลี่ยนแปลงไปตามภาวะตลาดและราคาในตลาดที่กรุงเทพมหานครและตลาดต่างประเทศเป็นสำคัญ

- เป็ด นิยมเลี้ยงกันทั่วทั้งจังหวัด โดยอำเภอที่เลี้ยงกันมากได้แก่ อำเภอเสนา อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอบางไทร อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอผักไห่ ตามลำดับ ข้อมูลสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยาระบุว่า จำนวนเป็ดในปี พ.ศ. 2543 มีจำนวน 832,364 ตัว เพิ่มขึ้นเล็กน้อยจากปี พ.ศ.2535 ซึ่งมีจำนวนเป็ดทั้งหมด 730,638 ตัว
- ไก่ เป็นสัตว์ปีกที่เกษตรกรนิยมเลี้ยงกันอีกชนิดหนึ่ง มีทั้งไก่เนื้อและไก่ไข่ โดยเลี้ยงมากในอำเภอลาดบัวหลวง อำเภอภาชี อำเภอบางปะอิน อำเภอผักไห่ และอำเภอบางซ้าย ตามลำดับ ข้อมูลสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยาระบุว่า จำนวนไก่ในปี พ.ศ.2543 มีจำนวน 3,757,105 ตัว เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2535 ซึ่งมีจำนวน 2,726,253 ตัว ส่วนมากเป็นการเลี้ยงเพื่อการค้า ดังนั้นปริมาณการเลี้ยงจึงเปลี่ยนแปลงไปตามภาวะตลาดและราคาเป็นสำคัญ ซึ่งจะสัมพันธ์กับภาวะในตลาดกลางที่กรุงเทพมหานครและตลาดต่างประเทศ
- ห่าน นิยมเลี้ยงกันมากในอำเภอเสนา อำเภอบางซ้าย อำเภอบ้านแพรก และอำเภอผักไห่ ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงเพื่อการค้าเช่นเดียวกับการเลี้ยงเป็ดและการเลี้ยงไก่ ข้อมูลสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยาระบุว่า จำนวนห่านในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2543 มีจำนวน 55,426 ตัว ในขณะที่ปี พ.ศ.2535 ปริมาณการเลี้ยงมีถึง 139,764 ตัว แสดงว่าความนิยมในการเลี้ยงห่านนั้นลดลง
- แพะ นิยมเลี้ยงตามอำเภอต่างๆ แต่มีจำนวนการเลี้ยงไม่มากนัก เนื่องจากต้องใช้พื้นที่ในการเลี้ยงมากเช่นเดียวกันการเลี้ยงโคและกระบือ ส่วนมากเลี้ยงไว้เพื่อการค้าและการบริโภคในครัวเรือน จำนวนแพะในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2543 มีทั้งสิ้น 1,727 ตัวโดยอำเภอที่ยังนิยมเลี้ยงอยู่ ได้แก่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอผักไห่ และอำเภอลาดบัวหลวง ตามลำดับ

ตาราง 6.10 จำนวนปศุสัตว์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกเป็นรายอำเภอ ปี พ.ศ. 2535 และปี พ.ศ. 2543

อำเภอ	ชนิดของปศุสัตว์													
	โค		กระบือ		เป็ด		ไก่		ห่าน		สุกร		นกกระทา	
	2535	2543	2535	2543	2535	2543	2535	2543	2535	2543	2535	2543	2535	2543
พระนครศรีอยุธยา	4,680	2,734	1,520	449	38,000	80,278	58,000	132,721	450	280	2,148	138	na	120,400
บางซ้าย	3,015	663	100	6	45,000	27,037	67,000	375,526	1,500	20,000	920	1,175	na	22,500
บางไทร	2,466	449	75	13	34,000	82,501	65,000	208,774	2,000	57	2,540	4,358	na	2,520
บางบาล	3,042	2,696	565	96	5,510	7,582	9,362	61,176	430	33	102	2	na	18,300
บางปะหัน	4,560	1,087	1,970	741	28,500	49,431	23,000	89,905		31	2,250	413	na	40,000
บางปะอิน	3,987	905	1,200	108	110,000	6,271	400,000	401,451	1,800	25	455	216	na	
บ้านแพรก	2,800	583	195	60	15,000	35,092	15,000	40,948	3,000	5,532	6,900	9,135	na	35,000
ผักไห่	3,963	1,252	157	128	200,000	73,800	600,000	397,248	80,000	5,507	1,000	696	na	1,016,000
ภาชี	3,146	555	471	148	9,383	16,649	113,615	409,874	413	588	1,892	3,345	na	
มหาราช	4,909	376	1,300	226	40,000	45,956	35,100	39,663	2,100	20	2,432	4,243	na	4,000
ลาดบัวหลวง	4,579	2,182	127	61	109,235	182,388	178,025	515,761	5,920	39	1,155	385	na	113,000
วังน้อย	1,880	2,398	383	261	4,200	2,326	980,000	288,345	20	127	16,772	16,024	na	13,500
อุทัย	2,520	995	600	236	10,000	5,477	40,000	135,541	26	40	327	52	na	
นครหลวง	2,624	929	260	44	2,100	11,153	6,350	85,824	30		160		na	
เสนา	4,360	4,333	776	228	75,000	198,112	68,000	348,204	42,000		6,500	1,458	na	6,506
ท่าเรือ	4,020	605	330	25	4,710	8,311	67,900	226,144	75	60	615	1,608	na	25,000
รวม	56,551	22,742	10,029	2,830	730,638	832,364	2,726,352	3,757,105	139,764	32,339	46,168	43,248	na	1,416,726

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ

อ้างอิงจากหนังสือสมุดรายงานสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2536

และหนังสือสมุดรายงานสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2544

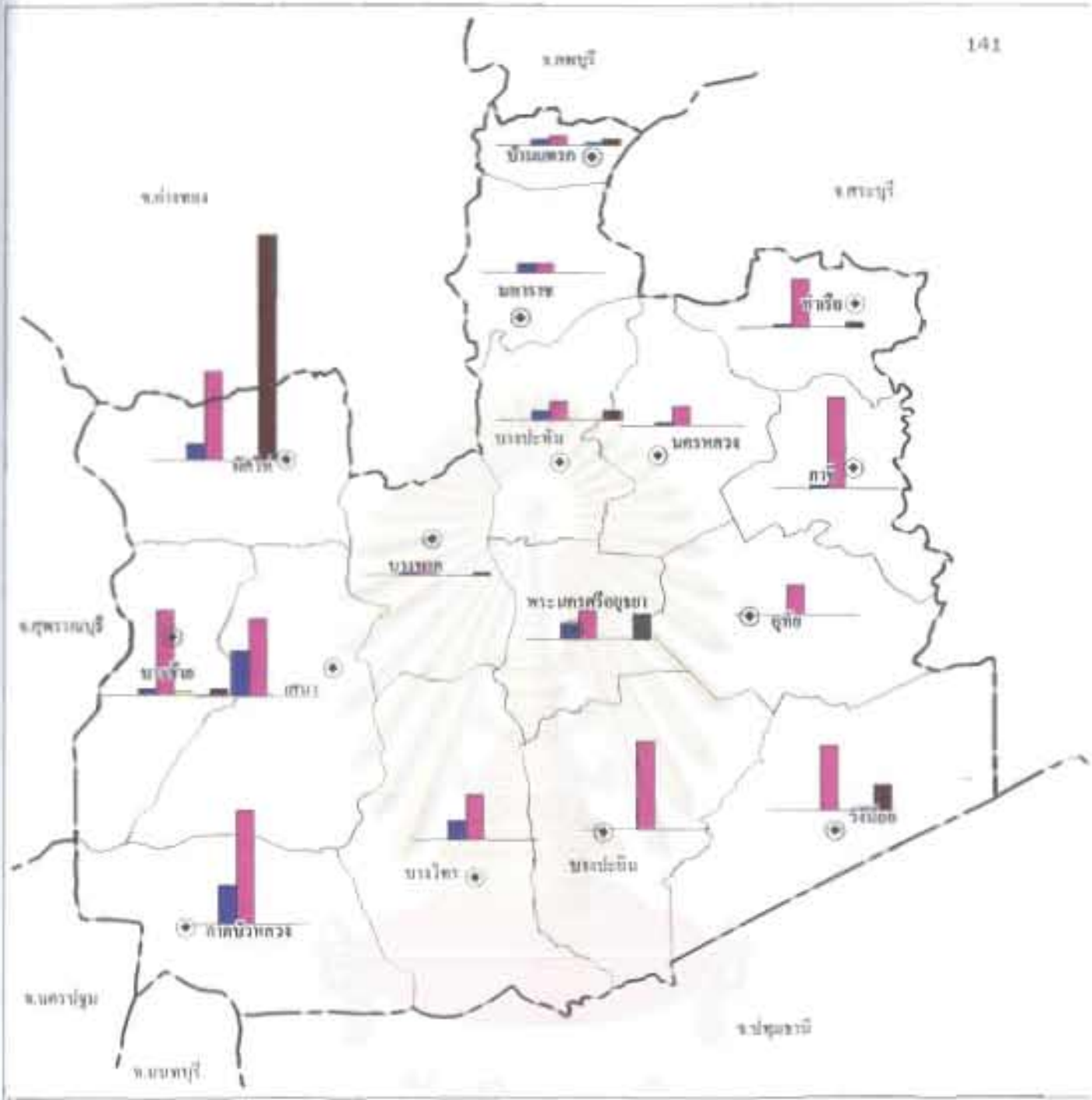

แผนที่ 6.5 จำนวนปศุสัตว์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2543

สัญลักษณ์

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
ของภาคกลางและกรุงเทพมหานคร

6.1.6. ที่ประมงน้ำจืด

ปี พ.ศ.2541/42 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพื้นที่สำหรับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและประมงน้ำจืดประมาณ 17,282.22 ไร่ เนื่องจากสภาพของพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำและลำคลองไหลผ่านหลายสาย จึงมีการทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและทำประมงน้ำจืดอยู่ทั่วไป แต่เดิมการประมงน้ำจืดจะอยู่ในลักษณะของการทำเพื่อยังชีพและเป็นประมงน้ำจืดจากธรรมชาติ แต่ปัจจุบันมีการทำประมงน้ำจืดเพื่อการค้า และเป็นการเพาะเลี้ยงทั้งในบ่อ ในนาข้าว และในกระชัง กระจายอยู่ทั่วทุกอำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยสัตว์น้ำจืดที่เป็นที่นิยมเพาะเลี้ยงได้แก่ ปลาช่อน ปลาดุก ปลาหมอ ปลาตะเพียน ปลาสวาย ปลานิล และ กุ้งก้ามกราม เป็นต้น พื้นที่อำเภอที่นิยมทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและทำประมงน้ำจืดส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตที่มีแม่น้ำน้อย แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี ไหลผ่าน ได้แก่ อำเภอเสนา อำเภอผักไห่ อำเภอบางไทร อำเภอลาดบัวหลวง และอำเภอวังน้อย เป็นต้น สำหรับด้านการตลาดนั้น เกษตรกรมักขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางในจังหวัด โดยพ่อค้าคนกลางจะรับซื้อแล้วขายผลผลิตต่อให้กับพ่อค้าปลีกทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดอีกทอดหนึ่ง เพื่อขายผลผลิตให้กับผู้บริโภค

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 6.11 พื้นที่ จำนวนครัวเรือน และจำนวนบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด จำแนกเป็นรายอำเภอ ปี พ.ศ. 2535 และปี พ.ศ. 25

อำเภอ	การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด					
	พ.ศ.2535			พ.ศ.2543		
	พื้นที่ (ไร่)	จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)	จำนวนบ่อ (บ่อ)	พื้นที่ (ไร่)	จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)	จำนวนบ่อ (บ่อ)
พระนครศรีอยุธยา	1,203.89	110	146	610.00	219	478
บางซ้าย	113.43	89	112	923.68	148	199
บางไทร	1,418.25	368	765	2,201.99	931	1,321
บางบาล	254.75	77	190	532.25	175	418
บางปะหัน	167.10	71	99	443.34	233	449
บางปะอิน	1,891.00	161	309	1,482.00	210	433
บ้านแพรก	33.12	27	36	217.15	204	451
ผักไห่	901.49	158	265	2,810.20	409	567
ภาชี	-	-	-	178.94	148	453
มหาราช	134.25	52	74	239.70	162	217
ลาดบัวหลวง	-	-	-	1,588.99	640	740
วังน้อย	541.10	160	162	1,585.70	258	472
อุทัย	103.69	42	42	713.31	296	618
นครหลวง	186.41	207	227	662.04	487	671
เสนา	1,093.50	172	172	2,930.98	645	962
ท่าเรือ	287.89	76	83	162.95	148	227
รวม	8,329.87	1,770	2,682.00	17,283.22	5,313	8,676

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

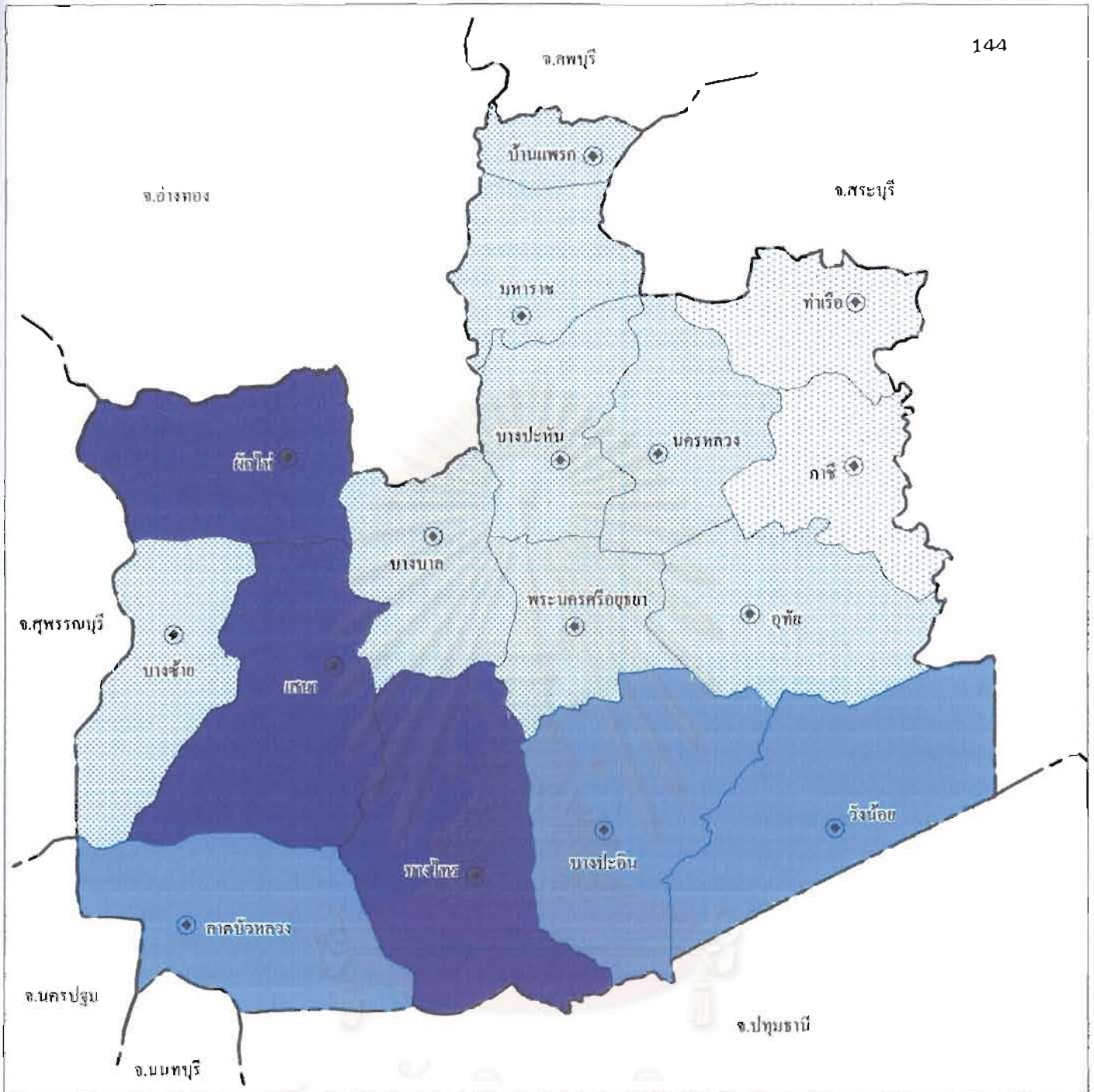

แผนที่ 6.6 พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาปี พ.ศ. 2543

สัญลักษณ์

- 2,000 - 3,000
- 1,100 - 2,000
- 200 - 1,100
- 100 - 200

N

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร

0 10 20

kilometres

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตาราง 6.12 ปริมาณสัตว์น้ำจืดที่จับได้ จำแนกเป็นรายอำเภอ ปี พ.ศ. 2535 และปี พ.ศ. 2543

อำเภอ	ปริมาณสัตว์น้ำจืดที่จับได้ (กิโลกรัม)	ปริมาณสัตว์น้ำจืดที่จับได้ (กิโลกรัม)
พระนครศรีอยุธยา	670,700.00	437,700.00
บางซ้าย	92,800.00	307,000.00
บางไทร	655,500.00	217,200.00
บางบาล	165,000.00	221,300.00
บางปะหัน	364,400.00	160,700.00
บางปะอิน	1,141,000.00	396,250.00
บ้านแพรก	29,120.00	143,855.00
ผักไห่	755,950.00	496,420.00
ภาชี	-	124,000.00
มหาราช	136,800.00	191,650.00
ลาดบัวหลวง	-	271,500.00
วังน้อย	277,900.00	286,500.00
อุทัย	157,280.00	113,480.00
นครหลวง	208,000.00	87,170.00
เสนา	579,000.00	440,000.00
ท่าเรือ	291,000.00	144,500.00
รวม	5,524,450.00	4,039,225.00

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.1.7. ที่ดินว่างเปล่า

ปี พ.ศ.2541/42 จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีพื้นที่เกษตรที่ทิ้งว่างและไม่ได้ใช้ประโยชน์ประมาณ 1,745 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.16 ของพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งถ้าพิจารณาจากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แล้วพบว่า สัดส่วนที่ดินว่างเปล่าในพื้นที่เกษตรในแต่ละปีเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ภาคเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีปริมาณพื้นที่ที่ค่อนข้างน้อยและในแต่ละปี ปริมาณที่ดินว่างเปล่าก็มีปริมาณเปลี่ยนแปลงไม่แตกต่างกันมากนัก กล่าวคือ ไม่เกิน ร้อยละ 1 แสดงให้เห็นว่า พื้นที่เพื่อการเกษตรยังคงถูกใช้อยู่ ถึงแม้ว่ามีอัตราการใช้ที่ดินในภาคเกษตรที่ลดลง แต่นั้นไม่ได้หมายความว่าเป็นการละทิ้งที่ดินให้ว่างเปล่าประโยชน์หรือเป็นที่รกร้างแต่ประการใด เพียงแต่อาจลดความเข้มข้นของการใช้ที่ดินลงมา หรืออาจเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรอย่างหนึ่งไปเป็นอีกอย่างหนึ่งก็ได้ เช่น อาจเปลี่ยนแปลงที่นาไปเป็นที่เพาะเลี้ยงปลาน้ำจืด เป็นต้น และเนื่องจากไม่มีการจำแนกที่ดินว่างเปล่าออกเป็นพื้นที่ในแต่ละอำเภอ ทำให้ไม่สามารถระบุลงไปได้ว่าพื้นที่บริเวณส่วนใดบ้างของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีที่ดินว่างเปล่าเกิดขึ้น

จากที่กล่าวมาตอนต้นแล้วว่า พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่การเกษตรมีความเหมาะสมต่อการทำการเกษตรและประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก โดยเฉพาะการปลูกข้าว ซึ่งพื้นที่การเกษตรประมาณร้อยละ 90.26 ถูกใช้เป็นพื้นที่นา แต่เนื่องจาก พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามสภาพทางภูมิศาสตร์แล้วถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1. พื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา และ 2. พื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ดังนั้น การสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรมการเกษตร อุตสาหกรรมขนาดเล็ก อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ การค้าและบริการ รวมทั้งระบบเส้นทางการคมนาคม จึงต้องถูกแบ่งออกตามสภาพภูมิศาสตร์นี้เช่นเดียวกัน ซึ่งนำมาถึงความแตกต่างเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่และการเป็นเมืองของทั้งสองพื้นที่นี้ด้วย กล่าวคือ พื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งประกอบด้วยอำเภอบ้านแพรก อำเภอมหาราช อำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง อำเภอท่าเรือ อำเภอภาชี อำเภออุทัย อำเภอวังน้อย บางส่วนของอำเภอบางปะอิน และบางส่วนของอำเภอพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ทำนาปี อาศัยน้ำฝนในการทำนาหลัก มีบางพื้นที่ได้รับความช่วยเหลือน้ำเพื่อการเกษตรจากโครงการชลประทาน ภายหลังจากการว่างเว้นจากการทำนาก็มีการปลูกพืชไร่ เช่น ถั่วเขียว มันเทศ ข้าวโพด และเผือก เป็นต้น และหากมองทางด้านโครงสร้างพื้นฐานที่เกิดขึ้นในพื้นที่ส่วนนี้จะเห็นว่า เป็นพื้นที่ที่มีถนนสายสำคัญตัดผ่าน มีการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรม และนิคมอุตสาหกรรมต่างๆ ในพื้นที่เหล่านี้ นอกจากนั้นยังมีการเกิดขึ้นของหมู่บ้านและชุมชนในพื้นที่เหล่านี้สูงด้วย

ในขณะที่พื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งประกอบด้วย อำเภอผักไห่ อำเภอเสนา อำเภอบางซ้าย อำเภอบางบาล อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอบางไทร บางส่วนของอำเภอบางปะอินและบางส่วนของอำเภอพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ทำนาปรัง บางครั้งอาจทำนาถึง 3 ครั้งในช่วงเวลา 1 ปี ซึ่งนั้นหมายความว่า พื้นที่ส่วนนี้ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมในการใช้น้ำจากโครงการชลประทานเป็นอย่างดี ซึ่งทำให้เกษตรกรนิยมประกอบการทำนา ในขณะที่การปลูกพืชไร่กลับไม่ค่อยได้รับความนิยมจากเกษตรกรในพื้นที่ส่วนนี้ แต่หากมองในด้านการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานแล้วจะเห็นว่าพื้นที่ส่วนนี้ยังได้รับการพัฒนาที่น้อยกว่า ระบบสาธารณูปโภคยังมีบริการไม่มากพอหากเปรียบเทียบกับพื้นที่อีกส่วนหนึ่ง ระบบถนนยังมีเครือข่ายไม่เหมาะต่อการเดินทางและขนส่ง การพัฒนาพื้นที่และการเป็นเมืองเกิดขึ้นช้ากว่า มีโรงงานอุตสาหกรรมและย่านอุตสาหกรรมเกิดขึ้นในบางพื้นที่แต่เบาบางกว่าพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นต้น ลักษณะดังกล่าว นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในการใช้ประโยชน์ที่ดินและส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจครัวเรือนเกษตรในพื้นที่อำเภอต่างๆ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นเอง

6.2. ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของครัวเรือนเกษตร

การศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เกษตรกรรม ได้ทำการศึกษาทั้งจากข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานของทางราชการและจากแบบสอบถามที่ใช้ถามกลุ่มตัวอย่าง คือเกษตรกรในแต่ละครัวเรือนในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวนทั้งหมด 110 คน โดยทำการพิจารณาข้อมูลในด้านระบบการถือครองที่ดิน ขนาดไร่นา เทคโนโลยีการเกษตร และระบบการตลาด ดังนี้

6.2.1. ระบบการถือครอง

จากข้อมูลสถิติการเกษตรประเทศไทยของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แสดงให้เห็นว่าประเทศไทย มีระบบการถือครองที่ดินทางการเกษตรเพียง 2 ประเภท คือการถือครองโดยเกษตรกรเป็นเจ้าของที่ดิน และการถือครองโดยเกษตรกรเป็นผู้เช่าที่ดิน ดังนั้นจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงมีระบบการถือครองที่ดินเพียง 2 ประเภทนี้ด้วยเช่นเดียวกัน

ปี พ.ศ.2541 พื้นที่ภาคเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการถือครองที่ดินโดยเกษตรกรเป็นเจ้าของที่ดินจำนวน 497,916 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 45.57 ของพื้นที่ภาคเกษตร และโดยเกษตรกรเป็นผู้เช่าที่ดินจำนวน 594,725 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 54.43 ของพื้นที่ภาคเกษตร แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินในรูปแบบของการเช่าที่ดินมากกว่าการมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง

ตาราง 6.13 ระบบการถือครองที่ดินทางการเกษตรของประเทศ ภาคกลาง และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2541

พื้นที่	พื้นที่ทั้งหมด	พื้นที่ป่าไม้	พื้นที่นอกภาคเกษตร	พื้นที่ภาคเกษตร	เนื้อที่ของตนเอง				เนื้อที่ของคนอื่น				
					รวม	ของตนเอง	จำนองผู้อื่น	ขายฝาก	รวม	เช่าผู้อื่น	รับจำนอง	รับขายฝาก	ได้ทำฟรี
ประเทศไทย	320,696,888	81,076,428	109,226,935	130,393,525	107,491,052	92,704,291	14,600,921	185,840	22,902,473	14,781,910	827,634	179,758	7,113,171
ภาคกลาง	64,938,253	14,722,454	24,332,285	25,883,514	18,175,499	15,144,052	3,010,520	20,927	7,708,015	6,344,837	61,051	13,831	1,288,296
พระนครศรี ฯ	1,597,900		505,259	1,092,641	497,916	451,001	46,915		594,725	580,265	2,208		12,252

ที่มา สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

อ้างอิงจากหนังสือสถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2543/44 และหนังสือสมุดรายงานสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2544

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 6.14 ระบบการถือครองที่ดินทางการเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธา ปี พ.ศ. 2529-2541

ปี	พื้นที่ทั้งหมด	พื้นที่นอกภาคเกษตร		พื้นที่ภาคเกษตร		เนื้อที่ของตนเอง						เนื้อที่ของคนอื่น							
						รวม		ของตนเอง		จำนองผู้อื่น		รวม		เช่าผู้อื่น		รับจำนอง		ได้ทำฟรี	
2529	1,597,900	259,443	16.24%	1,338,457	83.76%	561,731	41.97%	550,762	98.05%	10,969	1.95%	776,726	58.03%	482,761	62.15%	837	0.11%	293,128	37.74%
2530	1,597,900	337,309	21.11%	1,260,591	78.89%	569,624	45.19%	557,081	97.80%	12,543	2.20%	690,967	54.81%	542,129	78.46%	868	0.13%	147,970	21.41%
2531	1,597,900	382,447	23.93%	1,215,453	76.07%	544,501	44.80%	527,023	96.79%	17,478	3.21%	670,952	55.20%	541,385	80.69%	904	0.13%	128,663	19.18%
2532	1,597,900	371,651	23.26%	1,226,249	76.74%	522,266	42.59%	503,070	96.32%	19,196	3.68%	703,983	57.41%	540,943	76.84%	1,084	0.15%	161,956	23.01%
2533	1,597,900	389,811	24.40%	1,208,089	75.60%	487,698	40.37%	468,330	96.03%	19,368	3.97%	720,391	59.63%	364,835	50.64%	2,142	0.30%	353,414	49.06%
2534	1,597,900	401,033	25.10%	1,196,867	74.90%	598,083	49.97%	563,267	94.18%	34,816	5.82%	598,784	50.03%	541,329	90.40%	3,496	0.58%	53,959	9.01%
2535	1,597,900	420,541	26.32%	1,177,359	73.68%	578,903	49.17%	528,255	91.25%	50,648	8.75%	598,456	50.83%	589,473	98.50%	1,555	0.26%	7,428	1.24%
2536	1,597,900	423,772	26.52%	1,174,128	73.48%	563,593	48.00%	517,690	91.86%	45,903	8.14%	610,535	52.00%	591,387	96.86%	1,089	0.18%	18,059	2.96%
2537	1,597,900	440,822	27.59%	1,157,078	72.41%	558,016	48.23%	505,429	90.58%	52,587	9.42%	599,062	51.77%	595,469	99.40%	1,453	0.24%	2,140	0.36%
2538	1,597,900	459,323	28.75%	1,138,577	71.25%	528,378	46.41%	474,965	89.89%	53,413	10.11%	610,199	53.59%	598,565	98.09%	1,671	0.27%	9,963	1.63%
2539	1,597,900	474,916	29.72%	1,122,984	70.28%	516,797	46.02%	470,098	90.96%	46,699	9.04%	606,187	53.98%	599,902	98.96%	1,602	0.26%	4,683	0.77%
2540	1,597,900	489,646	30.64%	1,108,254	69.36%	500,958	45.20%	468,005	93.42%	32,953	6.58%	607,296	54.80%	598,851	98.61%	1,795	0.30%	6,650	1.10%
2541	1,597,900	505,259	31.62%	1,092,641	68.38%	497,916	45.57%	451,001	90.58%	46,915	9.42%	594,725	54.43%	580,265	97.57%	2,208	0.37%	12,252	2.06%

ที่มา สำนักงานแศรษฐกิจการเกษตร

ตาราง 6.15 ระบบการถือครองที่ดินทางการเกษตร จำแนกเป็นรายอำเภอ ปี พ.ศ. 2541

อำเภอ	พื้นที่ภาคเกษตร			
	เนื้อที่ของตนเอง		เนื้อที่ของคนอื่น	
พระนครศรีอยุธยา	31,605	6.35%	21,844	3.67%
บางซ้าย	27,777	5.58%	33,130	5.57%
บางไทร	32,397	6.51%	56,724	9.54%
บางบาล	40,445	8.12%	34,265	5.76%
บางปะหัน	30,041	6.03%	22,775	3.83%
บางปะอิน	33,453	6.72%	43,032	7.24%
บ้านแพรก	22,850	4.59%	10,477	1.76%
ผักไห่	44,390	8.92%	27,710	4.66%
ภาชี	25,957	5.21%	37,820	6.36%
มหาราช	24,322	4.88%	17,927	3.01%
ลาดบัวหลวง	34,475	6.92%	47,267	7.95%
วังน้อย	29,010	5.83%	63,454	10.67%
อุทัย	29,537	5.93%	57,377	9.65%
นครหลวง	28,650	5.75%	35,548	5.98%
เสนา	32,490	6.53%	56,710	9.54%
ท่าเรือ	30,517	6.13%	28,665	4.82%
รวม	497,916	100.00%	594,725	100.00%

ที่มา สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 6.16 สัดส่วนการถือครองที่ดินทางการเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปีเพาะปลูก 2543/44

พื้นที่ภาคเกษตร	พ.ศ.2528/29		พ.ศ.2531/32		พ.ศ.2535/36		พ.ศ.2540/41	
	พื้นที่	ร้อยละ	พื้นที่	ร้อยละ	พื้นที่	ร้อยละ	พื้นที่	ร้อยละ
พื้นที่ภาคเกษตร	**1,338,457.00**	**100.00**	**1,226,249.00**	**100.00**	**1,174,128.00**	**100.00**	**1,092,641.00**	**100.00**
พื้นที่ของตนเอง	**561,731.00**	**41.97**	**522,266.00**	**42.59**	**563,593.00**	**48.00**	**497,916.00**	**45.57**
- ของตนเอง	550,762.00	41.15	503,070.00	41.03	517,690.00	44.09	451,001.00	41.28
- จำนองผู้อื่น	10,969.00	0.82	19,196.00	1.57	45,903.00	3.91	46,915.00	4.29
พื้นที่ของคนอื่น	**776,726.00**	**58.03**	**703,983.00**	**57.41**	**610,535.00**	**52.00**	**594,725.00**	**54.43**
- เช่าผู้อื่น	482,761.00	36.07	540,943.00	44.11	591,387.00	50.37	580,265.00	53.11
- รับจำนอง	837.00	0.06	1,084.00	0.09	1,089.00	0.09	2,208.00	0.20
- ได้ทำฟรี	293,128.00	21.90	161,956.00	13.21	18,059.00	1.54	12,252.00	1.12

ที่มา สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

อ้างอิงจากหนังสือสถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2543/44

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หากมองในด้านที่ตั้งแล้วพบว่า สัดส่วนพื้นที่ของการถือครองที่ดินโดยเกษตรกรเป็นผู้เช่าที่ดินกับเกษตรกรเป็นเจ้าของที่ดินมีค่าไม่แตกต่างกันมากนักโดยจะพบว่า อำเภอที่เกษตรกรเป็นเจ้าของที่ดินมีพื้นที่มากกว่าส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่ที่ยังคงมีการทำการเกษตรอย่างหนาแน่น ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ปลูกข้าว เช่น พื้นที่ในอำเภอบางบาล อำเภอผักไห่ อำเภอมหาราช อำเภอบ้านแพรก อำเภอบางปะหัน และอำเภอพระนครศรีอยุธยา ส่วนอำเภอที่เกษตรกรเช่าที่ดินทำกินมีพื้นที่มากกว่ามักอยู่ในพื้นที่ที่มีความเป็นเมืองและมีชุมชนเกิดขึ้นสูง โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอที่มีการเข้ามาตั้งสถานประกอบการของโรงงานอุตสาหกรรม เช่น พื้นที่อำเภออุทัย อำเภอนครหลวง อำเภอวังน้อย อำเภอเสนา เป็นต้น อาจเนื่องจากมีการเปลี่ยนมือของการเป็นเจ้าของที่ดินสูง นอกจากนั้น ครัวเรือนเกษตรในพื้นที่เหล่านี้ส่วนใหญ่มักไม่มีสมาชิกรุ่นใหม่ให้ความสนใจกับการประกอบอาชีพทางการเกษตร ดังนั้น การเปลี่ยนมือของการเป็นเจ้าของที่ดินจึงมีสูง ถึงแม้ว่าจะมีสมาชิกรุ่นเก่าของครัวเรือนยังประกอบอาชีพทางการเกษตรอยู่ก็ตาม แต่การใช้ที่ดินในพื้นที่จำนวนมากๆ คงไม่จำเป็น ดังนั้นเกษตรกรรุ่นเก่าเหล่านั้นจึงยอมเช่าที่ดินทำกินแปลงเล็กๆ จากญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านมาประกอบอาชีพทางการเกษตรแทน ในขณะที่ที่ดินซึ่งเป็นของตนเองและเป็นมรดกตกทอดมานั้นได้จำนองให้กับคนอื่นไปแล้ว

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงในด้านการถือครองที่ดินทางการเกษตรโดยเกษตรกรเป็นเจ้าของที่ดินพบว่า มีแนวโน้มลดลง กล่าวคือ จากปี พ.ศ.2529 จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการถือครองที่ดินทางการเกษตรโดยเกษตรกรเป็นเจ้าของที่ดินจำนวน 561,731 ไร่ ในขณะที่ปี พ.ศ.2541 มีการถือครองที่ดินทางการเกษตรที่เป็นเนื้อที่ของตนเองเพียงจำนวน 497,916 ไร่ โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 0.95 ต่อปี ซึ่งลักษณะการถือครองดังกล่าว เป็นผลมาจากความไม่นิยมในการประกอบอาชีพทางการเกษตรของคนรุ่นใหม่ ประกอบความเจริญที่เข้ามาทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ในที่ดินและมีการนำที่ดินทางการเกษตรไปใช้ในกิจกรรมอื่นๆ ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า เช่น นำไปใช้เป็นที่อยู่อาศัย โรงงานอุตสาหกรรม และร้านค้าพาณิชย์[40] แม้จะมีรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบใหม่เกิดขึ้นในพื้นที่เกษตรแล้วก็ตาม แต่ส่วนใหญ่เกษตรกรในพื้นที่ยังคงเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรอยู่เช่นเดิม มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เช่าที่ดินเพื่อการใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่ใช่เกษตรกรในพื้นที่ แต่กลับเป็นนายทุนจากพื้นที่นอกเขตพื้นที่ศึกษามากกว่า[41] และแม้เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินลดน้อยลงไปหรือไม่มีเลยแล้วก็ตาม แต่รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินก็ยังคงเป็นเช่นเดิม พื้นที่เกษตรยังเป็นพื้นที่เพื่อการเกษตรเช่นเดิม แต่กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นๆ อาจเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น ที่ดินเดิมเป็นที่นา แต่ปัจจุบันอาจเปลี่ยน

---

[40]สำนักงานนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร **แนวทางการพัฒนาการเกษตรในภาคกลาง** (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร,2543), หน้า 20.

[41]สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร **ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตร : จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2542), หน้า 8.

ไปเป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดหรือปลูกพืชไร่แทน ทั้งนี้เนื่องจากมีระบบตลาดรองรับผลผลิตและสามารถทำกำไรหรือรายได้ที่ดีกว่า เป็นต้น

การสำรวจกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาพบว่า ระบบการถือครองที่ดินทางการเกษตรที่เกิดขึ้นมีอยู่ด้วยกัน 2 ประเภทเช่นเดียวกัน กล่าวคือ มีการถือครองที่ดินประเภทเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด จำนวน 14 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 12.73 และประเภทเช่าที่ดินทั้งหมดจำนวน 24 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 21.82 และประเภทถือครองที่ดินมากกว่าหนึ่งลักษณะ (Operated under two or more tenure forms) กล่าวคือ มีทั้งที่ถือครองโดยเป็นเจ้าของที่ดินและเป็นผู้เช่าที่ดินในเวลาเดียวกันอีกจำนวน 72 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 65.45

ในกรณีของการเป็นเจ้าของที่ดินเพื่อการเกษตรนั้น พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับกรรมสิทธิ์ในที่ดินจากมรดก จำนวน 47 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 54.65 นอกจากนั้น กรรมสิทธิ์ในที่ดินอาจมาจากการซื้อที่ดินมาจากคนอื่นๆ จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างมีกลุ่มตัวอย่างที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินมาจากการซื้อ จำนวน 27 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 31.40 เกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างบางคนยังมีกรรมสิทธิ์ในการใช้ที่ดินทั้งที่ได้มาจากมรดกและจากการซื้อมาอีกจำนวน 12 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 13.95

สำหรับหลักฐานทางกฎหมายในการแสดงสิทธิ์เพื่อการถือครองที่ดินนั้น กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาทั้งหมด 86 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100 มีโฉนดที่ดินเป็นหลักฐานสำคัญเพื่อใช้สิทธิ์ในการครอบครองที่ดิน ในขณะที่หลักฐานทางกฎหมายอื่นๆ เช่น น.ส.3 และใบจอง/ส.ค.1 ไม่มีปรากฏให้เห็น

ในกรณีที่เกษตรกรเป็นผู้เช่าที่ดินนั้น พบว่า สาเหตุที่เกษตรกรในพื้นที่ศึกษาต้องเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรนั้น ส่วนใหญ่มาจากการมีที่ดินทำกินทางการเกษตรไม่เพียงพอ หรือมีที่ดินทำกินน้อยเกินไปนั้นเอง จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง พบกลุ่มตัวอย่างประเภทนี้จำนวน 66 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 68.75 นอกจากนั้น กลุ่มตัวอย่างที่เหลือจะเป็นประเภทไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง พบจำนวน 30 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 31.25

การมีที่ดินไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตรหรือที่ดินทำกินมีขนาดเล็กจนเกินไป หากลงทุนทำการเพาะปลูกในพื้นที่ที่มีขนาดเล็กก็จะประสบกับความไม่คุ้นทุน ดังนั้น เกษตรกรบางรายจึงต้องหาเช่าที่ดินจากบุคคลอื่นๆ เพื่อทำการเกษตรต่อไป โดยรูปแบบการเช่าที่ดินทางการเกษตรในพื้นที่ศึกษาจะออกมาในรูปของการขอเช่าที่ดินจากญาติพี่น้องใกล้ชิดเพื่อทำการเกษตร พบจำนวน 55 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 57.29 ขอเช่าที่ดินจากเพื่อนบ้านเพื่อทำการเกษตร พบจำนวน 36 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 37.50 และขอเช่าที่ดินจากนายทุนนักค้าที่ดินอีกจำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.21

ในด้านการติดต่อกับเจ้าของที่ดินนั้น ผู้เช่าที่ดินสามารถติดต่อขอเช่าที่ดินได้โดยตรง เนื่องจากความใกล้ชิดและรู้จักมักคุ้นกับเจ้าของที่ดินอยู่แล้ว จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้เช่าที่ดินทั้ง 96 ครัวเรือน ได้ทำการติดต่อกับเจ้าของที่ดินทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 100 ส่วนในรูปแบบของ

การทำสัญญาเพื่อการขอเช่าและใช้ที่ดินนั้นพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 88 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 91.67 ไม่มีการทำสัญญาเช่าที่ดินเป็นลายลักษณ์อักษรและกำหนดระยะเวลาเช่าที่ดินให้แน่นอนตายตัว เป็นเพียงการพูดตกลงกันด้วยวาจาหรือสัญญาปากเปล่าเท่านั้น และอีก 8 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 8.33 เท่านั้น ที่มีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรในการเข้าใช้พื้นที่

ในการติดต่อและเจรจาระหว่างเกษตรกรกับเจ้าของที่ดินเพื่อเช่าที่ดินทำการเกษตรนั้น ได้มีการติดต่อและเจรจาพูดคุยกันมานานแล้ว และไม่จำเป็นต้องเจรจาพูดคุยกันทุกปี เกษตรกรบางรายผูกขาดการเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรกับเจ้าของที่ดินคนเดิมมาเป็นระยะเวลานาน สภาพเช่นนี้ทำให้เกษตรกรไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับพื้นที่เพาะปลูกในปีการเพาะปลูกถัดไป เนื่องจากไม่มีระบบตลาดเข้ามาจัดการกับการเช่าที่ดินทำการเกษตรของพื้นที่ศึกษามากนัก ในขณะเดียวกันเจ้าของที่ดินก็ยินดีที่จะให้ผู้เช่าที่ดินคนเดิมทำการเพาะปลูกมากกว่า เหตุผลหนึ่งคือ พื้นที่การเกษตรบางพื้นที่ยังอยู่ในทำเลที่ห่างไกลจากเส้นทางคมนาคม การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ จึงยังมีความเสี่ยงสูง การใช้ผู้เช่าที่ดินคนเดิมทำการเพาะปลูกในพื้นที่เดิมจึงยังสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองทุกปี แต่หากปล่อยไปให้คนอื่นๆ เช่าหรือทำการเพาะปลูก เจ้าของที่ดินอาจยังไม่แน่ใจในความคุ้มทุน โดยเฉพาะในด้านค่าเช่าที่ดิน

สำหรับค่าเช่าและการกำหนดค่าเช่านั้น กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาจ่ายค่าเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรเป็นเงินสดจำนวน 95 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 98.96 และจ่ายค่าเช่าในรูปของผลผลิตทางเกษตรอีก 1 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 1.04 ส่วนช่วงเวลาในการจ่ายค่าเช่าที่ดินนั้น ส่วนใหญ่จะจ่ายให้กับเจ้าของที่ดินในช่วงที่ขายผลผลิตได้แล้ว และต้องจ่ายชำระค่าเช่าตามที่ได้ตกลงกันไว้ เป็นค่าเช่าที่ชำระตายตัว พบกลุ่มตัวอย่างที่ปฏิบัติแบบนี้จำนวน 95 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 98.96 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ปฏิบัตินอกเหนือจากนี้ เป็นการชำระค่าเช่าที่ดินตามผลผลิตที่ผลิตได้นั้นอีก1 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 1.04

จากกลุ่มตัวอย่างพบว่า ค่าเช่าสำหรับการเกษตรในพื้นที่จัดเก็บในอัตรา 100-200 บาทต่อไร่ หากว่าผลผลิตที่ผลิตได้ออกมาเสียหายหรือขายได้ไม่มีกำไร จะต้องเป็นหน้าที่ของผู้เช่าที่ดินเองในการที่จะต้องรับผิดชอบความเสียหายและค่าเช่าที่ดินตรงนั้น แต่กรณีที่เกิดความเสียหายทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วมใหญ่ เจ้าของที่ดินอาจยอมลดหย่อยค่าเช่าที่ดินเนื่องจากความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ สำหรับเกษตรกรบางรายที่มีที่ดินถือครองเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอต่อการทำกินและไม่สามารถปรับเช่าที่ดินมาทำการเพาะปลูกได้ ก็อาจปรับพื้นที่เพื่อทำการเกษตรเป็นรูปแบบอื่นๆ เช่น เลี้ยงปลา หรือปลูกพืชชนิดอื่นๆ หรือไม่ก็เลิกทำการเกษตรไปเลย โดยปล่อยที่ดินทิ้งไว้หรือไม่ก็ขายที่ดินผืนนั้นไปให้กับคนอื่นๆ

6.2.2. ขนาดไร่นา

ขนาดไร่นาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามักมีขนาดเล็กคือมีพื้นที่ทำการเกษตรเพียง 1-2 ไร่ต่อแปลงเท่านั้น ซึ่งทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องมีพื้นที่ทำกินหลายๆ แปลง พื้นที่ทำการเกษตรในแต่ละแปลงก็กระจัดกระจายออกไปตามพื้นที่ต่างๆ ส่วนเหตุผลที่พื้นที่ศึกษามีขนาดไร่นาเป็นเช่นนี้ เพราะเกิดจากระบบการถือครองในพื้นที่ กล่าวคือ เกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรโดยการเช่าที่ดินทำกินมากกว่ามีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ซึ่งการไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองนั้นเองเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ขนาดไร่นาในพื้นที่ศึกษามีขนาดเล็ก นอกจากนั้น อัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในพื้นที่ศึกษายังเป็นสาเหตุที่ทำให้ขนาดไร่นามีขนาดเล็กลงอีกด้วย

นอกจากนั้น การแบ่งพื้นที่ให้เช่าโดยเจ้าของที่ดินก็มีส่วนสำคัญเช่นเดียวกัน กล่าวคือ เจ้าของที่ดินจะแบ่งที่ดินให้เช่าเพียงบางส่วนและจะให้เช่ากับเกษตรกรหลายๆ ราย ทั้งนี้เพื่อลดความเสี่ยงจากการเก็บค่าเช่าที่ดิน ประกอบกับเจ้าของที่ดินเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกันกับผู้เช่าที่ดิน และรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี ดังนั้น จึงจำเป็นต้องจัดแบ่งที่ดินออกเป็นแปลงๆ เพื่อให้เกษตรกรแต่ละรายสามารถใช้ที่ดินได้อย่างเหมาะสม และไม่เป็นที่ครหานินทาภายในหมู่บ้านได้ โดยจะเก็บค่าเช่าที่ดินในอัตราไร่ละประมาณ 100-200 บาทต่อปี แต่การทำการเกษตรในพื้นที่โดยเฉพาะการปลูกข้าวนั้นจะต้องใช้พื้นที่เพาะปลูกมากจึงจะคุ้มกับการลงทุน ดังนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่จึงใช้ที่ดินในจำนวนมากๆ ซึ่งเฉลี่ยจะอยู่ในอัตราคนละ 6-10 แปลง ด้วยจำนวนเฉลี่ยคนละ 50-90 ไร่ และเกษตรกรส่วนใหญ่ก็ใช้พื้นที่เกษตรที่มีอยู่ทั้งหมดนั้นทำการเกษตร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้น

การมีขนาดไร่นาขนาดเล็กและแต่ละแปลงทำกินอยู่ในพื้นที่ที่แตกต่างกันทำให้เกษตรกรต้องเสียเวลาและต้นทุนในการประกอบการ จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาพบว่า ครัวเกษตรที่มีพื้นที่เกษตรอยู่ภายในบริเวณที่อยู่อาศัยนั้นมีเพียง 5 ครัวเรือนเท่านั้น คิดเป็นร้อยละ 4.55 ในขณะที่ครัวเรือนเกษตรที่มีพื้นที่เกษตรอยู่คนละพื้นที่ แต่ว่าอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันนั้น มีมากถึง 85 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 77.27 ตามลงมาด้วย ครัวเรือนเกษตรที่มีพื้นที่เกษตรอยู่คนละพื้นที่และอยู่คนละหมู่บ้าน มีจำนวน 20 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 18.18

6.2.3. เทคโนโลยีการเกษตร

ปัจจุบันเกษตรกรในพื้นที่ส่วนมากนิยมนำระบบเทคโนโลยีการเกษตรเข้ามาใช้ในกระบวนการผลิตเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันก็ลดกำลังแรงงานคนและแรงงานจากสัตว์ออกไป เนื่องจากการทำการเกษตรในปัจจุบันจำเป็นต้องแข่งขันและสัมพันธ์กับช่วงเวลาและราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลก ดังนั้น การใช้แรงงานทั้งจากคนและสัตว์จึงได้รับความนิยมลดน้อยลง ประกอบกับความไม่นิยมในการประกอบอาชีพแรงงานรับจ้างทางการเกษตร ขณะเดียวกันแรงงานจากสัตว์ต้องใช้เวลาในการทำงานมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับการนำเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่เข้ามาใช้ และหากยังคงยึด

ปฏิบัติในระบบการผลิตแบบเก่า จะทำให้เกษตรกรไม่สามารถแข่งขันในด้านปริมาณและคุณภาพของผลผลิตกับผู้ผลิตรายอื่นๆ ในตลาดได้

จากกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาพบว่า กลุ่มครัวเรือนเกษตรจำนวน 54 ครัวเรือน มีเทคโนโลยีทางการเกษตรชนิดต่างๆ ใช้ในงาน คิดเป็นร้อยละ 49.09 ในขณะที่กลุ่มครัวเรือนเกษตรบางกลุ่มมีเทคโนโลยีทางการเกษตร แต่ไม่ได้นำออกมาใช้งาน มี 36 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 32.73 และกลุ่มสุดท้ายคือ กลุ่มครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีเทคโนโลยีใดๆ ใช้งาน ซึ่งกลุ่มนี้จะใช้ระบบการจ้างเข้ามาช่วยในงานการเกษตร มี 20 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 18.18

เทคโนโลยีทางการเกษตรที่ใช้ในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นเครื่องจักรกลชนิดต่างๆ เช่น รถไถขนาดเล็ก,รถไถขนาดใหญ่, เครื่องสูบน้ำ, เครื่องพ่นยาปราบศัตรูพืช, เครื่องเกี่ยวข้าว, เครื่องนวดข้าว, เครื่องสีฝัด, รถบรรทุก, รถอีแต๋น, และรถสาลี่ เป็นต้น ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการทำนาในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ส่วนมากแล้วเกษตรกรที่ทำนานิยมมีเครื่องสูบน้ำ, เครื่องพ่นยาปราบศัตรูพืช และรถไถเป็นของตนเอง และก็ขึ้นอยู่กับฐานะของครัวเรือนนั้นๆ หากครัวเรือนไหนไม่มีก็จะหาเช่าจากบ้านอื่นๆ หรือเช่าจากผู้ให้บริการ (พ่อค้าท้องถิ่น) ในช่วงที่เกษตรกรจำเป็นต้องใช้หรือเมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูก ส่วนเครื่องจักรกลชนิดอื่นๆ ที่มีขนาดใหญ่ ราคาค่อนข้างสูง และไม่มีความจำเป็นต้องใช้มากมายนัก อาจจะไม่เป็นที่นิยมของเกษตรกรทั่วไปในการที่จะซื้อเครื่องจักรกลเหล่านั้นมาใช้เป็นของๆ ตน จะมีเพียงผู้ให้บริการ (ผู้ค้าท้องถิ่น) หรือเกษตรกรรายใหญ่จริงๆ เท่านั้นที่มีเครื่องจักรกลเหล่านั้นเป็นของตนเอง

จากกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาพบว่า ครัวเรือนเกษตรแต่ละครัวเรือนมีเทคโนโลยีทางการเกษตรชนิดต่างๆ เพื่อใช้ในการทำการเกษตร ดังนี้ เครื่องสูบน้ำมี 87 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 79.09 รถไถขนาดเล็กมี 62 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 56.36 รถไถขนาดใหญ่มี 29 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.36 เครื่องพ่นยาปราบศัตรูพืชมี 102 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 92.73 รถอีแต๋นมี 46 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 41.82 ส่วนเทคโนโลยีทางการเกษตรที่เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่นิยมนำออกมาใช้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเป็นเทคโนโลยีทางการเกษตรรุ่นเก่า มีประสิทธิภาพในการทำงานลดน้อยลงเนื่องจากมีอายุการใช้งานที่ค่อนข้างยาวนานและไม่สามารถปรับปรุงแก้ไขหรือว่าหาอะไหล่มาปรับปรุงได้อีกแล้ว เช่น เครื่องฝัดข้าวรุ่นเก่า พบว่ามีจอดอยู่ใต้ถุนบ้านของกลุ่มตัวอย่างมากถึง 75 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 68.10 นอกจากนั้นยังมีเครื่องนวดข้าวรุ่นเก่า พบว่ามีจอดทิ้งอยู่ใต้ถุนบ้านของกลุ่มตัวอย่างมากถึง 28 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 25.45 และจากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 110 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100 นั้นใช้บริการเครื่องจักรกลทางการเกษตรด้วยกันทั้งนั้น ไม่ในกระบวนการใดก็กระบวนการหนึ่ง ทั้งนี้เพราะการทำการเพาะปลูกจะต้องทำในลักษณะของการแข่งขันกันนั้นเอง

นอกจากนั้น เทคโนโลยีการเกษตรที่ครัวเรือนเกษตรสามารถหาซื้อไว้ใช้เป็นของครัวเรือนยังมีต้นทุนในด้านของการซ่อมแซมและซื้ออะไหล่เพื่อประกอบเพิ่มอีกด้วย กล่าวคือ จากการศึกษาในด้านต้นทุนพบว่า ปี พ.ศ.2535 ครัวเรือนเกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีต้นทุนในการซ่อมแซม

และซื้ออะไหล่เพื่อประกอบจำนวน 3,716.42 บาท และเพิ่มขึ้นมาเป็น 12,536.86 บาท ใน ปี พ.ศ.2542 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 237.34 ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนเกษตรมีต้นทุนในการประกอบการผลิตทางการเกษตรที่สูงมาก ซึ่งต้นทุนที่เพิ่มสูงขึ้นนี้จะไปกระทบกับตัวรายได้ของครัวเรือนและนำไปสู่การเป็นหนี้สินรวมถึงการละทิ้งที่ดินเพื่อการเกษตรได้ในที่สุด

ครัวเรือนเกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีสมาชิกในครอบครัวหลายคน แต่สมาชิกที่มีอาชีพและทำหน้าที่ทางการเกษตรมักจะมีเพียงครอบครัวละ 1-2 คนเท่านั้น บางครอบครัวมีสมาชิกในวัยชราเพียง 1 คนเท่านั้นที่ยังทำการเกษตรอยู่ ดังนั้น การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรจึงมีบทบาทสูงมาก โดยเฉพาะในรูปแบบของการเช่าบริการ ซึ่งการเช่าบริการเครื่องจักรกลทางการเกษตรจะนิยมมากในฤดูการเพาะปลูก ซึ่งจะพอๆ กับการจ้างแรงงานทางการเกษตร โดยเกษตรกรจะเช่าบริการเครื่องจักรกลทางการเกษตรในทุกกระบวนการหรือทุกช่วงของการทำนาตั้งแต่การไถพรวนดิน การหว่าน การเก็บเกี่ยว การรับส่ง และการขนส่ง เป็นต้น

นวัตกรรมต่างๆ โดยเฉพาะในด้านเครื่องจักรกลที่เข้ามายังพื้นที่ศึกษามักเป็นที่นิยมของเกษตรกรในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อลดแรงงานของตนและเวลาในการทำการเกษตรให้น้อยลงเพื่อจะได้ระบายผลผลิตของตนออกไป ซึ่งจะนำมาซึ่งรายได้ของตนเองและครอบครัว ในขณะเดียวกัน แรงงานรับจ้างเพื่อการเกษตรก็หายากมากขึ้นและมีราคาจ้างที่ค่อนข้างสูง ดังนั้น ความนิยมในการจ้างแรงงานจ้างจึงลดน้อยลงไป เหตุผลที่แรงงานจ้างหายากเนื่องจากคนในพื้นที่ศึกษานั้นไม่นิยมประกอบอาชีพการเกษตร หันไปนิยมอาชีพทางด้านลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมหรือทำงานในสำนักงานมากกว่า ดังนั้น แรงงานจ้างที่เข้ามาขายแรงงานจึงมาจากต่างจังหวัดทั้งในภูมิภาคเดียวกันและภูมิภาคอื่นๆ โดยเฉพาะแรงงงานจ้างในจังหวัดสุพรรณบุรีและแรงงานจ้างในภาคอีสาน และแรงงานเหล่านี้มักเรียกค่าจ้างสูงและมักไม่ค่อยมีความรับผิดชอบในการทำงาน เกษตรกรซึ่งเป็นเจ้าของแปลงเพาะปลูกซึ่งเป็นผู้ว่าจ้างจะต้องคอยควบคุมการทำงานของแรงงานเหล่านี้อยู่ตลอดเวลา เพราะหากมีการปล่อยให้ทำงานอย่างอิสระ คือให้แรงงานจ้างทำงานโดยลำพัง จะทำให้เกิดความเสียหายกับผลผลิตมากกินไป เนื่องจากความไม่รับผิดชอบหรือเลินเล่อ เช่น หากจ้างแรงงานมาเกี่ยวข้าว ก็จะเกี่ยวไม่หมด มีบางบริเวณที่หลงเหลือ ดังนั้น เกษตรกรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงไม่ค่อยนิยมจ้างแรงงานรับจ้างเท่าที่ควร และหันไปใช้บริการเครื่องจักรกลทางการเกษตรแทน

ถึงแม้จะมีนวัฒกรรมใหม่เข้ามาแล้วเป็นที่ยอมรับของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา แต่ก็มีเทคโนโลยีทางการเกษตรหรือวิชาการความรู้ใหม่ๆ บางอย่างที่เกษตรกรอาจจะไม่นิยม เช่น การแนะนำพันธุ์พืชชนิดใหม่ๆ ให้ทดลองปลูก เป็นต้น การศึกษาพบว่า พันธุ์พืชต่างๆ ที่มีการแนะนำจากหน่วยงานราชการนั้นเป็นพันธุ์พืชที่ได้รับการศึกษาค้นคว้าและทดลองเป็นอย่างดี แต่เมื่อเกษตรกรตัดสินใจซื้อมาทำการเพาะปลูกแล้วกลับต้องเสี่ยงกับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มสูงขึ้นเป็นอย่างมาก และยังคาดการณ์ไม่ได้ว่าระบบการป้องกันบำรุงรักษานั้นจะมีต้นทุนมากน้อยแค่ไหน และที่สำคัญคือตลาดในการรองรับสินค้าชนิดนั้นๆ ยังไม่มี ซึ่งเสี่ยงมากต่อการขาดทุน เพราะการตัดสินใจเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์

ตามคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของทางราชการมีต้นทุนค่อนข้างสูง ตั้งแต่ต้นทุนในการซื้อเมล็ดพันธุ์ ต้นทุนในการซื้อยาเพื่อการบำรุง ระบบตลาดที่ยังไม่เปิดกว้างและไม่เป็นที่รับรู้ของตลาด เป็นต้น ทำให้เกษตรกรในพื้นที่ไม่นิยมเท่าที่ควร การใช้พันธุ์พืชชนิดเดิมนั้นสร้างความสบายใจให้กับเกษตรกรได้มากกว่า เพราะเกษตรกรรู้จักธรรมชาติของเมล็ดพันธุ์ชนิดนั้นเป็นอย่างดี

การดำเนินการเผยแพร่เมล็ดพันธุ์ให้เกษตรกรในพื้นที่ยอมรับนั้นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก หากเกษตรกรยังไม่มีความชัดเจนในด้านความเสี่ยงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นหากมีการนำเมล็ดพันธุ์ชนิดใหม่ๆ มาใช้ ในทางตรงกันข้าม หากเกษตรกรยอมรับเมล็ดพันธุ์ชนิดใหม่จากทางหน่วยงานราชการ และมั่นใจในความเสี่ยงที่เกิดขึ้นหรือยอมรับในความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นได้ ก็ทำให้มีผลต่อความเป็นอยู่ของเกษตรกรและระบบเกษตรกรรมโดยรวม เพราะว่าหากการดำเนินงานเกี่ยวกับเมล็ดพันธุ์ของราชการเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้[42] ก็ย่อมเป็นผลดีต่อเกษตรกรเพราะทำให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รายได้ของครอบครัวเพิ่มขึ้นและทำให้การพัฒนาการเกษตรตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ผลดียิ่งขึ้น แต่ปัจจุบันความสำเร็จจากเป้าหมายเกี่ยวกับผลผลิตและการปรับปรุงพันธุ์พืชยังไม่ประสบความสำเร็จ

การนำเทคโนโลยีทางการเกษตรและนวัตกรรมใหม่มาใช้ทำให้เครื่องมือในการผลิตผลผลิตทางการเกษตรแบบเก่าถูกทิ้งไว้ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์จะเห็นได้จากบริเวณบ้านของเกษตรกรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามักจะมีเครื่องนวดข้าว เครื่องฝัดข้าว จอดทิ้งไว้ใต้ถุนบ้านเฉยๆ ซึ่งเป็นเหมือนกันเกือบทุกครัวเรือน เพราะมีการใช้เครื่องจักรกลที่มีประสิทธิภาพที่ดีกว่า ซึ่งทั้งประหยัดเวลาและได้ปริมาณผลผลิตที่มากกว่า และระบบเครื่องจักรกลที่นำมาใช้นั้นเกษตรกรไม่ได้เป็นเจ้าของแต่ใช้ระบบการว่าจ้าง (พ่อค้าท้องถิ่น) ให้เข้ามาแล้วจ่ายค่าจ้างในอัตราต่อไร่ โดยระบบใหม่ที่เกิดขึ้นนี้มีผลดีต่อการกระจายผลผลิตในภาพรวมของประเทศเพราะเป็นการประหยัดต้นทุนและเวลาในการผลิต แต่สำหรับตัวเกษตรกรเองแล้วย่อมทำให้ต้องเสียเงินทองเพิ่มมากขึ้น เพราะทุกขั้นตอนที่ทำการผลิตอยู่ในปัจจุบันเป็นระบบการจ้างทั้งนั้น

---

[42]กาญจนา สงวนวงศ์วาน, **เศรษฐศาสตร์การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการเกษตร,** พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2530), หน้า 52. กล่าวว่าเป้าหมายเกี่ยวกับการผลิตและการปรับปรุงพันธุ์พืชที่ดีของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีดังนี้

1. ผลิตและขยายพันธุ์ที่ดี มีคุณภาพสูง ให้ปริมาณเพียงพอกับความต้องการของเกษตรกรในการใช้เพาะปลูก
2. เพื่อให้การขยายพันธุ์เศรษฐกิจที่มีคุณภาพสูง เช่น ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง ฯลฯ ได้กระจายไปสู่เกษตรกรได้ทั่วถึงและรวดเร็วทันกับความต้องการ
3. เพื่อเร่งเร้าให้เกษตรกรรู้จักและเข้าใจถึงคุณประโยชน์ในการใช้เมล็ดพันธุ์ที่ดี มีคุณภาพสูงในการเพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น

6.2.4. ระบบการตลาดของการเกษตร

ระบบการจ้างที่มาพร้อมกับการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการผลิต ทำให้การระบายผลผลิตทางการเกษตรต้องใช้ระบบการจ้างด้วยโดยอัตโนมัติ ผู้ให้บริการ (พ่อค้าท้องถิ่น) จะเข้ามารับบริการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรเข้าสู่แหล่งรับซื้อผลผลิตหรือตลาดให้แทน ซึ่งจะช่วยลดความยุ่งยากและความลำบากของเกษตรกรในการรับภาระทางด้านนี้ เหตุผลที่เกษตรกรยอมรับและนิยมใช้บริการทางด้านนี้ เพราะ 1.) ปัญหาด้านทุน กล่าวคือ เกษตรกรโดยทั่วไปไม่มีรถบรรทุกสินค้าเกษตรที่มีประสิทธิภาพที่ดี ถึงแม้ว่ามีแต่ก็ไม่มีประสิทธิภาพในการขนย้ายผลผลิตทางการเกษตรที่ดีเพียงพอ รถบรรทุกสินค้าเกษตรบางคันมีสภาพเก่าและมีอายุการใช้งานหลายสิบปี บางคันให้บริการขนส่งสินค้าเกษตรในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวทั่วทั้งหมู่บ้าน ซึ่งทำให้เกิดความล่าช้าในการขนส่ง เพราะผลผลิตจะเก็บเกี่ยวในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน การขนส่งหรือขนย้ายผลผลิตไปสู่ตลาดจึงเป็นภาระอีกอย่างหนึ่งของเกษตรกร เพราะการปล่อยผลผลิตไว้นานเกินไปมักมีปัญหาเรื่องความชื่นโดยเฉพาะข้าวเปลือก หากทิ้งไว้กลางท้องทุ่งนานๆ ข้าวเปลือกจะมีความชื้นสูง และเมื่อนำออกไปยังตลาดหรือแหล่งรับซื้อจะทำให้ถูกกดราคาขายลงไปหรือไม่ก็ได้รับการปฏิเสธจากพ่อค้าหรือเจ้าของโรงสี 2.) ปัญหาด้านแปลงที่ดินทางการเกษตร เนื่องจากสภาพของแปลงที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรแต่ละคนในพื้นที่ศึกษามีขนาดไร่นาที่เล็กและมีจำนวนแปลงที่ดินมากและกระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ทำให้เกิดความไม่สะดวกในการขนส่งผลผลิตไปสู่ตลาด เพราะพื้นที่ที่กระจัดกระจายอยู่นั้นทำให้เกิดต้นทุนทางด้านตัวเงินและเวลาเป็นอย่างมาก การจัดการระบายผลผลิตออกสู่ตลาดของพื้นที่เพาะปลูกแต่ละแปลงนั้นใช้เวลาเฉลี่ยอย่างน้อย 1 วัน เนื่องความห่างไกลระหว่างสถานที่เพาะปลูกกับแหล่งรับซื้อ ดังนั้น ระบบการจ้างที่เข้ามาจึงเป็นตัวกลางที่ช่วยแบ่งเบาภาระของเกษตรกรในด้านนี้ลงไปได้ แต่นั้นเป็นเพียงแค่ภาระหน้าที่และกำลังแรงกายที่ลดลง แต่ต้นทุนสำหรับการผลิตกลับเพิ่มสูงขึ้น และยิ่งเพิ่มสูงขึ้น หากเกษตรกรมีแปลงที่ดินแต่ละแปลงกระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ กันมาก

จากการศึกษาลักษณะการขนส่งผลผลิตทางการเกษตร ในกรณีของข้าวเปลือก โดยใช้ระยะทางเป็นตัวกำหนด พบว่ามีอยู่ 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1) การขนส่งระยะใกล้ เป็นการขนส่งข้าวเปลือกจากไร่นามาเก็บยังยุ้งฉาง โรงสี และตลาดกลาง ซึ่งมีระยะทางไม่ไกลมากนัก พาหนะที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นรถยนต์ขนาดเล็กที่วิ่งได้สะดวกในพื้นที่ไร่นา เช่น อีแต๋น รถยนต์ 4 ล้อขนาดเล็ก รถยนต์ 6 ล้อขนาดเล็ก โดยมีอัตราค่าจ้างอยู่ในช่วง 40-100 บาทต่อตัน และขึ้นอยู่กับระยะทาง สภาพพื้นที่ ฤดูกาลเก็บเกี่ยว และความคุ้นเคยของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการ

2) การขนส่งระยะกลาง เป็นการขนส่งข้าวเปลือกจากพื้นที่อำเภอหนึ่งไปยังอีกอำเภอหนึ่ง หรือจากพื้นที่อำเภอหนึ่งไปยังพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง โดยพาหนะที่ใช้ส่วนใหญ่มักเป็นรถยนต์บรรทุก 6 ล้อหรือรถยนต์บรรทุก 10 ล้อ และผู้ใช้บริการส่วนใหญ่ก็มีทั้งเกษตรกรรายใหญ่ที่มีผลผลิตเป็นจำนวนมาก และพ่อค้าท้องถิ่นซึ่งจะรับซื้อข้าวเปลือกที่โรงสีหรือตลาดกลางแล้วนำไปขายต่อยังโรงสีหรือตลาดกลางขนาดใหญ่ในจังหวัดนั้นหรือจังหวัดใกล้เคียง โดยอัตราค่าจ้างจะอยู่ระหว่าง 60-150 บาทต่อตัน
3) การขนส่งระยะทางไกล เป็นการขนส่งข้าวเปลือกจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไปยังแหล่งรับซื้อข้าวเปลือกขนาดใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร นครปฐม และสุพรรณบุรี เป็นต้นโดยพาหนะที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นรถยนต์บรรทุก 10 ล้อ หรือรถยนต์บรรทุก 10 ล้อพ่วง ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่จะเป็นพ่อค้าท้องถิ่นที่รับซื้อแล้วขายข้าวเปลือกให้กับแหล่งรับซื้อขนาดใหญ่กว่าในต่างจังหวัด หรืออาจเป็นพ่อค้าต่างถิ่นที่ทำการซื้อขายในระดับภาค อย่างไรก็ตาม การซื้อขายในระดับนี้พ่อค้าซื้อขายข้าวเปลือกส่วนใหญ่มักจะมีรถบรรทุกเป็นของตนเองเพื่อใช้ในการขนส่งข้าวเปลือก อาจมีในบางกรณีที่ปริมาณข้าวเปลือกมีปริมาณมากและต้องขนส่งในระยะเวลาอันจำกัด ก็อาจมีการว่าจ้างผู้ประกอบการขนส่งรายอื่นๆ ได้ โดยอัตราค่าจ้างจะอยู่ประมาณ 150-200 บาทต่อตัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำหรับปริมาณข้าวเปลือกที่ผลิตขึ้นเพื่อการค้า พบว่า ปริมาณร้อยละ 60 ของข้าวเปลือกที่ผลิตขึ้นเพื่อการค้า จะถูกส่งไปขายในต่างจังหวัด ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี ปทุมธานี เป็นต้น เพื่อแปรรูปให้กลายเป็นข้าวสาร ที่เหลืออีกปริมาณร้อยละ 40 ของข้าวเปลือกที่ผลิตขึ้นเพื่อการค้า จะถูกส่งเข้าโรงสีข้าวเอกชนภายในท้องถิ่นหรือสหกรณ์การเกษตรในท้องถิ่น

แผนภูมิ 6.3 ทิศทางการซื้อขายข้าวเปลือกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

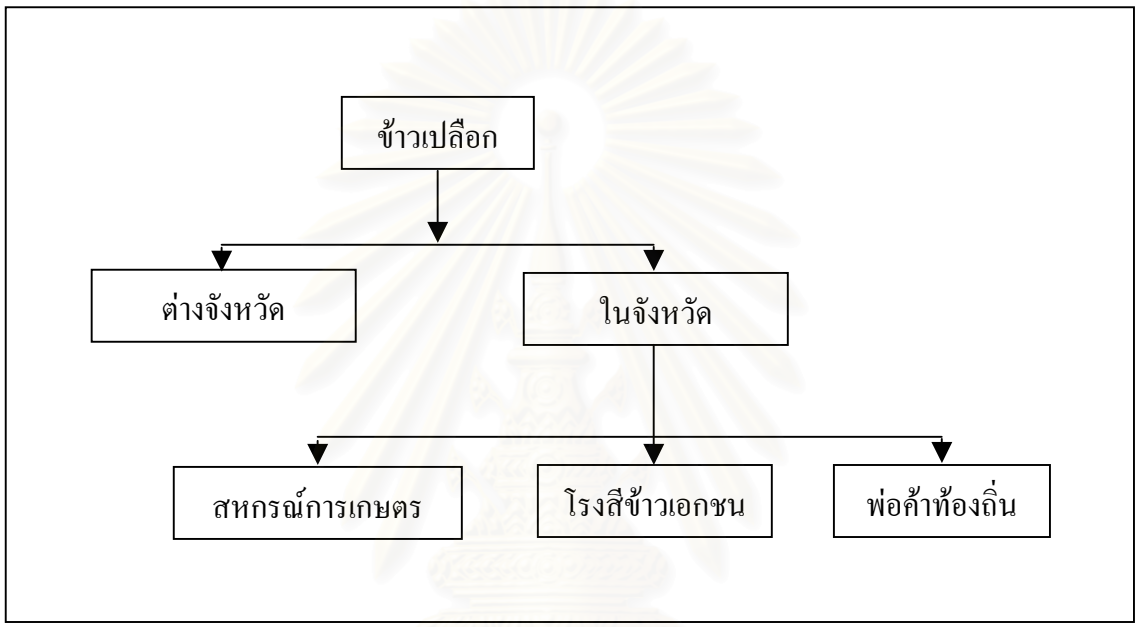

ที่มา สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นอกจากนั้น การพิจารณาจำนวนโรงงานข้าวและสถานที่ตั้งของโรงสีข้าวต่างๆ พบว่า ในช่วงปี พ.ศ.2538 ทุกอำเภอในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีโรงสีข้าวตั้งสถานประกอบการและให้บริการแก่เกษตรกร รวมมีทั้งหมดจำนวน 74 โรงสี โดยอำเภอที่มีโรงสีข้าวตั้งสถานประกอบการมากที่สุด ได้แก่ อำเภอนครหลวง 11 โรงสี อำเภอภาชี 9 โรงสี อำเภอเสนา 9 โรงสี และอำเภอลาดบัวหลวง 8 โรงสี เป็นต้น ซึ่งโรงสีข้าวส่วนมากมีความสามารถในการสีข้าวในปริมาณ 5-20 เกวียนต่อวัน ในขณะที่ในช่วง ปี พ.ศ.2542 จำนวนโรงสีข้าวได้ลดจำนวนลงเหลือเพียง 61 โรงสี และมีบางอำเภอไม่มีโรงสีข้าวเข้าไปตั้งสถานประกอบหรือได้หยุดให้บริการแล้ว เช่น อำเภอบางบาล โดยอำเภอที่ยังคงมีจำนวนโรงสีให้บริการอยู่มากที่สุดได้แก่ อำเภอลาดบัวหลวง 8 โรงสี อำเภอท่าเรือ 8 โรงสี อำเภอเสนา 6 โรงสี และอำเภอภาชี 6 โรงสี เป็นต้น ซึ่งโรงสีข้าวส่วนมากมีความสามารถในการสีข้าวในปริมาณ 5-20 เกวียนต่อวัน

ตาราง 6.17 จำนวนโรงสีข้าวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกเป็นรายอำเภอ ปี พ.ศ.2538 และ ปี พ.ศ. 2542

อำเภอ	ปี พ.ศ.2538				ปี พ.ศ.2542			
	จำนวนโรงสี	ปริมาณการสีข้าวต่อวัน			จำนวนโรงสี	ปริมาณการสีข้าวต่อวัน		
		< 5 เกวียน	5-20 เกวียน	> 20 เกวียน		< 5 เกวียน	5-20 เกวียน	> 20 เกวียน
พระนครศรีอยุธยา	2	0	1	1	2	0	1	1
บางซ้าย	2	0	0	2	3	1	1	1
บางไทร	4	1	3	0	5	5	0	0
บางบาล	1	1	0	0	0	0	0	0
บางปะหัน	4	1	2	1	4	1	2	1
บางปะอิน	3	1	1	1	5	2	1	2
บ้านแพรก	2	0	0	2	1	0	0	1
ผักไห่	4	2	1	1	3	1	1	1
ภาชี	9	3	5	1	6	2	1	3
มหาราช	3	0	3	0	2	0	2	0
ลาดบัวหลวง	8	4	1	3	8	2	2	4
วังน้อย	4	2	1	1	2	1	1	0
อุทัย	2	0	1	1	3	1	2	0
นครหลวง	11	0	5	6	3	0	0	3
เสนา	9	6	2	1	6	3	1	2
ท่าเรือ	6	2	3	1	8	1	6	1
รวม	74	23	29	22	61	20	21	20

ที่มา สำนักงานสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในกรณีของข้าวสาร เมื่อหลุดออกมาจากโรงสีข้าวแล้ว จะถูกขายให้กับพ่อค้าประเภทต่างๆ ได้แก่ หยง[43] พ่อค้าส่งตลาดกรุงเทพมหานคร พ่อค้าส่งและพ่อค้าปลีกในจังหวัด โดยข้าวสารที่ส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศจะขายให้กับหยงก่อนเป็นอันดับแรก ส่วนข้าวสารที่ขายภายในประเทศจะส่งขายให้กับพ่อค้าส่งเพื่อขายในตลาดกรุงเทพมหานคร และขายให้กับพ่อค้าส่งและพ่อค้าปลีกเพื่อขายภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แผนภูมิ 6.4 ทิศทางการซื้อขายข้าวสารโดยรวมของภาคกลางและจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

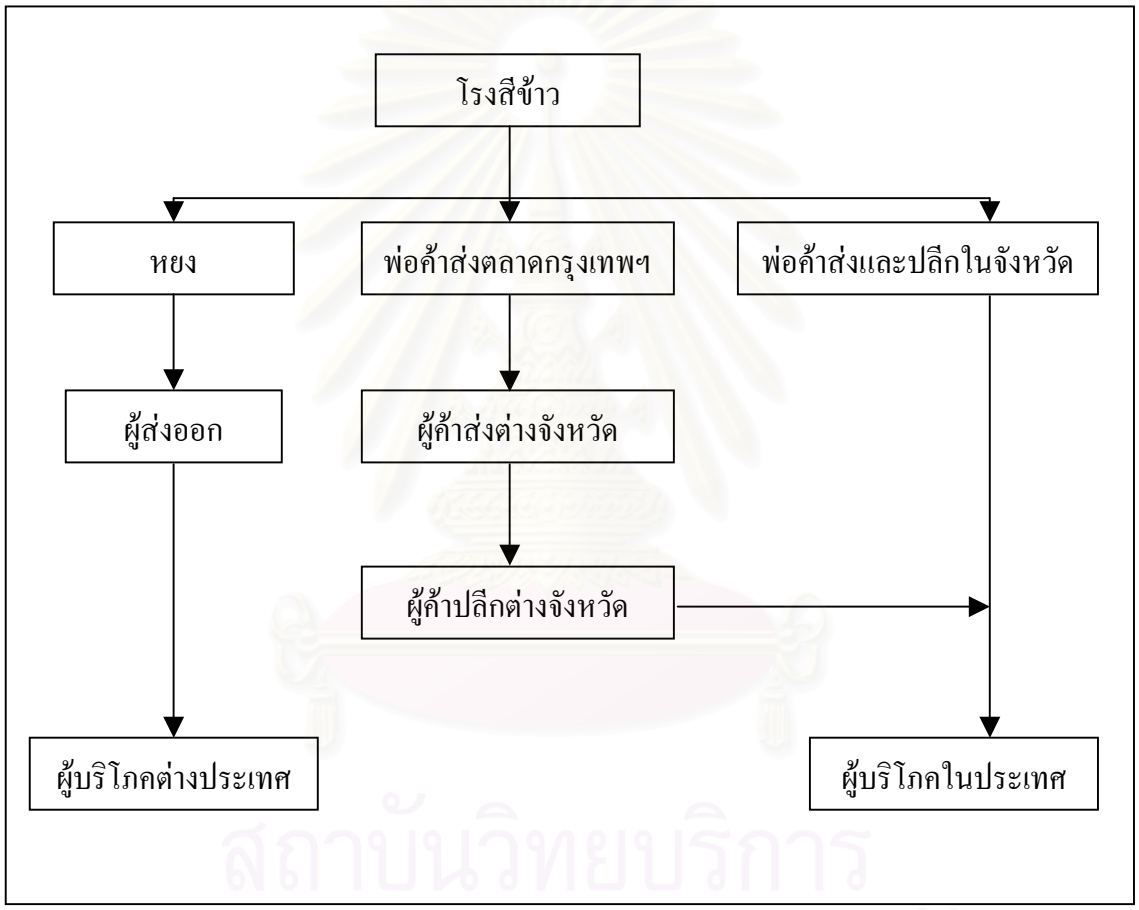

ที่มา สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

[43]หยง คือ นายหน้าที่รับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรแล้วนำไปขายต่อ.

โดยทั่วไปแล้ว เกษตรกรในพื้นที่ศึกษาไม่ค่อยมีความวิตกกังวลกับเรื่องแหล่งรับซื้อหรือตลาดรับซื้อผลผลิตมากนัก เนื่องจากในพื้นที่มีแหล่งรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะโรงสีข้าวเอกชนอยู่เป็นจำนวนมาก คอยให้บริการครอบคลุมกระจายทั่วทุกพื้นที่อยู่แล้ว นอกจากนั้น ยังมีสหกรณ์การเกษตรของแต่ละอำเภอคอยให้บริการรับซื้อผลผลิตเช่นเดียวกัน โดยเกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่นิยมใช้บริการของสหกรณ์การเกษตร แต่ปัญหาที่เกษตรกรได้รับจากการใช้บริการก็มี เนื่องจากระบบการรับซื้อค่อนข้างยุ่งยากหลากหลายขั้นตอนรวมทั้งต้องใช้เอกสารประกอบการซื้อขายด้วย ทำให้เกิดความไม่สะดวกในการซื้อขาย เกษตรกรบางคนกล่าวว่า บางครั้งต้องกลับบ้านพร้อมข้าวเปลือกเต็มคันรถบรรทุก เนื่องจากขาดเอกสารต่างๆ ที่ทางสหกรณ์การเกษตรกำหนดไว้ ความไม่สะดวกที่เกิดขึ้นนี้ทำให้เกษตรกรนำผลผลิตโดยเฉพาะข้าวเปลือกไปขายให้กับโรงสีข้าวซึ่งเป็นของเอกชนแทน เพราะความเร่งด่วนในการใช้เงินด้วย กล่าวคือ 1.) เกษตรกรจำเป็นต้องจ่ายค่าเช่าที่ดิน เพราะข้อตกลงในการเช่าที่ดินที่ปฏิบัติกันในพื้นที่ศึกษา พบว่า เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วจะต้องรีบจ่ายค่าเช่า เพื่อการจองสิทธิ์ในการเช่าที่ดินในปีเพาะปลูกต่อไป 2.) เกษตรกรจะต้องจ่ายค่าจ้างทั้งในส่วนของแรงงาน เครื่องมือเทคโนโลยีต่างๆ รวมทั้งบริการขนส่งที่นำเข้ามาใช้ในช่วงฤดูกาลผลิตและฤดูกาลเก็บเกี่ยว ดังนั้น เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จแล้ว เกษตรกรจึงต้องรีบหาแหล่งรับซื้อผลผลิตเพื่อที่จะขายผลผลิตนั้นๆ แล้วนำเงินที่ได้มาชดใช้หนี้สินที่เกิดขึ้นในช่วงปีการผลิตที่ผ่านมา ความยุ่งยากในการให้บริการของสหกรณ์การเกษตรของพื้นที่ต่างๆ จึงถือเป็นปัญหาหนึ่งที่ทางราชการควรจะมีการแก้ไขและปรับปรุง นอกจากเกษตรกรจะขายผลผลิตให้กับทางโรงสีข้าวเอกชนและสหกรณ์การเกษตรแล้ว ยังสามารถขายผลผลิตให้กับผู้ให้บริการ (พ่อค้าท้องถิ่น) ที่เข้ามาบริการขั้นตอนในการผลิตต่างๆ ได้อีกด้วย โดยผู้ให้บริการเหล่านี้จะรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรจากเกษตรกรก่อนที่จะนำไปขายต่อให้กับโรงสีข้าวเอกชนหรือตลาดในช่วงต่อไป

6.3. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตร

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบการทำการเกษตรและเกิดการเปลี่ยนแปลงในการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในขณะเดียวกันก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของระบบครัวเรือนเกษตร ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากการเปลี่ยนแปลงของรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรทั้งในระดับจังหวัดและในระดับอำเภอ กล่าวคือ ในระดับจังหวัดนั้น พิจารณาข้อมูลจากสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระบุว่า ปี พ.ศ.2535 ครัวเรือนเกษตรมีรายได้เฉลี่ยต่อปีประมาณ 250,118.97 บาท ซึ่งในจำนวนนี้เป็นรายได้ที่มาจากการทำงานในภาคเกษตรของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรประมาณ 154,588.59 คิดเป็นร้อยละ 61.81 ของรายได้ทั้งหมด และเป็นรายได้ที่มาจากทำงานนอกภาคเกษตรของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรประมาณ 93,231.54 บาท คิดเป็นร้อยละ 37.27 ของรายได้ทั้งหมด ในขณะที่ ปี พ .ศ.2542 รายได้เฉลี่ยต่อปีของครัวเรือนเกษตรเพิ่มสูงขึ้นเป็น 256,639.11 บาท ซึ่งใน

จำนวนนี้เป็นรายได้ที่มาจากทำงานในภาคเกษตรของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรประมาณ 121,779.03 คิดเป็นร้อยละ 47.45 ของรายได้ทั้งหมด และเป็นรายได้ที่มาจากทำงานนอกภาคเกษตรของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรประมาณ 134,173.52 บาท คิดเป็นร้อยละ 52.28 ของรายได้ทั้งหมด โดยรายได้เฉลี่ยต่อปีของครัวเรือนเกษตรที่เพิ่มขึ้นมานี้มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.61 และทำให้สัดส่วนของรายได้ที่มาจากการทำงานในภาคเกษตรของสมาชิกในครัวเรือนได้ลดลงจากร้อยละ 61.81 ใน ปี พ.ศ.2535 เหลือเพียงร้อยละ 47.45 ใน ปี พ.ศ.2542 ในขณะที่สัดส่วนของรายได้ที่มาจากการทำงานนอกภาคเกษตรของสมาชิกในครัวเรือนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 37.27 ใน ปี พ.ศ.2535 เป็นร้อยละ 52.28 ใน ปี พ.ศ.2542 ลักษณะเช่นนี้แสดงถึงรายได้หลักของครัวเรือนเกษตรไม่ใช่รายได้ที่มาจากการทำงานในภาคเกษตรของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรอีกต่อไป แต่รายได้หลักของครัวเรือนเกษตรกลับเป็นรายได้ที่มาจากการทำงานนอกภาคเกษตรของสมาชิกในครัวเรือนเกษตร เช่น การเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม การรับราชาการ และการทำงานในภาคบริการที่มีรายได้ประจำ เป็นต้น

การเพิ่มขึ้นของรายได้เฉลี่ยต่อปีของครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่เป็นการเพิ่มขึ้นในส่วนของรายได้จากการทำงานนอกภาคเกษตรของครัวเรือนเกษตร ไม่ว่าจะเป็นการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม งานรับราชการ งานบริการต่างๆ รวมไปถึงงานค้าขาย และงานหัตถกรรมต่างๆ ซึ่งรายได้ที่มาจากการทำงานในส่วนนี้ค่อนข้างสูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่มาจากการทำงานในภาคเกษตรของครัวเรือนเกษตร นอกจากนั้น อัตราการเปลี่ยนแปลงในรายได้ที่มาจากทำงานนอกภาคเกษตรของครัวเรือนเกษตรยังมีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มสูงขึ้นอีกด้วย กล่าวคือ มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 43.91 ในขณะที่รายได้ที่มาจากการทำงานในภาคเกษตรของครัวเรือนเกษตรมีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลง กล่าวคือ มีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 21.22

สำหรับการลดลงของรายได้ที่มาจากการทำงานในภาคเกษตรของครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่จะเป็นการลดลงของรายได้ที่มาจากการเพาะปลูก ทั้งนี้เพราะรายได้หลักที่มาจากทำงานในภาคเกษตรส่วนใหญ่เป็นรายได้ที่มาจากการเพาะปลูกโดยเฉพาะการปลูกข้าว ดังนั้น เมื่อสมาชิกในครัวเรือนออกไปทำงานนอกภาคเกษตร จึงส่งผลให้รายได้ที่มาจากการปลูกข้าวลดน้อยลงไป และส่งผลต่อไปถึงรายได้ที่มาจากการทำงานในภาคเกษตรให้ลดน้อยลงไป โดยพบว่า รายได้เฉลี่ยต่อปีของครัวเรือนเกษตรที่มาจากการปลูกข้าวใน ปี พ.ศ.2535 มีประมาณ 105,844.37 บาท คิดเป็นร้อยละ42.32 ของรายได้ทั้งหมด ลดลงเหลือ 95,770.53 บาท คิดเป็นร้อยละ 37.32 ของรายได้ทั้งหมด ใน ปี พ.ศ.2542 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 9.52 แต่ในขณะเดียวกัน รายได้ที่มาจากการเลี้ยงสัตว์กลับยังคงเพิ่มขึ้นได้ กล่าวคือ ปี พ.ศ.2535 รายได้ที่มาจากการเลี้ยงสัตว์มีประมาณ 18,384.15 คิดเป็นร้อยละ 7.35 ของรายได้ทั้งหมด เพิ่มสูงขึ้นเป็น 18,788.90 บาท คิดเป็นร้อยละ 7.32 ในปี พ.ศ.2542 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.20 เพราะในปัจจุบัน เกษตรกรส่วนหนึ่งได้ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากการทำการเพาะปลูกพืชเพียงอย่างเดียวมาเป็นการทำการเกษตรที่หลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และสัตว์ปีก ซึ่งกำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในพื้นที่จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้เพราะมีโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตรและตลาดกลางสินค้าเกษตรรองรับอยู่นั้น ในขณะเดียวกันความไม่แน่นอนของราคาข้าวเปลือกในตลาดก็เป็นตัวผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อกิจกรรมการเกษตรประเภทอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น

ฉะนั้น การเพิ่มขึ้นของรายได้เฉลี่ยต่อปีของครัวเรือนเกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงเป็นการเพิ่มขึ้นในส่วนของรายได้ที่มาจากการทำงานนอกภาคเกษตรของสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งส่งผลให้รายได้ที่มาจากการทำงานในภาคเกษตรของสมาชิกในครัวเรือนเป็นรายได้เสริมของครัวเรือนไปในที่สุด ทั้งนี้เนื่องมาจากการเข้ามาของสถานประกอบการทั้งในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ รวมถึงการเดินทางเข้ามาทำงานยังกรุงเทพมหานครของสมาชิกในครัวเรือนเกษตร ลักษณะเช่นนี้ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตรและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่เพื่อการเกษตร โดยเฉพาะที่นา นั้นคือ การลดจำนวนลงของพื้นที่เพื่อการเกษตร ทั้งนี้เพราะไม่มีสมาชิกในครัวเรือนเกษตรประกอบอาชีพทางการเกษตรอีกต่อไป

นอกจากนั้น แม้ครัวเรือนเกษตรจะมีรายได้ส่วนใหญ่มาจากการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรแล้วก็ตาม แต่ครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่ก็ยังคงมีสมาชิกบางคนประกอบอาชีพทางภาคเกษตรอยู่จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะสมาชิกรุ่นเก่า ซึ่งการประกอบอาชีพทางการเกษตรในส่วนนี้ปัจจุบันนั้นมีต้นทุนที่ค่อนข้างสูง โดยพิจารณาจากรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพทางการเกษตร กล่าวคือ เกือบครึ่งหนึ่งของรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรเป็นรายจ่ายที่เกิดขึ้นเนื่องจากการประกอบอาชีพในภาคเกษตร ไม่ว่าจะเป็นรายจ่ายสำหรับค่าแรงงาน รายจ่ายสำหรับค่าดำเนินการในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าปุ๋ยเคมี ค่ายารักษาโรคและแมลง ค่าอาหารสำเร็จรูป และพันธุ์พืช เป็นต้น ซึ่งรายจ่ายที่เกิดขึ้นเหล่านี้ถือเป็นต้นทุนในการผลิตทางภาคเกษตรกรรมของครัวเรือนเกษตรทั้งสิ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 6.18 รายได้ของครัวเรือนเกษตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปีการเพาะปลูก 2535/36 และ 2542/43

รายการ	ปี พ.ศ.2535			ปี พ.ศ.2542			อัตราเปลี่ยนแปลง
	จำนวนเงิน	ร้อยละ[1]	ร้อยละ[2]	จำนวนเงิน	ร้อยละ[1]	ร้อยละ[2]	
รายได้เงินสดในไร่นา	**154,588.59**	**61.81%**	**61.81%**	**121,779.03**	**47.45%**	**47.45%**	-21.22%
ทางพืช	**115,200.22**	**74.52%**	**46.06%**	**99,505.13**	**81.71%**	**38.77%**	-13.62%
- ข้าว	105,844.37	91.88%	42.32%	95,770.53	96.25%	37.32%	-9.52%
ข้าวนาปี	67,388.52	63.67%	26.94%	65,704.76	68.61%	25.60%	-2.50%
ข้าวนาปรัง	38,455.85	36.33%	15.38%	30,065.77	31.39%	11.72%	-21.82%
- พืชผักและผลไม้	9,355.85	8.12%	3.74%	3,734.60	3.75%	1.46%	-60.08%
มะม่วง	1,555.88	16.63%	0.62%	1,250.00	33.47%	0.49%	-19.66%
ส้มโอ	1,505.36	16.09%	0.60%	1,288.46	34.50%	0.50%	-14.41%
ขนุน	1,078.24	11.52%	0.43%	416.67	11.16%	0.16%	-61.36%
กล้วย	106.52	1.14%	0.04%	71.15	1.91%	0.03%	-33.21%
พืชอื่นๆ	5,109.85	54.62%	2.04%	708.32	18.97%	0.28%	-86.14%
ทางสัตว์	**18,384.15**	**11.89%**	**7.35%**	**18,788.90**	**15.43%**	**7.32%**	2.20%
- สัตว์ปีก	15,484.55	84.23%	6.19%	14,678.19	78.12%	5.72%	-5.21%
- โคเนื้อ	1,738.80	9.46%	0.70%	2,115.38	11.26%	0.82%	21.66%
- สัตว์น้ำ	1,160.80	6.31%	0.46%	1,995.33	10.62%	0.78%	71.89%
ให้เช่า / ขายพันธุ์ / ขายทรัพย์สิน	**21,004.22**	**13.59%**	**8.40%**	**3,485.00**	**2.86%**	**1.36%**	-83.41%
รายได้เงินสดนอกไร่นา	**93,231.54**	**37.27%**	**37.27%**	**134,173.52**	**52.28%**	**52.28%**	43.91%
- รับจ้าง / แปรรูปการเกษตร	1,066.11	1.14%	0.43%	5,941.76	4.43%	2.32%	457.33%
- ค้าขาย / บริการ / หัตถกรรม	2,305.74	2.47%	0.92%	4,107.98	3.06%	1.60%	78.16%
- รับจ้างนอกการเกษตร / เงินเดือน	84,855.00	91.02%	33.93%	113,871.56	84.87%	44.37%	34.20%
- อื่นๆ	5,004.69	5.37%	2.00%	10,252.22	7.64%	3.99%	104.85%
ผลิตผลเกษตรที่ผลิต / หาได้แล้วนำมาบริโภค	**2,298.84**	**0.92%**	**0.92%**	**686.56**	**0.27%**	**0.27%**	-70.13%
รายได้ทั้งหมด	**250,118.97**	**100.00%**	**100.00%**	**256,639.11**	**100.00%**	**100.00%**	2.61%

[1]ร้อยละของรายได้แต่ละสาขา

[2]ร้อยละของรายได้รวมทั้งหมด

ที่มา สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

ดัดแปลงจากหนังสือ การปรับแผนแม่บทตามกิจกรรมโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรปี 2537-2539

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการพิจารณาต้นทุนเปรียบเทียบในช่วง ปี พ.ศ.2535 กับ ปี พ.ศ.2542 พบว่า ต้นทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรโดยรวมมีอัตราเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 20.43 กล่าวคือ ในปี พ.ศ.2535 มีต้นทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรประมาณ 59,435.81 บาท และเพิ่มขึ้นเป็น 71,580.84 บาทใน ปี พ.ศ.2542 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การประกอบอาชีพทางการเกษตรยังคงมีต้นทุนที่สูงและมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งต้นทุนที่เพิ่มขึ้นมานี้ส่วนใหญ่เป็นต้นทุนที่เกิดขึ้นเนื่องจากการเพาะปลูก โดยเฉพาะการปลูกข้าว โดยในปี พ.ศ.2535 มีต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกประมาณ 42,061.37 บาท คิดเป็นร้อยละ 70.77 ของต้นทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร และเพิ่มสูงขึ้นเป็น 51,048.01 บาท คิดเป็นร้อยละ 71.32 ของต้นทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรในปี พ.ศ.2542 โดยมีอัตราเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 21.37 ในขณะที่ต้นทุนที่เกิดขึ้นเนื่องจากการเลี้ยงสัตว์กลับมีอัตราการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ตรงกันข้าม นั้นคือ มีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 41.46 กล่าวคือ ปี พ.ศ.2535 มีต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงสัตว์ประมาณ 13,658.02 บาท คิดเป็นร้อยละ 22.98 ของต้นทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร ลดลงเป็น 7,995.97 บาท คิดเป็นร้อยละ 11.17 ของต้นทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรใน ปี พ.ศ.2542 ซึ่งลักษณะที่เกิดขึ้นดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการประหยัดที่เกิดขึ้นเนื่องจากขนาด กล่าวคือ พื้นที่เกษตรที่มีขนาดเล็กและกระจัดกระจายทำให้เกิดต้นทุนในการผลิตที่สูง ในขณะที่การเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะในปัจจุบันนิยมเลี้ยงสัตว์ปีกและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นจำนวนมาก และมีขนาดของฟาร์มที่กว้างขวางเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดการประหยัดในต้นทุนเนื่องจากขนาดในการผลิตที่เพิ่มขึ้น

สำหรับต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกมักเป็นต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการในเรื่องต่างๆ เช่น ค่าปุ๋ยเคมี ค่ายารักษาโรคพืชและแมลง ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง และค่าพันธุ์พืช เป็นต้น โดยอัตราการเปลี่ยนแปลงของต้นทุนในการดำเนินการเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.61 กล่าวคือ เพิ่มขึ้นจาก 23,732.94 ใน ปี พ.ศ.2535 เป็น 24,827.95 ใน ปี พ.ศ.2542 ซึ่งส่วนใหญ่แล้วต้นทุนในดำเนินการในเรื่องต่างๆ มักเพิ่มสูงขึ้น ยกเว้น ต้นทุนของปุ๋ยเคมีที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่ลดลง กล่าวคือ มีอัตราเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 7.15 จาก 14,044.32 บาทใน ปี พ.ศ.2535 ลดลงเหลือ 13,040.77 บาทใน ปี พ.ศ.2542 ทั้งนี้อาจเนื่องจากนโยบายของรัฐในการผลิตปุ๋ยเคมีขึ้นใช้เอง และการรณรงค์ให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยพืชสดเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ต้นทุนที่เกิดขึ้นเนื่องจากการจ้างแรงงานในภาคเกษตร พบว่ามีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มสูงขึ้น กล่าวคือ จาก 18,328.43 บาทใน ปี พ.ศ.2535 เพิ่มขึ้นเป็น 26,220.06 บาทใน ปี พ.ศ. 2542 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 43.06 เนื่องจากการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตรในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในขณะเดียวกัน แรงงานเกษตรที่มีอยู่ก็เรียกร้องค่าจ้างแรงงานเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้ต้นทุนในค่าแรงงานสูงเพิ่มมากขึ้น

ตาราง 6.19 รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปีการเพาะปลูก 2535/36 และ 2542/43

รายการ	ปี พ.ศ.2535			ปี พ.ศ.2542			อัตราเปลี่ยแปลง
	จำนวนเงิน	ร้อยละ[1]	ร้อยละ[2]	จำนวนเงิน	ร้อยละ[1]	ร้อยละ[2]	
รายจ่ายเงินสดในไร่นา	**59,435.81**	**43.05%**	**43.05%**	**71,580.84**	**49.08%**	**49.08%**	**20.43%**
ทางพืช	**42,061.37**	**70.77%**	**30.46%**	**51,048.01**	**71.32%**	**35.00%**	**21.37%**
แรงงาน	18,328.43	43.58%	13.28%	26,220.06	51.36%	17.98%	43.06%
- คน	1,200.58	6.55%	0.87%	1,777.39	6.78%	1.22%	48.04%
- เครื่องจักร	17,127.85	93.45%	12.41%	24,442.67	93.22%	16.76%	42.71%
ดำเนินการ	23,732.94	56.42%	17.19%	24,827.95	48.64%	17.02%	4.61%
- ค่าพันธุ์พืช	1,082.78	4.56%	0.78%	2,145.83	8.64%	1.47%	98.18%
- ค่ายา	5,078.36	21.40%	3.68%	5,611.87	22.60%	3.85%	10.51%
- ค่าปุ๋ยเคมี	14,044.32	59.18%	10.17%	13,040.77	52.52%	8.94%	-7.15%
- ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	2,713.25	11.43%	1.97%	3,196.98	12.88%	2.19%	17.83%
- ค่าเบ็ดเตล็ด	814.23	3.43%	0.59%	832.50	3.35%	0.57%	2.24%
ทางสัตว์	**13,658.02**	**22.98%**	**9.89%**	**7,995.97**	**11.17%**	**5.48%**	**-41.46%**
แรงงาน	469.40	3.44%	0.34%	141.03	1.76%	0.10%	-69.96%
ดำเนินการ	13,188.62	96.56%	9.55%	7,854.94	98.24%	5.39%	-40.44%
- ค่าพันธุ์และซื้อสัตว์	3,980.25	30.18%	2.88%	2,192.95	27.92%	1.50%	-44.90%
- ค่าอาหารสำเร็จรูป	6,780.36	51.41%	4.91%	3,703.85	47.15%	2.54%	-45.37%
- ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	358.32	2.72%	0.26%	45.26	0.58%	0.03%	-87.37%
- ค่าเบ็ดเตล็ด	2,069.69	15.69%	1.50%	1,912.88	24.35%	1.31%	-7.58%
ค่าเช่า / ซ่อม / บุกเบิก / ซื้อเครื่องจักร	**3,716.42**	**6.25%**	**2.69%**	**12,536.86**	**17.51%**	**8.60%**	**237.34%**
รายจ่ายเงินสดนอกไร่นา	**78,629.21**	**56.95%**	**56.95%**	**74,257.48**	**50.92%**	**50.92%**	**-5.56%**
- ค่าแปรรูป / หัตถกรรม / บริการ	102.33	0.13%	0.07%	11.35	0.02%	0.01%	-88.91%
- ค่าบริโภค	27,388.53	34.83%	19.84%	27,639.61	37.22%	18.95%	0.92%
- ค่าอุปโภค และ อื่นๆ	51,138.35	65.04%	37.04%	46,606.52	62.76%	31.96%	-8.86%
รายจ่ายทั้งหมด	**138,065.02**	**100.00%**	**100.00%**	**145,838.32**	**100.00%**	**100.00%**	**5.63%**

[1]ร้อยละของรายจ่ายแต่ละสาขา

[2]ร้อยละของรายจ่ายรวมทั้งหมด

ที่มา สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

ดัดแปลงจากหนังสือ การปรับแผนแม่บทตามกิจกรรมโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรปี 2537-2539

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำหรับต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงสัตว์มักเป็นต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการในเรื่องต่างๆ เช่นเดียวกัน เช่น ค่าพันธุ์สัตว์ ค่าอาหารสำเร็จรูป และค่าน้ำมันเชื้อเพลิง เป็นต้น โดยอัตราการเปลี่ยนแปลงของต้นทุนในการเลี้ยงสัตว์นั้นมีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงร้อยละ 40.44 กล่าวคือ ในปี พ.ศ.2535 มีต้นทุนในการดำเนินการต่างๆ ประมาณ 13,188.62 บาท ลดลงเหลือ 7,854.94 บาทในปี พ.ศ.2542 ส่วนต้นทุนค่าแรงงานที่จ่ายเนื่องจากการจ้างแรงงานนั้น มีอัตราลดลงร้อยละ 69.96 กล่าวคือจาก 469.40 บาทใน ปี พ.ศ.2535 เหลือเพียง 141.03 บาทใน ปี พ.ศ.2542 ทั้งนี้ เนื่องจากการเลี้ยงสัตว์ไม่จำเป็นต้องใช้แรงงานมากเหมือนเช่นการเพาะปลูก ในขณะเดียวกัน แรงงานที่จ้างเข้ามาทำงานนั้นสามารถทำงานได้เพียงพอแม้ว่าจะเพิ่มปริมาณสัตว์ที่เลี้ยงจะเพิ่มมากขึ้นก็ตาม

ดังนั้น จึงพิจารณาได้ว่า การเพาะปลูกในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นมีต้นทุนในการผลิตที่สูงและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งการเพิ่มขึ้นของต้นทุนเหล่านี้อาจทำให้เกิดความไม่คุ้มทุนในการทำการเพาะปลูก และมีผลให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรลดน้อยลงไปในอนาคต ประกอบกับความไม่แน่นอนของราคาผลผลิตที่อาจจะเกิดขึ้นได้ จึงเป็นสาเหตุให้เกษตรกรละทิ้งพื้นที่เพื่อการเกษตรแล้วออกไปเสนอขายแรงงานนอกภาคเกษตรเพิ่มมากขึ้น ในขณะเดียวกันพื้นที่เพื่อการเกษตรก็อาจถูกปรับหรือถูกเปลี่ยนไปประกอบกิจกรรมในด้านการผลิตอื่นๆ เพิ่มสูงขึ้นเช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณาทั้งในส่วนของรายได้ของครัวเรือนเกษตรและต้นทุนในการผลิตของครัวเรือนเกษตรในช่วงปี พ.ศ.2535 และปี พ.ศ.2542 แล้วพบว่า รายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตรมีการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 1.12 กล่าวคือ จากรายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตร 112,053.95 บาทในปี พ.ศ.2535 ลดลงเหลือ 110,800.79 บาทใน ปี พ.ศ.2542 ทั้งนี้อาจเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจของประเทศที่มีผลให้รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรเปลี่ยนแปลงบ้างในบางช่วง แต่หากพิจารณาในสัดส่วนของรายสุทธินอกภาคเกษตรกับรายได้สุทธิภาคเกษตรแล้ว พบว่า ปี พ.ศ.2542 มีสัดส่วนเท่ากับ 54.08 : 45.30 ซึ่งรายได้สุทธิภาคเกษตรมีสัดส่วนลดลงร้อยละ 47.24 ในขณะที่รายได้สุทธินอกภาคเกษตรมีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 310.32

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 6.20 รายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

รายการ	ปี เพาะปลูก 2535/36		ปีเพาะปลูก 2542/43		อัตราเปลี่ยนแปลง
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
รายได้เงินสดสุทธิเกษตร	95,152.78	84.92	50,198.19	45.30	-47.24
รายได้เงินสดสุทธินอกเกษตร	14,602.33	13.03	59,916.04	54.08	310.32
รวมรายได้เงินสดสุทธิ	109,755.11	97.95	110,114.23	99.38	0.33
นำมาบริโภค	2,298.84	2.05	686.56	0.62	-70.13
รายได้สุทธิของครัวเรือน	112,053.95	100.00	110,800.79	100.00	-1.12

ที่มา สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

เมื่อพิจารณาข้อมูลด้านรายได้ในระดับอำเภอ พบว่า ปี พ.ศ.2535 อำเภอที่มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรสูงสุดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้แก่ อำเภอบางปะอิน มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 58,217 บาท รองลงมาคือ อำเภอบางไทร มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 50,500 บาท อำเภออุทัย มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 42,018 บาท อำเภอลาดบัวหลวง มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 37,711 บาท อำเภอภาชี มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ35,414 บาท อำเภอวังน้อยมีรายได้ของครัวเรือนเกษตรประมาณ 33,298 บาท และอำเภอพระนครศรีอยุธยา มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 30,150 บาท เป็นต้น ส่วนใน ปี พ.ศ. 2538 อำเภอที่มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรสูงสุดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ อำเภอบางปะอิน มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 90,226 บาท รองลงมาคือ อำเภอนครหลวง มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 64,994 บาท อำเภอบางไทร มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 61,543 บาท อำเภอภาชี มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 53,076 บาท อำเภอท่าเรือ มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 50,543 บาท อำเภอเสนา มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 49,123 บาท อำเภออุทัย มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตร 46,238 บาท และอำเภอพระนครศรีอยุธยา มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 42,340 บาท ส่วนใน ปี พ.ศ. 2542 อำเภอที่มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรสูงสุดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ อำเภอบางปะอิน มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 91,728 บาท รองลงมาคือ อำเภอนครหลวง มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 65,500 บาท อำเภอบางไทร มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 63,281 บาท อำเภอภาชี มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 53,810 บาท และอำเภอท่าเรือ มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 51,050 บาท

สำหรับการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรในช่วง ปี พ.ศ. 2535-2538 พบว่า อำเภอที่มีการเปลี่ยนแปลงของรายได้สูงสุดได้แก่ อำเภอนครหลวง จากรายได้เฉลี่ยของครัวเกษตรประมาณ 32,244 บาทใน ปี พ.ศ.2535 เพิ่มขึ้นเป็นรายได้เฉลี่ยประมาณ 64,994 บาทใน ปี พ.ศ.2538 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 101.57 รองลงมาคือ อำเภอท่าเรือ จากรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 25,735 บาทใน ปี พ.ศ.2535 เพิ่มขึ้นเป็นรายได้เฉลี่ยประมาณ 50,453 บาทใน ปี พ.ศ.2538 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 96.05 อำเภอบางบาล จากรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 20,660 บาทใน ปี พ.ศ.2535 เพิ่มขึ้นเป็นรายได้เฉลี่ยประมาณ 35,181 บาทใน ปี พ.ศ.2538 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 70.29 บาท อำเภอบางซ้าย จากรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 21,200 บาทใน ปี พ.ศ.2535 เพิ่มขึ้นเป็นรายได้เฉลี่ยประมาณ 36,013 บาทใน ปี พ.ศ.2538 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 69.87 เป็นต้น และสำหรับในช่วง ปี พ.ศ.2538-2542 พบว่า อำเภอที่มีการเปลี่ยนแปลงของรายได้สูงสุดได้แก่ อำเภอบ้านแพรก จากรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 27,413 บาทใน ปี พ.ศ.2538 เพิ่มขึ้นเป็นรายได้เฉลี่ยประมาณ 30,010 บาทใน ปี พ.ศ.2542 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 9.47 รองลงมาคือ อำเภอวังน้อย จากรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ36,796 บาทใน ปี พ.ศ.2538 เพิ่มขึ้นเป็นรายได้เฉลี่ยประมาณ 40,010 บาท โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 8.73 อำเภอผักไห่ จากรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 26,594 บาทใน ปี พ.ศ.2538 เพิ่มขึ้นมาเป็นรายได้เฉลี่ย 28,912 บาทใน ปี พ.ศ.2542 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.72 และอำเภอบางซ้าย จากรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรประมาณ 36,013 บาทใน ปี พ.ศ.2538 เพิ่มขึ้นมาเป็นรายได้เฉลี่ยประมาณ 38,710 บาทใน ปี พ.ศ.2542 โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.49

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 6.21 ขนาดของรายได้ของครัวเรือนเกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2535 และ ปี พ.ศ. 2538

อำเภอ	ปี พ.ศ.2535							รายได้เฉลี่ย	ปี พ.ศ.2538							รายได้เฉลี่ย	อัตราการเปลี่ยนแปลง							รายได้เฉลี่ย
	ต่ำกว่า 6,000	6,000-9,999	10,000-19,999	20,000-29,999	30,000-49,999	50,000-99,999	มากกว่า 100,000		ต่ำกว่า 6,000	6,000-9,999	10,000-19,999	20,000-29,999	30,000-49,999	50,000-99,999	มากกว่า 100,000		ต่ำกว่า 6,000	6,000-9,999	10,000-19,999	20,000-29,999	30,000-49,999	50,000-99,999	มากกว่า 100,000	
พระนครศรีอยุธยา	912	1,932	1,535	2,065	1,927	1,118	-	30,150	532	935	1,345	1,733	1,855	2,588	2,315	42,340	-41.67%	-51.60%	-12.38%	-16.08%	-3.74%	131.48%	-	40.43%
บางซ้าย	330	560	581	550	460	402	-	21,200	235	221	458	462	918	626	484	36,013	-28.79%	-60.54%	-21.17%	-16.00%	99.57%	55.72%	-	69.87%
บางไทร	357	759	1,061	1,059	1,282	1,322	-	50,500	169	247	419	568	997	748	992	61,543	-52.66%	-67.46%	-60.51%	-46.36%	-22.23%	-43.42%	-	21.87%
บางบาล	688	712	1,009	920	966	730	-	20,660	431	388	875	1,059	498	1,179	871	35,181	-37.35%	-45.51%	-13.28%	15.11%	-48.45%	61.51%	-	70.29%
บางปะหัน	670	889	1,305	1,141	1,253	604	-	21,285	547	864	1,039	1,159	1,102	1,324	983	30,693	-18.36%	-2.81%	-20.38%	1.58%	-12.05%	119.21%	-	44.20%
บางปะอิน	671	1,095	1,210	1,561	2,226	1,634	-	58,217	102	59	425	525	1,754	4,588	1,020	90,226	-84.80%	-94.61%	-64.88%	-66.37%	-21.20%	180.78%	-	54.98%
บ้านแพรก	219	233	385	236	220	199	-	20,060	86	236	418	348	370	311	227	27,413	-60.73%	1.29%	8.57%	47.46%	68.18%	56.28%	-	36.66%
ผักไห่	741	1,435	1,524	1,282	1,064	501	-	21,199	589	835	1,412	1,621	964	937	776	26,594	-20.51%	-41.81%	-7.35%	26.44%	-9.40%	87.03%	-	25.45%
ภาชี	351	462	807	967	732	727	-	35,414	214	297	440	665	877	1,341	1,447	53,076	-39.03%	-35.71%	-45.48%	-31.23%	19.81%	84.46%	-	49.87%
มหาราช	360	467	759	890	608	499	-	29,967	276	215	625	637	603	701	523	32,731	-23.33%	-53.96%	-17.65%	-28.43%	-0.82%	40.48%	-	9.22%
ลาดบัวหลวง	516	597	1,081	1,104	715	594	-	37,711	216	590	822	759	963	1,102	1,189	41,092	-58.14%	-1.17%	-23.96%	-31.25%	34.69%	85.52%	-	8.97%
วังน้อย	596	874	1,215	1,438	1,803	702	-	33,298	794	972	2,418	1,272	1,732	2,079	2,426	36,796	33.22%	11.21%	99.01%	-11.54%	-3.94%	196.15%	-	10.51%
อุทัย	546	743	1,034	1,080	1,087	671	-	42,018	329	579	690	983	1,225	1,587	1,284	46,238	-39.74%	-22.07%	-33.27%	-8.98%	12.70%	136.51%	-	10.04%
นครหลวง	425	693	780	1,188	1,000	821	-	32,244	149	291	702	601	959	1,504	1,988	64,994	-64.94%	-58.01%	-10.00%	-49.41%	-4.10%	83.19%	-	101.57%
เสนา	610	757	1,161	1,521	1,297	1,054	-	30,095	314	427	522	811	988	995	2,020	49,123	-48.52%	-43.59%	-55.04%	-46.68%	-23.82%	-5.60%	-	63.23%
ท่าเรือ	647	1,157	990	1,091	959	1,194	-	25,735	222	243	722	559	1,069	1,995	1,844	50,453	-65.69%	-79.00%	-27.07%	-48.76%	11.47%	67.09%	-	96.05%
รวม	8,639	13,365	16,437	18,093	17,599	12,772	-	-	5,205	7,399	13,332	13,762	16,874	23,605	20,389	-	-39.75%	-44.64%	-18.89%	-23.94%	-4.12%	84.82%	-	-

ที่มา สำนักงานสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 6.22 ขนาดของรายได้ของครัวเรือนเกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2538 และ ปี พ.ศ. 2542

อำเภอ	ปี พ.ศ.2538							รายได้เฉลี่ย	ปี พ.ศ.2542							รายได้เฉลี่ย	อัตราการเปลี่ยนแปลง							รายได้เฉลี่ย
	ต่ำกว่า 6,000	6,000-9,999	10,000-19,999	20,000-29,999	30,000-49,999	50,000-99,999	มากกว่า 100,000		ต่ำกว่า 6,000	6,000-9,999	10,000-19,999	20,000-29,999	30,000-49,999	50,000-99,999	มากกว่า 100,000		ต่ำกว่า 6,000	6,000-9,999	10,000-19,999	20,000-29,999	30,000-49,999	50,000-99,999	มากกว่า 100,000	
พระนครศรีอยุธยา	532	935	1,345	1,733	1,855	2,588	2,315	42,340	412	1,136	1,630	2,178	2,137	2,510	2,799	45,500	-22.56%	21.50%	21.19%	25.68%	15.20%	-3.01%	20.91%	7.46%
บางซ้าย	235	221	458	462	918	626	484	36,013	285	257	439	1,208	608	677	587	38,710	21.28%	16.29%	-4.15%	161.47%	-33.77%	8.15%	21.28%	7.49%
บางไทร	169	247	419	568	997	748	992	61,543	155	502	870	1,856	1,132	988	2,114	63,281	-8.28%	103.24%	107.64%	226.76%	13.54%	32.09%	113.10%	2.82%
บางบาล	431	388	875	1,059	498	1,179	871	35,181	234	764	625	1,525	687	1,285	965	35,901	-45.71%	96.91%	-28.57%	44.00%	37.95%	8.99%	10.79%	2.05%
บางปะหัน	547	864	1,039	1,159	1,102	1,324	983	30,693	447	976	1,648	1,347	1,559	1,594	1,684	31,275	-18.28%	12.96%	58.61%	16.22%	41.47%	20.39%	71.31%	1.90%
บางปะอิน	102	59	425	525	1,754	4,588	1,020	90,226	124	690	1,309	1,872	2,621	6,652	1,666	91,728	21.57%	1069.49%	208.00%	256.57%	49.43%	44.99%	63.33%	1.66%
บ้านแพรก	86	236	418	348	370	311	227	27,413	151	196	377	535	507	588	286	30,010	75.58%	-16.95%	-9.81%	53.74%	37.03%	89.07%	25.99%	9.47%
ผักไห่	589	835	1,412	1,621	964	937	776	26,594	436	1,018	1,482	1,102	1,148	1,254	885	28,912	-25.98%	21.92%	4.96%	-32.02%	19.09%	33.83%	14.05%	8.72%
ภาชี	214	297	440	665	877	1,341	1,447	53,076	385	489	806	937	1,133	1,541	1,498	53,810	79.91%	64.65%	83.18%	40.90%	29.19%	14.91%	3.52%	1.38%
มหาราช	276	215	625	637	603	701	523	32,731	379	302	619	569	804	1,236	602	33,701	37.32%	40.47%	-0.96%	-10.68%	33.33%	76.32%	15.11%	2.96%
ลาดบัวหลวง	216	590	822	759	963	1,102	1,189	41,092	420	807	1,086	1,210	1,059	1,584	1,190	43,005	94.44%	36.78%	32.12%	59.42%	9.97%	43.74%	0.08%	4.66%
วังน้อย	794	972	2,418	1,272	1,732	2,079	2,426	36,796	583	1,109	1,831	784	2,615	2,432	2,840	40,010	-26.57%	14.09%	-24.28%	-38.36%	50.98%	16.98%	17.07%	8.73%
อุทัย	329	579	690	983	1,225	1,587	1,284	46,238	612	923	1,203	1,503	1,647	1,958	1,776	47,800	86.02%	59.41%	74.35%	52.90%	34.45%	23.38%	38.32%	3.38%
นครหลวง	149	291	702	601	959	1,504	1,988	64,994	125	532	873	1,235	1,125	1,966	2,315	65,500	-16.11%	82.82%	24.36%	105.49%	17.31%	30.72%	16.45%	0.78%
เสนา	314	427	522	811	988	995	2,020	49,123	304	258	1,112	2,148	1,754	1,162	2,508	49,980	-3.18%	-39.58%	113.03%	164.86%	77.53%	16.78%	24.16%	1.74%
ท่าเรือ	222	243	722	559	1,069	1,995	1,844	50,453	201	633	762	1,025	1,115	2,548	2,544	51,050	-9.46%	160.49%	5.54%	83.36%	4.30%	27.72%	37.96%	1.18%
รวม	5,205	7,399	13,332	13,762	16,874	23,605	20,389	-	5,253	10,592	16,672	21,034	21,651	29,975	26,259	-	0.92%	43.15%	25.05%	52.84%	28.31%	26.99%	28.79%	-

ที่มา สำนักงานสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเปลี่ยนแปลงรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรในอำเภอต่างๆ ในช่วงแรก คือ ปี พ.ศ.2535-2538 ซึ่งอยู่ในช่วงหลังจากที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้าไปตั้งสถานประกอบการตามนโยบายของรัฐที่สนับสนุนให้พื้นที่จังหวัดรอบนอกของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นพื้นที่รองรับโรงงานอุตสาหกรรม และจากการสนับสนุนของสำนักงานส่งเสริมการลงทุน (BOI) ที่ได้ประกาศให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่เขตส่งเสริมการลงทุน เขต 2 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) ทำให้พื้นที่อำเภอต่างๆ ที่มีความพร้อมในด้านสาธารณูปโภคสาธารณูปการและสามารถรองรับการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมได้นั้น มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเข้าไปตั้งสถานประกอบการอยู่เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะพื้นที่ในอำเภอบางปะอิน อำเภอบางไทร อำเภออุทัย อำเภอนครหลวง อำเภอภาชี เป็นต้น ทำให้รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรในพื้นที่เหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากแรงงานเกษตรที่เหลือเฟือในพื้นที่อำเภอเหล่านี้ได้เคลื่อนย้ายเข้าไปทำงานนอกภาคเกษตร ส่งผลให้มีรายได้ที่มาจากงานนอกภาคเกษตรเข้ามาเสริมและเป็นรายได้หลักของครัวเรือนเกษตรในที่สุด

ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงของรายได้เฉลี่ยในช่วงหลัง คือ ใน ปี พ.ศ.2538-2542 พบว่าอำเภอที่มีการเปลี่ยนแปลงของรายได้เฉลี่ยที่ค่อนข้างสูงอยู่ในพื้นที่อำเภอที่มีความเป็นเมืองต่ำ การทำงานในภาคเกษตรกรรมยังมีความสำคัญและมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้าไม่ตั้งสถานประกอบการไม่มากนัก เช่น อำเภอบ้านแพรก อำเภอบางซ้าย และอำเภอบางบาล เป็นต้น ทั้งนี้ เนื่องจากเหตุผลที่มาจากการเปลี่ยนแปลงในช่วงแรก กล่าวคือ แรงงานเกษตรที่อยู่ในพื้นที่อำเภอที่มีความพร้อมในการรองรับการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมในช่วงแรกนั้นได้เข้าสู่การทำงานนอกภาคเกษตรไปมากพอแล้ว ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของรายได้ในช่วงแรกค่อนข้างสูงดังที่ได้กล่าวไปแล้ว แต่ในช่วงหลัง แรงงานเกษตรในพื้นที่อำเภอที่ยังมีความเป็นเมืองต่ำได้เคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานนอกภาคเกษตรเพิ่มมากขึ้นพร้อมๆ กับการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่อำเภอที่มีเพิ่มมากขึ้น ทำให้รายได้เฉลี่ยของอำเภอเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงที่สูงในช่วงหลัง และกลายเป็นรายได้หลักของครัวเรือนเกษตรไปในที่สุด

สำหรับการพิจารณาจำนวนครัวเรือนเกษตรในแต่ละพื้นที่ในช่วง ปี พ.ศ.2535-2538-2542 พบว่า ใน ปี พ.ศ.2535 จำนวนครัวเรือนเกษตรมีประมาณ 86,905 ครัวเรือน ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยอยู่ในช่วง 20,000-29,999 บาท มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 18,093 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 20.82 ของจำนวนครัวเรือนเกษตรทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอเสนา อำเภอนครหลวง อำเภอลาดบัวหลวง เป็นต้น รองลงมาคือ ครัวเรือนเกษตรมีรายได้เฉลี่ยอยู่ในช่วง 30,000-49,999 บาท มีครัวเรือนทั้งหมด 17,599 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 20.25 ของครัวเรือนเกษตรทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอบางปะอิน อำเภออุทัย และอำเภอวังน้อย และครัวเรือนเกษตรมีรายได้เฉลี่ยมากกว่า 50,000 บาทขึ้นไป อยู่ในพื้นที่อำเภอบางไทร ส่วนครัวเรือนเกษตรมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 20,000 บาท มีครัวเรือนรวมกันทั้งหมด 38,441 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 44.23 ของจำนวนครัวเรือน

เกษตรทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอผักไห่ อำเภอบ้านแพรก อำเภอบางซ้าย และอำเภอบางบาล ส่วนใน ปี พ.ศ.2538 มีจำนวนครัวเรือนเกษตรประมาณ 100,566 ครัวเรือน ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยอยู่ในช่วง 50,000-99,999 บาท มีจำนวนครัวเรือนเกษตรทั้งหมด 23,605 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 23.47 ของจำนวนครัวเรือนเกษตรทั้งหมด ซึ่งอยู่ในพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางปะอิน อำเภออุทัย อำเภอท่าเรือ อำเภอบางปะหัน อำเภอมหาราช และอำเภอบางบาล รองลงมาคือ ครัวเรือนเกษตรมีรายได้เฉลี่ยมากกว่า 100,000 บาท ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอวังน้อย อำเภอภาชี อำเภอนครหลวง และอำเภอเสนา เป็นต้น ครัวเรือนเกษตรมีรายได้ 30,000-49,999 บาท มีจำนวนทั้งหมด 16,874 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 16.78 ของจำนวนครัวเรือนเกษตรทั้งหมด ซึ่งส่วนอยู่ในพื้นที่อำเภอบางไทร และอำเภอบางซ้าย ส่วนจำนวนครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 30,000 บาท มีจำนวนประมาณ 39,698 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 39.47 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอบ้านแพรก และอำเภอผักไห่ ส่วนใน ปี พ.ศ.2542 มีจำนวนครัวเรือนเกษตรประมาณ 131,436 ครัวเรือน ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยอยู่ในช่วง 50,000-99,999 บาท มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 29,975 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 22.81 ของจำนวนครัวเรือนเกษตรทั้งหมด ซึ่งอยู่ในพื้นที่อำเภอบางปะอิน อำเภออุทัย อำเภอท่าเรือ อำเภอมหาราช และอำเภอลาดบัวหลวง เป็นต้น รองลงมาคือ ครัวเรือนเกษตรมีรายได้เฉลี่ยมากกว่า 100,000 บาท มีจำนวน 26,259 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 19.98 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ซึ่งอยู่ในพื้นที่อำเภอเสนา อำเภอนครหลวง อำเภอวังน้อย อำเภอพระนครศรีอยุธยา และอำเภอภาชี เป็นต้น ส่วนครัวเรือนเกษตรส่วนมากที่มีรายได้ต่ำกว่า 30,000 บาท มีจำนวนทั้งหมด 53,551 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 40.74 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอผักไห่ อำเภอบางบาล และอำเภอบางซ้าย เป็นต้น

ลักษณะดังกล่าวจึงพิจารณาได้ว่า ครัวเรือนเกษตรในพื้นที่อำเภอต่างๆ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีรายได้เพิ่มสูงขึ้น เพราะจากการพิจารณาอัตราการเปลี่ยนแปลงจำนวนครัวเรือนเกษตรในแต่ละช่วงรายได้ กล่าวคือ รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรในแต่ละอำเภอในช่วงที่ต่ำกว่า 50,000 บาทมีอัตราเปลี่ยนแปลงลดลง แต่กลับมีอัตราเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นในช่วงรายได้มากกว่า 50,000 บาท ซึ่งนั้นหมายถึง รายได้ของครัวเรือนเกษตรเพิ่มสูงขึ้นนั้นเอง และในขณะเดียวกันจำนวนประชากรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นด้วย โดยพิจารณาจากจำนวนครัวเรือนในแต่ละช่วงของรายได้ที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และส่วนใหญ่ครัวเรือนเกษตรที่เพิ่มขึ้นจะเพิ่มขึ้นในช่วงของรายได้เฉลี่ย 6,000-9,999 บาท ซึ่งมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มมากขึ้นถึงร้อยละ 43.15 ตามมาด้วยช่วงรายได้เฉลี่ย 20,000-29,999 บาท ซึ่งมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มมากขึ้นถึง 52.84 เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามีการเพิ่มขึ้นของจำนวนครัวเรือนเกษตรและเป็นครัวเรือนเกษตรที่มีรายได้เฉลี่ยค่อนข้างสูง ดังนั้น เศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรจึงไม่พึ่งรายได้ที่มาจากการทำงานในภาคเกษตร เพราะรายได้ที่มาจากการเกษตรมีมูลค่าในผลผลิตที่ต่ำและมีสัดส่วนที่ต่ำกว่ามากเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่มาจากนอกภาคเกษตร นอกจากนั้น รายได้จากภาคเกษตรส่วนมากมักมองไม่

เห็นในรูปของตัวเงิน ประกอบกับความไม่นิยมในการประกอบอาชีพทางการเกษตร เพราะสมาชิกในครัวเรือนเกษตรมักคิดอยู่เสมอว่าการทำงานในภาคเกษตรเป็นการทำงานที่หนักและไม่มีเกียรติ ดังนั้น แรงงานรุ่นใหม่จึงมักออกมาเสนอขายแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการมากกว่า แล้วนำเงินที่ได้จากขายเสนอขายแรงงานเหล่านั้นมาใช้ในชีวิตประจำวันซึ่งสามารถสนองความต้องการของครัวเรือนได้เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้จำนวนครัวเรือนเกษตรที่อยู่ในช่วงของรายได้ค่อนข้างสูงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นนั้นเอง

เศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรที่เปลี่ยนแปลงไปนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในการใช้ชีวิตประจำวันของสมาชิกในครัวเรือนเกษตร ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากเครื่องมือเครื่องใช้ประจำวัน เพราะสามารถบ่งบอกถึงเศรษฐกิจของครัวเรือนได้เป็นอย่างดีภายหลังจากการเพิ่มขึ้นของรายได้ของครัวเรือนเกษตร เพราะรายได้ที่เพิ่มขึ้นมานั้นนำมาซึ่งสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ภายในครัวเรือนนั้นเอง โดยพิจารณาจากจำนวนครัวเรือนเกษตรที่มีการใช้ไฟฟ้า น้ำประปา และโทรศัพท์ ในช่วง ปี พ.ศ.2538 และ ปี พ.ศ.2542 พบว่า ใน ปี พ.ศ.2538 จำนวนครัวเรือนที่มีการใช้ไฟฟ้ามีเกือบทุกครัวเรือนโดยคิดเป็นร้อยละ 95.81 ของครัวเรือนเกษตรทั้งหมด ในขณะที่ปี พ.ศ.2542 จำนวนครัวเรือนที่มีการใช้ไฟฟ้ามีเพิ่มสูงมากขึ้นโดยคิดเป็นร้อยละ 98.70 ของครัวเรือนเกษตรทั้งหมด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีโครงสร้างพื้นฐานของจังหวัดที่ดี ซึ่งลักษณะเช่นนี้ส่งผลให้อัตราการเปลี่ยนแปลงมีค่าไม่มากนัก ในขณะเดียวกันก็ทำให้ครัวเรือนเกษตรได้รับรู้สภาพชีวิตความเป็นเมืองเพิ่มสูงขึ้น ในด้านการใช้น้ำประปา พบว่า ในปี พ.ศ.2538 ครัวเรือนเกษตรประมาณร้อยละ 64.80 ของครัวเรือนเกษตรทั้งหมดมีน้ำประปาใช้ในครัวเรือนเพื่อการบริโภคและอุปโภค ในขณะที่ส่วนที่เหลือยังคงใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อการบริโภคและอุปโภค แต่สัดส่วนของครัวเรือนเกษตรที่ใช้น้ำประปาก็เพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 82.66 ของครัวเรือนเกษตรใน ปี พ.ศ.2542 โดยมีการใช้น้ำประปาทั้งจากประปาภายในเขตเมืองและประปาภายในชุมชน โดยปัจจุบันอำเภอที่มีครัวเรือนเกษตรใช้น้ำประปาในสัดส่วนที่สูง ได้แก่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอวังน้อย อำเภอท่าเรือ และอำเภอนครหลวง เป็นต้น ส่วนในด้านการเปลี่ยนแปลงจำนวนครัวเรือนเกษตรที่ใช้น้ำประปาในแต่ละอำเภอ พบว่า อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอบางบาล และอำเภอวังน้อย เป็นต้น มีการเปลี่ยนแปลงของครัวเรือนเกษตรในด้านการใช้น้ำประปาที่ค่อนข้างสูง ทั้งนี้เนื่องจากความเป็นเมืองที่เข้าไปในพื้นที่อำเภอและความสามารถในการซื้อความสะดวกสบายเข้ามาสนองความต้องการภายในครัวเรือน และในด้านการใช้โทรศัพท์ พบว่า ปี พ.ศ.2538 ครัวเรือนเกษตรส่วนน้อยเท่านั้นที่มีโทรศัพท์ใช้ภายในครัวเรือน คือประมาณร้อยละ 27.89 ของครัวเรือนเกษตรเท่านั้น แต่ใน ปี พ.ศ.2542 จำนวนครัวเรือนเกษตรที่มีโทรศัพท์ใช้ภายในครัวเรือนมีจำนวนเพิ่มสูงมากขึ้น ประมาณร้อยละ 56.65 ของครัวเรือนเกษตร ทั้งนี้เนื่องจากการขยายและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานในด้านโครงข่ายโทรคมนาคมในพื้นที่ภูมิภาค เพื่อรองรับปริมาณความต้องการใช้โทรศัพท์และเพื่อใช้ในงานด้านอุตสาหกรรมต่างๆ ทำให้ครัวเรือนเกษตรในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการใช้โทรศัพท์ได้เพิ่มมากขึ้น โดยพบว่าพื้นที่ที่ครัวเรือนเกษตร

มีโทรศัพท์ใช้ในครัวเรือนมากที่สุด ได้แก่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางไทร และอำเภอบางปะอิน เป็นต้น

นอกจากนั้น การเพิ่มขึ้นของรายได้ในครัวเรือนเกษตรยังพิจารณาได้จากการมีเครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องอำนวยความสะดวกใช้ เช่น วิทยุ และโทรทัศน์ เป็นต้น โดยพิจารณาได้ว่า ใน ปี พ.ศ.2538 ครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่มีวิทยุ และโทรทัศน์ใช้ในครัวเรือนแล้วซึ่งเครื่องใช้ไฟฟ้าเหล่านี้น่าจะเข้ามาพร้อมๆ กับการเข้ามาของการใช้ไฟฟ้าภายในครัวเรือน โดยครัวเรือนเกษตรประมาณร้อยละ 83.95 ของครัวเรือนเกษตร มีวิทยุใช้ภายในครัวเรือน และประมาณร้อยละ 92.54 ของครัวเรือนเกษตร มีโทรทัศน์ใช้ภายในครัวเรือน ในขณะปี พ.ศ.2542 พบว่าสัดส่วนการใช้วิทยุ และโทรศัพท์ของครัวเรือนเกษตรมีเพิ่มสูงมากขึ้น คือประมาณร้อยละ 92.31 ของครัวเรือนเกษตร มีวิทยุใช้ในครัวเรือน และประมาณร้อยละ 94.24 ของครัวเรือนเกษตร มีโทรทัศน์ใช้ในครัวเรือน การมีเครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องอำนวยความสะดวกใช้สำหรับครัวเรือนเกษตรเป็นผลมาจากรายได้ของครัวเรือนเกษตรได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ การมีรายได้จากนอกภาคเกษตรเข้ามา เพราะโดยลำพังแล้วรายได้ที่มาจากการทำงานในภาคเกษตรไม่สามารถที่จะสนองความต้องการใช้สิ่งของเหล่านี้ได้เพียงพอ ในขณะเดียวกัน จำนวนเงินที่ได้จากการทำงานในภาคเกษตรก็มีมูลค่าไม่มากและมักมองไม่เห็น ดังนั้น รายได้ที่มาจากการทำงานนอกภาคเกษตรจึงเข้ามาช่วยในส่วนของการใช้จ่ายสิ่งของเหล่านี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 6.23 จำนวนการใช้น้ำประปา ไฟฟ้า และโทรศัพท์ของครัวเรือนเกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2538 แล ปี พ.ศ. 2542

อำเภอ	ปี พ.ศ.2538							ปี พ.ศ.2542							อัตราเปลี่ยนแปลง		
	ครัวเรือนทั้งหมด	ประปา		ไฟฟ้า		โทรศัพท์		ครัวเรือนทั้งหมด	ประปา		ไฟฟ้า		โทรศัพท์				
		ครัวเรือนที่มีประปา	สัดส่วน	ครัวเรือนที่มีไฟฟ้า	สัดส่วน	ครัวเรือนที่มีโทรศัพท์	สัดส่วน		ครัวเรือนที่มีประปา	สัดส่วน	ครัวเรือนที่มีไฟฟ้า	สัดส่วน	ครัวเรือนที่มีโทรศัพท์	สัดส่วน	ประปา	ไฟฟ้า	โทรศัพท์
พระนครศรีอยุธยา	13,032	8,533	65.48%	12,188	93.52%	4,889	37.52%	10,980	10,260	93.44%	10,881	99.10%	10,005	91.12%	42.71%	5.96%	142.89%
บางซ้าย	3,778	2,390	63.26%	3,666	97.04%	664	17.58%	3,222	2,391	74.21%	3,164	98.20%	1,843	57.20%	17.31%	1.20%	225.46%
บางไทร	8,737	4,799	54.93%	8,257	94.51%	2,375	27.18%	6,099	4,912	80.54%	6,007	98.49%	4,413	72.36%	46.63%	4.22%	166.18%
บางบาล	7,182	3,917	54.54%	6,962	96.94%	2,100	29.24%	4,267	3,434	80.48%	4,210	98.66%	2,238	52.45%	47.56%	1.78%	79.38%
บางปะหัน	8,218	5,905	71.85%	7,734	94.11%	2,300	27.99%	7,445	5,866	78.79%	7,351	98.74%	3,289	44.18%	9.65%	4.92%	57.85%
บางปะอิน	18,660	11,605	62.19%	16,805	90.06%	6,952	37.26%	11,281	7,981	70.75%	10,779	95.55%	7,172	63.58%	13.76%	6.10%	70.65%
บ้านแพรก	2,180	1,169	53.62%	2,173	99.68%	778	35.69%	1,935	1,858	96.02%	1,922	99.33%	1,208	62.43%	79.06%	-0.35%	74.93%
ผักไห่	8,610	4,912	57.05%	8,502	98.75%	2,323	26.98%	6,409	4,861	75.85%	5,991	93.48%	2,331	36.37%	32.95%	-5.33%	34.80%
ภาชี	5,810	4,923	84.73%	5,723	98.50%	1,384	23.82%	4,924	4,354	88.42%	4,875	99.00%	2,660	54.02%	4.36%	0.51%	126.78%
มหาราช	4,669	3,376	72.31%	4,540	97.24%	692	14.82%	3,556	2,949	82.93%	3,475	97.72%	1,494	42.01%	14.69%	0.50%	183.47%
ลาดบัวหลวง	6,848	2,922	42.67%	6,530	95.36%	1,389	20.28%	6,112	4,120	67.41%	5,878	96.17%	2,957	48.38%	57.98%	0.85%	138.52%
วังน้อย	16,067	9,878	61.48%	15,875	98.81%	3,567	22.20%	11,194	10,349	92.45%	11,166	99.75%	6,422	57.37%	50.38%	0.96%	158.41%
อุทัย	8,402	6,788	80.79%	8,224	97.88%	1,680	20.00%	7,252	6,615	91.22%	7,194	99.20%	1,754	24.19%	12.90%	1.35%	20.96%
นครหลวง	7,640	5,695	74.54%	7,443	97.42%	2,164	28.32%	5,897	5,764	97.74%	5,892	99.92%	3,532	59.89%	31.13%	2.56%	111.46%
เสนา	10,165	5,975	58.78%	9,951	97.89%	2,649	26.06%	9,369	6,960	74.29%	9,964	106.35%	5,260	56.14%	26.38%	8.64%	115.44%
ท่าเรือ	8,863	7,196	81.19%	8,470	95.57%	2,824	31.86%	6,119	4,996	81.65%	5,929	96.89%	3,509	57.35%	0.56%	1.39%	79.98%
รวม	138,861	89,983	64.80%	133,043	95.81%	38,730	27.89%	106,061	87,670	82.66%	104,678	98.70%	60,087	56.65%	27.56%	3.01%	103.12%

ที่มา สำนักงานสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตาราง 6.24 จำนวนการใช้วิทยุ และโทรทัศน์ของครัวเรือนเกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2538 แล ปี พ.ศ. 2542

อำเภอ	ปี พ.ศ.2538					ปี พ.ศ.2542					อัตราเปลี่ยนแปลง	
	ครัวเรือนทั้งหมด	วิทยุ		โทรทัศน์		ครัวเรือนทั้งหมด	วิทยุ		โทรทัศน์		วิทยุ	โทรทัศน์
		ครัวเรือนที่มีวิทยุ	สัดส่วน	ครัวเรือนที่มีโทรทัศน์	สัดส่วน		ครัวเรือนที่มีวิทยุ	สัดส่วน	ครัวเรือนที่มีโทรทัศน์	สัดส่วน		
พระนครศรีอยุธยา	13,032	10,412	79.90%	11,775	90.35%	10,980	9,994	91.02%	10,049	91.52%	13.92%	1.29%
บางซ้าย	3,778	3,431	90.82%	3,587	94.94%	3,222	3,112	96.59%	3,092	95.97%	6.35%	1.08%
บางไทร	8,737	7,783	89.08%	8,692	99.48%	6,099	5,954	97.62%	6,054	99.26%	9.59%	-0.22%
บางบาล	7,182	5,774	80.40%	6,562	91.37%	4,267	3,459	81.06%	3,911	91.66%	0.83%	0.32%
บางปะหัน	8,218	7,477	90.98%	7,361	89.57%	7,445	6,961	93.50%	6,905	92.75%	2.77%	3.54%
บางปะอิน	18,660	16,427	88.03%	16,606	88.99%	11,281	10,114	89.66%	10,456	92.69%	1.84%	4.15%
บ้านแพรก	2,180	2,032	93.21%	2,056	94.31%	1,935	1,886	97.47%	1,724	89.10%	4.57%	-5.53%
ผักไห่	8,610	8,010	93.03%	8,275	96.11%	6,409	6,383	99.59%	6,258	97.64%	7.05%	1.60%
ภาชี	5,810	5,103	87.83%	5,443	93.68%	4,924	4,352	88.38%	4,602	93.46%	0.63%	-0.24%
มหาราช	4,669	3,823	81.88%	4,247	90.96%	3,556	3,149	88.55%	3,460	97.30%	8.15%	6.97%
ลาดบัวหลวง	6,848	6,090	88.93%	6,524	95.27%	6,112	6,021	98.51%	5,866	95.98%	10.77%	0.74%
วังน้อย	16,067	13,635	84.86%	14,340	89.25%	11,194	9,506	84.92%	10,052	89.80%	0.07%	0.61%
อุทัย	8,402	7,406	88.15%	8,013	95.37%	7,252	6,585	90.80%	6,935	95.63%	3.01%	0.27%
นครหลวง	7,640	6,759	88.47%	7,139	93.44%	5,897	5,499	93.25%	5,595	94.88%	5.41%	1.54%
เสนา	10,165	9,259	91.09%	9,575	94.20%	9,369	8,999	96.05%	9,069	96.80%	5.45%	2.76%
ท่าเรือ	8,863	8,157	92.03%	8,303	93.68%	6,119	5,934	96.98%	5,923	96.80%	5.37%	3.33%
รวม	138,861	121,578	87.55%	128,498	92.54%	106,061	97,908	92.31%	99,951	94.24%	5.44%	1.84%

ที่มา สำนักงานสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการวิเคราะห์ในรายละเอียดที่ผ่านมาทำให้มองเห็นภาพของความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินได้ กล่าวคือ การพัฒนาเศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นำมาซึ่งความเป็นเมืองและเขตชุมชนในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พื้นที่อุตสาหกรรมต่างๆ เกิดขึ้นมากมายและมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นมาเรื่อยๆ ท่ามกลางพื้นที่เพื่อการเกษตรซึ่งเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญของประเทศ ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างระหว่างการใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างชัดเจน โดยพื้นที่เพื่อการเกษตรไม่สามารถต้านทานการเข้ามาของพื้นที่อุตสาหกรรมได้ เนื่องจาก ระบบการถือครองที่เกษตรกรผู้ทำการเพาะปลูกไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง และค่าเสียโอกาสที่มีมากกว่า ทำให้เกิดการเปลี่ยนมือในที่ดินเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในขณะเดียวกัน ก็นำมาซึ่งการเคลื่อนย้ายแรงงานของแรงงานรุ่นใหม่จากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากแรงงานเหล่านี้มองการทำงานในภาคเกษตรว่าเป็นงานที่ค่อนข้างหนัก อัตราค่าจ้างต่ำ ขาดสวัสดิการ และมีความไม่แน่นอนของรายได้ ในขณะที่งานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการนำมาซึ่งรายได้ที่แน่นอน และมีโอกาสที่จะประกอบอาชีพได้หลากหลายมากกว่า ดังนั้น แรงงานรุ่นใหม่จึงไม่นิยมทำงานในภาคเกษตรกรรม มีการปล่อยทิ้งที่ดินไว้ว่างเปล่า หรือไม่ก็ปล่อยให้แรงงานรุ่นเก่าทำงานในภาคเกษตรต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม การเข้ามาทำงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการของแรงงานเหล่านี้ ก็นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรในพื้นที่เช่นเดียวกัน เพราะรายได้จากการทำงานนอกภาคเกษตรมีมูลค่าสูงกว่ารายได้จากการทำงานในภาคเกษตร และเป็นรายได้ที่แน่นอน ทำให้ครัวเรือนเกษตรสามารถนำเอารายได้เหล่านี้มาใช้สนองความต้องการของตนเองได้ และสามารถยกฐานะของครัวเรือนเกษตรภายในจังหวัดให้สูงขึ้นมาได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่าง

รูปแบบการถือครองที่ดิน	ครัวเรือน	ร้อยละ
เป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด	14	12.73
เช่าที่ดินทั้งหมด	24	21.82
เป็นเจ้าของที่ดินบางส่วนและเช่าที่ดินบางส่วน	72	65.45
	110	100.00
กรณีเป็นเจ้าของที่ดิน	ครัวเรือน	ร้อยละ
มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินจากมรดก	47	54.65
มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินจาการซื้อ	27	31.40
มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินจากมรดกบางส่วนและซื้อบางส่วน	12	13.95
	86	100.00
หลักฐานในการถือครองที่ดิน	ครัวเรือน	ร้อยละ
โฉนดที่ดิน	86	100.00
น.ส.3	0	0.00
ใบจองสิทธิ์ / ส.ค.1	0	0.00
	86	100.00
กรณีเป็นผู้เช่าที่ดิน	ครัวเรือน	ร้อยละ
เพราะไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง	30	31.25
เพราะมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ	66	68.75
	96	100.00
เจ้าของที่ดิน	ครัวเรือน	ร้อยละ
ญาติพี่น้องใกล้ชิด	55	57.29
เพื่อนบ้าน	36	37.50
นายทุนนักค้าที่ดิน	5	5.21
ราชการ	0	0.00
	96	100.00
วิธีการเช่าที่ดิน	ครัวเรือน	ร้อยละ
ติดต่อกับเจ้าของที่ดินโดยตรง	96	100.00
ผ่านนายหน้า	0	0.00
	96	100.00

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สัญญาเช่า	ครัวเรือน	ร้อยละ
มีสัญญาเช่าเป็นลายลักษณ์อักษร	8	8.33
ไม่มีสัญญาเช่าเป็นลายลักษณ์อักษร	88	91.67
	96	100.00
ค่าเช่าที่ดินเพื่อการเกษตร	ครัวเรือน	ร้อยละ
เงินสด	95	98.96
ผลผลิต	1	1.04
	96	100.00
เงื่อนไขในการชำระค่าเช่าที่ดิน	ครัวเรือน	ร้อยละ
ชำระค่าเช่าที่ดินตายตัว	95	98.96
ชำระตามผลผลิตที่ผลิตได้	1	1.04
	96	100.00
จำนวนแปลงที่ดินเพื่อการเกษตร	ครัวเรือน	ร้อยละ
1 – 5 แปลง	33	30.00
6 – 10 แปลง	51	46.36
11 – 15 แปลง	26	23.64
16 – 20 แปลง	0	0.00
21 แปลงขึ้นไป	0	0.00
	110	100.00
พื้นที่จำนวนแปลงเกษตรทั้งหมด	ครัวเรือน	ร้อยละ
น้อยกว่า 10 ไร่	0	0.00
11 – 50 ไร่	34	30.91
51 – 90 ไร่	44	40.00
91 ไร่ขึ้นไป	32	29.09
	110	100.00
การใช้ประโยชน์ในพื้นที่เกษตร	ครัวเรือน	ร้อยละ
ใช้พื้นที่ทั้งหมดทำการเกษตร	102	92.73
ใช้พื้นที่เพียงบางส่วนทำการเกษตร	8	7.27
	110	100.00

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บริเวณที่ตั้งของพื้นที่เกษตร	ครัวเรือน	ร้อยละ
พื้นที่เดียวกันกับบริเวณบ้าน	5	4.55
คนละพื้นที่กับบริเวณบ้าน แต่ในหมู่บ้านเดียวกัน	85	77.27
คนละพื้นที่กับบริเวณบ้าน และคนละหมู่บ้าน	20	18.18
	100	100.00
การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร	ครัวเรือน	ร้อยละ
ไม่มีเทคโนโลยีใดๆ เพื่อการเกษตร	20	18.18
มีเทคโนโลยีเพื่อการเกษตร แต่ไม่ได้นำมาใช้	36	32.73
มีเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรใช้งาน	54	49.19
	110	100.00
ประเภทของเทคโนโลยีทางการเกษตร	ครัวเรือน	ร้อยละ
เครื่องสูบน้ำ	87	79.09
รถไถขนาดเล็ก	62	56.36
รถไถขนาดใหญ่	29	26.36
เครื่องพ่นยาปราบศัตรูพืช	102	92.73
รถอีแต๋น	46	41.82
เครื่องฝัดข้าว (แบบเก่า)	75	68.18
เครื่องนวดข้าว (แบบเก่า)	28	25.45

ที่มา การวิเคราะห์แบบสอบถาม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 7

สรุปและข้อเสนอแนะ

7.1. สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในฐานะเป็นพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเกิดขึ้น กล่าวคือ มีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในมูลค่าการผลิตของสาขาการผลิตในภาคอุตสาหกรรมและบริการ โดยสาขาการผลิตที่มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มสูงขึ้น เช่น สาขาอุตสาหกรรม (ร้อยละ 2.21) สาขาไฟฟ้าและประปา (ร้อยละ 7.73) สาขาการคมนาคมและขนส่ง (ร้อยละ 6.08) สาขาบริการ (ร้อยละ 4.98) สาขาที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 4.79) เป็นต้น นอกจากนั้น สาขาการผลิตเหล่านี้ยังมีสัดส่วนในมูลค่าการผลิตที่ค่อนข้างสูงและเป็นสาขาการผลิตที่รองรับกิจกรรมการผลิตใหม่ๆ ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้เป็นอย่างดี ในขณะที่สาขาเกษตรกรรมซึ่งเป็นสาขาการผลิตดั้งเดิมของพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยากลับมีสัดส่วนในมูลค่าการผลิตที่ลดน้อยลง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากมูลค่าการผลิตของสาขาการผลิตในภาคอุตสาหกรรมและบริการที่มีมูลค่าสูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่าการผลิตของสาขาการผลิตในภาคเกษตรกรรม ทำให้สัดส่วนของมูลค่าการผลิตในภาคเกษตรลดน้อยลงไป

จากการศึกษาโครงสร้างทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน พบว่า มูลค่าการผลิตในภาคอุตสาหกรรมมีสัดส่วนการผลิตสูงสุด (ร้อยละ 62.84) ตามมาด้วยมูลค่าการผลิตในภาคบริการ (ร้อยละ 32.16) และมูลค่าการผลิตในภาคเกษตรกรรม (ร้อยละ 4.99) โดยสาขาการผลิตที่มีมูลค่าการผลิตสูงสุดได้แก่ สาขาอุตสาหกรรม (ร้อยละ 60.49) รองลงมาได้แก่ สาขาค้าส่งและค้าปลีก (ร้อยละ 8.97) สาขาบริการ (ร้อยละ 7.01) สาขาไฟฟ้าและประปา (ร้อยละ 5.40) เป็นต้น ส่วนการผลิตในภาคเกษตร ซึ่งเป็นสาขาการผลิตพื้นฐานและดั้งเดิมของพื้นที่ และปัจจุบันมีมูลค่าการผลิตไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับสาขาการผลิตอื่นๆ (ร้อยละ 4.99) โดยการผลิตในสาขากสิกรรมจัดเป็นสาขาการผลิตที่มูลค่าการผลิตสูงสุด (ร้อยละ 3.29) รองลงมา ได้แก่ สาขาปศุสัตว์ (ร้อยละ 0.75) และแปรรูปผลผลิตการเกษตรอย่างง่าย (ร้อยละ 0.55) ตามลำดับ

การเปลี่ยนแปลงมูลค่าการผลิตของสาขาการผลิตในภาคอุตสาหกรรมและบริการที่เพิ่มสูงขึ้นในขณะที่มูลค่าการผลิตของสาขาการผลิตในภาคเกษตรกรรมลดน้อยลง เกิดขึ้นเนื่องจากนโยบายการกำหนดเขตส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรม เขตที่ 2 ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาของสำนักงานส่งเสริมการลงทุน (BOI) ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ทำให้มีโรงงานอุตสาหกรรมและสถานประกอบการต่างๆ เข้าไปตั้งฐานการผลิตในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพิ่มมากขึ้น (ร้อยละ 6.23) โดยอาศัยระบบสาธารณูปโภคที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและสามารถรองรับงานอุตสาหกรรมได้เป็นอย่างดี รวมถึงที่ตั้งของพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่อยู่ไม่

ไกลจากกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมากนัก ทำให้มีการตั้งฐานผลิตในประเภทอุตสาหกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้นมากมาย เช่น อุตสาหกรรมเครื่องยนต์และชิ้นส่วน อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์ และอุตสาหกรรมโลหะ รวมถึงอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตรที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

การตั้งสถานประกอบการประเภทโรงงานอุตสาหกรรมนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวของโรงงานอุตสาหกรรม ไม่ว่าจะเป็นนิคมอุตสาหกรรมหรือเขตประกอบการอุตสาหกรรม เพราะจะนำมาซึ่งแหล่งที่อยู่อาศัย เช่น ที่พักอาศัย กิจกรรมทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ เช่น ร้านค้าปลีก ปั๊มน้ำมัน ตลาดสินค้า เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจในพื้นที่นั้นๆ มีการเปลี่ยนแปลงหรือมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสำหรับพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้วพบว่า สถานประกอบการและโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ มักตั้งฐานการผลิตในพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอบางปะอิน ซึ่งมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด 198 โรงงานและมีสถานประกอบการประเภทอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ 2 แห่ง คือ นิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน และนิคมอุตสาหกรรมบ้านหว้า (ไฮเทค) ส่วนอำเภออุทัย มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด 180 โรงงาน มีสถานประกอบการประเภทอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ 1 แห่ง คือ สวนอุตสาหกรรมโรจนะ อำเภอนครหลวง มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม 107 โรงงาน มีสถานประกอบการประเภทอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ 1 แห่ง คือ นิคมอุตสาหกรรมสหรัตนนคร อำเภอวังน้อย มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม 105 โรงงาน มีสถานประกอบการประเภทอุตสาหกรรมขนาดใหญ่จำนวน 1 แห่ง คือ เขตประกอบการอุตสาหกรรมแฟคตอรี่แลนด์ วังน้อย เป็นต้น เพราะพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา มีระบบโครงสร้างพื้นฐานรองรับที่ดีกว่า ไม่ว่าจะเป็นถนนหนทาง โดยเฉพาะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 ไฟฟ้า และน้ำประปา ที่มาพร้อมกับระบบการสร้างถนนสายสำคัญต่างๆ เหล่านี้ ดังนั้นเศรษฐกิจในพื้นที่อำเภอที่มีสถานประการประเภทอุตสาหกรรมเหล่านี้ตั้งอยู่ดังที่กล่าวมาแล้ว รวมถึงพื้นที่อำเภออื่นๆ ที่มีโครงสร้างพื้นฐานเพียบพร้อมและเพียงพอ จึงเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญและมีความเป็นเมืองสูงกว่า เพราะมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นหลากหลาย เช่น อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางไทร และอำเภอเสนา เป็นต้น รวมถึงมีการเคลื่อนย้ายเข้ามาของแรงงานทั้งในพื้นที่อำเภอต่างๆ ภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและภายนอกพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อประกอบอาชีพภายในสถานประกอบการเหล่านั้น ทั้งในรูปของการเดินทางไปกลับ และการย้ายเข้ามาอยู่อย่างถาวรตลอดช่วงของการทำงานในพื้นที่นั้นๆ ในขณะที่ พื้นที่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งยังคงมีรูปแบบการผลิตในภาคเกษตรอยู่เช่นเดิมนั้น ก็มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายน้อยกว่า มีความเป็นเมืองน้อยกว่าพื้นที่ทางฝั่งตะวันออก นอกจากนั้น ระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เกิดขึ้นยังไม่ได้สนับสนุนให้เกิดการลงทุนในด้านอุตสาหกรรมมากนัก ทำให้มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้าไปตั้งสถานประกอบการน้อยกว่าพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น พื้นที่ในอำเภอผักไห่ อำเภอ

บางบาล อำเภอลาดบัวหลวง เป็นต้น ซึ่งพื้นที่อำเภอต่างๆ เหล่านี้ยังคงมีการทำการเกษตรที่ค่อนข้างเข้มข้นเพราะสามารถอาศัยน้ำจากโครงการชลประทานได้เป็นอย่างดี

หากมองเศรษฐกิจของพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้รายได้ของครัวเรือนในอำเภอต่างๆ เป็นเกณฑ์ พบว่า อำเภอบางปะอินมีระดับของรายได้ของครัวเรือนสูงสุด (91,728 บาท) รองลงมาคือ อำเภอนครหลวง (65,500 บาท) อำเภอบางไทร (63,281 บาท) และอำเภอภาชี (53,810 บาท) ตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่อำเภอเหล่านี้มักตั้งอยู่ในพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา และมีการตั้งสถานประกอบการประเภทอุตสาหกรรมอยู่ในพื้นที่ ในขณะเดียวกันรายได้ที่เกิดขึ้นนี้ เป็นผลมาจากการเข้าประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมและการเข้าทำงานในสำนักงานต่างๆ ของแรงงานในภาคเกษตร ทั้งในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดใกล้เคียงๆ ไม่ว่าจะเป็นกรุงเทพมหานครหรือปริมณฑล ทั้งนี้ เพราะลำพังโดยการประกอบอาชีพทางการเกษตรของสมาชิกในครัวเรือนมักไม่มีรายได้ในรูปของตัวเงินที่สูงเพียงพอและไม่สามารถสนองความต้องการในการใช้สิ่งของเพื่ออำนวยความสะดวกต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้น รายได้ที่เกิดขึ้นจากการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมหรือการทำงานในสำนักงานต่างๆ รวมถึงงานอื่นๆ นอกเหนือจากงานในภาคเกษตรจึงเป็นแหล่งทำรายได้ให้กับครอบครัวเป็นอย่างดี ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากความนิยมของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรที่นิยมออกไปเสนอขายแรงงานนอกภาคเกษตรทั้งในฤดูกาลเพาะปลูกและนอกฤดูกาลเพาะปลูก ทั้งนี้เพราะต้องการมีรายได้ที่เป็นตัวเงินนั้นเอง

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเนื่องจาก การมีสถานประกอบการประเภทโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ เข้ามาตั้งฐานการผลิตและประกอบการอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพราะอาศัยความได้เปรียบในด้านที่ตั้งเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นๆ จึงทำให้มองเห็นการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องของระดับรายได้ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในขณะเดียวกัน ก็สามารถสร้างงานให้กับแรงงานภาคเกษตรที่มีอยู่อย่างเหลือเฟือในพื้นที่ได้ในระดับหนึ่ง และนำมาซึ่งการมีรายได้ในครัวเรือนที่เพิ่มสูงขึ้น และสามารถนำรายได้เหล่านั้นไปใช้สนองความต้องการในการใช้ชีวิตในประจำวันได้ อย่างไรก็ตาม การเข้ามาตั้งสถานประกอบการของโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ เหล่านั้น มักเลือกทำเลและที่ตั้งในพื้นที่อำเภอที่มีโครงสร้างพื้นฐานรองรับที่ดี โดยเฉพาะเส้นทางการคมนาคมขนส่ง ดังนั้น อำเภอที่เป็นทางผ่านของเส้นทางสายสำคัญๆ เหล่านั้น จึงมักมีการกระจุกตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอำเภอบางปะอิน อำเภอวังน้อย อำเภอนครหลวง อำเภออุทัย และอำเภอพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น ซึ่งอำเภอต่างๆ เหล่านี้ มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากภาคเกษตรมาเป็นรูปแบบและกิจกรรมทางเศรษฐกิจนอกภาคเกษตรได้มากกว่า และมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจนอกภาคเกษตรเกิดขึ้นหลากหลายมากกว่าพื้นที่ส่วนอื่นๆ ที่ยังคงมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจในภาคเกษตรอยู่เช่นเดิม

ส่วนประเด็นในการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในฐานะเป็นพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงในการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรเกิดขึ้นเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เป็นเพราะผลจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กล่าวคือ เมื่อมีกิจกรรมการผลิตในภาคอุตสาหกรรมเกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลายประเภทเกิดขึ้นตามมาอย่างต่อเนื่องในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเกิดขึ้นท่ามกลางพื้นที่เกษตรซึ่งส่วนใหญ่เป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญในที่ราบภาคกลางของประเทศ

พื้นที่เกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ปลูกข้าวนาปี อาศัยน้ำฝนและน้ำจากโครงการชลประทาน ในขณะที่พื้นที่ที่สามารถปลูกข้าวนาปรังได้ก็อาศัยน้ำจากโครงการชลประทานเป็นหลักในการเพาะปลูก โดยเฉพาะพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับน้ำจากโครงการชลประทานอย่างเพียงพอ เช่น พื้นที่อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอบางซ้าย อำเภอผักไห่ อำเภอบางบาล เป็นต้น พื้นที่ในอำเภอต่างๆ เหล่านี้จึงยังคงมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรอยู่อย่างเข้มข้น ทั้งนี้เพราะได้รับการสนับสนุนการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรเข้ามาใช้อย่างเต็มที่ ประกอบกับทำเลและที่ตั้งของพื้นที่อำเภอเหล่านี้อยู่ห่างจากเส้นทางคมนาคมและขนส่งสายสำคัญ ทำให้รูปแบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ นอกเหนือจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจในภาคเกษตรเข้ามาได้ไม่หลากหลายมากนัก ซึ่งส่งผลให้การใช้ประโยชน์ที่ดินและกิจกรรมการผลิตในพื้นที่เป็นการผลิตในภาคเกษตรที่เน้นการค้าเป็นสำคัญ

ในขณะที่พื้นที่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้รับการสนับสนุนการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรมากมายนัก สามารถปรับรูปแบบการผลิตในช่วงที่น้ำเพื่อการเกษตรมีไม่เพียงพอสำหรับการปลูกข้าวไปเป็นการปลูกพืชไร่ พืชสวน หรือสวนผักต่างๆ ที่อาศัยน้ำในการเพาะปลูกที่น้อยกว่าได้ เช่น มันเทศ ถั่วเขียว ข้าวโพด และพืชผักต่างๆ เป็นต้น นอกจากนั้นยังสามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่และนำพื้นที่บางส่วนมาใช้ประโยชน์เพื่อการอุตสาหกรรมและการบริการได้เป็นอย่างดี เช่น พื้นที่อำเภอบางปะอิน อำเภอวังน้อย อำเภออุทัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น โดยจะเห็นว่ามีโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ มากมายเข้ามาตั้งสถานประกอบการเพิ่มขึ้น ทั้งประเภทที่รวมกลุ่มกันเป็นเขตอุตสาหกรรมและนิคมอุตสาหกรรม และประเภทที่กระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่ส่วนต่างๆ อย่างโดดๆ ซึ่งปัจจุบันมีทั้งอุตสาหกรรมที่อาศัยวัตถุดิบจากภายในท้องถิ่น เช่น อุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตร และอุตสาหกรรมที่อาศัยวัตถุดิบจากภายนอกท้องถิ่น เช่น อุตสาหกรรมโลหะ อุตสาหกรรมเครื่องยนต์และชิ้นส่วน และอุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์ เป็นต้น

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงในการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงเกิดขึ้นเนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตและการใช้ประโยชน์ที่ดินจากภาคเกษตรมาเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินนอกภาคเกษตรเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่ง

เป็นพื้นที่ที่มีความเป็นเมืองสูงกว่า และมีการตั้งสถานประกอบการประเภทโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้นมากมาย ซึ่งลักษณะเช่นนี้ทำให้พื้นที่ภาคเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีจำนวนที่ลดลง ในขณะที่พื้นที่นอกภาคเกษตรกลับมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

สำหรับการเพิ่มขึ้นของจำนวนพื้นที่นอกภาคเกษตร นอกจากการเกิดขึ้นของสถานประกอบการประเภทโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ แล้ว ยังมีสาเหตุมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในพื้นที่อีกสาเหตุหนึ่งด้วย เนื่องจากมีการขยายตัวของชุมชนต่างๆ เกิดขึ้น และมีการเกิดขึ้นของชุมชนใหม่ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอที่มีการตั้งสถานประกอบการประเภทโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้เกิดพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น ที่ดินเพื่อการเกษตรถูกแบ่งสรรให้กับสมาชิกแต่ละคนในครัวเรือนเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยต่อไปในอนาคต นอกจากนั้น ยังเป็นที่รองรับของแรงงานต่างๆ ที่เคลื่อนย้ายเข้ามาประกอบอาชีพในพื้นที่อำเภอต่างๆ เหล่านั้นอีกด้วย

ปัจจุบัน พื้นที่เกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลง (ร้อยละ 1.15) ในขณะที่พื้นที่นอกภาคเกษตรมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น (ร้อยละ 3.13) เนื่องมาจากการเก็งกำไรในราคาที่ดิน การออกจากอาชีพภาคเกษตรไปประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร และการไม่มีผู้สืบทอดอาชีพทางการเกษตรของครัวเรือน ในขณะที่ การเข้ามาของระบบสาธารณูปโภคเพื่อรองรับการผลิตในภาคอุตสาหกรรม การเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมและการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็มีส่วนสำคัญในการลดพื้นที่เกษตรเช่นเดียวกันโดยเห็นได้จากตลอดสองข้างของถนนสายต่างๆ ทั้งสายหลักและสายรองมีการเกิดขึ้นของบ้านพัก อาคารพาณิชย์ ร้านค้าต่างๆ รวมถึงสถานที่ราชการต่างๆ มากมาย นอกจากนั้น การตัดถนนสายต่างๆ เข้าไปยังพื้นที่เกษตรยังนำมาซึ่งการลดลงของพื้นที่เกษตรในระยะยาว เพราะการตัดถนนเข้าไปนั้นจะนำมาซึ่งระบบสาธารณูปโภคและความเจริญจากในเมืองให้เข้าไปในพื้นที่เกษตร ซึ่งจะทำให้วิถีชีวิตความเป็นเมืองกับความเป็นชนบทใกล้ชิดกันมากขึ้น และนำมาซึ่งการออกจากอาชีพทางการเกษตรไปสู่อาชีพนอกภาคเกษตรของแรงงานเกษตรรุ่นใหม่

นอกจากนั้น ยังมีสาเหตุสำคัญอื่นๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร เช่น ระบบการถือครอง ซึ่งเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาส่วนใหญ่ถือครองพื้นที่เพื่อการเกษตรในรูปของการเช่าที่ดินทำกินมากกกว่าการมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง เนื่องจากเกษตรกรไม่มีที่ดินทำกินและเกษตรกรมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ โดยสัดส่วนการถือครองพื้นที่ทำกินของตนเองต่อพื้นที่ทำกินของคนอื่น เท่ากับ 45.57 : 54.43 ส่วนการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินทำกินของตนเองมีแนวโน้มลดลง (ร้อยละ 0.95) ทั้งนี้อาจเนื่องจากความไม่นิยมในการประกอบอาชีพทางการเกษตรของคนรุ่นใหม่ ประกอบกับความเจริญที่เข้ามาพร้อมๆ กับการสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีเพิ่มมากขึ้น ทำให้ราคาที่ดินในพื้นที่เกษตรเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น การเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ในที่ดินและการนำที่ดินภาคเกษตรออกไปใช้ในกิจกรรมอื่นๆ นอกภาคเกษตรที่ใช้ผลตอบแทนสูงกว่าจึงเกิดขึ้นได้ง่ายกว่า

นอกจากนั้น ต้นทุนในการทำการเกษตรโดยเฉพาะการเพาะปลูกยังมีต้นทุนในการผลิตที่ค่อนข้างสูง และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงมากขึ้น ซึ่งทำให้เกิดความไม่คุ้มทุนตามมา และมีผลต่อรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรในอนาคตด้วย ประกอบกับความไม่แน่นอนของราคาผลผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะราคาข้าวในตลาดโลก จึงเป็นการง่ายที่เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะละทิ้งพื้นที่ภาคเกษตรแล้วออกไปเสนอขายแรงงานนอกภาคเกษตรให้กับโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ในขณะเดียวกันก็อาจปรับเปลี่ยนพื้นที่เกษตรกรรมไปประกอบกิจกรรมด้านอื่นๆ ทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรที่ให้ผลตอบแทนที่สูงกว่าหรือไม่ก็ทิ้งพื้นที่เกษตรกรรมให้รกร้างว่างเปล่าไว้

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีรูปแบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบใหม่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้วก็ตาม แต่พื้นที่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยส่วนใหญ่แล้วยังเป็นพื้นที่เพื่อการเกษตรอยู่เช่นเดิม และประชากรส่วนใหญ่ก็ยังประกอบอาชีพในภาคเกษตร แม้ระบบการถือครองที่ดินจะไม่เอื้ออำนวยให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างเต็มที่ก็ตาม แต่โดยรวมแล้วกิจกรรมการผลิตในภาคเกษตรยังคงเป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และแม้แรงงานรุ่นใหม่จะไม่นิยมในงานภาคเกษตรกรรมแล้วก็ตาม แต่ปัจจุบันนี้มีพื้นที่เพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้รับการปรับเปลี่ยนไปใช้ในกิจกรรมด้านอื่นๆ ทั้งนี้อาจเนื่องจากทำเลและที่ตั้งที่เหมาะสมและมีความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจมากกว่าการทำการเกษตร โดยเฉพาะพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตอำเภอบางปะอิน อำเภอวังน้อย อำเภอพระนครศรีอยุธยา และอำเภอนครหลวง ในช่วงที่มีเส้นทางคมนาคมสายหลักตัดผ่าน รวมถึงพื้นที่ในอำเภออื่นๆ หรือพื้นที่ส่วนอื่นๆ ที่มีความเหมาะสมในการผลิตสินค้าภาคอุตสาหกรรม พื้นที่เหล่านี้จะมีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่ภาคเกษตรไปสู่พื้นที่นอกภาคเกษตรที่สูงกว่า เช่น มีการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรม ร้านค้า อาคารพาณิชย์ ปั๊มน้ำมัน สถานที่สำคัญต่างๆ เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร สามารถพิจารณาได้จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งส่วนใหญ่มาจากการผลิตในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ ทำให้เกิดพื้นที่เพื่อการประกอบกิจการนอกภาคเกษตรเพิ่มมากขึ้น โรงงานอุตสาหกรรมที่ขยายตัวมาจากกรุงเทพมหานครเข้ามาตั้งฐานการผลิตมากมายโดยอาศัยศักยภาพของพื้นที่และระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่และที่กำลังขยายตัวเพิ่มมากขึ้นรองรับการผลิตเหล่านั้นไม่ว่าจะเป็นที่ตั้งที่ใกล้กับแหล่งตลาดใหญ่ ราคาที่ดินที่ถูกกว่า และเส้นทางคมนาคมที่พัฒนาได้เป็นอย่างดี

การเข้ามาตั้งสถานประกอบการของโรงงานอุตสาหกรรม จำเป็นต้องมีแรงงานเข้ามาช่วยในกระบวนการผลิต โดยอาศัยแรงงานที่มีอยู่อย่างเหลือเฟือในภาคเกษตร ซึ่งมีทั้งประเภทที่มีฝีมือและทักษะในการทำงานกับประเภทที่ไม่มีประสบการณ์ในการทำงาน เพราะประเภทของโรงงานอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นมีหลากหลาย บางประเภทต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก เช่น ประเภทอุตสาหกรรมไฟฟ้าและเครื่องใช้ไฟฟ้า อุตสาหกรรมเครื่องจักร

อุตสาหกรรมน้ำแข็งและห้องเย็น อุตสาหกรรมโลหะ และอุตสาหกรรมเครื่องยนต์ เป็นต้น ในขณะที่บางประเภทอาจใช้แรงงานในจำนวนที่น้อยกว่า เช่น อุตสาหกรรมกระดาษ อุตสาหกรรมเครื่องประดับ และอุตสาหกรรมหนังสัตว์ เป็นต้น ซึ่งแรงงานเหล่านี้ก็คือ แรงงานแฝงจากภาคเกษตรซึ่งมีค่อนข้างมากและมีเหลือเฟือในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และด้วยการจูงใจในด้านรายได้ที่เป็นตัวเงินทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรไปสู่งานนอกภาคเกษตร ส่งผลให้มีการปล่อยทิ้งที่ดินเพื่อการเกษตรให้รกร้าง หรือลดพื้นที่ในการเพาะปลูกลง จากสมาชิกในครัวเรือนเกษตรเกือบทั้งหมดที่ช่วยกันเพาะปลูกพืชหรือทำนา กลับเหลือสมาชิกรุ่นเก่าเพียง 1-2 คนเท่านั้น ในขณะที่แรงงานรุ่นใหม่เข้ามาเสนอขายแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งนำมาซึ่งรายได้จากนอกภาคเกษตรที่เพิ่มเข้ามามากขึ้นและเป็นรายได้หลักที่สำคัญ ในขณะที่รายได้จากการทำงานในภาคเกษตรกลับมีสัดส่วนที่น้อยและเป็นรายได้เสริมของครัวเรือนเท่านั้น

7.2. ศักยภาพและปัญหาของพื้นที่เกษตร

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของครัวเรือนเกษตร และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตร สามารถสรุปศักยภาพและปัญหาของพื้นที่เกษตรกรรมที่เกิดขึ้นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ดังต่อไปนี้

1) พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมแก่การเพาะปลูก มีแหล่งน้ำธรรมชาติและน้ำชลประทานในพื้นที่เพียงพอ จึงเอื้ออำนวยต่อการทำการเกษตรเป็นอย่างมาก
2) พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาตั้งอยู่ในภาคกลางและอยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งเป็นตลาดผู้บริโภคและตลาดส่งออกที่สำคัญ ดังนั้น จึงมีความได้เปรียบในด้านที่ตั้งประกอบกับการมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกและเป็นระบบสามารถเชื่อมติดต่อกับพื้นที่ในจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งกรุงเทพมหานครและปริมณฑลได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดการประหยัดต้นทุนในด้านการขนส่ง และสามารถส่งผลผลิตต่างๆ ไปจำหน่ายยังจังหวัดต่างๆ ได้สะดวก นอกจากนั้น ความได้เปรียบในด้านที่ตั้งทำให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจจากกรุงเทพมหานคร ดังนั้น จึงสามารถกระจายการผลิตและการพัฒนาอุตสาหกรรมให้เป็นฐานการผลิตของอุตสาหกรรมใหม่ รวมทั้งการพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการจัดจำหน่ายระดับภาค และการพัฒนาให้เป็นเมืองศูนย์กลางระดับรอง ตลอดจนส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในพื้นที่จังหวัดได้

3) จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีโรงงานอุตสาหกรรมที่สนับสนุนการผลิตทางการเกษตรในพื้นที่รองรับ ดังนั้น เกษตรกรจึงสามารถจัดหาปัจจัยในการผลิตต่างๆ ในท้องถิ่นมาใช้ได้โดยไม่ต้องเสียต้นทุนเพิ่มสูงมากนัก และเนื่องจากมีทำเลอยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร ดังนั้น การนำวิทยาการต่างๆ เข้ามาถ่ายทอดให้แก่นักลงทุน ผู้ประกอบการ และแรงงานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงทำได้ง่ายและรวดเร็ว
4) ประชากรส่วนใหญ่รวมทั้งเกษตรกรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความรู้ทางด้านการเกษตรค่อนข้างดี และมีความกระตือรือร้นในการที่จะรับนวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาเพื่อปรับปรุงการผลิตของตนเอง และจากการประมาณการจำนวนประชากรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาพบว่าจำนวนประชากรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะประชากรในช่วงวัยกำลังแรงงานมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า จำนวนแรงงานของจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความพร้อมเพื่อที่จะสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะงานในภาคอุตสาหกรรมที่มีแนวโน้มในการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น
5) ความต้องการผลผลิตทางการเกษตรทั้งในประเทศและต่างประเทศยังมีอีกมาก ขณะเดียวกัน เกษตรกรก็มีความพร้อมในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดโลกอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่ใกล้ตลาดที่สำคัญคือกรุงเทพมหานคร ซึ่งสามารถรวบรวมและส่งสินค้าไปจำหน่ายยังต่างประเทศได้โดยสะดวกและรวดเร็ว เพราะเป็นที่ตั้งของท่าอากาศยานและท่าเรือประกอบกับเส้นทางคมนาคมที่มีสภาพดี สามารถเดินทางได้โดยสะดวก ไม่ว่าจะเป็นภาคเหนือ ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงมีความเหมาะสมในการส่งเสริมให้เกิดสถานประกอบการการผลิตเพื่อส่งออก และเป็นเมืองที่มีศักยภาพเพื่อการพาณิชย์ได้อีกทางหนึ่ง

ปัญหาทางด้านการเกษตรของพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังนี้

1) ปัญหาการไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ที่ดินเพื่อการเกษตรส่วนใหญ่เป็นที่ดินเช่าเพื่อการเกษตรซึ่งเป็นของนายทุนที่ไม่ได้ทำการเกษตร ในขณะเดียวกัน เกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเองก็มีแนวโน้มที่จะขายที่ดินให้แก่นายทุนเพื่อใช้ประโยชน์ที่ดินในด้านอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้ราคาที่ดินมีราคาสูงขึ้น นอกจากนั้น เกษตรกรยังขาดความรู้ทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเกษตรในการที่จะนำไปพัฒนา ปรับปรุงผลผลิตทางการเกษตรให้เพิ่มขึ้นในเชิงปริมาณและคุณภาพ ทั้งยังขาดแคลนความรู้ในเรื่องการจัดการและขาดประสบการณ์ในด้านธุรกิจการเกษตร เพื่อให้พร้อมต่อการแข่งขันในตลาดโลก นอกจากนั้น เกษตรกรในพื้นที่ส่วนหนึ่งยังมีฐานะที่ยากจน ขาดแคลนเงินทุนในการจัดซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตรต่างๆ ได้อย่างเพียงพออีกด้วย

2) แม้ว่าในปัจจุบันจังหวัดพระนครศรีอยุธยายังมีศักยภาพและโอกาสของการลงทุนทางการเกษตรอยู่มาก แต่ก็เผชิญปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัดของการลงทุน เพราะที่ดินเพื่อการเกษตรมีขนาดเล็กลง ที่ดินเพื่อการเกษตรบางพื้นที่มีสภาพไม่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร นอกจากนั้น ผลผลิตทางการเกษตรก็มีแนวโน้มลดลง เนื่องจากราคาพืชผลการเกษตรไม่แน่นอน ปัจจัยการผลิตมีราคาสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งราคาที่ดิน และค่าจ้างแรงงานจึงเป็นสาเหตุให้เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาขายที่ดินหรือเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่เกษตร และหันหน้าเข้าทำงานนอกภาคเกษตร
3) แม้ว่าพื้นที่ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตชลประทานแต่ก็ยังประสบกับปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงทำการเกษตรในฤดูแล้ง เนื่องจากระบบชลประทานที่ขาดความสมบูรณ์ ประกอบกับอันตรายจากสารพิษที่ตกค้างอยู่ในดิน เนื่องจากการใช้สารเคมีโดยขาดความรู้และขาดความระมัดระวังของเกษตรกร และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมทั้งในเรื่องการปล่อยน้ำเสียโดยไม่มีการบำบัดและอากาศเป็นพิษ ทำให้เกิดผลกระทบต่อประชากรและการทำการเกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
4) การขยายตัวของงานในภาคอุตสาหกรรมที่มีเพิ่มมากขึ้น ทำให้แรงงานในภาคเกษตรหันเข้าหางานในภาคอุตสาหกรรมแทน ดังนั้น การขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตรกรรมจึงเกิดขึ้นและมีการเรียกร้องค่าแรงงานในภาคเกษตรกรรมสูงขึ้น ทำให้ต้นทุนในการผลิตทางการเกษตรเพิ่มสูงขึ้น
5) พื้นที่ส่วนใหญ่ยังไม่ได้ศึกษาถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดวางผังเมือง แม้จะมีกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 26 ที่ออกตามพระราชบัญญัติควบคุมการก่อสร้างอาคาร พ.ศ.2533 ได้กำหนดพื้นที่ต่างๆ ไว้ก็ตาม แต่ปรากฏว่ายังมีโรงงานอุตสาหกรรมกระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรมต่างๆ มากมาย ทำให้เกิดปัญหามลภาวะเสื่อมโทรม โดยเฉพาะน้ำและอากาศ ซึ่งมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชากรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและส่งผลกระทบต่อประชากรในจังหวัดใกล้เคียง
6) รายได้ในภาคเกษตรขึ้นอยู่กับราคาของผลผลิตทางการเกษตรเป็นสำคัญ แต่เนื่องจากมีความไม่แน่นอนของราคาผลผลิตทางการเกษตรจึงทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่ไม่แน่นอนตามไปด้วย นอกจากนั้น การทำการเกษตรยังขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศอีกด้วย หากปีไหนสภาพดินฟ้าอากาศไม่อำนวย ก็จะทำให้รายได้ของเกษตรกรลดน้อยลง
7) แม้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะมีการพัฒนาจังหวัดไปมาก แต่ก็ไม่ได้ทำในทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาคุณภาพของประชากร การขาดแคลนแรงงานฝีมือ เกษตรกรยังละทิ้งถิ่นฐาน และการทำการเกษตรยังเป็นระบบเก่า ซึ่งเป็นตัวชี้ได้ว่าคุณภาพของประชากรยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควรหรือพัฒนาได้ในขีดจำกัด

7.3. ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้ว พบว่า ยิ่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีมากขึ้นเท่าใด การลดลงของพื้นที่เกษตรกรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็มีเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ไม่ได้เป็นไปอย่างฉับพลัน เพียงแต่จะค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไปเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากการเติบโตของกรุงเทพมหานครที่นับวันจะเพิ่มสูงและขยายตัวออกมาเพิ่มมากขึ้น และจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็อยู่ในทิศทางการขยายตัวของความเป็นเมืองจากกรุงเทพมหานครด้วย ดังนั้น การกำหนดพื้นที่เพื่อรองรับการขยายตัวเข้ามาของความเป็นเมืองและการใช้ที่ดินแบบเมืองและอุตสาหกรรมจึงต้องมีการวางแผนพัฒนาในระยะยาว เพื่อไม่ให้พื้นที่เกษตรกรรมซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งอาหารเลี้ยงประชากรในเมืองและในประเทศต้องสูญเสียไป ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้เสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่ภาคกลางไว้ว่าต้องรักษาพื้นที่เกษตรกรรมที่มีความอุดมสมบูรณ์บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางให้เป็นแหล่งผลิตธัญญาหารของประเทศ ดังนั้น การพัฒนาพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงต้องมีแนวทางในการพัฒนาให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่เกษตร โดยอาศัยศักยภาพของพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเป็นพื้นที่เพื่อการเกษตร มีทรัพยากรน้ำและดินที่สมบูรณ์ มีตลาดรองรับสินค้าเกษตรทั้งจากเมืองใหญ่และเมืองใกล้เคียง ให้เป็นพื้นที่เกษตรที่สำคัญในการผลิตอาหารเกษตรเลี้ยงประชากรในประเทศได้ แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้เป็นแหล่งลงทุนและผลิตสินค้าในภาคอุตสาหกรรมได้เช่นเดียวกัน เพราะทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้ตลาดสำคัญ ใกล้ท่าอากาศยานกรุงเทพ และท่าเรือกรุงเทพ รวมถึงท่าเรือในภาคตะวันออก นอกจากนั้น ราคาที่ดินที่ถูกกว่ามากเมื่อเทียบกับพื้นที่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และระบบสาธารณูปโภค ไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า โทรศัพท์ น้ำประปา ก็มีอย่างเพียงพอ ทำให้สามารถพัฒนาพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมสำหรับการส่งออกได้เช่นเดียวกัน รวมถึงพัฒนาให้เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตรได้ด้วยโดยอาศัยวัตถุดิบจากภายในท้องถิ่นนั้นเอง

ดังนั้น การวางแผนพัฒนาพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงต้องมีทั้งแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ภาคเกษตรและพื้นที่นอกภาคเกษตร และต้องพัฒนาพื้นที่ทั้ง 2 ประเภทนี้ควบคู่กันไป ภายใต้แนวความคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีความเหมาะสม และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งหมดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1) แนวทางในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ภาคเกษตร ได้แก่

1.1) วางแผนกำหนดขอบเขตการใช้ที่ดินในภาคเกษตร โดยการกำหนดพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการผลิตผลผลิตทางการเกษตรให้เป็นพื้นที่เขตเกษตรกรรม และกระจายกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินให้ทั่วถึงแก่เกษตรกรในพื้นที่ รวมถึงแก้ไขปัญหาความไม่มั่นคงในการเช่าที่ดินเพื่อประกอบการเกษตร ทั้งนี้เพื่อรักษาและ

ปรับปรุงพื้นที่เกษตรเหล่านั้นเอาไว้ โดยกำหนดให้พื้นที่ในอำเภอบางปะอิน อำเภอพระนครศรีอยุธยา บางส่วนของพื้นที่อำเภอวังน้อย และบางส่วนของพื้นที่อำเภอบางไทร เป็นพื้นที่ที่ต้องควบคุมการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้เพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนต่อพื้นที่เกษตรกรรม กล่าวคือ โรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นจะต้องตั้งสถานประกอบการอยู่ในพื้นที่ที่กำหนดไว้และต้องมีการป้องกันมลภาวะและมลพิษอย่างเคร่งครัด

1.2) วางแผนและพัฒนาการปลูกพืชให้เหมาะสมกับชนิดและคุณภาพของดิน และควบคุมการใช้น้ำจากโครงการชลประทานให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจสูงสุด โดยการปรับปรุงและขยายพื้นที่ชลประทานที่มีอยู่เดิมให้สามารถใช้งานเพื่อการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ได้อย่างทั่วถึง และมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการจ่ายน้ำในฤดูแล้ง ซึ่งจะมีผลให้เกษตรกรมีงานทำและสามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่อง มีรายได้สูงขึ้น และไม่เคลื่อนย้ายแรงงานออกมาจากภาคเกษตร

1.3) วางแผนและพัฒนาพื้นที่ทำการเกษตรแบบเข้มข้น (Intensive Agriculture) เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด ทั้งทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมล้อม โดยการกำหนดเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร ทั้งในส่วนของการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจและการเลี้ยงปศุสัตว์ เช่น ข้าว ข้าวโพด ถั่วเขียว มันเทศ เผือก ส้ม กล้วยหอม ไม้ดอก กล้วยไม้ สัตว์ปีก หมู เป็นต้น รวมถึงส่งเสริมให้มีสถานประกอบการที่รองรับผลผลิตจากทางการเกษตร เพื่อเพิ่มตลาดสินค้าเกษตรให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ และส่งเสริมกิจกรรมด้านการแปรรูปสินค้าเกษตร เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเกษตรและเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ และรวมไปถึงการจัดการด้านกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินทำกินให้กับเกษตรกรผู้ทำการผลิตในพื้นที่ด้วย โดยกำหนดให้พื้นที่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น พื้นที่อำเภอลาดบัวหลวง พื้นที่อำเภอเสนา พื้นที่อำเภอบางบาล และบางส่วนของพื้นที่บางไทร เป็นเขตควบคุมการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร ส่วนพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น พื้นที่อำเภอท่าเรือ บางส่วนของอำเภอนครหลวง บางส่วนของอำเภออุทัย และบางส่วนของอำเภอบางปะอินเป็นเขตควบคุมการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรเช่นเดียวกัน ในขณะที่พื้นที่ส่วนอื่นๆ ที่เหลือยังคงสามารถดำรงความเป็นพื้นที่เพื่อการเกษตรได้อยู่ แต่ต้องควบคุมการเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมอย่างใกล้ชิดไม่ให้เข้าไปรุกล้ำพื้นที่เกษตรเหล่านั้น

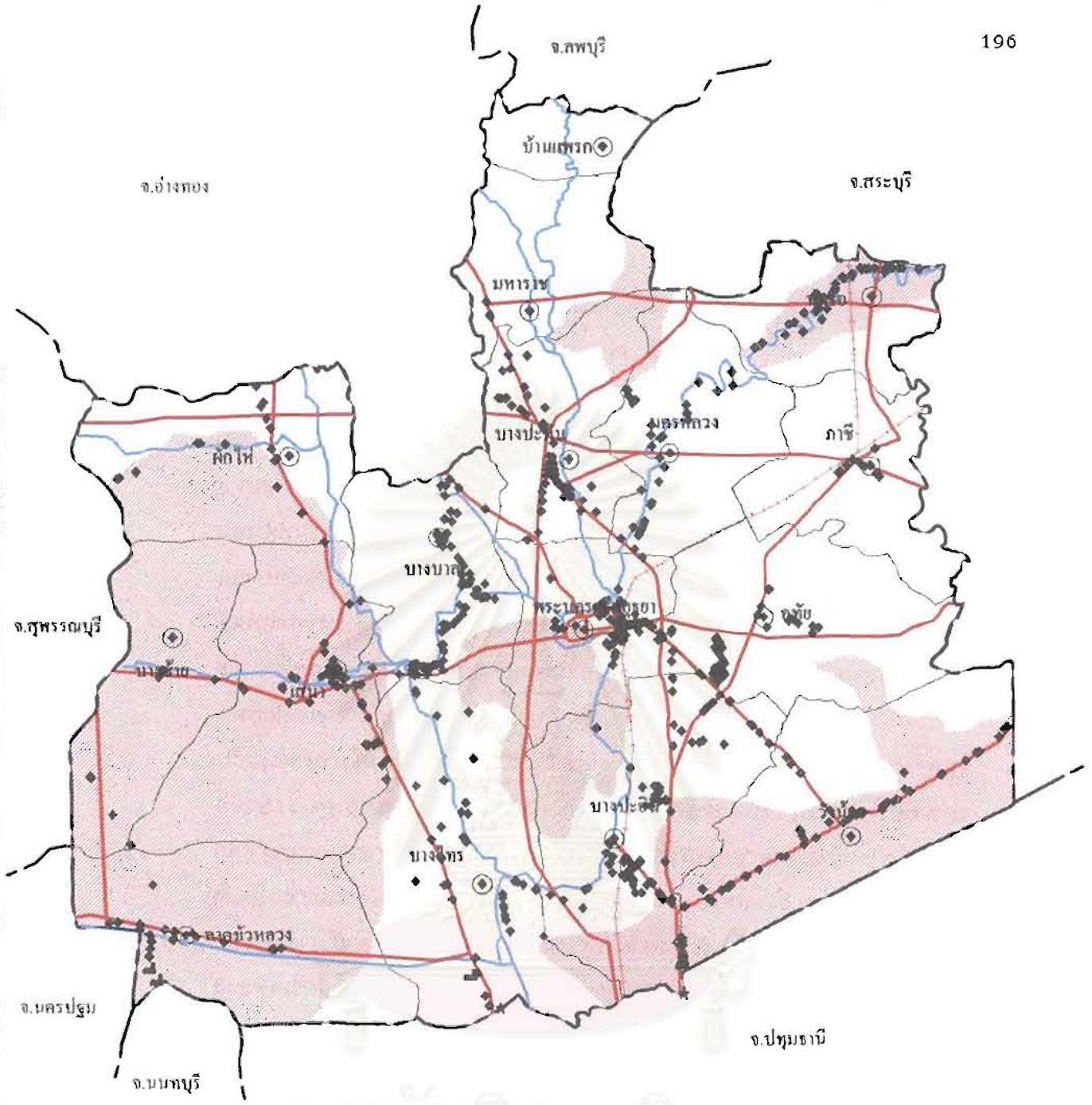

แผนที่ 7.1 เขตควบคุมการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สัญลักษณ์

เขตควบคุมพื้นที่เพื่อการเกษตร

N

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
ของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร

0 10 20
kilometres

ที่มา : การวิเคราะห์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.4) ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับภาคเกษตรหรือกิจกรรมนอกภาคเกษตร โดยกิจกรรมที่สร้างขึ้นมานั้นต้องมาจากความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงการพัฒนากิจกรรมโดยนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ในการพัฒนากิจกรรมหรือโครงการในชุมชนให้มีศักยภาพ สามารถขยายผลและสร้างรายได้ให้กับชุมชนและเกษตรกรได้อย่างยั่งยืน

2) แนวทางในการวางแผนพัฒนาพื้นที่นอกภาคเกษตร ได้แก่

2.1) วางแผนกำหนดขอบเขตสำหรับการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมให้เข้าไปตั้งสถานประกอบการในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม สวนอุตสาหกรรม รวมถึงต้องควบคุมโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่นอกพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม สวนอุตสาหกรรม และเขตประกอบการอุตสาหกรรมอย่างใกล้ชิด เพื่อไม่ให้เข้าไปบุกรุกพื้นที่เกษตรและก่อมลพิษสิ่งแวดล้อมต่อพื้นที่เกษตร โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้โรงงานอุตสาหกรรมเข้าไปตั้งสถานประกอบการในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมต่างๆ เพื่อการควบคุมปัญหาทางด้านมลภาวะ และการบุกรุกพื้นที่เกษตร รวมถึงการเข้ามาของพื้นที่เมืองในพื้นที่เกษตร

2.2) สร้างมาตรการในการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดให้สถานประกอบการประเภทอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดมลภาวะต้องมีระบบการกำจัดขยะอุตสาหกรรมและบ่อบำบัดน้ำเสียภายในพื้นที่โรงงานอุตสาหกรรมนั้นๆ หรือจัดทำขึ้นเป็นส่วนกลางเพื่อใช้งานร่วมกันภายในนิคมอุตสาหกรรม สวนอุตสาหกรรม และเขตประกอบการอุตสาหกรรมนั้นๆ ก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันปัญหามลพิษจากขยะอุตสาหกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชนเกษตรและพื้นที่เกษตรโดยรอบ นอกจากนั้น ยังกำหนดเขตควบคุมโรงงานอุตสาหกรรมอย่างใกล้ชิดในพื้นที่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ พื้นที่บางส่วนของอำเภอวังน้อย อำเภออุทัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางไทร รวมถึงพื้นที่ในอำเภอนครหลวง เพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในภาคเกษตรให้มีความเหมาะสม และสามารถเกิดประโยชน์คุ้มค่าทางเศรษฐกิจ รวมถึงไม่ให้เกิดความขัดแย้งในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

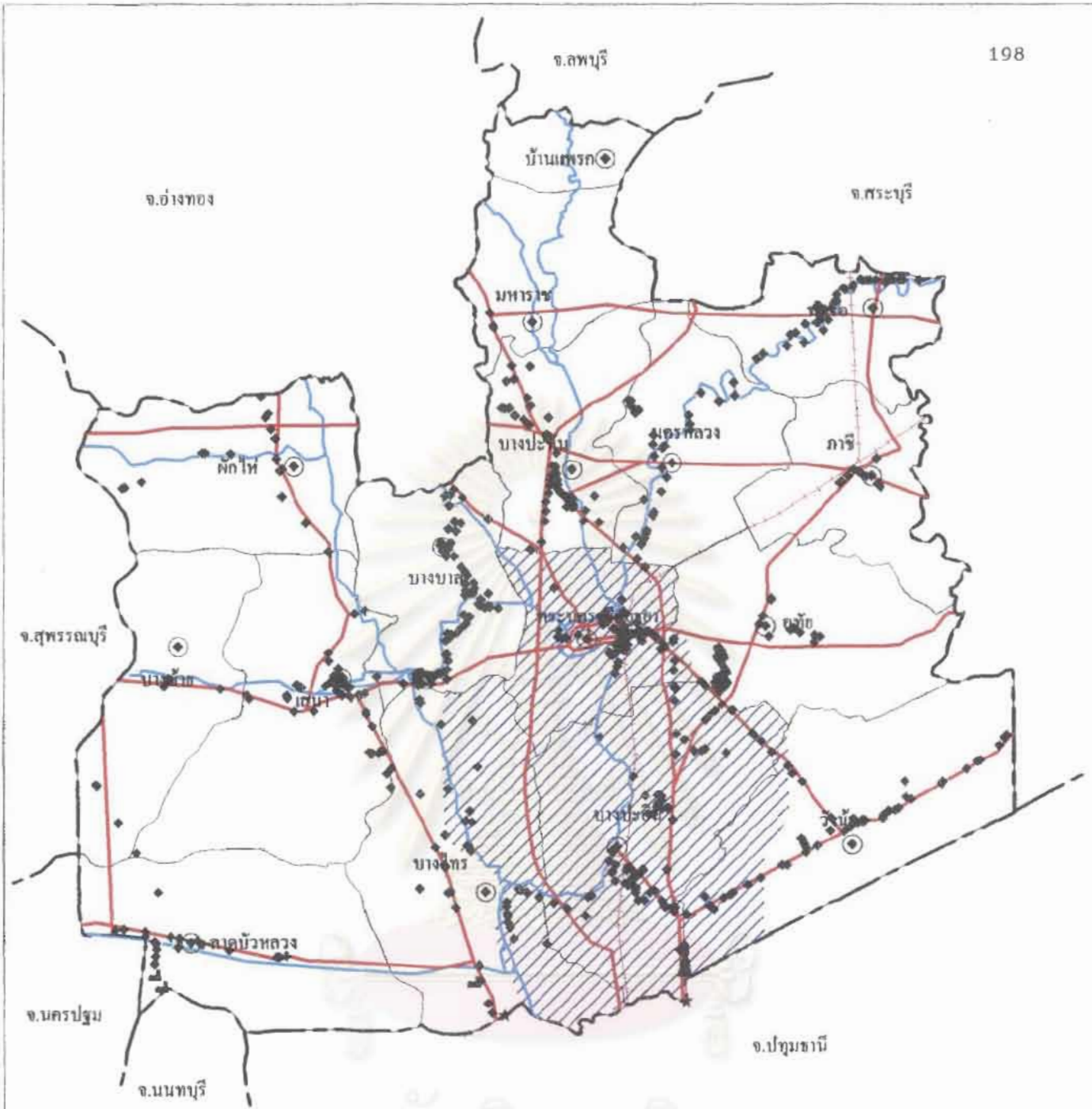

แผนที่ 7.2 เขตควบคุมการใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สัญลักษณ์

เขตควบคุมอาคารและโรงงานอุตสาหกรรม

N

การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
ของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ขยายตัวของกรุงเทพมหานคร

0 10 20
kilometres

ที่มา : การวิเคราะห์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.3) พัฒนาระบบโครงข่ายคมนาคมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่หรือเขตประกอบการอุตสาหกรรมกับแหล่งวัตถุดิบและตลาดแท้จริง เพราะสามารถช่วยลดต้นทุนในการขนส่ง และต้นทุนในการผลิตอื่นๆ ได้ รวมถึงสามารถควบคุมการเกิดขึ้นอย่างไม่เป็นระเบียบของการใช้พื้นที่นอกภาคเกษตรได้ โดยการจัดระบบและควบคุมโครงข่ายเส้นทางขนส่งต่างๆ ให้เหมาะสมกับสภาพของการขนส่ง โดยพิจารณาในด้านหน้าที่หลักของเส้นทางคมนาคมในแต่ละสาย รวมถึง สภาพและความสามารถในการรองรับน้ำหนักของถนนในปัจจุบัน และการควบคุมเส้นทางบางเส้นทางไม่ให้มีการขนส่งสินค้าโดยใช้รถยนต์ขนาดใหญ่เพื่อการอุตสาหกรรม

2.4) พัฒนาระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการให้เพียงพอต่อความต้องการของสถานประกอบการต่างๆ ทั้งในเขตประกอบการอุตสาหกรรมและนอกเขตประกอบการอุตสาหกรรม โดยการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ที่เพียงพอตามความจำเป็นและตามประเภทของงานประกอบการนั้นๆ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ระบบติดต่อสื่อสาร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อการส่งเสริมการลงทุนและการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดในภาครวม

7.4. แนวทางการศึกษาต่อไป

ประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการวิจัยต่อไปคือ วิถีชีวิตของคนกำลังเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ กิจกรรมการเกษตรไม่ใช่กิจกรรมหลักและเป็นแหล่งรายได้หลักของผู้คนในพื้นที่นี้อีกต่อไป ประชากรในวัยแรงงานกำลังมุ่งหางานในภาคอุตสาหกรรมและบริการเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ชีวิตประจำวันก็ยึดติดกับเวลาและธุรกิจเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ประชากรในภาคเกษตรกำลังปรับตัวเองให้ทันต่อเหตุการณ์และสภาพของความเป็นเมืองใหญ่ จะเห็นว่า สภาพผู้คนในปัจจุบันมีเครื่องมือเครื่องใช้เหมือนสภาพชีวิตในเมือง ผู้หญิงจากครัวเรือนเกษตรออกมาเสนอขายแรงงานในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มสูงขึ้น วิถีชีวิตเหล่านี้จะเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดสภาพความเป็นเมืองในพื้นที่เกษตรที่สูงขึ้น ดังนั้น จึงควรมีการวางแผนเพื่อการพัฒนาพื้นที่ปะทะสัมพันธ์เหล่านี้ เพราะอิทธิพลของความเป็นเมืองที่ขยายตัวเข้ามาเรื่อยๆ จะทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในพื้นที่กันเอง

สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ในลักษณะการศึกษาต่อเนื่องจากงานฉบับนี้ควรเป็นไปในลักษณะของการวิจัยพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในด้านของการเข้ามาของงานในภาคอุตสาหกรรมว่ามีอิทธิพลอย่างไร มากน้อยแค่ไหนต่อการเสนอขายแรงงานจากภาคเกษตรออกสู่แรงงานนอกภาคเกษตร รวมถึงการเข้ามาของแรงงานสตรีในภาคอุตสาหกรรม ทั้งนี้อาจมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของกรุงเทพมหานครในพื้นที่อื่นๆ ด้วยก็ได้ เช่น ฉะเชิงเทรา นครนายก และสมุทรสาคร เป็นต้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กาญจนา สงวนวงศ์วาน. **เศรษฐศาสตร์การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการเกษตร.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2530.

เกียรติ จิวะกุล และ คณะ. **รูปแบบการตั้งถิ่นฐานอุตสาหกรรมในพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมหนาแน่น.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542

ไกรสร คือประโคน. **เศรษฐศาสตร์ที่ดิน.** พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2538.

โฆษิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. **นโยบายการเกษตรกับความเป็นประเทศอุตสาหกรรม.** กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2534.

จารุวรรณ ลิมปเสนีย์. เอกสารประกอบการสอนวิชา 2503 640 Urban and Regional Administration "สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-8" จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉัตรชัย พงษ์ประยูร. "การใช้ที่ดินและการตั้งถิ่นฐานในเขตชานเมืองด้านเหนือของกรุงเทพมหานคร" **การพัฒนากรุงเทพมหานครแบบผสมผสานกับสิ่งแวดล้อม.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

ชัชนี วายลี. **ภูมิศาสตร์เมือง.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงจันทร์, 2528.

ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล. **กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

นโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, สำนักงาน. **โครงการวางแผนจัดการสิ่งแวดล้อมและการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม : ภาคกลาง.** กรุงเทพมหานคร : มปท, 2539.

นิยม ปุราคำ. **ทฤษฎีการสำรวจจากตัวอย่างและการประยุกต์.** กรุงเทพมหานคร : ศ.ส.การพิมพ์, 2517.

บุญกิจ ว่องไวกิจไพศาล. **เศรษฐศาสตร์ภูมิภาค.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541.

พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 พ.ศ.2530-2534.**

พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ.2535-2539.**

พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ.2541-2544.**

พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ.2545-2549.**

พัฒนาที่ดิน, กรม เกษตรและสหกรณ์, กระทรวง. **การสำรวจและวิเคราะห์การใช้ที่ดินจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ.2536.** กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาที่ดิน, 2536.

พัฒนาที่ดิน, กรม เกษตรและสหกรณ์, กระทรวง. **คู่มือการจัดการทรัพยากรดินเบื้องต้น : จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.** กรุงเทพมหานคร, กรมพัฒนาที่ดิน, 2541.

พัฒนาที่ดิน, กรม เกษตรและสหกรณ์, กระทรวง. **แผนการใช้ที่ดินจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.** กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาที่ดิน, 2533.

พัฒนาที่ดิน, กรม เกษตรและสหกรณ์, กระทรวง.**รายงานการสำรวจสภาพการใช้ที่ดิน : จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ.2532.** กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาที่ดิน, 2536.

พาณิชย์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, สำนักงาน. **ข้อมูลการตลาดจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประจำปี 2541.** พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์เทียนวัฒนา, 2541.

รายงานสำนักงานเกษตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประจำปี 2544. สำนักงานเกษตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา : พระนครศรีอยุธยา, 2545.

วรวุฒิ หิรัญรักษ์ "ผลทางเศรษฐกิจที่มีต่อภูมิภาคและชนบทจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากชนบทไปสู่เมือง" **วารสารราชบัณฑิตยสถาน** ปีที่ 25 ฉบับที่ 1 ตุลาคม 2542-มกราคม 2543.

เศรษฐกิจการเกษตร, สำนักงาน. **การคาดประมาณประชากรแรงงานของภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรของไทย ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2545.

เศรษฐกิจการเกษตร, สำนักงาน. **แนวทางการพัฒนาการเกษตรในภาคกลาง.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2542.

เศรษฐกิจการเกษตร, สำนักงาน. **ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตร : จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2542.

เศรษฐกิจการเกษตร, สำนักงาน. **สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2543/44.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2544.

เศรษฐกิจการเกษตร, สำนักงาน. ข้อมูลเศรษฐกิจการเกษตร. : http://oae.go.th/research/socio/2542-43/Sectionserveyzone/indicators/popstaage/zone1-24/zone15.html.

เศรษฐกิจการเกษตร, สำนักงาน. ข้อมูลเศรษฐกิจการเกษตร. : http://oae.go.th/research/socio/2542-43/Sectionserveyzone/indicators/popstaage/zone1-24/zone15.html.

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. **สำมะโนการเกษตร พ.ศ.2536.** สำนักงานสถิติแห่งชาติ : กรุงเทพมหานคร, 2539.

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. **สมุดรายงานสถิติจังหวัด : พระนครศรีอยุธยา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2544.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. **สังคมวิทยาชนบท : วิธีการวิจัย ทฤษฎีและการเปลี่ยนแปลงสังคมชนบท.** พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2528.

สุรินทร์ นิยมางกูร, **เทคนิคการสุ่มตัวอย่าง**, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.

สุวัฒนา ธาดานิติ. เอกสารประกอบการสอนวิชา 2503 611 Planning I "แนวคิดทฤษฎีและเทคนิคการวางผังเมืองและการนำผังไปปฏิบัติ" จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

McGee,T.G. "The Emergence of Desakota Region in Asia : Expanding a Hypothesis" in **The Extended Metropolis : Settlement Transition in Asia.** Honolulu : University of Hawaii, 1991.

McGee,T.G. "Labour Force Change and Mobility in the Extended Metropolitan Region of Asia" **Mega-City Growth and The Future.** Tokyo : United Nations University Press, 1994.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

แบบสอบสอบเพื่อประกอบการทำวิจัย

โปรด กาเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ซึ่งเป็นตัวเลือกที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

ข้อมูลพื้นฐาน

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. อายุ .....
3. ภูมิลำเนา ☐ เกิดที่นี่ ☐ ย้ายมาจาก อำเภอ.....
   จังหวัด.....
4. การศึกษา ☐ ประถม ☐ มัธยม ☐ ปวช.
   ☐ ปวส. ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรีขึ้นไป
5. สมาชิกในครอบครัว

ลำดับ	เพศ	อายุ	อาชีพ
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			

การใช้ประโยชน์ที่ดินของภาคเกษตรกรรม (การปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์)

6. ขนาดแปลงที่ดินเพื่อการเกษตรมีทั้งหมด.....แปลง รวมแล้วประมาณ.....ไร่
7. ขนาดแปลงที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัยประมาณ.....ไร่
8. ในปีการเพาะปลูกที่ผ่านมา แบ่งที่ดินทางการเกษตรใช้ทำประโยชน์อะไรบ้าง

ลำดับ	กิจกรรม	จำนวนไร่
1		
2		
3		
4		
5		

9. บริเวณที่ตั้งของแปลงที่ดินเพื่อการเกษตร

☐ พื้นที่เดียวกับบริเวณบ้าน ☐ พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณบ้าน

☐ คนละพื้นที่กับบริเวณบ้าน แต่หมู่บ้านเดียวกัน

☐ คนละพื้นที่กับบริเวณบ้าน และคนละหมู่บ้าน

10. ในปีการเพาะปลูกที่ผ่านมา ใช้ประโยชน์ที่ดินในการทำการเกษตรอย่างไร

☐ ใช้ที่ดินทั้งหมดทำการเกษตร ☐ ใช้ที่ดินเพียงบางส่วนทำการเกษตร

11. รูปแบบการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรเป็นอย่างไร

☐ เป็นเจ้าของที่ดินเองทั้งหมด (ไม่ต้องตอบคำถามข้อ 14-20)

☐ เช่าที่ดินทั้งหมด (ไม่ต้องตอบคำถามข้อ 12-13)

☐ เป็นเจ้าของที่ดินและเช่าที่ดินบางส่วน (ตอบคำถามทุกข้อ)

☐ ได้รับอนุญาตจากเจ้าของที่ดิน

☐ บุกรุก

12. ที่ดินที่เป็นเจ้าของ ได้รับกรรมสิทธิ์ในที่ดินมาโดยวิธีใด

☐ ซื้อ ☐ รับมรดก

☐ ได้โดยเสน่หา ☐ อื่นๆ .....

13. หลักฐานการถือครองที่ดิน คือ

☐ โฉนดที่ดิน ☐ ใบจอง / ส.ค.1

☐ น.ส.3 ☐ อื่นๆ .....

14. ถ้าหากเป็นผู้เช่าที่ดิน แล้วเจ้าของที่ดินเช่าคือใคร

☐ ญาติพี่น้อง ☐ เพื่อนบ้าน

☐ นายทุน ☐ ราชการ

☐ วัด ☐ อื่นๆ.....

15. ที่อยู่อาศัยของเจ้าของที่ดินเช่า

☐ พื้นที่เดียวกัน ☐ ตัวอำเภอ / จังหวัด

☐ ต่างจังหวัด ..... ☐ อื่นๆ .....

16. เหตุผลที่ต้องเช่าที่ดิน เพราะ

☐ ไม่มีที่ดินทำกิน ☐ มีที่ดินไม่เพียงพอ

17. วิธีการเช่าที่ดินทำโดยวิธีการใด

☐ ติดต่อเจ้าของที่ดินโดยตรง ☐ ผ่านนายหน้า

☐ อื่นๆ

18. สัญญาเช่าที่ดินมีหรือไม่

☐ มีสัญญาเช่าเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีระยะเวลาเช่า .....ปี

☐ ไม่มีสัญญาเช่า / สัญญาปากเปล่า โดยมีระยะเวลาเช่า .....ปี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

19. ค่าเช่าและกำหนดชำระค่าเช่า

☐ เงินสด

☐ เก็บล่วงหน้า ☐ หลังเก็บเกี่ยวผลผลิต

☐ หลังขายผลผลิตได้ ☐ อื่นๆ.....

☐ ผลผลิต

☐ หลังเก็บเกี่ยวผลผลิต ☐ หลังขายผลผลิตได้บางส่วน

☐ อื่นๆ.....

20. เงื่อนไขในการชำระค่าเช่า

☐ ชำระค่าเช่าตายตัว ☐ ชำระตามผลผลิตที่ผลิตได้หรือขายได้

☐ ถ้าผลผลิตมีน้อยเกินไป ไม่ต้องชำระค่าเช่า

21. มีประเภทและจำนวนแรงงานที่ช่วยในการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์กี่คน

☐ สมาชิกในครัวเรือน จำนวน..... คน

☐ ญาติพี่น้อง / ญาติบ้านใกล้เรือนเคียง จำนวน.....คน

☐ แรงงานจ้าง จำนวน ..... คน

22. แบ่งผลประโยชน์ให้กับแรงงานที่เข้ามาช่วยในการผลิตอย่างไร

☐ จ่ายเป็นเงิน ตามจำนวน วัน / เดือน ที่ตกลงกันไว้

☐ จ่ายเป็นผลผลิต ตามจำนวน วัน / เดือน ที่ตกลงกันไว้

☐ จ่ายเป็นเงินเล็กๆ น้อยๆ เพื่อเป็นสินน้ำใจ

☐ จ่ายเป็นผลผลิตเล็กๆ น้อยๆ เพื่อเป็นสินน้ำใจ

☐ ไม่จ่ายทั้งในรูปของเงินและผลผลิต

23. เครื่องมือจักรกลที่ใช้ในการเพาะปลูก / เลี้ยงสัตว์ มีอะไรบ้าง

.....

.....

24. ใครเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจเพื่อการประกอบกิจกรรมทางการเกษตรในแต่ละปีการผลิต

.....

.....

25. มีทัศนคติต่อการปรับปรุงที่ดินเพื่อการเพาะปลูกอย่างไร

☐ ไม่ปรับปรุง ☐ ปรับปรุง กรณีที่ดินเป็นของตนเอง

☐ ปรุงปรุง กรณีเจ้าของที่ดินช่วยค่าใช้จ่าย ☐ ปรับปรุง กรณีเจ้าของที่ดินจ่ายชดเชยเมื่อหมดสัญญาเช่า

☐ อื่นๆ.....

<u>สภาพเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรม</u>

26. ผลผลิตหลักที่ได้จากการประกอบกิจกรรมด้านการเกษตรในปีการผลิตที่ผ่านมา คือ

.....ปริมาณที่ได้.....

คิดเป็นตัวเงินประมาณ.....

27. ปริมาณผลผลิตที่ได้รับในปัจจุบันเมื่อเทียบกับ 10 ปี ที่แล้ว เป็นอย่างไร

☐ เพิ่มขึ้น เพราะ.....

☐ ลดลง เพราะ.....

☐ ไม่แน่นอน เพราะ.....

☐ คงเดิม เพราะ.....

28. นอกจากผลผลิตหลักที่ได้แล้ว มีผลผลิตอื่นๆ ที่ได้จากการประกอบกิจกรรมด้านการเกษตรคือ

.....ปริมาณที่ได้.....

คิดเป็นตัวเงินประมาณ.....

.....ปริมาณที่ได้.....

คิดเป็นตัวเงินประมาณ.....

29. แหล่งที่มาของเงินทุนที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมทางการเกษตร

☐ กำไรจากการเพาะปลูกปีที่แล้ว ☐ เงินออมของครอบครัว

☐ กู้ยืม จาก 1..... 2..... 3.....

☐ เชื่อปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และอุปกรณ์จากนายทุน/ พ่อค้า

☐ อื่นๆ .....

30. รายจ่ายสำหรับการผลิตทางการเกษตรในปีที่ผ่านมา

ประเภท	จำนวนเงิน
ค่าเช่าที่ดิน	.....บาท
ค่าแรงงาน	.....บาท แรงงาน.....คน เป็นเวลา.....วัน ค่าแรง.....บาท/วัน
ค่าปุ๋ยเคมี	.....บาท จำนวน..... ราคา.....บาท
ค่ายาปราบศัตรูพืช	.....บาท จำนวน..... ราคา.....บาท
ค่าเครื่องจักรกล	.....บาท *กรณีจ้าง ค่าจ้าง.....บาท/วัน จำนวน.....วัน น้ำมัน.....บาท/วัน *กรณีส่วนตัว น้ำมัน.....บาท/วัน
ค่าอื่นๆ	.....บาท

31. เมื่อ 10 ปีที่แล้วจนถึงปัจจุบัน รายจ่ายสำหรับการผลิตทางการเกษตรมีทิศทางเป็นอย่างไร

☐ รายจ่ายเพิ่มขึ้น เหตุ

ผล.....

☐ รายจ่ายลดลง เหตุ

ผล.....

☐ ไม่แน่นอนเหตุ

ผล.....

32. วิธีการจัดการกับผลผลิตหลักที่ได้รับในแต่ละการผลิต

☐ บริโภคทั้งหมด ☐ บริโภคบางส่วน ประมาณ .....%

☐ ขายทั้งหมด

33. ขายผลผลิตที่ไหน / อย่างไร

☐ ขายส่ง - มีผู้พ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงที่

☐ ขายส่ง - นำไปขายพ่อค้าคนกลางที่ตลาดใกล้บ้าน

☐ ขายส่ง - นำไปขายพ่อค้าคนกลางที่ตลาดในเมือง/อำเภอ

☐ ขายปลีก - นำไปขายที่ตลาดใกล้บ้าน

☐ ขายปลีก - นำไปขายที่ตลาดในเมือง/อำเภอ

☐ อื่นๆ .....

34. รายได้จากการผลิตทางการเกษตรในปีที่ผ่านมา

รายได้จากกิจกรรมการเกษตรหลัก .....บาท/ปี

รายได้จากกิจกรรมการเกษตรประเภทอื่นๆ ประมาณ .....บาท/ปี

35. เมื่อ 10 ปีที่แล้วจนถึงปัจจุบัน รายได้จากการผลิตทางการเกษตรมีทิศทางเป็นอย่างไร

☐ รายได้เพิ่มขึ้น เหตุผล.....

☐ รายได้ลดลง เหตุผล.....

☐ ไม่แน่นอน เหตุผล.....

36. นอกจากการประกอบกิจกรรมด้านการเกษตรซึ่งถือเป็นอาชีพหลักแล้ว ยังมีอาชีพเสริมอื่นๆ ซึ่งเป็นที่มาของรายได้บ้างหรือไม่

.....

.....

37. ปัญหาที่เกิดขึ้นในการประกอบกิจกรรมด้านการเกษตร

- ปัญหาด้านการผลิต

☐ ดินไม่ดี ☐ แหล่งน้ำ

☐ โรคระบาด ☐ ค่าเช่าที่ดินสูง

☐ เงินลงทุนไม่เพียงพอ ☐ ความรู้และเทคนิคใหม่ๆ มีไม่เพียงพอ

☐ ทุนเพื่อการประกอบอาชีพไม่พร้อม -เครื่องมือ-

- ปัญหาด้านการกระจายสินค้า

☐ ผลผลิตราคาต่ำ ☐ ระบบขนส่งไม่สะดวก

☐ ตลาดรองรับผลผลิตไม่มี

☐ อื่นๆ .....

สภาพสังคมของภาคเกษตรกรรม

38. กรณีมีการกู้ยืมนอกเหนือจากการประกอบกิจกรรมทางการเกษตร วัตถุประสงค์ในการกู้ยืมคือ

☐ ครองชีพ ☐ พิธีกรรม

☐ ชำระหนี้เก่า ☐ ฉุกเฉิน

☐ อื่นๆ

39. แหล่งเงินกู้

☐ ญาติ ☐ เพื่อนบ้าน

☐ เจ้าของที่ดิน ☐ พ่อค้า / นายทุน

☐ สหกรณ์ออมทรัพย์ / สหกรณ์ร้านค้า / สหกรณ์การเกษตร

☐ ธนาคารพาณิชย์ / ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ / ธนาคารออมสิน

☐ อื่นๆ .....

40. มีความคิดเห็นอย่างไรต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่เกษตรกรรมเนื่องมาจากการเข้ามาของชุมชนเมืองและโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดพรนครศรีอยุธยา

.....

.....

.....

.....

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

การกำหนดขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) เป็นบุคคลใดบุคคลหนึ่งในครัวเรือนเกษตรที่ยังคงประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก ส่วนมากเป็นหัวหน้าครอบครัวและคู่สมรส เนื่องจากได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัวให้เป็นผู้ให้ข้อมูลกับทางผู้วิจัยและทีมงาน

ขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) ที่เหมาะสมสำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ คำนวณด้วยระบบ Random Sampling โดยคำนวณขนาดของตัวอย่างเพื่อการประมาณสัดส่วน ตามสูตร ดังนี้

$$\hat{P} = \frac{\sum_{i=1}^{n} X_i}{n} \qquad \text{โดยที่} \quad X_i = 1 \text{ หรือ } 0$$

และจากสูตร $Var\left[\hat{P}\right] = \frac{P(1-P)}{n}\left[\frac{N-n}{N-1}\right]$

ถ้าให้ E เป็นความคลาดเคลื่อนที่จะยอมให้มีในการประมาณ P ด้วย $\hat{P}$ ด้วย Probability ไม่เกิน $1-\infty$

และให้ $E = k\sqrt{\frac{P(1-P)}{n}\left[\frac{N-n}{N-1}\right]}$

และใช้ N แทน N-1 เพื่อความสะดวกในการคำนวณ จะได้

$$E^2 = k^2\frac{P(1-P)}{n}\left[\frac{N-n}{N-1}\right]$$

ซึ่งหาค่า n ออกมาได้

$$\hat{nP} = \frac{k^2 N P(1-P)}{k^2 P(1-P) + N E^2}$$

สัดส่วนของครัวเรือนที่เป็นครัวเรือนเกษตรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็น 0.14 โดยให้มีความคลาดเคลื่อนไม่เกินร้อยละ 5 นั้นคือ ด้วย Probability $\left| \hat{P} - P \right| \leq E = 0.95$

ผลการคำนวณจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย เป็นดังนี้

$$n\hat{P} = \frac{k^2 N P(1-P)}{k^2 P(1-P) + N E^2}$$

$$= \frac{(2^2)(26{,}774)(0.14)(0.86)}{(2^2)(0.14)(0.86) + (26{,}774)(0.05^2)}$$

$$= 191.26$$

$$= 192 \text{ คน}$$

ในการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีสุ่มที่อาศัยความน่าจะเป็น (Probability Sampling) โดยเทคนิคการสุ่มแบบ Multi-stage Sampling ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอน[44] ดังนี้

ให้ N = จำนวนกลุ่มตัวอย่างขั้นแรกของประชากร

M_i = จำนวนกลุ่มตัวอย่างขั้นที่สองของกลุ่มตัวอย่างขั้นแรกที่ i ของประชากร

M_{ij} = จำนวนกลุ่มตัวอย่างขั้นที่สามของกลุ่มตัวอย่างขั้นที่สองที่ j ของกลุ่มตัวอย่างขั้นที่ i ของประชากร โดยที่ $j = 1,2,3,...M_i$ และ $i = 1,2,3,...N$

M_{00} = จำนวนของกลุ่มตัวอย่างขั้นที่สามทั้งหมดของประชากร

$$= \sum_{i=1}^{N} \sum_{j=1}^{M_i} M_{ij}$$

[44]สุรินทร์ นิยมางกูร, **เทคนิคการสุ่มตัวอย่าง**, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541), หน้า 184-186.

ในการสุ่มตัวอย่างแบบ Multi-stage Sampling มีขั้นตอนที่จะกระทำได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างขั้นแรกมาจำนวน n หน่วยจากทั้งหมด N หน่วย

ขั้นตอนที่ 2 สุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างขั้นที่สองมาจำนวน m_i หน่วย จากทั้งหมด M_i หน่วย ของกลุ่มตัวอย่างขั้นแรกที่ i ที่สุ่มมาได้ในขั้นตอนที่หนึ่ง

ขั้นตอนที่ 3 สุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างขั้นที่สามมาจำนวน m_{ij} หน่วย จากทั้งหมด M_{ij} หน่วย ของกลุ่มตัวอย่างขั้นตอนที่ j ที่สุ่มมาได้ในขั้นตอนที่สอง

โดยให้ Y_{ijk} เป็นค่าคงที่ที่แสดงคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างขั้นที่สามที่ k ของกลุ่มตัวอย่างขั้นที่สองที่ j ของหน่วยตัวอย่างขั้นแรกที่ i ของประชากร โดยที่ $k = 1,2,3,...M_{ij}$ $j = 1,2,3,...M_i$ และ $i = 1,2,3,...N$

จะได้ $Y_{...}$ = ยอดรวมของประชากร

$$= \sum_{i=1}^{N}\sum_{j=1}^{M_i}\sum_{k=1}^{M_{ij}} Y_{ijk}$$

$\bar{Y}$ = ค่าเฉลี่ยต่อกลุ่มตัวอย่างของประชากร

$$= \frac{Y_{...}}{M_{oo}}$$

$$Y_{ij.} = \sum_{k=1}^{M_{ij}} Y_{ijk}$$

$$\bar{Y}_{ij.} = \frac{Y_{ij.}}{M_{ij}}$$

$$Y_{i..} = \sum_{j=1}^{M_i} Y_{ij.}$$

$$\bar{Y}_{i..} = \frac{Y_{i..}}{M_i}$$

$$\bar{Y} = \frac{Y_{...}}{N}$$

และให้ Y_{ijk} เป็นค่าสังเกตที่แสดงคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างขั้นที่สามที่ k ของกลุ่มตัวอย่างขั้นที่สองที่ j และของกลุ่มตัวอย่างขั้นแรกที่ i ของตัวอย่าง $k = 1,2,3,...m_{ij}$ $j = 1,2,3,...m_i$ และ $i = 1,2,3,...n$

การสุ่มตัวอย่างตามแบบวิธีการนี้ สามารถพิจารณาได้จากแผนภาพ ต่อไปนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง การสุ่มกลุ่มตัวอย่างขั้นตอนแรก

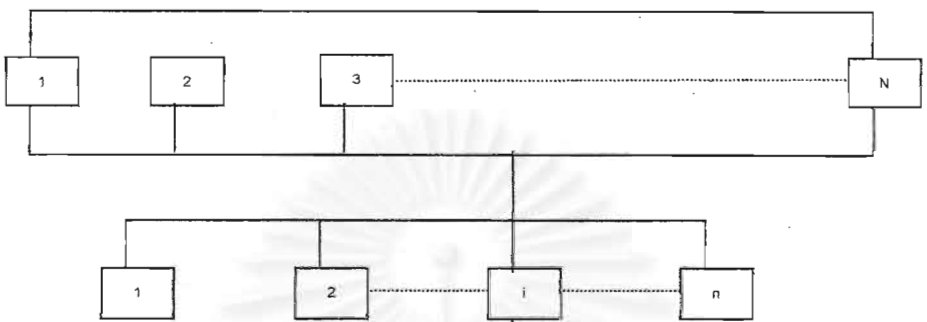

ขั้นตอนที่สอง การสุ่มตัวอย่างขั้นตอนที่สอง

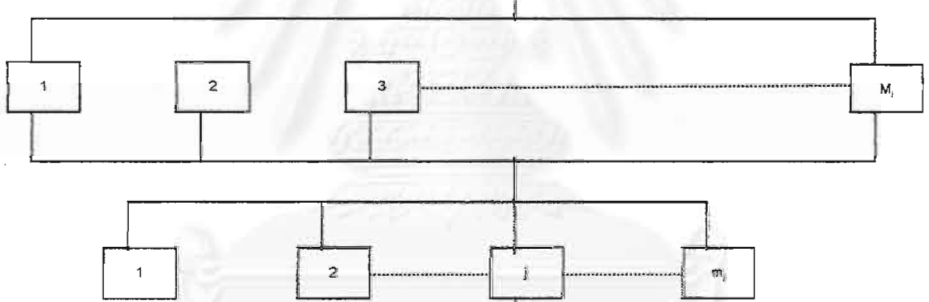

ขั้นตอนที่สาม การสุ่มตัวอย่างขั้นตอนที่สาม

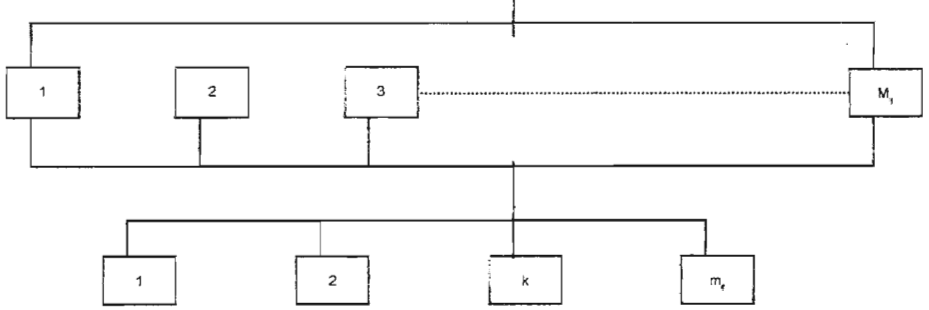

ในการวิจัยครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่สุ่มได้ในแต่ละขั้นตอนมีดังนี้

อำเภอที่ (i)	จำนวนตำบล		ตำบลที่ (j)	จำนวนครัวเรือน	
	ทั้งหมด (M_i)	ตัวอย่าง (m_i)		ทั้งหมด (M_{ij})	ตัวอย่าง (m_{ij})
1					
2					
3					
4					
5					

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

รายชื่ออำเภอและตำบลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1. อำเภอพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย21 ตำบล

ตำบลบ้านใหม่	ตำบลวัดตูม
ตำบลสวนพริก	ตำบลลุมพลี
ตำบลบ้านเกาะ	ตำบลหันตรา
ตำบลบ้านป้อม	ตำบลปากกราน
ตำบลบ้านรุน	ตำบลคลองสวนพลู
ตำบลประตูชัย	ตำบลกะมัง
ตำบลหอรัตนไชย	ตำบลหัวรอ
ตำบลท่าวาสุกรี	ตำบลไผ่ลิง
ตำบลภูเขาทอง	ตำบลสำเภาล่ม
ตำบลคลองตะเคียน	ตำบลคลองสระบัว
ตำบลเกาะเรียน	

2. อำเภอบางซ้าย ประกอบด้วย 6 ตำบล

ตำบลปลายกลัด	ตำบลเต่าเล่า
ตำบลแก้วฟ้า	ตำบลวังพัฒนา
ตำบลเทพมงคล	ตำบลบางซ้าย

3. อำเภอบางไทร ประกอบด้วย 23 ตำบล

ตำบลหน้าไม้	ตำบลบางยี่โท
ตำบลช้างเหล็ก	ตำบลห่อหมก
ตำบลแคตก	ตำบลแคออก
ตำบลบ้างกลึง	ตำบลกระแชง
ตำบลช้างน้อย	ตำบลบ้านเกาะ
ตำบลบ้านแป้ง	ตำบลไผ่พระ
ตำบลบางพลี	ตำบลสนามชัย
ตำบลราชคราม	ตำบลช้างใหญ่
ตำบลกกแก้วบูรพา	ตำบลไม้ตรา
ตำบลบ้านม้า	ตำบลโพแตง
ตำบลเชียงรากน้อย	ตำบลโคกช้าง
ตำบลบางไทร	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. อำเภอบางบาล ประกอบด้วย 16 ตำบล

ตำบลบางหัก	ตำบลบางหลวงโดด
ตำบลบางหลวง	ตำบลวัดตะกุ
ตำบลทางช้าง	ตำบลบางชะนี
ตำบลวัดยม	ตำบลกบเจา
ตำบลน้ำเต้า	ตำบลบ้านคลัง
ตำบลพระขาว	ตำบลสะพานไทย
ตำบลมหาพราหมณ์	ตำบลไทรน้อย
ตำบลบ้านกุ่ม	ตำบลบางบาง

5. อำเภอบางปะหัน ประกอบด้วย 17 ตำบล

ตำบลหันลัง	ตำบลบ้านม้า
ตำบลทางกลาง	ตำบลตาลเอน
ตำบลบ้านขล้อ	ตำบลทับน้ำ
ตำบลตานิ่ม	ตำบลเสาธง
ตำบลบางเพลิง	ตำบลบ้างลี่
ตำบลบางเดื่อ	ตำบลขยาย
ตำบลโพธิ์สามต้น	ตำบลพุทธเลา
ตำบลบางนางร้า	ตำบลขวัญเมือง
ตำบลบางปะหัน	

6. อำเภอบางปะอิน ประกอบด้วย 18 ตำบล

ตำบลขนอนหลวง	ตำบลบางประแดง
ตำบลตลาดเกรียบ	ตำบลวัดยม
ตำบลบ้านแป้ง	ตำบลบ้านพลับ
ตำบลเกาะเกิด	ตำบลบางกระสั้น
ตำบลเชียงรากน้อย	ตำบลคลองจิก
ตำบลบ้านหว้า	ตำบลบ้านเลน
ตำบลตลิ่งชัน	ตำบลสามเรือน
ตำบลบ้านสร้าง	ตำบลคุ้งลาน
ตำบลบ้านกรด	ตำบลบ้านโพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

7. อำเภอบ้านแพรก ประกอบด้วย 5 ตำบล

ตำบลสองห้อง	ตำบลคลองน้อย
ตำบลลำพะเนียง	ตำบลบ้านใหม่
ตำบลบ้านแพรก	

8. อำเภอผักไห่ ประกอบด้วย 16 อำเภอ

ตำบลนาคู	ตำบลดอนลาน
ตำบลหนองน้ำใส	ตำบลจักราช
ตำบลลำตะเคียน	ตำบลลาดชัด
ตำบลท่าดินแดง	ตำบลบ้านใหญ่
ตำบลอมฤต	ตำบลหน้าโคก
ตำบลโคกช้าง	ตำบลลาดน้ำเค็ม
ตำบลตาลาน	ตำบลกุฎี
ตำบลบ้านแค	ตำบลผักไห่

9. อำเภอภาชี ประกอบด้วย 8 ตำบล

ตำบลดอนหญ้านาง	ตำบลไผ่ล้อม
ตำบลหนองน้ำใส	ตำบลพระแก้ว
ตำบลกระจิว	ตำบลโคกม่วง
ตำบลระโสม	ตำบลภาชี

10. อำเภอมหาราช ประกอบด้วย 12 ตำบล

ตำบลบ้านนา	ตำบลพิตเพียน
ตำบลโรงช้าง	ตำบลบ้านขวาง
ตำบลเจ้าปลุก	ตำบลบางนา
ตำบลท่าตอ	ตำบลบ้านใหม่
ตำบลน้ำเต้า	ตำบลหัวไผ่
ตำบลกระทุ่ม	ตำบลมหาราช

11. อำเภอลาดบัวหลวง ประกอบด้วย 7 ตำบล

ตำบลหลักชัย	ตำบลสามเมือง
ตำบลคู้สลอด	ตำบลพระยาบันลือ
ตำบลสิงหนาท	ตำบลคลองพระยาบันลือ
ตำลบลลาดบัวหลวง	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

12. อำเภอวังน้อย ประกอบด้วย 10 ตำบล

ตำบลพยอม	ตำบลลำไทร
ตำบลบ่อตาโล่	ตำบลหันตะเภา
ตำบลชะแมบ	ตำบลวังจุฬา
ตำบลลำตาเสา	ตำบลข้าวงาม
ตำบลสนับทึบ	ตำบลวังน้อย

13. อำเภออุทัย ประกอบด้วย 11 ตำบล

ตำบลข้าวเม่า	ตำบลธนู
ตำบลคานหาม	ตำบลเสนา
ตำบลบ้านหีบ	ตำบลบ้านช้าง
ตำบลหนองน้ำส้ม	ตำบลสามบัณฑิต
ตำบลโพสาวหาญ	ตำบลหองไม้ซุง
ตำบลอุทัย	

14. อำเภอนครหลวง ประกอบด้วย 12 ตำบล

ตำบลพระนอน	ตำบลแม่ลา
ตำบลบางพระครู	ตำบลบางระกำ
ตำบลปากจั่น	ตำบลคลองสะแก
ตำบลบ่อโพง	ตำบลหนองปลิง
ตำบลบ้านซุ้ง	ตำบลสามไถ
ตำบลท่าช้าง	ตำบลนครหลวง

15. อำเภอเสนา ประกอบด้วย 17 ตำบล

ตำบลลาดงา	ตำบลรางจระเข้
ตำบลเจ้าเสด็จ	ตำบลบ้านแถว
ตำบลดอนทอง	ตำบลชายนา
ตำบลมารวิชัย	ตำบลสามตุ่ม
ตำบลบ้านหลวง	ตำบลบางนมโค
ตำบลสามกอ	ตำบลเจ้าเจ็ด
ตำบลบ้านโพธิ์	ตำบลหัวเวียง
ตำบลบ้านกระทุ่ม	ตำบลบ้านแพน
ตำบลเสนา	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

16. อำเภอท่าเรือ ประกอบด้วย 10 ตำบล

ตำบลบ้านร่อม	ตำบลวังแดง
ตำบลศาลาลอย	ตำบลท่าเจ้าสน
ตำบลโพธิ์เอน	ตำบลปากท่า
ตำบลหนองขนาก	ตำบลท่าหลวง
ตำบลจำปา	ตำบลท่าเรือ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นาย ยุทธศักดิ์ จิตสำรวย เกิดเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2519 ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาไทย จากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ในปีการศึกษา 2541 และสำเร็จการศึกษาปริญญาเศรษฐศาสตรบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์การเกษตร จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในปีการศึกษา 2542 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาการวางแผนภาค คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2542

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย